STAAT VAN DE STAD

Zaanstad

STAAT VAN DE STAD

I N H O U D

	INLEIDING	5
	DE STAAT VAN DE BEVOLKING	6
1.1	Inleiding	7
1.2	Bevolkingsgroei en bevolkingsaantal	7
1.3	Ontwikkeling van de bevolking naar leeftijdsopbouw	10
1.4	Ontwikkeling etnische groepen	15
1.5	Verhuizingen, mobiliteit en de rol van de regio	19
2	ECONOMIE	24
2.1	Inleiding	25
2.2	Ontwikkeling Bruto Binnenlands Product	25
2.3	Sectorale verdeling	26
2.4	Werkgelegenheid	27
2.5	Pendel	28
2.6	Aantal bedrijven	28
2.7	Leeftijd bedrijven	30
2.8	Starters en opheffingen	30
2.9	Bedrijfsverplaatsingen	32
2.10	Bedrijven aan het woord	32
2.11	Consumenten aan het woord	37
3	WERK EN INKOMEN	40
3.1	Inleiding	41
3.2	Van hoogconjunctuur naar laagconjunctuur?	41
3.3	Uitkeringen	46
3.4	Inkomenshoogte- en verdeling in Zaanstad	50
3.5	Arm en rijk in de regio (en Zaanstad)	55
4	RUIMTELIJKE ONTWIKKELING EN WONEN	56
4.1	Inleiding	57
4.2	Zaans Mozaïek	58
4.3	Zaanstad in de regio	58
4.4	Kenmerken van de Zaanse woningvoorraad	59
4.5	Nieuwbouw in Zaanstad en de regio	67
5	BEREIKBAARHEID EN MOBILITEIT	72
5.1	Inleiding	73
5.2	Kerngegevens	73
5.3	Filedruk	75
5.4	Forensisme	76
5.5	Fietsen	79
5.6	Autobereikbaarheid	80
5.7	Bereikbaarheid per openbaar vervoer	81
5.8	Bereikbaarheid van voorzieningen	82
5.9	Verkeersveiligheid	83

6	MILIEU EN KLIMAAT	86
6.1	Inleiding	87
6.2	Luchtkwaliteit	87
6.3	Geur en geluid	88
6.4	Energieverbruik	91
6.5	Afval	92
6.6	Bodemvervuiling	94
7	JEUGD EN ONDERWIJS	96
7.1	Inleiding	97
7.2	Enkele demografische kengetallen	97
7.3	Wonen en leefsituatie	100
7.4	Gezondheid en leefstijl	102
7.5	Vrije tijd	103
7.6	Onderwijs in Zaanstad	105
7.7	Tussen school en werk	109
7.8	Jongeren en werkloosheid	110
7.9	Veiligheid en criminaliteit	112
8	MAATSCHAPPELIJKE ONTWIKKELING EN WELZIJN	114
8.1	Inleiding	115
8.2	Gezondheid	115
8.3	Gezondheidszorg	118
8.4	Uitvoering Wmo	120
8.5	Loket Zorgzaan	121
8.6	Lichamelijke beperkingen	122
8.7	Beleving gezondheid en welzijn	123
8.8	Beweegnorm	125
8.9	Overgewicht jongeren	126
8.10	Vergrijzing	126
8.11	Huiselijk geweld	127
9	SPORT EN RECREATIE	128
9.1	Inleiding	129
9.2	Sportdeelname	129
9.3	Meest beoefende sporten	133
9.4	Verenigingsleven	133
9.5	Beweegnorm	135
9.6	Sportvoorzieningen	136
9.7	Tevredenheid over sportvoorzieningen	138
9.8	Bezoekfrequentie recreatiegebieden	139

10	CULTUUR, MONUMENTEN EN TOERISME	142
10.1	Inleiding	143
10.2	Belangstelling voor cultuur	143
10.3	De Bieb	144
10.4	Deelname aan kunstzinnige activiteiten	144
10.5	Bezoek aan voorstellingen	145
10.6	Bekendheid van evenementen	146
10.7	Waardering van het cultuuraanbod	148
10.8	Aantal monumenten	149
10.9	Aantal hotelbedden	150
10.10	Imago	150
11	WIJKGERICHT WERKEN EN LEEFBAARHEID	152
11.1	Inleiding	153
11.2	Kwetsbare wijken	154
11.3	Betrokkenheid van inwoners	156
11.4	Leefbaarheid	162
11.5	Overlast	167
11.6	Verloedering: perceptie versus meldingen	173
12	OPENBARE ORDE, VEILIGHEID EN HANDHAVING	176
12.1	Inleiding	177
12.2	Kerncijfers criminaliteit	177
12.3	Onveiligheidsgevoel	179
12.4	Handhaving	182

STAAT VAN DE STAD

INLEIDING

De Staat van de Stad; een onmisbaar document

De Staat van de Stad is onmisbaar voor iedereen die wil weten hoe de stad ervoor staat. Het biedt op basis van kengetallen, statistieken en andere informatie een toegankelijk overzicht op een groot aantal terreinen. Het document is een momentopname, een foto van de stad op dit moment. Het geeft inzicht in hoe de stad er momenteel voor staat. In 12 hoofdstukken die gekoppeld zijn aan de programmabegroting wordt de lezer meegenomen en geïnformeerd over waar Zaanstad staat als het gaat over onderwerpen als wonen, economie, hoe de Zaanse jeugd het doet, hoe het is gesteld met de bereikbaarheid van de stad en meer. De Staat van de Stad heeft het karakter van een naslagwerk waarin een ieder de gegevens kan bekijken die hem interesseren.

Waarom deze Staat van de Stad?

Een stad is nooit 'af' en dat geldt ook voor Zaanstad. Zaanstad brengt met zijn toekomstvisie 'Zaans Evenwicht' in beeld waar de stad naar toe beweegt. Om te kunnen beoordelen of de ambities van 'Zaans Evenwicht' worden gehaald of moeten worden bijgesteld, is inzicht nodig. Deze Staat van de Stad kan hierbij helpen. Door één keer in de vier jaar opnieuw een foto van de stad te maken, wordt inzichtelijk hoe de stad zich op de verschillende beleidsterreinen ontwikkelt en wat de resultaten van de inspanningen zijn geweest. Met de Staat van de Stad is het de eerste keer dat alle beleidsterreinen in één document bij elkaar zijn gebracht. Dit biedt mogelijkheden om de verschillende beleidsonderdelen met elkaar in verband te brengen.

Voor wie

De Staat van de Stad bevat nuttige informatie voor iedereen die wil weten hoe de stad er op verschillende beleidsterreinen op dit moment voor staat. Zowel mensen die beroepsmatig betrokken zijn bij het beleid als mensen die dat vanuit hun persoonlijke interesse zijn. Het document is toegankelijk opgesteld met zelfstandig leesbare hoofdstukken. Dankzij de uitgebreide inhoudsopgave is de gewenste informatie snel te vinden.

Leeswijzer

Bij de totstandkoming van de Staat van de Stad is geput uit veel en divers onderzoeksmateriaal, vooral uit de periode van 2005 tot en met 2009. Voor het hoofdstuk over bevolking zijn de gegevens nog aangepast aan de feitelijke situatie per 1 januari 2010. Er is gebruik gemaakt van de 'eigen' Zaanpeilingen, Zaanpanels en Armoedemonitor, maar ook van landelijke bronnen zoals het CBS, de Veiligheidsmonitor, GGD-onderzoeken, Atlas voor Gemeenten, CPB en de Leefbarometer. In de voetnoten zijn alle vindplaatsen van de informatie weergegeven. Door de verscheidenheid aan bronnen is de structuur van de hoofdstukken niet altijd identiek.

Er is voor gekozen om de namen van de hoofdstukken te laten aansluiten op de hoofdstukken van de programmabegroting. Voor wie op zoek is naar achtergrondinformatie om het actuele beleid goed te kunnen volgen, kan dit handig zijn. Echter, er zijn ook witte vlekken. Niet over ieder relevant onderwerp is de juiste informatie beschikbaar. Dat geldt bijvoorbeeld voor het onderwerp ruimtelijke ontwikkeling en wonen, waarbij vooral woongegevens zijn opgenomen. Een keuze die gemaakt kan worden is om de komende vier jaar te zoeken naar adequate gegevens voor ruimtelijke ontwikkeling.

De hoofdstukken zijn zoveel mogelijk op dezelfde manier opgebouwd. Ieder hoofdstuk begint met een kader waarin een aantal in het oog springende onderzoeksgegevens naar voren wordt gehaald onder de titel 'Uitgelicht'. Daarna worden de gegevens gepresenteerd die het onderwerp op landelijk of regionaal niveau in kaart brengen, en vervolgens wordt waar mogelijk 'afgedaald' naar het niveau van de afzonderlijke wijken. Er is onderscheid gemaakt tussen objectieve informatie die voortkomt uit bijvoorbeeld registraties en subjectieve informatie en meningen zoals die uit enquêtes blijken.

Over vier jaar wordt er opnieuw een foto van de stad gemaakt. Dat biedt mogelijkheden om het product nog beter te maken. Ondertussen biedt het document hopelijk veel leesplezier en voorziet het in een kennisbehoefte.

1 DE STAAT VAN DE BEVOLKING

1 DE STAAT VAN DE BEVOLKING

1.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste demografische trends van Zaanstad beschreven. Landelijke en regionale trends worden vergeleken met de Zaanse situatie en ontwikkelingen. Bepaalde trends als vergrijzing, afname van het aandeel jongeren en toename van het aandeel etnische inwoners verdienen aandacht. Hoe staat Zaanstad er met betrekking tot deze trends voor? Neemt Zaanstad een speciale plaats in binnen de Metropoolregio[1]? En gaan de ontwikkelingen op wijkniveau ook gelijk op met de gemeentelijke ontwikkelingen?

UITGELICHT

- Het aantal inwoners in Zaanstad neemt de komende jaren nog steeds toe. In 2010 telt Zaanstad ruim 145.000 inwoners, in 2030 volgens de prognoses 161.000.
- In de periode 2000-2009 is Zaanstad gegroeid door een geboorteoverschot én een vestigingsoverschot.
- Volgens de prognoses neemt het geboorteoverschot de komende jaren langzaam af en groeit de bevolking vooral door een positief migratiesaldo.
- De absolute groei van het aantal inwoners in Zaanstad hangt sterk samen met de groei van het aantal allochtonen.
- Het aandeel jongeren tot 20 jaar in 2010 is 24%; tot 2025 neemt dit af tot 22%. Het aantal jongeren van ongeveer 26.000 blijft wel min of meer gelijk.
- De vergrijzing in Zaanstad neemt toe. In 2010 is 15% van de bevolking 65+; in 2040 zal dit 23% zijn. De vergrijzing gaat in Zaanstad minder hard dan in andere delen van het land.
- Het gemiddeld aantal personen per huishouden is licht gedaald van 2,4 in 2000 tot 2,3 in 2010.
- Het aandeel eenoudergezinnen is toegenomen, van 6% in 2000 naar 7,6% in 2010.
- De spreiding van niet-westerse allochtonen over de wijken neemt toe.
- Het aantal allochtonen groeide per saldo in de afgelopen jaren; het aantal autochtonen nam af.

1.2 Bevolkingsgroei en bevolkingsaantal

1.2.1 Bevolkingsgroei Zaanstad zet flink door

Sinds 1990 is de Nederlandse bevolking met elf procent gegroeid. Het inwonersaantal in Zaanstad is met eenzelfde percentage gegroeid. Maar de landelijke groei neemt af en is bovendien niet overal dezelfde. Er zijn gemeenten en regio's waar al sprake is van stilstand of daling. Volgens de prognoses van het CBS groeit de landelijke bevolking tot 2025 nog met drie procent door. De Metropoolregio, waarvan Zaanstad deel uitmaakt en die goed is voor dertien procent van de bevolking, zal nog drie keer zo hard groeien. En Zaanstad, dat op zijn beurt voor zeven procent deel uitmaakt van de Metropoolregio, zal tot 2025 zelfs met tien procent nog iets harder stijgen. In Zaanstad gaat de groei de komende jaren dus nog door: de laatste prognoses gaan uit van een piek van de bevolking rond 2030 van 161.000 inwoners. Daarna zal ook in Zaanstad de groei iets afnemen.

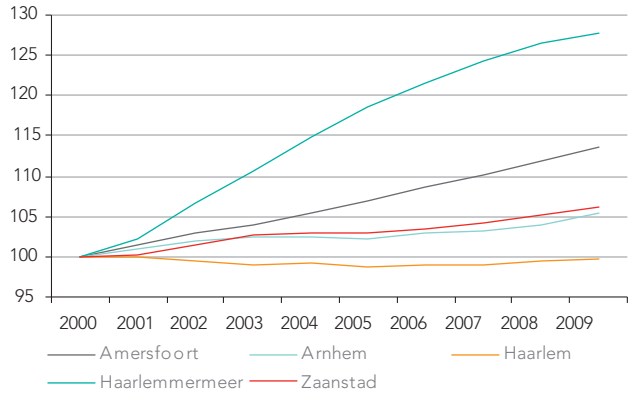
Het aantal inwoners is tussen 2000 en 2010 met ruim negenduizend gegroeid. Op dit moment is Zaanstad de 15e gemeente van Nederland naar aantal inwoners.

In afbeelding 1.1 wordt de bevolkingsontwikkeling van Zaanstad vanaf 2000 vergeleken met gemeenten van ongeveer dezelfde omvang. Arnhem en Haarlem zijn in absolute zin net iets groter dan Zaanstad en Amersfoort en Haarlemmermeer net iets kleiner. Ten opzichte van het jaar 2000 is het aantal inwoners

[1] De metropoolregio omvat gemeenten in de Zaanstreek, IJmond, de agglomeratie Haarlem, Amstel-Meerlanden, Gooi en Vechtstreek, Almere, Waterland+ en Amsterdam.

van Zaanstad met 6,1% gegroeid. Deze ontwikkeling is goed te vergelijken met die van Arnhem. Haarlemmermeer en Amersfoort zijn van deze vijf gemeenten de snelste groeiers. Deze groei heeft te maken met een grote nieuwbouwopgave. Haarlem groeit niet meer. Dit heeft vooral te maken met een sterkere vergrijzing (meer ouderen).

Afb. 1.1 Ontwikkeling aantal inwoners van Amersfoort, Arnhem, Haarlem, Haarlemmermeer en Zaanstad

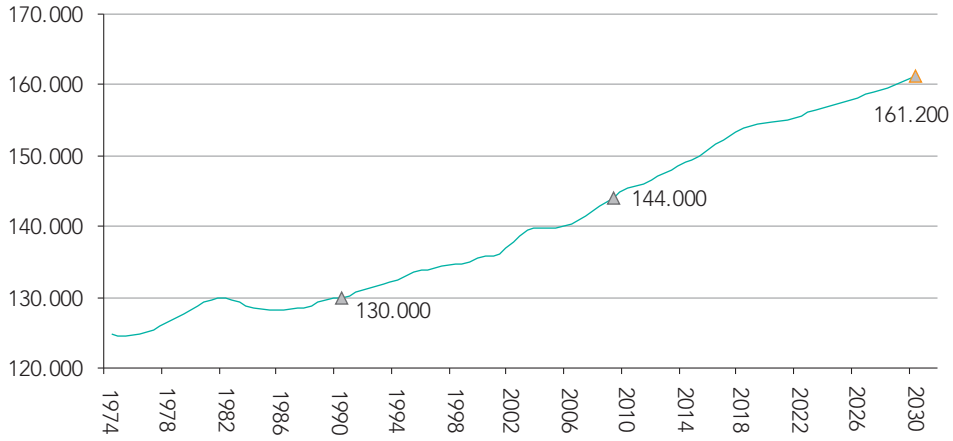

Met ruim 145.000 inwoners in 2010 is Zaanstad de vijftiende gemeente van Nederland

Bron: CBS

Vanaf het moment van de gemeentelijke herindeling van 1974 - waarmee Zaanstad een feit werd - is het aantal inwoners bijna elk jaar toegenomen (zie afbeelding 1.2). De ontwikkeling van Nieuw West in de jaren tachtig, Rooswijk en Krommenie West (Willis) in de jaren negentig en de uitbreiding in het kader van de Vinex in Assendelft Noord (heden) hebben tot gevolg dat het inwonersaantal een gestage groei laat zien.

Afb. 1.2 Ontwikkeling bevolking in Zaanstad, 1974-2010/prognoses t/m 2030

Bron: Zaanstad, GBA en prognoses

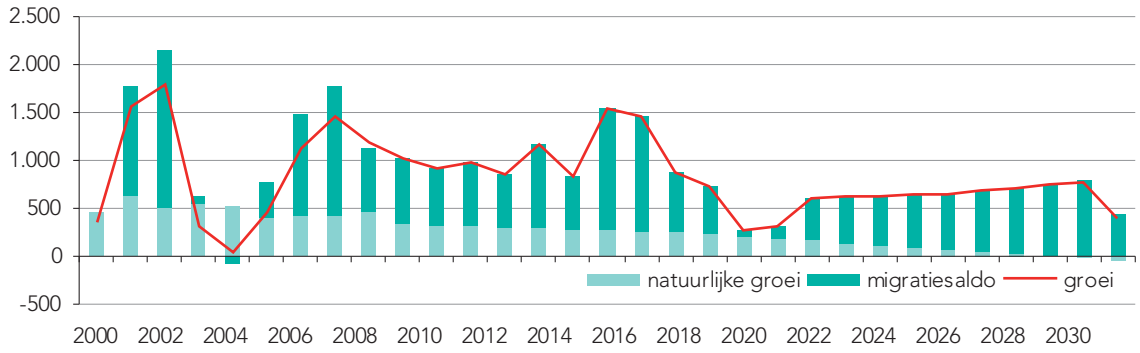
1.2.2 Zaanstad groeit vooral door een positief migratiesaldo

De bevolking ontwikkelt zich via het natuurlijke verloop (geboorte/sterfte) en het migratiesaldo (vestiging/vertrek). De totale bevolkingsgroei is tot het begin van deze eeuw vooral toe te schrijven aan een natuurlijke groei en vanaf het begin van 2000 overtreft het vestigingsoverschot het geboortesaldo. Tot die tijd was er met betrekking tot migratie vooral sprake van een negatief saldo: er vertrokken meer mensen uit Zaanstad dan er binnen kwamen. Dit had onder meer te maken met een lager bouwtempo zodat huishoudens elders (grotere) woonruimte zochten.

Na 2000 neemt de migratie naar Zaanstad dus toe met in de eerste jaren zelfs een duidelijke (positieve) piek in het saldo. Naast de oplevering van de eerste nieuwbouw in Saendelft hangt dit ook samen met de komst van relatief veel asielzoekers. Wijzigingen in het migratiebeleid hebben rond 2004 geleid tot een afname van dit aantal, wat iets later zelfs even zorgt voor een kleine neergang in de groei. Vanaf 2006 wordt het vestigingsoverschot duidelijk groter dan het geboorteoverschot. Verderop in dit hoofdstuk (paragraaf 1.4) wordt nader ingegaan op de verhuisbewegingen van en naar Zaanstad. Volgens de te verwachten demografische ontwikkelingen in de komende jaren (een afnemend geboorteoverschot en vanaf 2025 een sterfteoverschot) neemt de bevolking vooral toe door migratie.

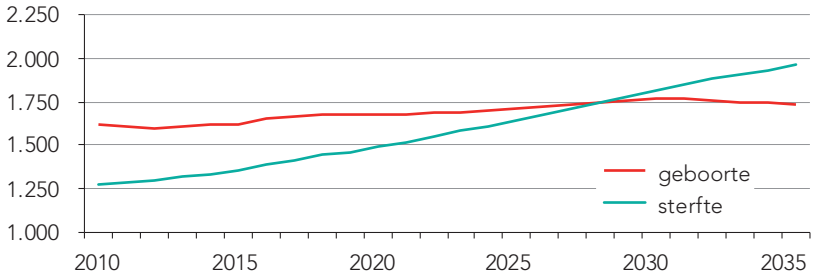
Uiteindelijk zal ook voor Zaanstad een periode aanbreken waarin geen sprake meer is van een natuurlijke groei, omdat het aantal sterfgevallen het aantal geboorten zal overtreffen (zie afbeelding 1.4). Dit punt zal volgens de prognosecijfers over circa twintig jaar zijn bereikt. De groei van de bevolking zal dan voortkomen uit een positief migratiesaldo.

Afb. 1.3 Ontwikkeling natuurlijk verloop, migratiesaldo en groei, 2000-2010 en 2010-2030

Bron: CBS, prognose O&S 2010

Afb. 1.4 Ontwikkeling natuurlijke groei, 2010-2035

Bron: Prognose O&S 2010

1.2.3 Groei- en krimpdiscussie

Het CBS en het Ruimtelijk Planbureau verwachten dat het westen van Nederland voorlopig blijft groeien. In een aantal Nederlandse gemeenten komt de groei langzaam tot stilstand of neemt iets af. De groei van het inwonertal in het westen hangt samen met een aantal factoren: allochtonen nemen in aantal toe als gevolg van een relatief hoger geboortecijfer, er is een toestroom van de internationale arbeidsmigratie en de regio heeft een grote binnenlandse aantrekkingskracht. De meeste gemeenten in het westen zien zich dan ook nog niet geconfronteerd met een krimp van de bevolking zoals elders in het land. De krimp heeft overigens voorlopig vooral betrekking op een daling van het aantal inwoners. In de meeste gemeenten zal tot 2025 het aantal huishoudens toenemen, vooral als gevolg van de groei van het aantal alleenstaanden (waarover later meer).

Zaanstad heeft niet te maken met deze demografische krimp. Vanwege de druk op de regio zijn er - ook voor Zaanstad - in het kader van de Metropoolregio zelfs nog stedelijke afspraken gemaakt met betrekking tot het voorzien in de woningbehoeften in de komende tien tot twintig jaar.

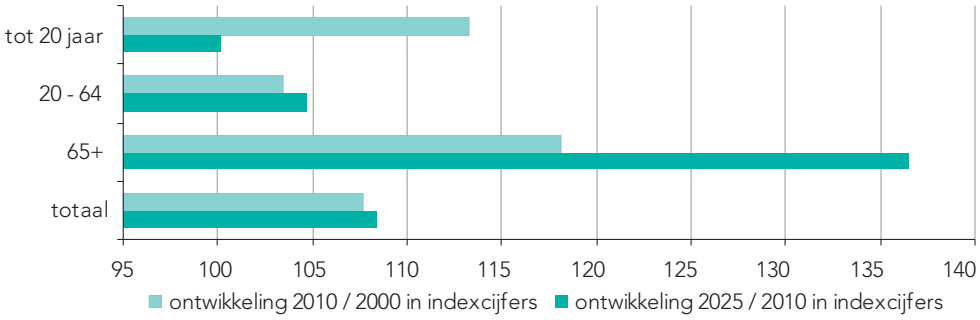
1.2.4 Krimp en groei in Zaanse wijken

In een aantal wijken is er sinds 2000 wel al sprake van een afname van het inwoneraantal. In Zaandam Noord is het aantal inwoners verminderd met 7%, in Westerkoog met 9% en in Oud Zaandijk en Assendelft Zuid met 3%. Het aantal inwoners zal in 2025 in deze wijken verder in omvang zijn afgenomen, en de wijk Krommenie West zal vanaf die datum ook gaan krimpen. De afname van de bevolking in deze wijken hangt samen met de gemiddeld ouder wordende bevolking. Wijken als Assendelft Noord, Westzaan en de wijken in Zaandam-Centrum (Zaandam West, Oude Haven en Nieuw West) zullen de komende jaren nog groeien. Hier is de opbouw van de bevolking aanzienlijk jonger.

1.3 Ontwikkeling van de bevolking naar leeftijdsopbouw

De bevolking neemt toe, maar per leeftijdsgroep zijn er grote verschillen in ontwikkeling. Er is duidelijk sprake van een vergrijzing, maar is er ook sprake van een afname van het aantal jongeren? In de onderstaande tabel is voor een drietal leeftijdsklassen te zien hoe de bevolking van Zaanstad zich heeft ontwikkeld tussen 2000 en 2010 resp. zich zal ontwikkelen tussen nu en 2035.

Afb. 1.5 Ontwikkeling bevolking in drie leeftijdsklassen; periode 2000 - 2010 (index 2000 = 100) en periode 2010 - 2025 (index 2010 = 100)

Bron: Prognose O&S 2010

Uit de grafiek valt af te leiden dat met name het aantal 65-plussers in Zaanstad tussen 2000 en 2010 sterk is toegenomen en dat de groei de komende jaar sterk doorzet. Het aantal jongeren is tussen 2000 en 2010 flink toegenomen maar tussen 2010 en 2025 groeit het aantal jongeren niet of nauwelijks, hoewel het ook niet afneemt.

1.3.1 Geleidelijk zal het aantal jongeren afnemen

In de afgelopen jaren is het aandeel jongeren op de totale bevolkingsomvang iets afgenomen. Eind jaren zeventig was 32% van de bevolking jonger dan twintig jaar. Eind jaren negentig is dit teruggezakt naar 26%. Tot 2002 zakt dit nog met één procentpunt terug om daarna met 24% lange tijd stabiel te blijven. In de komende jaren zal het aandeel jongeren verder afnemen tot 22%, maar dit zal heel geleidelijk gaan. Er is echter geen sprake van ontgroening. Het aantal jongeren tot twintig jaar blijft namelijk de komende vijftien jaar rond 34.000 steken.

1.3.2 Vergrijzing gaat in Zaanstad minder hard dan gemiddeld in Nederland

Nederland vergrijst. In 2010 is vijftien procent van de Nederlanders 65 jaar of ouder. Rond 2040 valt één op de vier Nederlanders in deze leeftijdsgroep. De vergrijzing in Nederland verloopt langzaam maar gestaag waardoor het voorspelbaar is en er vanuit diverse beleidsterreinen tijdig op ingespeeld kan worden. Volgens de prognoses van het CBS gaat het percentage ouderen na 2040 afnemen (einde van de 'babyboom').
De term vergrijzing wordt gebruikt om de toename aan te geven van het aandeel ouderen in de bevolking; de gemiddelde leeftijd van de bevolking stijgt. In Nederland is de bevolking gemiddeld 40,1 jaar oud, in Zaanstad 39,5 jaar. Het verschil tussen Zaanstad en de landelijke cijfers gaat binnen enkele decennia wel toenemen. In Nederland zal de gemiddelde leeftijd oplopen tot 45 jaar. Volgens de prognoses rond 2030 is de inwoner in Zaanstad gemiddeld 42 jaar. De vergrijzing zal hier dus minder hard gaan.

Voor deze langzamere veroudering van de bevolking van Zaanstad zijn twee factoren van belang: de samenstelling van de bevolking naar etniciteit en de (geplande) nieuwbouw.
Met betrekking tot de eerste factor blijkt dat Zaanstad een groter dan gemiddeld aandeel niet-westerse allochtonen kent dan gemiddeld in Nederland, zie afbeelding 1.6. De gemiddelde leeftijd van deze groep in 2009 ligt gemiddeld tien jaar onder het gemiddelde in heel Zaanstad.

Daarnaast zal het aandeel niet-westerse allochtonen nog verder toe nemen. Deze 'verkleuring' heeft gevolgen voor de gemiddelde leeftijd van Zaanstad. In wijken als Poelenburg en Kogerveldwijk, met relatief veel niet-westerse allochtonen, is de bevolking jonger dan gemiddeld, namelijk 34,2 respectievelijk 35,7 jaar. Volgens de prognoses neemt de gemiddelde leeftijd in deze wijken iets toe maar blijft die aan de jonge kant.

Afb. 1.6 Aandeel niet-westerse allochtonen in Zaanstad en Nederland, 2010 en 2025

	Zaanstad	Nederland
2010	17,4%	11,2%
2025	19,4%	12,8%

Bron: Prognose O&S 2010

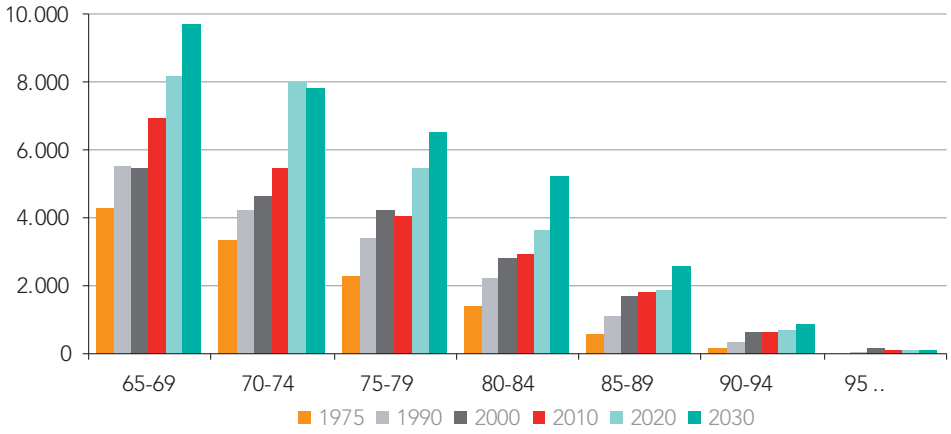
Een tweede factor is de aanzienlijke nieuwbouwopgave van Zaanstad. Nieuwbouw trekt relatief meer jonge huishoudens aan in de gezinsvormende fase, hetgeen ook gevolgen heeft voor de gemiddelde leeftijd. De nieuwbouwwijken Nieuw West en Assendelft Noord zijn nu relatief jong. In Nieuw West stijgt de gemiddelde leeftijd, maar in Assendelft Noord blijft deze nog lang laag. In 2001 is de gemiddelde leeftijd hier 30,2 en in 2025 34,4. In Nieuw West is de bewoner gemiddeld 36,2 jaar. Dit zal in 2025 zijn opgelopen tot 39,1 jaar.

1.3.3 Dubbele vergrijzing

Ook voor Zaanstad zal de vergrijzing voor oplopende kosten zorgen. Macro gezien zijn er, naast de kosten van het basispensioen (AOW), ook de kosten van de gezondheidszorg. Zeker ook in verband met de zogenoemde dubbele vergrijzing, ofwel het oplopen van het aandeel hoogbejaarden. Momenteel is in Nederland én in Zaanstad één op de vier ouderen (vanaf 65 jaar) tachtig jaar of ouder. Rond 2050 zal dat in Nederland uiteindelijk zijn opgelopen tot gemiddeld één op de drie ouderen. Juist deze groep doet een groot beroep op de gezondheidszorg en andere voorzieningen.

Afbeelding 1.7 geeft een indicatie van de ontwikkeling van de vijfjaarsgroepen vanaf 65 jaar in Zaanstad. Elke leeftijdsgroep, behalve de twee hoogste, neemt vanaf 2020 sterker toe in omvang.

Afb. 1.7 Ontwikkeling leeftijdsgroepen vanaf 65 jaar en ouder, 1975-2030

Bron: Zaanstad, GBA, Prognose O&S 2010

1.3.4 Demografische druk op de bevolking

Zowel de jongeren (tot twintig jaar) als de ouderen (65-plussers) worden tot het niet-productieve deel van de bevolking gerekend, men spreekt ook wel van groene en grijze druk[2]. Hun aandeel op dat van de personen in de zogenaamde productieve leeftijdsklasse (20 t/m 64 jaar) noemt men de 'demografische druk'.

De cijfers van Zaanstad zijn vergeleken met het landelijke cijfer en met die van de Metropoolregio. In Zaanstad is de groene druk sinds het jaar 2000 naar het landelijke gemiddelde toegegroeid, van 35,3% tot 38,8%. In de Metropoolregio ligt dat anno 2008 ongeveer één procentpunt lager. Ook de grijze druk is toegenomen, van 23,0% naar 24,3%, maar de toename verloopt langzamer dan landelijk het geval is. In de Metropoolregio is het gemiddeld overigens nog lager: 21,3%. Dit komt onder andere door de cijfers van de gemeenten Almere en Haarlemmermeer. Voor Zaanstad neemt de demografische druk dus toe, van 58,3% tot 63,3%. Dat houdt in dat momenteel 63% van de inwoners afhankelijk is van het inkomen van anderen.

Afb. 1.8 Demografische druk in Zaanstad, Metropoolregio en Nederland

	Nederland	Nederland	Metropool	Zaanstad	Zaanstad
bevolking	2000	2009	2008*	2000	2009
demografische druk	61,2	64,0	59,2	58,3	63,7
groene druk	39,4	38,8	39,9	35,3	38,9
grijze druk	21,9	25,1	21,3	23,0	24,8

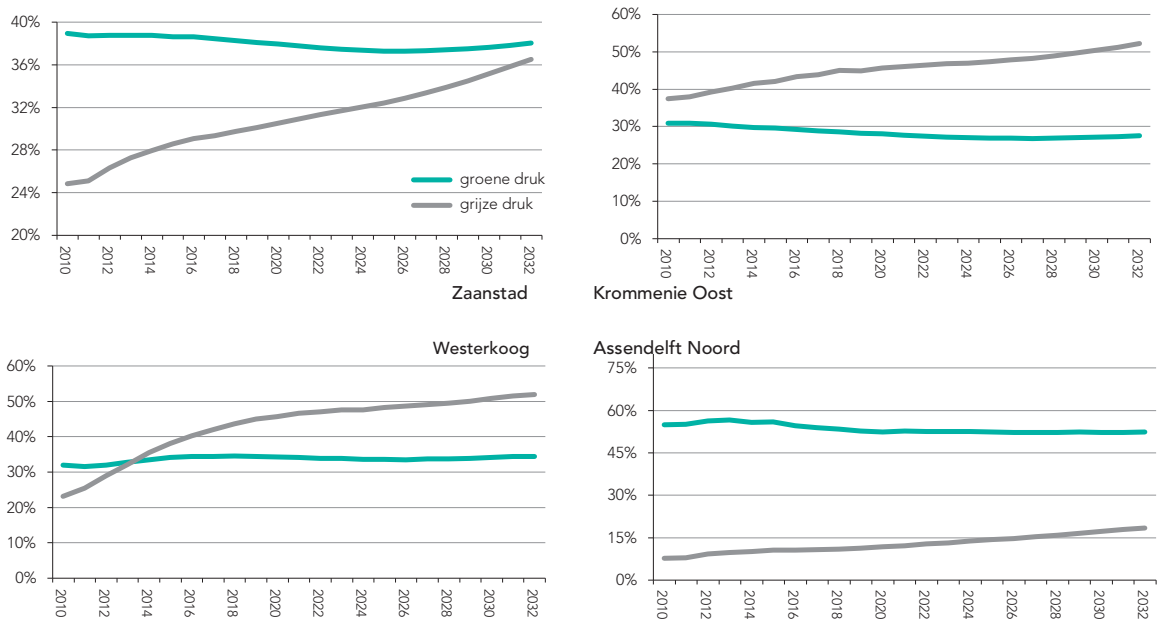
Bron: Zaanstad, GBA 2000, 2009

De druk op de beroepsbevolking zal in de toekomst in Zaanstad verder toenemen (zie afbeelding 1.9). De groene druk neemt weliswaar af, maar de grijze druk neemt toe. De stijging van de druk op de beroepsbevolking wordt vooral gerelateerd aan de toename van de grijze druk.

[2] Onder groene druk wordt het aantal personen jonger dan 20 jaar verstaan als percentage van het aantal personen in de zogenaamde 'productieve leeftijdsgroep' van 20-64 jaar. Grijze druk geeft de verhouding aan tussen het aantal personen van 65 jaar of ouder en het aantal personen van 20-64 jaar.

De groene en grijze druk in de wijken is niet overal dezelfde. Er is een viertal categorieën te onderscheiden. Vijf Zaanse wijken hebben een enigszins vergelijkbaar patroon als Zaanstad gemiddeld. Dat wil zeggen dat de grijze druk toeneemt en de groene druk af. Dit patroon is zichtbaar in Zaandam Zuid, Oude Haven, Nieuw West, Oud Koog a/d Zaan en Rooswijk. De vergrijzing neemt in meer of mindere mate toe en het aandeel jeugdigen daalt (zie afbeelding 1.9 grafiek linksboven).

Afb. 1.9 Groene en grijze druk in Zaanstad, Krommenie Oost, Assendelft Noord en Westerkoog, 2010-2030

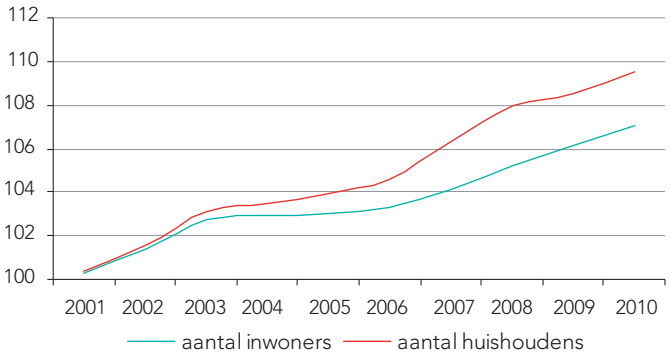
Bron: Prognose O&S 2010

In een vijftal andere wijken is de druk op de beroepsbevolking van de ouderen al hoger dan die van de jongeren: Pelders-/Hoornseveld, Rosmolenwijk, Wormerveer, Oud Zaandijk en Krommenie Oost. De bijbehorende grafiek (rechtsboven) toont de divergerende lijnen van de grijze en de groene druk. De vergrijzing neemt hier met andere woorden een stevige positie in.
Een ander beeld tonen Zaandam Noord, Zaandam West, Krommenie West, Westerkoog, Assendelft Zuid en Westzaan. Nu is de groene druk nog hoger dan de grijze, maar het moment komt snel dat het aandeel ouderen sterker gaat meetellen dan het aandeel jongeren.
Tot slot een opvallend beeld in de wijken Poelenburg, Kogerveldwijk en Assendelft Noord. Hier lopen de lijnen van de groene en de grijze druk namelijk min of meer evenwijdig aan elkaar. Het aandeel jongeren in deze wijken is hoog en blijft dat voorlopig.

1.3.5 Ontwikkeling aantal huishoudens

Het aantal huishoudens is in de afgelopen tien jaar sneller toegenomen dan het aantal inwoners. In afbeelding 1.10 is te zien hoe het aantal inwoners en het aantal huishoudens zich heeft ontwikkeld.

Afb. 1.10 Ontwikkeling aantal inwoners en huishoudens 2001-2010 in indexcijfers (2000=100)

Bron: Zaanstad, GBA 2001 - 2010

Volgens het CBS telt Zaanstad in 2009 ongeveer 63.500 huishoudens (in 2005 waren dat er nog maar 56.200). Naast de groei als gevolg van migratie is de groei van het aantal huishoudens vooral toe te schrijven aan de toename van het aantal eenoudergezinnen en alleenstaanden.

Het gemiddelde aantal personen per huishouden daalt in Zaanstad de laatste jaren licht, van 2,4 in 2000 naar 2,3 in 2010. Zaanstad neemt hiermee een gemiddelde positie in. In de Metropoolregio is dat iets lager, namelijk 2,1.

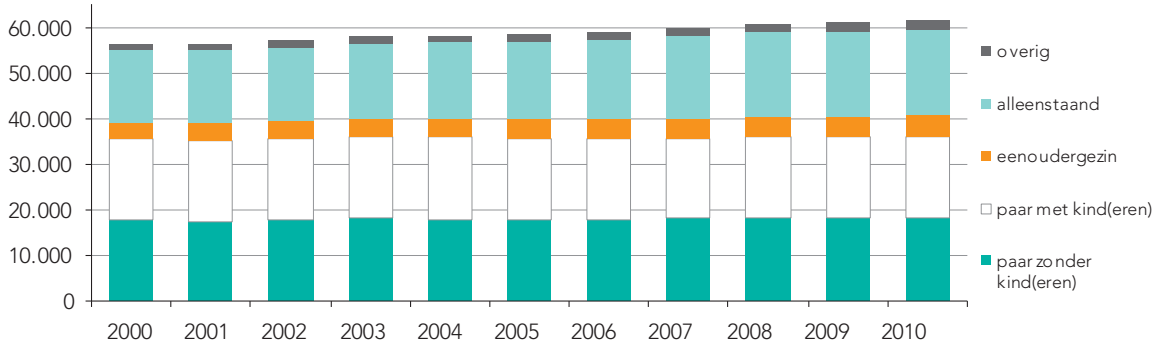
De ontwikkelingen van het aantal huishouden en inwoners per wijk zijn heel divers. In twee wijken is het aantal inwoners harder gegroeid dan het aantal huishoudens: Poelenburg en Assendelft Noord (dit als gevolg van de relatief jonge bevolking). In Nieuw West, waar tot 2005 eenzelfde patroon zichtbaar was, groeit na 2005 het aantal huishoudens harder dan het aantal inwoners. Wijken als Westerkoog, Wormerveer, Krommenie Oost en Westzaan hebben hier al sterker dan gemiddeld mee te maken. De gezinsverdunning is in deze wijken met andere woorden sterker dan gemiddeld.

1.3.6 Grotere diversiteit in soorten huishoudens

Er is in het algemeen in Nederland een grotere diversiteit ontstaan in gezinstypen. Het aandeel alleenstaanden en eenoudergezinnen is sterk gegroeid. Klassieke gezinstypes komen minder voor dan voorheen.
De belangrijkste verschuiving in de Nederlandse bevolking heeft echter betrekking op het aandeel alleenstaanden. Dit is sinds het begin van de jaren zeventig verdrievoudigd en hangt samen met de toename van het aantal en het aandeel jongeren (die eerst op zichzelf wonen, dan pas gaan samenwonen) en het aantal scheidingen. Daarnaast blijven meer ouderen na het overlijden van de partner zelfstandig wonen.

De statistieken van Zaanstad wijzen uit dat ook hier de samenstelling van huishoudens is veranderd. Alleen al tussen 2000 en 2010 is het aantal kleine huishoudens verder toegenomen (vooral eenoudergezinnen en alleenstaanden). Het aandeel alleenstaanden op het totale aantal huishoudens is gegroeid van 28,2% tot 30,6% in 2010, het aandeel eenoudergezinnen van 6,0% naar 7,6%. De groei van deze huishoudenstypen gaat ten koste van het aantal stellen met en zonder kinderen. Beide groepen zijn sinds 2000 in relatieve zin met twee procentpunten afgenomen en komen net onder de dertig procent. Afbeelding 1.11 geeft de ontwikkeling in absolute aantallen weer.

Afb. 1.11 Aantal huishoudens naar type, 2000-2010

Bron: Zaanstad, GBA 2000 - 2010

Tussen de wijken zijn grote verschillen. In sommige wijken domineert het aandeel stellen met kinderen (zoals in Assendelft Zuid en Noord, Nieuw West en Rooswijk). In Kogerveldwijk, Rosmolenwijk, Oud Zaandijk, Wormerveer en Krommenie Oost domineert juist het aandeel alleenstaanden. Dit hangt hier samen met de leeftijdsopbouw (er zijn relatief veel verweduwde inwoners). Ook in Oud Koog a/d Zaan, Zaandam Noord, Krommenie West en Westzaan is er verband tussen leeftijdsopbouw en de huishoudenssamenstelling (het aandeel paren zonder kinderen is daar relatief hoog). Hier wonen relatief veel huishoudens in de 'empty nest'-fase. Dit kan worden aangeduid als de situatie waarbij in huishoudens de kinderen inmiddels zijn vertrokken.

1.3.7 Hoger aandeel eenoudergezinnen onder allochtonen

Gemiddeld behoort 7,6% van het aantal huishoudens in Zaanstad tot een eenoudergezin. Deze groep woont relatief vaker in wijken in Zaandam Zuidoost. In Poelenburg is het aandeel met 13,0% het hoogst, in Kogerveldwijk is dat 10,2%, in Zaandam Zuid 9,3%, in Pelders/-Hoornseveld 8,3% en in de Rosmolenwijk 8,5%. Buiten dit gebied valt ook de wijk Rooswijk op met 9,5% eenoudergezinnen. Dit percentage is vooral hoog door een hoog aandeel (12,4%) eenoudergezinnen in een deel van de 'oude' buurt van Rooswijk.

Onder de allochtonen in Zaanstad is het percentage eenoudergezinnen hoger dan gemiddeld, namelijk 15%. Onder allochtonen zijn ook relatief meer gezinnen met kinderen en juist opvallend minder paren zonder kinderen of alleenstaanden. Surinamers (22%) en Antillianen (20%) zijn relatief de grootste etnische groep bij dit huishoudenstype.
In de wijk Poelenburg is ook het aandeel autochtone eenoudergezinnen (9,1%) hoger dan gemiddeld.

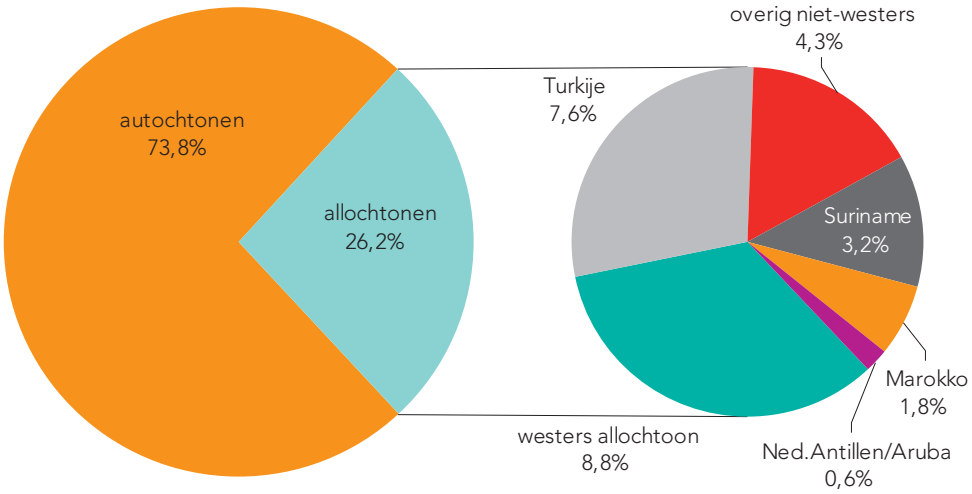
1.4 Ontwikkeling etnische groepen

In Nederland is in 2010 één op de vijf inwoners van allochtone afkomst[3]. Van de landelijke bevolking is 10,9% niet-westers allochtoon, met als grootste groepen Turken, Surinamers en Marokkanen. Ook Antillianen, Arubanen, Chinezen, Irakezen, Afghanen, Iraniërs en Somaliërs behoren hiertoe. 8,9% van de bevolking is westers allochtoon, waaronder personen uit Indonesië (incl. de Molukken), Duitsers, Britten, Spanjaarden, Italianen, Portugezen, Grieken en Polen.
In de Metropoolregio is bijna één op de drie inwoners allochtoon. Het aandeel niet-westerse allochtonen is met gemiddeld 24,6% hoger dan het Nederlands gemiddelde, net als het aandeel westerse allochtonen met 12,6%. Hierin klinkt de dominante positie van Amsterdam door met 34,7% niet-westerse en 14,7% westerse allochtonen.

[3] Persoon die in Nederland woonachtig is en van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren. Wie zelf in het buitenland is geboren, hoort tot de eerste generatie, en wie in Nederland is geboren, hoort tot de tweede generatie. Autochtonen zijn personen van wie beide ouders in Nederland zijn geboren, ongeacht het land waar ze zelf zijn geboren.

In Zaanstad is één op de vier inwoners allochtoon. De stad telt 17,2% niet-westerse en 8,5% westerse allochtonen.
Onderstaande afbeelding toont de verdeling van Zaanstad naar etnische groepen.

Afb. 1.12 Verdeling naar etnische groepen in Zaanstad, 1 januari 2010

Bron: Zaanstad, GBA 2010

1.4.1 De eerste 'gastarbeiders' kwamen uit Italië, Griekenland en Spanje

In de jaren zestig kwamen de eerste gastarbeiders naar Zaandam: Italianen[4], Grieken en Spanjaarden. Daarna waren het vooral Turken die meer dan gemiddeld neerstreken in de Zaanstreek. In 2010 is 29% van alle allochtonen in Zaanstad Turks. Ter vergelijking: in Nederland is 12% en in de Metropoolregio 10% van de allochtonen van Turkse komaf.
Van de ruim 25.000 niet-westerse allochtonen in Zaanstad is bijna de helft (44%) Turks. Zaanstad wordt de 'vijfde' Turkse stad van Nederland genoemd[5].

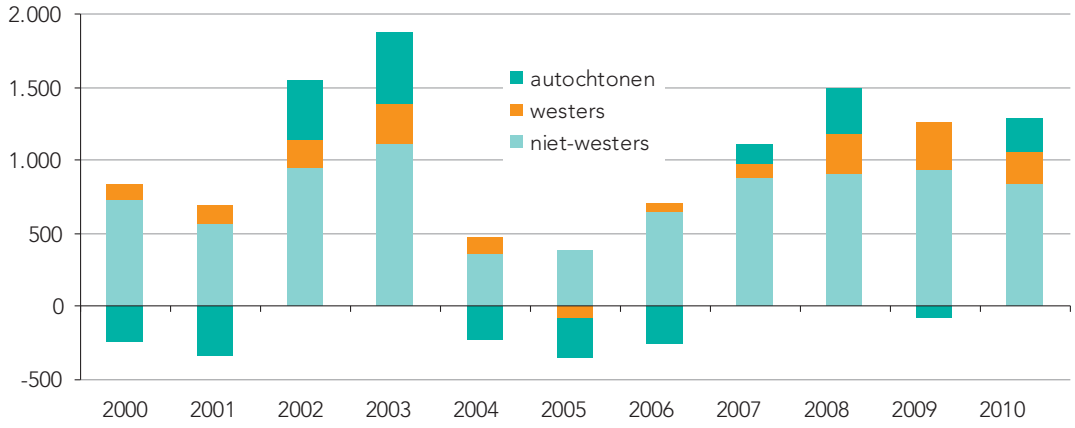
In de Metropoolregio is 5% van de bevolking Surinaams. Dit percentage wordt vooral bepaald door het aantal Surinamers in Amsterdam. In Zaanstad is het aandeel Surinamers 3,2%, en ligt daarmee iets hoger dan het landelijke aandeel van 2%.
Nederland telt 10% Marokkanen, de Metropoolregio 16% (en Amsterdam 18%). In Zaanstad is het aandeel duidelijk lager, namelijk 6%. Al deze 'klassieke' etnische groepen zijn de afgelopen tien jaar in Zaanstad in omvang toegenomen.

1.4.2 Allochtonen nemen in absolute en relatieve zin verder toe

De absolute groei van het aantal inwoners in Zaanstad houdt vooral verband met de toename van het aantal allochtonen, zoals onderstaande afbeelding 1.13 laat zien. De absolute toename van Zaanstad met ongeveer 9.500 inwoners tussen 2000 en 2010 is verdeeld over ruim 1.600 westerse - en 7.500 niet-westerse allochtonen. Het aantal autochtonen is in tien jaar tijd per saldo nauwelijks gegroeid, gemiddeld betreft het ongeveer 400 inwoners. Let wel: het gaat hier om het saldo. De laatste jaren migreren jaarlijks ongeveer 3.000 autochtonen naar Zaanstad, maar er vertrekt ongeveer eenzelfde aantal. De groei van autochtonen is daarmee vooral het effect van een geboorteoverschot onder autochtonen.

[4] In "De Spaghettiflat" (2009) wordt beschreven hoe een groot aantal Italianen die in de jaren zestig bij de ADM gingen werken woonruimte kregen in een flat in Poelenburg en vanuit deze plek hun plaats vonden in de Zaanse samenleving.
[5] Bevolkingsvraagstukken Nederland anno 2006, p.86 (Nidi 2006)

Afb. 1.13 Bevolkingsgroei per jaar naar etnische groep, 2000-2010

Bron: Zaanstad, GBA 2000 - 2010

In afbeelding 1.14 is de ontwikkeling weergegeven van het aantal inwoners naar etniciteit per groep tussen 2000 en 2010. Opvallend is de 'meer-dan' verdubbeling van het aantal Marokkanen, van 1.100 naar 2.600. In relatief opzicht is dit de snelst groeiende groep.

Afb. 1.14 Aantal inwoners in Zaanstad naar etniciteit, 2000 en 2010

	2000		2010		index (2000=100)
	aantal	in %	aantal	in %	
Turken	8.800	6%	11.000	8%	125
Surinamers	3.500	3%	4.600	3%	133
Marokkanen	1.100	1%	2.600	2%	243
N.A./ Arubanen	600	0%	800	1%	142
overig niet-westers	3.800	3%	6.200	4%	165
westers allochtonen	11.200	8%	12.800	9%	114
autochtonen	106.900	79%	107.300	74%	100
Totaal	**135.800**	**100%**	**145.000**	**100%**	**107**

Bron: Zaanstad, GBA 2000 - 2010

Van de westerse allochtonen in Zaanstad in 2010 is bijna een derde van Indonesische of Molukse afkomst, een vijfde is van Duitse afkomst. Andere 'grote' groepen worden gevormd door Britten, Spanjaarden, Italianen, (voormalig) Joegoslaven, Portugezen en Polen. Onder de groep niet-westerse allochtonen bevinden zich relatief veel Kaapverdianen, Afghanen, Chinezen en Irakezen.

1.4.3 Prognoses niet-westerse allochtonen: groei blijft doorgaan

Volgens de allochtonenprognose van het CBS (2009) voor de periode 2010 -2050 zal het aantal niet-westerse allochtonen in Nederland in 2030 met 27% zijn gegroeid. Uitgesplitst naar herkomstgroepen blijkt dat de grootste groei plaatsvindt bij de overige niet-westerse allochtonen (afkomstig uit Afrika, Azië en Latijns-Amerika). Van de klassieke etnische groepen zal de toename van het aantal Marokkanen 28% zijn; de Turkse groep zal beperkter groeien (+17%), evenals het aantal Surinamers (+17%).
De toename van het aantal allochtonen hangt volgens een analyse van het CBS samen met een geleidelijke toename van de eerste generatie[6] allochtonen en een onverminderde groei van de tweede genera-

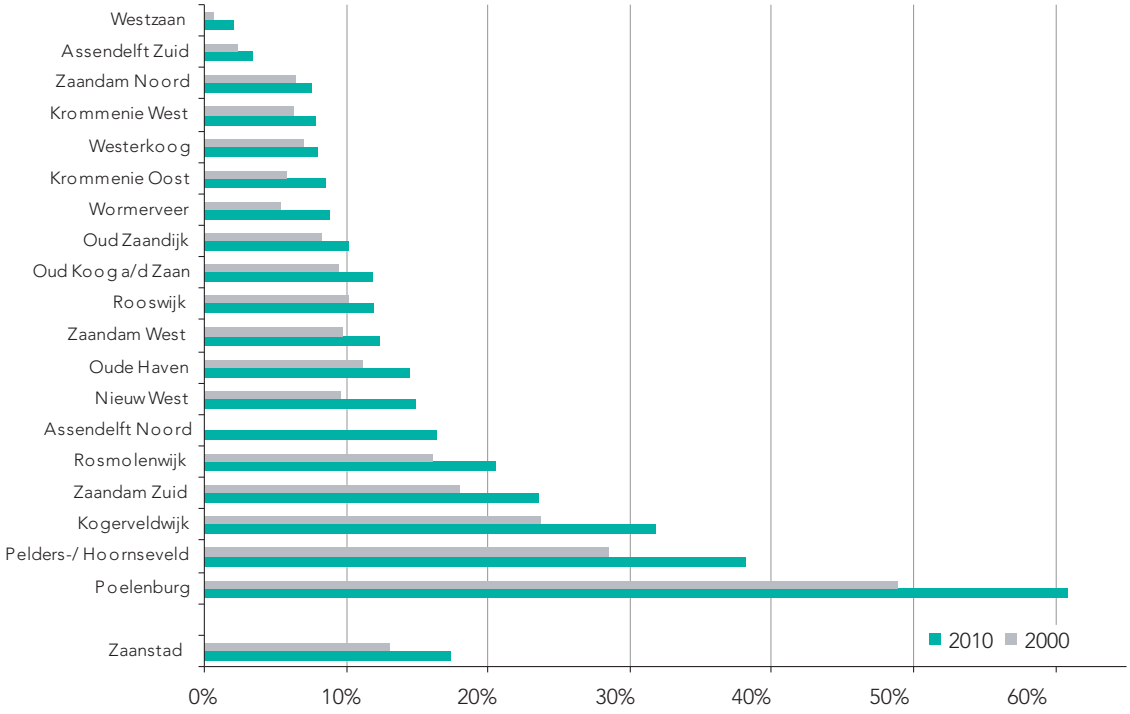
[6] Het CBS maakt onderscheid tussen degenen die zelf in het buitenland zijn geboren (de eerste generatie) en degenen die in Nederland zijn geboren (de tweede generatie).

tie. Ook is er de komende jaren nog sprake van een sterkere groei van het natuurlijke saldo binnen deze groep (geboorte/sterfte).
Voor Zaanstad zijn geen prognoses beschikbaar met betrekking tot het aantal allochtone personen, maar wel voor het aantal huishoudens[7]. In 2030 telt Zaanstad volgens het CBS 30% allochtone huishoudens. Dit is vijf procentpunten meer dan gemiddeld in Nederland in 2030.

1.4.4 Ruimtelijke spreiding allochtonen

Een derde (34%) van het totale aantal niet-westerse allochtonen in Zaanstad woont in het gebied Zaandam Zuidoost. In deze wijken is het percentage allochtone inwoners hoog en is bovendien hun aandeel in de afgelopen tien jaar zeer sterk gegroeid.
In 2000 was het aandeel niet-westerse allochtonen in Zaandam Zuidoost nog maar 27%. In Poelenburg is inmiddels zes op de tien inwoners van niet-westers allochtone afkomst, in Pelders/-Hoornseveld bijna vier op de tien (zie afb. 1.15). Opvallend is het relatief hoge percentage in Assendelft Noord.

Afb. 1.15 Aandeel niet-westerse allochtonen per wijk van de totale bevolking in Zaanstad, 2000 en 2010

Bron: Zaanstad, 2000 - 2010

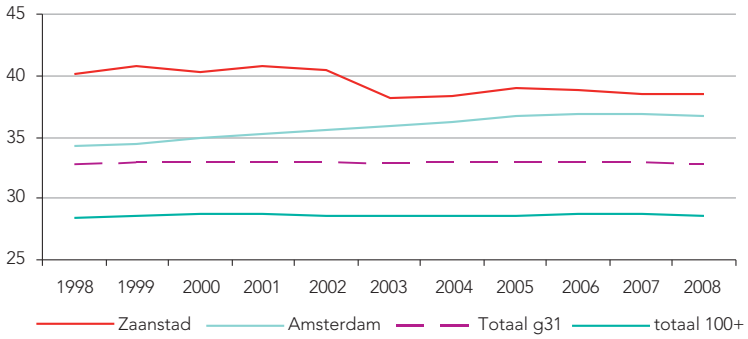
1.4.5 Spreiding over de wijken

De segregatie-index (niet-westerse allochtonen) geeft aan in hoeverre welk deel van de populatie (niet-westerse allochtonen) zou moeten verhuizen binnen de gemeente om een volledig gelijkmatige ruimtelijke verspreiding te hebben. Bij het minimum - als de index gelijk is aan nul - is er sprake van een volledig gelijkmatige spreiding en hoeft dus niemand te verhuizen om een evenredige spreiding te realiseren. Bij het maximum - als de index gelijk is aan honderd - zou in theorie de volledige groep moeten verhuizen om deze situatie te bereiken. Ook ontwikkelingen kunnen in kaart worden gebracht: toenemende indexwaarden wijzen op een ongelijkmatigere spreiding (toenemende etnische segregatie) en dalende waarden betekenen dat de spreiding gelijkmatiger wordt en de etnische segregatie dus afneemt.

[7] Regionale prognose huishoudens, 2009 - 2010 CBS

In afbeelding 1.16 is de index weergegeven voor de gemeenten Zaanstad en Amsterdam, het totaal van de 31 gemeenten van het Grote StedenBeleid en de 100.000+ gemeenten. De indexcijfers voor Zaanstad zijn hoog, zelfs hoger dan bijvoorbeeld in Amsterdam (met traditioneel een relatief grote menging van etnische groepen). De segregatie-index in Zaanstad neemt wel af: van 40,3 in 2000 naar 38,5 in 2008.

Afb. 1.16 Segregatie index, 1998-2008

Bron: CBS

De spreiding van het aantal niet-westerse allochtonen over de wijken neemt dus toe. Ter vergelijking: in de gezamenlijke GSB-gemeenten blijft de index ongeveer gelijk, maar in bijvoorbeeld Rotterdam neemt de index af, net als in Zaanstad, terwijl deze in Amsterdam juist iets is gestegen (van 34,9 naar 36,7).

Een verklaring voor de grotere spreiding hangt samen met de ontwikkelingen in de lokale woningvoorraad, zoals nieuwbouw met toegankelijke prijzen en wijkvernieuwing die allochtone concentraties verdunt. In Zaanstad is een dergelijke relatie te leggen met de groei van Saendelft. Het percentage van niet-westerse allochtonen op het totaal aantal allochtonen in het gebied Zaandam Zuidoost blijkt ook te zijn gezakt: van 64% in 2000 tot 58% in 2010. Dit heeft te maken met een spreiding van niet-westerse allochtonen in andere wijken en met een toename van overige allochtonen.

1.5 Verhuizingen, mobiliteit en de rol van de regio

Mensen verhuizen om verschillende redenen. In de ene helft van de gevallen verhuist men om persoonlijke of huishoudensomstandigheden, in de andere vanwege de woning, de woonomgeving, het werk of een opleiding. Als jongeren verhuizen uit het ouderlijke huis, bijvoorbeeld voor hun opleiding of om te gaan samenwonen met hun partner, noemt men dit 'om persoonlijke redenen'. Verhuist een gezin naar een andere woning, dan gaat het over 'een verhuizing op huishoudenniveau'.

1.5.1 Aantal vestigers in Zaanstad licht toegenomen

Één op de tien mensen verhuist jaarlijks binnen Nederland. Ongeveer twee derde verhuist binnen de gemeente, een derde verhuist naar een andere gemeente (of het buitenland). Met de verhuismobiliteit wordt de doorstroming in een stad gemeten. In Zaanstad is de relatieve verhuismobiliteit (per duizend inwoners) iets lager dan landelijk. Binnen Zaanstad zijn in 2007 64,1 inwoners op de duizend verhuisd (in Nederland 60,6). In een gemeente als Amsterdam ligt dat cijfer flink hoger. Dit hangt vooral samen met het relatief hoge aantal binnenverhuizingen (101,7 op de duizend inwoners).

Afb. 1.17 Relatieve verhuismobiliteit: aantal verhuisden per duizend inwoners, 2007

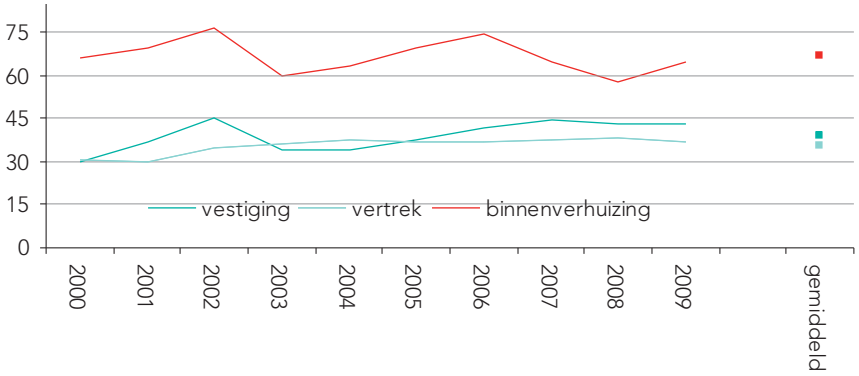
	Zaanstad	Amsterdam	Nederland
verhuismobiliteit	95,6	142,2	101,2
binnenverhuizingen	64,1	101,7	60,6

Bron: Zaanstad, O+S Amsterdam

De groei van de bevolking van Zaanstad, zo zagen we al eerder, hangt naast de groei van het natuurlijke saldo ook samen met een positief migratiesaldo. Hieronder wordt ingegaan op de migratie van en naar Zaanstad.

Onderstaande afbeelding toont het aantal relatieve verhuizingen naar/van/binnen Zaanstad per duizend inwoners in Zaanstad. Het aantal binnenverhuizingen per duizend inwoners schommelt jaarlijks tussen de 60 en 75, het aantal vestigers is de laatste jaren licht gestegen naar 39 en het aantal vertrokken personen is redelijk stabiel rond de 36.

Afb. 1.18 Aantal verhuizingen per jaar per duizend inwoners, 2000 t/m 2009

Bron: Zaanstad

In absolute aantallen zijn de laatste vijf jaar gemiddeld ongeveer 5.300 personen per jaar uit Zaanstad vertrokken en hebben zich ongeveer 6.000 personen zich daar gevestigd. Het aantal binnenverhuizingen was gemiddeld 9.000. in de periode 2000-2009 kende Zaanstad een vestigingsoverschot van ongeveer 4.800 personen.

1.5.2 De regio is belangrijk voor Zaanstad

De ROA-regio is voor vestigers én vertrekkers een belangrijk voedingsgebied. De helft van alle vestigers in Zaanstad komt namelijk uit een gemeente in deze regio en ongeveer een-derde verhuist naar een gemeente in de regio. Buiten de regio blijkt het omgekeerde: het aantal inwoners dat verhuist naar overig Noord-Holland, overig Nederland of het buitenland is hoger dan dat er binnenkomt.

In onderstaande tabel is het migratiesaldo van allochtonen en autochtonen weergegeven naar herkomst en bestemming.

Afb. 1.19 Migratiesaldi naar etniciteit, herkomst en bestemming, 2000 t/m 2009

	allochtoon	autochtoon	totaal
ROA-regio	4.150	4.850	9.000
overig Noord-Holland	-150	-2.050	-2.200
overig Nederland	250	-1.800	-1.550
buitenland	1.150	-1.600	-450
totaal saldo 2000 - 2009	**5.400**	**-600**	**4.800**

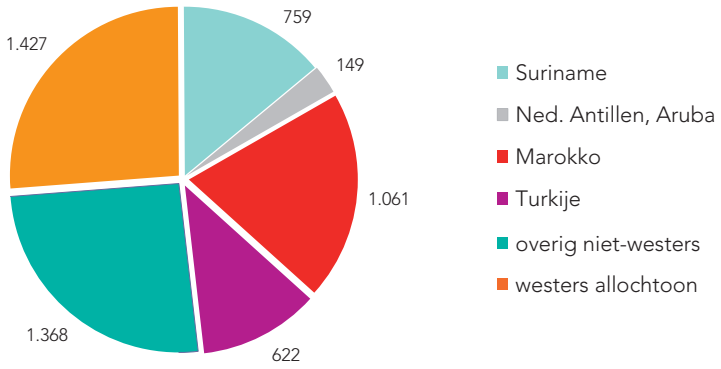
Bron: Zaanstad

Zowel de autochtonen als de allochtonen leveren een positieve bijdrage aan de groei van Zaanstad in de afgelopen tien jaar als gevolg van migratie vanuit de regio (+9.000). Het migratiesaldo van autochtonen - van en naar andere gebieden buiten de regio - is negatief. En allochtonen hebben daarnaast ook een positief saldo ten opzichte van het buitenland en overig Nederland. Geconcludeerd kan worden dat meer allochtonen Zaanstad binnenkomen (+5.400) dan er vertrekken en andersom verlaten per saldo (-600) meer autochtonen deze gemeente dan er binnenkomen.

Een van de mogelijke verklaringen is gelegen in de woningmarkt van Zaanstad en regio. De woningvoorraad is voor een grote groep mensen aan de ene kant laagdrempelig maar aan de andere kant nog niet toereikend voor huishoudens met meer financiële middelen die ruimer willen wonen. Er vertrekken bijvoorbeeld relatief veel mensen naar gemeenten als Castricum, Heemskerk etc. Een specifieke analyse van verhuismotieven ontbreekt.

Afbeelding 1.20 toont de verdeling van het positieve migratiesaldo van Zaanstad van de afgelopen tien jaar over de etnische groepen.

Afb. 1.20 Migratiesaldo allochtonen naar herkomst, 2000 t/m 2009

Bron: Zaanstad

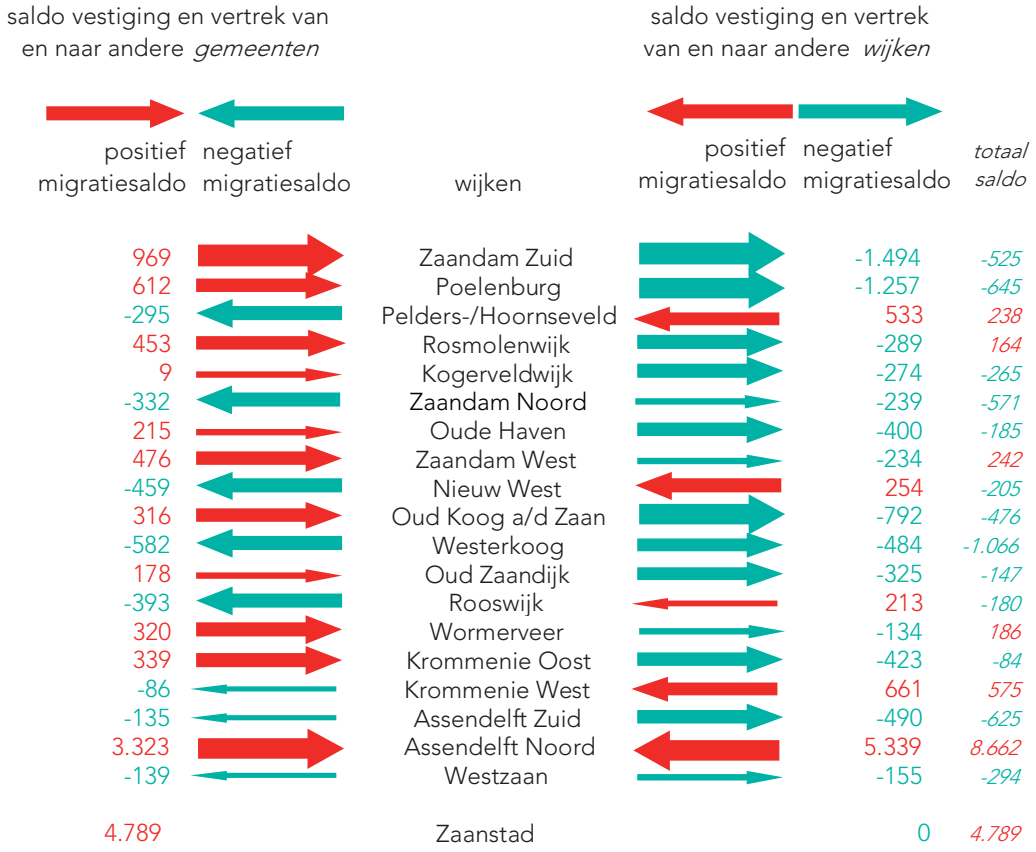
Marokkanen hebben in het positieve migratiesaldo een groot aandeel, Surinamers en Turken een iets kleiner aandeel. De gemêleerde groepen westerse en overig niet-westerse allochtonen zijn weliswaar groot, maar bestaan uit tal van etnische groepen.

1.5.3 Verhuisstromen op wijkniveau

In afbeelding 1.21 worden de gemiddelde verhuisstromen weergegeven op wijkniveau over de afgelopen tien jaar.

De groei van Zaanstad vindt vooral plaats in Assendelft Noord. Deze wijk groeit zowel door migratie van personen van buiten Zaanstad als door verhuizingen van personen die al in Zaanstad woonden. Het aantal inwoners in Assendelft Noord is sinds 2000 toegenomen met bijna 8.700. Een duidelijk positief saldo, maar veel lager, is te zien in Krommenie West (vooral als gevolg van binnenverhuizingen). In Zaandam Zuidoost blijken Zaandam Zuid en Poelenburg typische doorstroomwijken te zijn. Hier komen relatief veel nieuwe inwoners van buiten Zaanstad te wonen maar er wordt ook vaker vanuit deze wijken verhuisd naar een andere woning in Zaanstad. Zaandam Noord, Westerkoog en Assendelft Zuid 'verliezen' zowel inwoners aan gebieden buiten Zaanstad als aan andere wijken binnen Zaanstad.

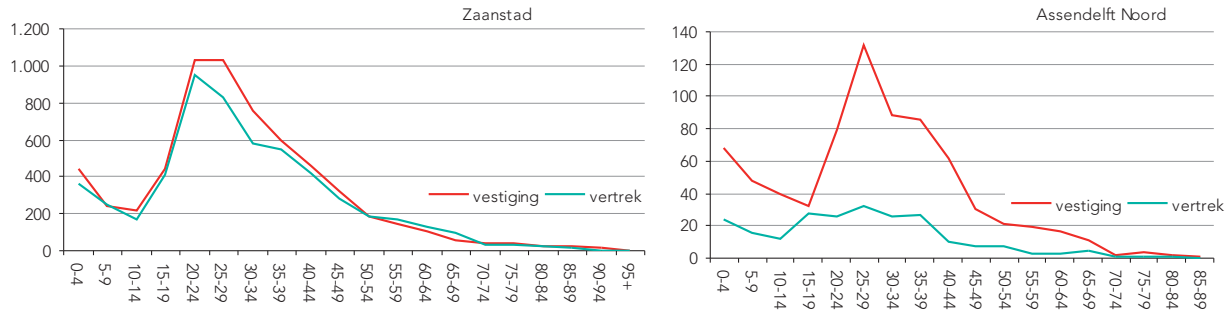
Afb. 1.21 Verhuisstromen binnen, naar en vanuit Zaanstad op wijkniveau, periode 2000 t/m 2009

Bron: GBA 2000 t/m 2009 (peildatum 1 januari)

Tot slot toont afbeelding 1.22 dat in 2009 vooral jonge personen (tussen twintig en veertig jaar) zich in Zaanstad vestigden. Ook verhuizen er meer kinderen tot vijf jaar mee naar Zaanstad dan er vertrekken. Dit hangt samen met de fase van gezinsvorming. Assendelft Noord blijkt duidelijk de wijk waar een groot deel van deze groep naar toe is verhuisd.
In 2009 is ook sprake van een licht vertrekoverschot van inwoners tussen de 55 en 70 jaar.

Afb. 1.22 Vestiging en vertrek naar leeftijdsklasse, Zaanstad en Assendelft Noord

Bron: Zaanstad

2 ECONOMIE

2 ECONOMIE

2.1 Inleiding

Het bestuursakkoord zegt dat Zaanstad wil investeren in een 'vestigingsklimaat dat uniek en aanvullend is in de regio'[8]. Om die doelstelling te kunnen bereiken zijn gegevens nodig. In hoofdstuk 2 worden daarom enige ontwikkelingen binnen de Zaanse economie geschetst. We grijpen terug op gegevens en analyses die eerder zijn gepubliceerd in 'Werken langs de Zaan'. Ook maken we gebruik van gegevens uit ondermeer de Bedrijvenpeiling en de Zaanpeiling. We geven een beeld van de werkgelegenheid, het aantal nieuwe bedrijven, het aantal faillissementen en ondernemers geven aan hoe zij over het ondernemingsklimaat denken. Ook komt het bestedingsgedrag van inwoners aan bod. Hoewel het niet de bedoeling is om in dit hoofdstuk uitgebreid in te gaan op conjuncturele ontwikkelingen, is de economische actualiteit aan het eind van 2009 en het begin van 2010 zo ernstig, dat daaraan niet voorbij kan worden gegaan. Daarom zijn ook enkele gegevens overgenomen uit de Economische Indicatoren Monitor van Zaanstad. De realiteit is dat de Zaanse economie in de periode in 2008 nog met 2% groeide, maar dat daarna de economische crisis toesloeg. De exacte impact op de Zaanse economie is nog niet precies bekend, maar effecten zullen ongetwijfeld komen, bijvoorbeeld in de vorm van een oplopende werkloosheid. Het in kaart brengen van economische ontwikkelingen is lastig. De crisis verloopt snel: de krimp heeft zich binnen een paar maanden tijd voltrokken, maar ook het herstel lijkt zich in de verte weer aan te dienen. Indicatoren kunnen per maand van rood naar groen springen en omgekeerd.

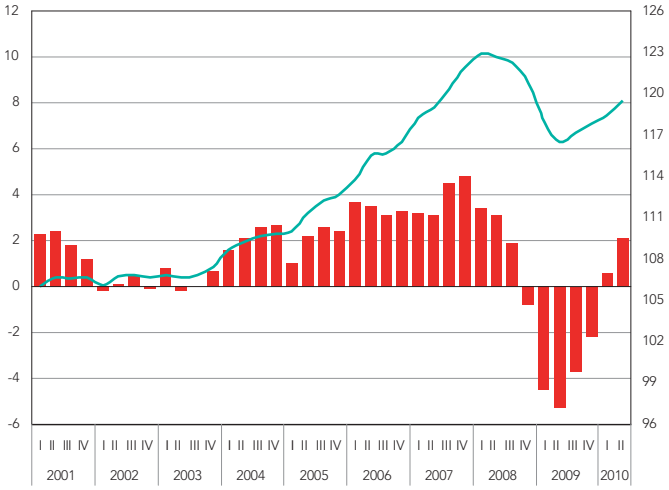
UITGELICHT

- Er is sprake van een lichte groei van het aantal arbeidsplaatsen tot 52.640… maar toch neemt de werkloosheid toe.
- Het aandeel industrie is sinds 1980 in de totale werkgelegenheid gehalveerd.
- Eén op de acht banen bevindt zich in het voedings- en genotmiddelencluster.
- De bouw en zakelijke dienstverlening winnen terrein.
- De creatieve sector beslaat 2,5% van de werkgelegenheid.
- De Zaanse beroepsbevolking kent relatief veel laag opgeleiden.
- Er zijn in Zaanstad relatief weinig banen ten opzichte van de beroepsbevolking (en dus is er relatief veel forensisme).
- De activiteiten van starters verschillen sterk per wijk.
- De meeste bedrijven die verhuizen uit Zaanstad, verhuizen naar het noorden.
- Winkelen in centrum Zaandam nog steeds op niveau, maar… veel inwoners winkelen ook buiten Zaanstad.
- Forenzende inwoners willen graag in Zaanstad werken (41%).
- Eén op de vijf ondernemingen heeft alleen maar klanten buiten Zaanstad.
- Voor een kwart van de bedrijven voldoet de bedrijfsruimte niet aan de wensen.
- Criminaliteit tegen ondernemers ligt op gemiddeld (Nederlands) niveau.
- Fysieke aspecten van Zaanstad worden door ondernemers positief gewaardeerd.
- Zaanstad scoort relatief hoog op 'helderheid over bouwvoorschriften'.

2.2 Ontwikkeling Bruto Binnenlands Product

Op nationaal niveau zijn er berichten over herstel van de economie, maar die zijn ambiva-lent. Het CBS meldt dat in het vierde kwartaal van 2009 de economie nog met 2,2% kromp ten opzichte van een jaar eerder. Ondanks het herstel in de laatste twee kwartalen van 2009, ligt het bruto binnenlands product nog niet op het niveau van voor de recessie. Voor 2009 als geheel komt de krimp uit op 4%.

[8] Wederzijds Aanspreekbaar, op basis van vertrouwen' Collegeprogramma 2010-2014, mei 2010.

Afb. 2.1 Ontwikkeling van het Bruto Binnenlands Product (in miljard euro)

2.3 Sectorale verdeling

Naast conjuncturele verschijnselen, zijn er ook ontwikkelingen op langere termijn. Die hebben vooral betrekking hebben op de economische diversiteit en de structuur van de bedrijvigheid. Het aantal bedrijven is in Nederland tussen 2006 en 2009 toegenomen met 15,5%, en in Zaanstad met 17,1%. Het aantal bedrijven in de bouwnijverheid en de informatie- en communicatiesector groeit disproportioneel snel. De zakelijke dienstverlening groeit eveneens sterk. Het verschil in groeitempi van de verschillende bedrijfstakken heeft tot gevolg dat de relatieve verdeling verandert, maar in grote lijnen blijven de verschillen tussen de Nederlandse en de Zaanse bedrijfstakstructuur ongewijzigd.

Afb. 2.2 Verdeling van het aantal bedrijven over de bedrijfstakken

	Nederland		Zaanstad	
Bedrijfstakken	2006	2009	2006	2009
A Landbouw, bosbouw en visserij	11,2%	9,2%	2,2%	1,6%
B Delfstoffenwinning	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
C Industrie	5,8%	5,5%	9,0%	8,4%
D Energievoorziening	0,1%	0,1%	0,0%	0,1%
E Waterleidingbedrijven en afvalbeheer	0,2%	0,2%	0,2%	0,3%
F Bouwnijverheid	10,5%	12,5%	16,1%	18,9%
G Handel	23,5%	22,0%	24,1%	22,3%
H Vervoer en opslag	3,3%	3,2%	3,7%	3,6%
I Horeca	4,7%	4,5%	3,4%	3,4%
J Informatie en communicatie	3,2%	3,6%	3,2%	3,5%
K Financiële dienstverlening	2,6%	2,5%	2,7%	2,3%
L Verhuur en handel van onroerend goed	2,5%	2,3%	2,4%	2,1%
M Specialistische zakelijke diensten	14,1%	15,8%	13,2%	14,3%
N Verhuur en overige zakelijke diensten	4,4%	4,6%	5,7%	5,5%
O Openbaar bestuur en overheidsdiensten	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%
P Onderwijs	2,3%	2,3%	2,4%	2,5%
Q Gezondheids- en welzijnszorg	5,2%	5,3%	5,3%	4,9%
R Cultuur, sport en recreatie	1,4%	1,4%	1,4%	1,3%
S Overige dienstverlening	4,7%	4,8%	5,0%	5,0%
A-U Alle economische activiteiten ..	100%	100%	100%	100%

Bron: CBS/Statline

2.4 Werkgelegenheid

2.4.1 Totaal

Per 1 januari 2010 zijn er 52.640 arbeidsplaatsen[10] in Zaanstad. Dat betekent een lichte groei ten opzichte van vorige jaren (2009: 52.550). Het zijn vooral de conjunctuurgevoelige sectoren zoals zakelijke diensten (+11%) en de bouw die een banengroei laten zien. Dat zou kunnen betekenen dat de crisis nog niet substantieel heeft toegeslagen in Zaanstad. De banengroei is ook voor een deel toe te schrijven aan de uitbreiding van de verplichting voor bedrijven om zich in te schrijven bij de Kamer van Koophandel.
De voedingsmiddelenindustrie is in Zaanstad nadrukkelijk aanwezig. Het totale cluster van de voedings- en genotsmiddelenindustrie in de Zaanstreek biedt werk aan minimaal zesduizend werknemers (1 op de 8 banen in Zaanstad). De dominantie van de voedings- en genotmiddelenindustrie komt vooral tot uiting in de externe oriëntatie van deze sector. Zo heeft deze branche in 1995 een aandeel van 47,5% in de totale Zaanse export. In 2002 was dit aandeel toegenomen tot 54,5%[11].

First in Food

Gezien het belang van de voedselverwerkende industrie in de Zaanstreek, heeft de gemeente Zaanstad in 2006 besloten extra aandacht aan deze industrietak te besteden. Samen met diverse partners uit het bedrijfsleven is de stichting ´First in Food´ opgericht. First in Food richt zich ondermeer op de ontwikkeling van onderwijsprogramma´s, samenwerking op het gebied van kennis en innovatie. Naast onderwijs en kennis is het een belangrijke ontmoetingsplaats voor het bedrijfsleven. In het verlengde van First in Food wordt het zgn. House of Food opgericht, een kenniscentrum voor bedrijven in de voedingsmiddelensector. In het Verkadecomplex in Zaandam komen een innovatiestudio, een laboratorium, een ruimte voor netwerken en workshops plus een leerwerkbedrijf voor de voedingsmiddelenindustrie. In de Leerfabriek kunnen jongeren van VMBO en MBO praktijkervaring opdoen. Het Regio College en het Clusius College starten dit schooljaar met de nieuwe MBO-opleiding Food, Health & Innovation. Om de opleiding te laten aansluiten op de behoeften van het bedrijfsleven hebben ruim dertig Zaanse foodbedrijven meegedacht over het opleidingsprogramma.

Bron: Zaanbreed, september 2009

2.4.2 Werkgelegenheid in de industrie krimpt

Het totaal aantal arbeidsplaatsen steeg in de periode 1980-2003 met ruim 4.000, maar in dezelfde periode is het aandeel van de industrie in de werkgelegenheid meer dan gehalveerd en werd het aandeel van de dienstensector anderhalf keer zo groot. Ook de werkgelegenheid in de bouw is sterk gegroeid. In vergelijking met 1980 is het aandeel industrie in de totale werkgelegenheid ruimschoots gehalveerd; nu 17% tegenover 40% in 1980[12]. Doordat Zaanstad een veel groter aandeel industrie kende dan de meeste andere steden, heeft dit de totale werkgelegenheidsontwikkeling negatief beïnvloed. De daling van de werkgelegenheid in de industriële sector is in de Zaanstreek sterker dan in andere industriële regio's als Tilburg en Twente, en vergelijkbaar met die in Eindhoven en Helmond. De sectoren die de teruggang in industriële werkgelegenheid zouden kunnen compenseren - vooral de creatieve en informatiegeoriënteerde sectoren - lieten in Zaanstad een matige ontwikkeling zien. De laatste jaren laten de ICT- en creatieve sectoren wel een stijging zien, maar de vraag is of die voldoende sterk is om de daling van de andere sectoren te compenseren.

[10] Dat is de som van alle arbeidsplaatsen van meer dan 12 uur per week bij bedrijven die minstens één werkzaam persoon hebben die daar meer dan 12 uur per week werkt.
[11] Werken langs de Zaan 2003.
[12] Werken langs de Zaan 2008.

2.4.3 *Werkgelegenheid in de dienstensector groeit*

De industrie stoot in toenemende mate taken af, om die later weer in te kopen. Dat geldt vooral voor schoonmaak, beveiliging, catering en vormen van administratieve ondersteuning. De daling van de industriële werkgelegenheid vertaalt zich deels in een stijging van werkgelegenheid in de dienstensector; het zijn communicerende vaten. Ook in de Zaanstreek vormen de zakelijke diensten vanaf 1980 de snelst groeiende sector. Maar de groei van de zakelijke diensten in de Zaanstreek kent een veel grilliger patroon dan dat van Nederland. De ontwikkeling van de sector 'facilitaire diensten', zoals schoonmaak en beveiliging, is van groot belang voor Zaanstad. Vooral omdat deze sector werk biedt aan laag opgeleide werknemers en daar zijn er in Zaanstad relatief veel van. Het aandeel laag opgeleiden ten opzichte van de beroepsbevolking bedraagt circa 24%. Daarmee scoort Zaanstad hoger dan het gemiddelde van de vijftig grootste gemeenten in Nederland[13].
Het is aannemelijk dat de samenstelling van de werkgelegenheid verder zal wijzigen. De verplaatsing van de productie naar lagelonenlanden en uitbesteding van facilitaire taken zal verder gaan. Daarbij komt dat een aantal Zaanse familiebedrijven is overgenomen door multinationals als Cargill en Unilever, of zelf een multinational zijn geworden.

2.4.4 *Aandeel creatieve sector kleiner dan nationaal gemiddelde*

De creatieve sector wordt gekenmerkt door kleinschaligheid. Momenteel zijn er in Zaanstad bijna vijfhonderd creatieve bedrijven. Met bijna 1.300 banen verzorgen deze bedrijven 2,5% van de werkgelegenheid, minder dan het Nederlandse gemiddelde van 3%. In de regio Amsterdam is de sector goed voor een aandeel van 5%.
Vanaf 2005 stijgt de werkgelegenheid in de creatieve sector. De werkgelegenheid in de creatieve diensten is sinds 2005 met 15% toegenomen. In Zaanstad bedraagt het aandeel creatieve industrie en ICT 6,1%[14]. Ter vergelijking: in heel Nederland is dat gemiddeld 6,9%. Hilversum is de koploper met 30,5%.

2.5 Pendel

Het ontstaan van forensisme is het gevolg van het feit dat er in de gemeente minder banen zijn dan er sprake is van potentiële beroepsbevolking. Omdat het een economisch verschijnsel is, wordt forensisme in dit hoofdstuk over economie dan ook apart benoemd. In de praktijk is de uitwerking van forensisme uiteraard een onderwerp dat in het hoofdstuk over mobiliteit en bereikbaarheid thuishoort. Daar wordt dan ook de meeste aandacht aan besteed.
De werkgelegenheidsquote[15] ligt in Zaanstad op 62%[16]. Het gevolg is dat dagelijks een stroom forenzen (circa 31.000) vanuit Zaanstad naar omliggende gemeenten trekt[17]. Daarvan gaan er circa 15.000 naar Amsterdam en 1.000 naar Schiphol[18]. De inkomende pendel bedraagt ongeveer 13.000 personen en komt voor een groot deel uit Amsterdam, maar ook uit Purmerend en Wormerland. Zaanstad maakt dus deel uit van een zogenoemd 'daily urban system' dat groter is dan de gemeente Zaanstad zelf.
Pendelaars zijn doorgaans hoger opgeleid dan gemiddeld. Het negatieve pendelsaldo van Zaanstad betekent dus letterlijk een 'brain drain'. Bovendien bedraagt het aantal wetenschappelijk opgeleide inwoners in Zaanstad minder dan de helft van het landelijke gemiddelde. Met andere woorden: Zaanstad heeft al weinig hoog opgeleiden, en degenen die hoog opgeleid zijn werken grotendeels in andere plaatsen.

2.6 Aantal bedrijven

Er zijn in Zaanstad in 2010 in totaal ruim 11.000 bedrijven en instellingen. Van dat aantal zijn er 28 waar meer dan tweehonderd personen werken (fulltime). Die 28 hebben in totaal bijna 11.000 personen in dienst, bijna 20% van het totale aantal werkzame personen in Zaanstad. Ruim de helft van de bedrijven (56%) heeft slechts één werkzaam persoon en 83% maximaal vijf werkzame personen.

13 Atlas voor gemeenten, 2009.
14 Immovator, Jaarboek 2007.
15 Werkgelegenheidsquote: het aantal banen dat in de gemeente beschikbaar is, ten opzichte van de potentiële beroepsbevolking.
16 Atlas voor gemeenten, 2008.
17 Metropoolregio Amsterdam in beeld, 2007, DOS, 2008.
18 Onderzoek werkgelegenheid luchthaven Schiphol per 31 oktober 2005, Regioplan, 2006.

Tussen 2003 en 2007 nam het aantal bedrijfsvestigingen in Zaanstad toe met 12,5%, wat erg veel is vergeleken met de Stadsregio Amsterdam (5,5%). Die toename is vooral opmerkelijk omdat in diezelfde periode het aantal werkzame personen in Zaanstad met ruim 5% afnam.

Er zijn 36 industrieterreinen met in totaal 740 hectare en 32 banen per hectare. Op de acht grote bedrijventerreinen zijn in totaal 14.500 banen aanwezig. Van deze acht terreinen zijn twee terreinen nog niet volledig gevuld (Hoogtij en Hembrug)[19].
De werkgelegenheid in Zaanstad is geconcentreerd op de bedrijventerreinen in de Kanaalzone en Zaanstad Noord, de binnenstedelijke terreinen en Zaandam-Centrum. De rest van de werkgelegenheid valt onder de categorie 'verspreide bedrijvigheid'. Het betreft hier geen formele werklocaties maar er vindt wel economische activiteit plaats. Hierbij kan gedacht worden aan detailhandel en werk aan huis.

Het aantal bedrijven en werkgelegenheid varieert per wijk. Het verschil wordt voor een belangrijk deel verklaard door de aanwezigheid van bedrijventerreinen en/of kantoorlocaties in die wijk. Zo is de dominantie van Wormerveer (met daarin bedrijventerreinen Molletjesveer en Noorderveld), Nieuw West (Westerspoor) en Oude Haven (Zuiderhout) goed te verklaren. Hetzelfde geldt voor Zaandam Zuid (Achtersluispolder).

Afb. 2.3 Aantallen bedrijven en werkzame personen per wijk (peildatum 2009)

wijk		wp	bedrijven	wp/bedrijf	bedr per 1000 inw	wp per 1000 inw
11	Zaandam Zuid	5.983	929	6	78	503
12	Poelenburg	994	284	4	35	123
13	Pelders-/ Hoornseveld	1.637	391	4	38	160
14	Rosmolenwijk	2.616	326	8	45	362
15	Kogerveldwijk	1.577	255	6	53	328
16	Zaandam Noord	1.605	347	5	52	243
21	Oude Haven	5.461	700	8	159	1.239
22	Zaandam West	4.007	654	6	89	543
23	Nieuw West	7.921	903	9	76	666
31	Oud Koog a/d Zaan	1.875	351	5	75	401
32	Westerkoog	796	244	3	36	118
41	Oud Zaandijk	526	187	3	62	173
42	Rooswijk	1.330	221	6	38	230
51	Wormerveer	8.226	1.257	7	113	739
61	Krommenie Oost	2.246	500	5	66	294
62	Krommenie West	675	378	2	40	71
71	Assendelft Zuid	1.743	464	4	61	229
72	Assendelft Noord	1.984	500	4	46	182
81	Westzaan	984	329	3	74	220
	Totaal	**52.550**	**9.220**	**6**	**64**	**362**

Bron: Vestigingenregister

De wijken met het kleinste aantal bedrijven zijn Oud Zaandijk en Rooswijk. Wanneer het aantal bedrijven wordt gerelateerd aan het aantal inwoners, valt op dat Poelenburg en vooral Krommenie West verhoudingsgewijs weinig bedrijvigheid kennen.

[19] Zaans Verkeers- en Vervoersplan (ZVVP).

2.7 Leeftijd bedrijven

De gemiddelde leeftijd van een bedrijf in 2009 in Zaanstad is 8,4 jaar. Dat is in vergelijking met andere gebieden - waar die vaak ver boven de tien ligt - vrij jong. Bijna driekwart van de bedrijven is hooguit tien jaar geleden opgericht, 39% zelfs minder dan vijf jaar geleden. Niet meer dan 6% van alle bedrijven is ouder dan 20 jaar[20].
Er blijkt een groei te hebben plaatsgevonden van bedrijven in de klasse tot twintig werknemers. Die groei geeft het belang van MKB bedrijven aan voor de groei van de werkgelegenheid. Het is, ook landelijk, een trend dat juist deze bedrijven een steeds groter aandeel hebben in de werkgelegenheidsgroei. De middelgrote bedrijven kenden een substantiële groei. Dit heeft er toe geleid dat de gemiddelde bedrijfsgrootte is afgenomen. In 2000 was de gemiddelde bedrijfsgrootte 8 werknemers. In 2008 is deze afgenomen tot iets minder dan 6.

2.8 Starters en opheffingen

Het aantal startende bedrijven lag in 2007 op 852 en in 2008 op 908. Het aandeel startende bedrijven (als percentage van het totale aantal bedrijven) is in Zaanstad iets hoger dan in Nederland als geheel, maar die percentages fluctueren sterk over de jaren.
Ook per wijk verschilt het aantal startende bedrijven sterk. Om de startersactiviteit per wijk in perspectief te plaatsen, is het aantal starters per 1.000 inwoners weergegeven als het percentage van het aantal bedrijven per 1.000 inwoners. Op die manier is gecorrigeerd voor de bevolkingsomvang van een wijk. Het blijkt dat de percentages erg hoog liggen in de aandachtsgebieden van Zaanstad: Zaandam Zuidoost (Poelenburg, Pelders-/Hoornseveld, Rosmolenwijk) en Kogerveldwijk. Niettemin ontwikkelt de werkgelegenheid in Poelenburg zich weinig voorspoedig. In de afgelopen vijf jaar is de werkgelegenheid met bijna 8% afgenomen. In dezelfde periode nam in heel Zaandam Zuidoost de werkgelegenheid met bijna 6% toe.

[20] Een deel van deze jeugdigheid van de Zaanstadse bedrijven is het gevolg van de gebruikte statistische methode, aangezien in de registratie van de Kamer van Koophandel bij vrijwel elke bestandsmutatie (bijvoorbeeld een adreswijziging) de leeftijd weer op nul wordt gezet. Maar dat kan niet de volledige verklaring zijn, want andere regio's hebben waarschijnlijk te maken met dezelfde registratiemethoden dus met dezelfde statistische artefacten.

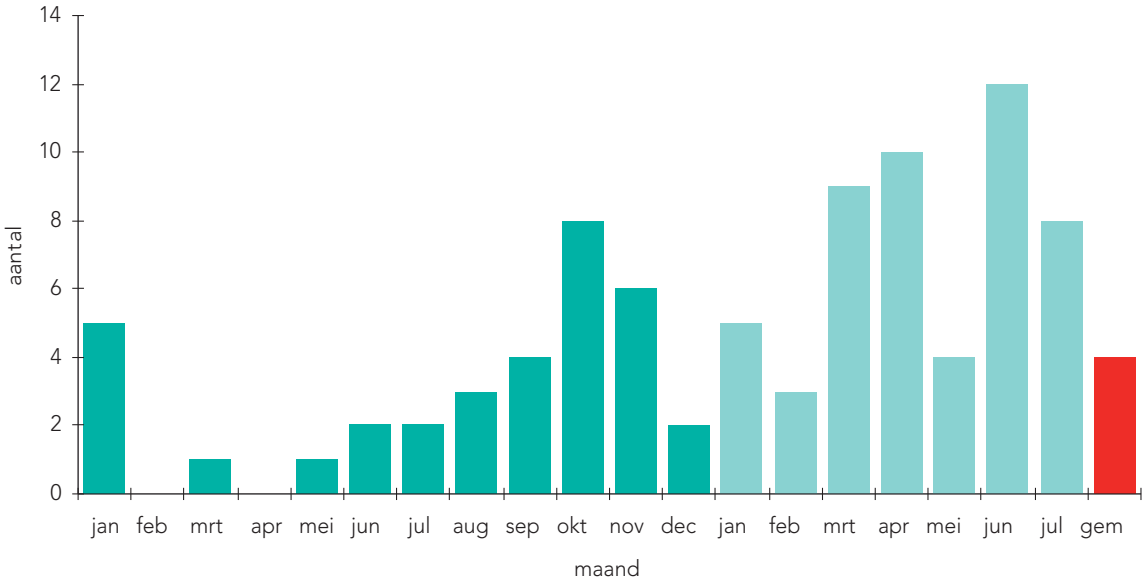
Afb. 2.4 Aantal starters op wijkniveau, 2009

Wijk		starters per 1.000 inwoners	starters 2008	starters per 1.000 inw/bedrijven per 1.000 inw.
11	Zaandam Zuid	7,4	88	9,5%
12	Poelenburg	6,0	49	17,3%
13	Pelders-/ Hoornseveld	6,4	65	16,7%
14	Rosmolenwijk	7,8	56	17,2%
15	Kogerveldwijk	8,7	42	16,5%
16	Zaandam Noord	6,0	40	11,6%
21	Oude Haven	13,6	60	8,6%
22	Zaandam West	8,1	60	9,1%
23	Nieuw West	7,1	84	9,3%
31	Oud Koog a/d Zaan	5,1	24	6,8%
32	Westerkoog	3,4	23	9,4%
41	Oud Zaandijk	6,3	19	10,1%
42	Rooswijk	3,3	19	8,6%
51	Wormerveer	6,8	76	6,0%
61	Krommenie Oost	4,7	36	7,1%
62	Krommenie West	4,5	43	11,4%
71	Assendelft Zuid	9,0	69	14,8%
72	Assendelft Noord	2,9	32	6,4%
81	Westzaan	5,1	23	7,0%
	Totaal	6,3	908	9,8%

Bron: Afdeling EZ

Zaanstad kent traditioneel meer opheffingen dan het landelijke gemiddelde. Dit hangt samen met het feit dat Zaanstad ook meer starters kent. Circa de helft van de starters is actief in de sectoren bouw, adviesdiensten en facilitaire diensten. Binnen deze branches is ongeveer 1 op de 10 bedrijven een starter. Vaak gaat het hier om ZZP'ers (zelfstandigen zonder personeel). De facilitaire diensten kennen veel starters in de automatiserings- en schoonmaakbranche. In onderstaande afbeelding wordt een beeld gegeven van het aantal faillissementen in het recente verleden. Onder invloed van de economische crisis vertoont het aantal een opwaartse trend, ook al zijn de verschillen per maand vrij groot.

Afb. 2.5 Aantal faillissementen in Zaanstad, 2008-2009

Bron: Economische Monitor Zaanstad, 2010

2.9 Bedrijfsverplaatsingen

Het aantal bedrijven dat uit Zaanstad vertrekt bedroeg in 2008 in totaal 163. Hoewel Amsterdam een belangrijke bestemmingslocatie is (49 bedrijven), gaan de meeste uitverhuizende bedrijven toch naar een locatie ten noorden van Zaanstad (59 bedrijven).
Zaanstad ondervindt op het gebied van bedrijfshuisvesting en ondernemingsklimaat concurrentie van steden als Alkmaar, Purmerend, Haarlem, Haarlemmermeer, Almere en Lelystad. Toch verhuist een minderheid (22 bedrijven) naar één van deze gemeenten.
De helft (83 bedrijven) van de bedrijven verhuist naar de 'schil' direct om Zaanstad heen[21], waarmee de factor 'afstand' een belangrijk element lijkt te zijn in de locatiekeuze. De meeste vertrekkende bedrijven zijn actief in de overige zakelijke dienstverlening, de bouw en de groothandel (87 van de 163 bedrijven). Omdat die sectoren ook in absolute zin het best vertegenwoordigd zijn, is dat op zich een te verwachten uitkomst.

2.10 Bedrijven aan het woord

In de Bedrijvenpeiling van Zaanstad geven ondernemers aan hoe het gesteld is met hun bedrijf en hoe zij over het ondernemingsklimaat denken. Daarbij komen tal van onderwerpen voorbij, zoals de situatie op de arbeidsmarkt, de keuze van de vestigingslocatie en de behoefte om uit te breiden. Hieronder staan de gegevens uit de Bedrijvenpeiling die in 2007 is gehouden.

2.10.1 Zaanse economie verweven met rest van het land

Om te beginnen blijkt dat dé Zaanse economie feitelijk niet bestaat. Daarvoor is zij te verweven met die van de rest van Nederland. Van de ondervraagde ondernemingen heeft 70% (ook) klanten buiten Zaanstad, en 20% van de ondernemingen alléén maar klanten buiten Zaanstad. Die externe oriëntatie gaat nog verder: zeker 17% van de ondernemingen heeft klanten in het buitenland. Opvallende conclusie uit het onderzoek is overigens dat de nabijheid van Amsterdam niet direct leidt tot een sterke binding met die stad. Er zijn immers meer bedrijven met klanten in de rest van Nederland dan bedrijven met klanten in Amsterdam.

[21] Almere, Aalsmeer, Alkmaar, Amstelveen, Amsterdam, Graft-de Rijp, Beemster, Haarlem, Haarlemmermeer, Heerhugowaard, Oostzaan, Purmerend, Uitgeest.

De banden van Zaanstad met de buitenwereld worden ook op een andere manier duidelijk. Buitenlandse investeerders vinden Zaanse bedrijven aantrekkelijk. Dat heeft er in geresulteerd dat er momenteel in Zaanstad 28 bedrijven zijn die voor meer dan 50% in bezit zijn van buitenlandse eigenaren[22]. Welke bedrijven dat precies zijn en om welke bedragen het gaat is niet bekend. Omdat de eigendomsverhouding alleen kan worden vastgesteld bij bedrijven met een publicatieverplichting van de jaarcijfers, ligt het werkelijke aantal bedrijven dat (deels) in buitenlandse handen is, in werkelijkheid waarschijnlijk hoger.

2.10.2 Locatiekeuze is vooral praktisch

Bijna de helft van de bedrijven geeft aan dat aan de locatiekeuze vooral praktische afwegingen ten grondslag hebben gelegen, bijvoorbeeld de nabijheid van het woonhuis van de ondernemer. Bedrijfseconomische redenen zijn minder vaak doorslaggevend. Van de respondenten van de bedrijvenpeiling woont circa 75% zelf ook in Zaanstad (zie onderstaande afbeelding).
Bijna 15% van alle bedrijven is ooit van buiten de gemeente naar Zaanstad toe verhuisd. Ruim 60% van die bedrijven kwam uit Amsterdam en omstreken (Amstelveen, Badhoevedorp). Opvallend is dat veel bedrijven vanuit huis werken. Het zijn overigens niet alleen de traditionele thuiswerksectoren zoals de 'overige dienstverlening' die vanuit huis werken.

Afb. 2.6 Vestigingsmotieven van ondernemers voor Zaanstad

Ik woonde er al	29,1%
Mijn bedrijf is hier van oudsher gevestigd	22,5%
Ik kon er een geschikte bedrijfsruimte krijgen	9,9%
De goede bereikbaarheid	8,1%
Ik zit nu dicht bij mijn klanten	7,6%
De bedrijfsruimte is er goed betaalbaar	4,7%
Ik zit nu dicht bij de bedrijven waarmee ik samenwerk	4,2%
Mijn personeel woont er	3,5%
De sfeer in Zaanstad spreekt mij aan	2,2%
Het ondernemingsklimaat in Zaanstad spreekt mij aan	1,5%
Weet niet	1,2%
Anders	5,7%
Totaal	**100,0%**

Bron: Bedrijvenpeiling 2007

2.10.3 Onvoldoende bedrijfsruimte aanleiding voor verhuizing

Ongeveer een kwart van de bedrijven vindt dat hun bedrijfsruimten niet aan de wensen voldoet. Voor een derde van hen is het gebrek aan ruimte de belangrijkste grief. Een deel van de bedrijven die ontevreden zijn over de huidige bedrijfsruimte wil verhuizen, en 21% van hen wil ook uit Zaanstad vertrekken. Het zijn vooral de industriële bedrijven die Zaanstad zouden willen verlaten. Dat is ook het soort bedrijven met het meeste ruimtegebrek.

[22] Netherlands Foreign Investement Agency, 2009.

Afb. 2.7 Redenen waarom de huidige bedrijfsruimte niet voldoet aan de wensen van de ondernemers, 2007

Onvoldoende ruimte op huidige locatie	34,1%
Slechte kwaliteit huidige bedrijfsruimte	17,1%
Slechte kwaliteit omgeving	8,8%
Onvoldoende parkeergelegenheid	13,8%
Slechte bereikbaarheid voor leveranciers	7,4%
Weet niet	0,3%
Anders	18,5%
Totaal	100%

Bron: Bedrijvenpeiling 2007

2.10.4 Bereikbaarheid gemiddeld voldoende

Gevraagd naar een rapportcijfer beoordelen ondernemers de bereikbaarheid van hun bedrijf met een ruime voldoende. Maar wanneer ingezoomd wordt op concrete knelpunten openbaart zich het infrastructurele knelpunt van Zaanstad: de doorsnijding door het water en door een spoorlijn.

Afb. 2.8 Percentage ondernemers dat last ervaart van de bereikbaarheidsknelpunten in Zaanstad, 2007

Ik ervaar geen knelpunten	17%
Slechte bewegwijzering	9%
Lange wachttijden bij spoorwegovergangen	21%
Lange wachttijden bij geopende bruggen	30%
Te veel verkeerslichten die niet op elkaar zijn afgestemd	25%
Slechte bestrating	15%
Wegwerkzaamheden op de route	12%
Onvoldoende parkeergelegenheid	20%
Anders	20%

Bron: Bedrijvenpeiling 2007

Bedrijven noemen filevorming op de wegen naar Zaanstad eveneens als knelpunt. Als allerbelangrijkste knelpunt wordt de filevorming rond de Coentunnel genoemd, maar ook de wegen naar de A8 (Den Uylbrug) vormen een bottleneck. De afsluiting van de busbrug (Westerwetering-Westerkoog) was eveneens een probleem[23].
Behalve bereikbaarheidsknelpunten constateren ondernemers ook problemen in de directe omgeving van hun bedrijf, maar die hebben vooral te maken met de openbare ruimte. Vooral zwerfvuil en kapotte bestrating worden opgemerkt.

2.10.5 Criminaliteit gelijk aan landelijk gemiddelde

Een ander knelpunt waar bedrijven en ondernemers mee te maken hebben is criminaliteit. Tussen 2000 en 2005 was daarin een afname te constateren. Ook in Zaanstad, al was die afname niet zo sterk als in Nederland als geheel. Gezien de verhouding tussen het aantal delicten en het aantal bedrijven, kan geconcludeerd worden dat de criminaliteit in Zaanstad niet groter (maar ook niet kleiner) is dan in de rest van Nederland.

[23] De enquête is gehouden vóór de tijdelijke openstelling van de busbrug.

Afb. 2.9 Aantal delicten tegenover ondernemers, 2005

	Aantal in 2005	2000-2005
Amsterdam	941	-29%
Rotterdam	4.044	-62%
Utrecht	3.231	-36%
Zaanstad	933	-16%
Nederland	99.321	-20%

Bron: Politie/HKS via Abf/GSB-indicatoren

2.10.6 Oordeel ondernemingsklimaat stijgt

In de Benchmark Gemeentelijk Ondernemingsklimaat 2009 (BGO) van het ministerie van Economische Zaken zijn ondernemers van alle G31 gemeenten[24] (waaronder Zaanstad) ondervraagd over een groot aantal onderwerpen.
In de onderstaande tabel staat het oordeel van Zaanse ondernemers over het ondernemingsklimaat. Dit wordt vergeleken met het gemiddelde van de G31 en met de eerste meting in 2005. Het ondernemingsklimaat van de gemeente Zaanstad wordt significant beter beoordeeld dan in 2005 en 2007. Het ondernemingsklimaat in Zaanstad wordt in 2009 hetzelfde beoordeeld als het gemiddelde van de onderzochte G31 gemeenten. In 2005 scoorde Zaanstad nog enigszins lager.

Afb. 2.10 Algemeen oordeel ondernemingsklimaat

	2005	2007	2009
Zaanstad	6,4	6,7	6,8
G27	6,5	6,7	6,8
G31	6,5	6,7	6,8

Bron: Benchmark Gemeentelijk ondernemingsklimaat

Om in één oogopslag een beeld te krijgen van de onderliggende ontwikkelingen in de waardering van het ondernemingsklimaat, is in onderstaande tabel een overzicht gegeven van de ondernemersoordelen op een selectie van indicatoren. De 2005- en 2009-meting zijn naast elkaar gezet en in de laatste kolom is de ontwikkeling weergegeven.

[24] De G31-gemeenten zijn: Alkmaar, Almelo, Amersfoort, Amsterdam, Arnhem, Breda, Den Haag, Deventer, Dordrecht, Eindhoven, Emmen, Enschede, Groningen, Haarlem, Heerlen, Helmond, Hengelo (Overijssel), 's-Hertogenbosch, Leeuwarden, Leiden, Lelystad, Maastricht, Nijmegen, Rotterdam, Schiedam, Sittard-Geleen, Tilburg, Utrecht, Venlo, Zaanstad en Zwolle.

Afb. 2.11 Oordeel selectie belangrijkste indicatoren ondernemingsklimaat Zaanstad

	2005	2009	Ontwikkeling
Algemeen oordeel ondernemingsklimaat	6,4	6,8	+
Beschikbare ruimte	6,8	6,8	=
Bereikbaarheid per auto	7,0	7,4	+
Parkeermogelijkheden	6,8	6,8	=
Bereikbaarheid per openbaar vervoer	6,0	6,4	+
Veiligheid omgeving bedrijfspand	6,5	6,7	+
Staat van de openbare ruimte	6,2	6,5	+
Ontwikkeling en herstructurering bedrijfslocaties	6,0	6,6	+
Startersbeleid	5,8	6,6	+
Promotie- en acquisitiebeleid	5,9	6,4	+
Arbeidsmarktbeleid	6,1	6,6	+
Kwaliteit gemeentelijke dienstverlening	5,5	5,9	+
Duidelijkheid gemeentelijke organisatie	5,7	5,8	=
Duidelijkheid gemeentelijk beleid/regelgeving	5,5	5,6	=
Mate van aandacht voor verbeteren ondernemingsklimaat	5,5	6,0	+

Legenda:	
Verschil nul- en eindmeting kleiner of gelijk aan -0,2 en/of statistisch significante daling	-
Verschil nul- en eindmeting tussen -0,1 en +0,1 mits geen statistisch significante stijging of daling	=
Verschil nul- en eindmeting groter of gelijk aan +0,2 en/of statistisch significante stijging	+

Bron: Benchmark Gemeentelijk ondernemingsklimaat

Over het algemeen scoort de gemeente beter dan in 2005. Geen van de onderdelen wordt slechter beoordeeld. De fysieke onderdelen (bereikbaarheid, veiligheid, beschikbare ruimte, etc.) worden beter beoordeeld dan de gemeentelijke beleidsonderdelen (startersbeleid, arbeidsmarktbeleid en acquisitie- en promotiebeleid) en gemeente gerelateerde thema's (gemeentelijke dienstverlening). Hoewel de gemeentelijke beleidsonderdelen in de eindmeting lager scoren dan de fysieke onderdelen, zijn de eerstgenoemde wel het sterkst gestegen. Het startersbeleid, gevolgd door de ontwikkeling en herstructurering van bedrijfslocaties; acquisitie en promotiebeleid; arbeidsmarktbeleid en de mate van aandacht voor verbeteren ondernemingsklimaat ondergingen de sterkste stijgingen.
Ondernemers zijn het meest te spreken over de bereikbaarheid per auto, de parkeermogelijkheden en de beschikbare ruimte. De duidelijkheid van de gemeentelijke organisatie en de duidelijkheid van het gemeentelijke beleid en de regelgeving worden hier het laagst beoordeeld.

Daarnaast is aan de ondernemers gevraagd welke twee elementen voor hen het zwaarst wegen bij de beoordeling van het ondernemingsklimaat. Hieruit blijkt voor de ondernemers in Zaanstad dat het verkeersbeleid en parkeren als meest belangrijk worden beschouwd, gevolgd door de communicatie door de gemeente en het ruimtelijke beleid. In vergelijking met de G31 wegen in Zaanstad de elementen verkeersbeleid en parkeren, ruimtelijk beleid, startersbeleid en bedrijvenacquisitiebeleid verhoudingsgewijs zwaarder mee. Voor de elementen communicatie door de gemeente en dienstverlening en vergunningverlening geldt dat deze minder zwaar meewegen in Zaanstad dan gemiddeld in de G31.

2.11 Consumenten aan het woord

2.11.1 Dagelijkse boodschappen in eigen buurt

In de Zaanpeiling werd aan inwoners van Zaanstad gevraagd op welke manier en waar zij hun inkopen doen. Het blijkt dat de dagelijkse boodschappen doorgaans in de eigen buurt gedaan worden. Het merendeel van de winkelcentra in Zaanstad wordt dan ook bezocht door de inwoners uit de betreffende wijk of de aangrenzende wijken. De markt is als boodschappenlocatie weliswaar populair, maar die populariteit is wel tanende. Een kwart (24%) van de inwoners bezoekt (bijna) elke week de markt, en dat percentage daalt met ongeveer één procentpunt per jaar. Vrouwen, ouderen en allochtonen gaan over het algemeen iets vaker naar de markt dan gemiddeld.

Jaarlijks wordt het winkelcentrum van Zaandam centrum in kaart gebracht. Daaruit blijkt dat er in totaal 205 winkels zijn met in totaal bijna 50.000 m^2 winkeloppervlak. Van het totaal aantal winkels verkopen er 172 zogenaamde niet-dagelijkse goederen. De winkels met niet-dagelijkse goederen zijn gemiddeld kleiner (230 m^2) dan die met dagelijkse goederen (283 m^2). Die laatste categorie bestaat voor een belangrijk deel uit supermarkten. Circa 15% van de winkels staat leeg, maar die beslaan gezamenlijk 8% van het totale winkelverkoopvloeroppervlak. Het zijn dus relatief kleine winkels (gemiddeld 126 m^2).

Afb. 2.12 Het kernwinkelapparaat van Zaandam

Kernwinkelapparaat Zaandam	
Aantal verkooppunten binnen de detailhandel in het winkelgebied	205
Winkelverkoopvloeroppervlak van alle winkels in het winkelgebied (m^2)	48.810
Aantal verkooppunten in het winkelgebied gericht op dagelijkse artikelen	33
Winkelverkoopvloeroppervlak van alle winkels die vallen binnen de categorie dagelijks (m^2)	9.352
Aantal verkooppunten in het winkelgebied gericht op niet-dagelijkse goederen	172
Winkelverkoopvloeroppervlak van alle winkels die vallen binnen de categorie niet-dagelijks (m^2)	39.458
Winkelverkoopvloeroppervlak van alle supermarkten (m^2)	6.133
Aantal supermarkten in het winkelgebied	4
Aantal verkooppunten in het winkelgebied gericht op leisure en dienstverlening	162
Aantal leegstaande winkelpanden	31
Winkelverkoopvloeroppervlak van de leegstaande panden in het winkelgebied (m^2)	3.908
Winkelverkoopvloeroppervlak van alle winkels uit de hoofdbranche 'In & Om Huis'	10.593
Inwoners binnen een straal van 2 km van het winkelgebied	51.698
Inwoners binnen een straal van 5 km van het winkelgebied	108.759

Bron: Locatus 2009

Volgens een winkelpassantentelling van Locatus in het centrum van Zaandam (voorjaar 2008) is het aantal weekbezoekers er in vergelijking tot 2005 nagenoeg gelijk gebleven: 149.000 in 2005 tegen 148.300 in 2008.

2.11.2 Niet-dagelijkse boodschappen in centrum

Winkelen (niet-dagelijkse boodschappen) wordt doorgaans gedaan in het centrum van Zaandam. Opvallend is dat de verminderde bereikbaarheid van het centrum het aantal bezoekers weliswaar terug laat lopen, maar dat de inwoners die het centrum nog wel bezoeken daar nog even lang verblijven als in andere jaren. Vrouwen, jongeren en allochtonen verblijven langer dan gemiddeld in het centrum om te winkelen. Wel is het zo dat de variëteit in winkels door slechts 36% als voldoende wordt beoordeeld, en daar zit een dalende trend in.

2.11.3 Koopkrachtlek

Het winkelcentrum van Zaandam centrum ondervindt concurrentie van andere winkelsteden. Bijna de helft van de inwoners gaat wel eens winkelen in Alkmaar of Amsterdam Centrum. Een derde van de inwoners bezoekt ook regelmatig Beverwijk, Purmerend, Haarlem en Amsterdam Noord. Op die manier treedt een koopkrachtlek op.

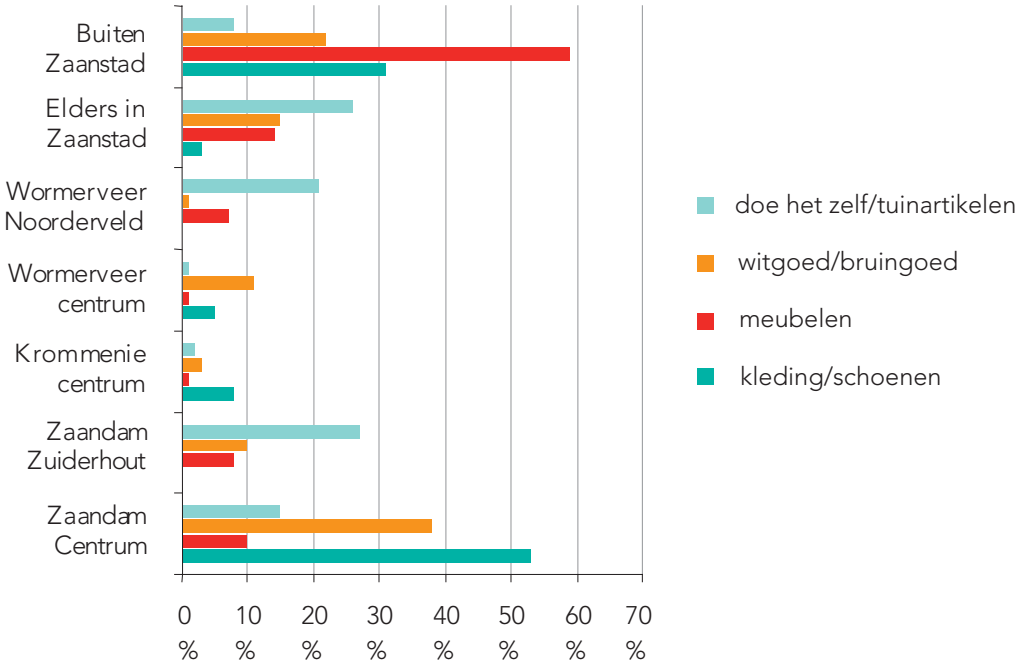
Afb. 2.13 Percentage inwoners van Zaanstad dat wel eens winkelt in andere steden, 2007-2008

	2008	2007
Purmerend	44%	42%
Alkmaar	62%	60%
Beverwijk	47%	46%
Haarlem	38%	38%
Amsterdam-Noord	36%	36%
Amsterdam-Centrum	65%	65%

Bron: Zaanpeiling 2008

Uit onderstaande afbeelding blijkt dat het 'koopkrachtlek' vooral de kleding/schoenen en het wit-/bruingoed betreft. Die worden weliswaar vaak in Zaandam Centrum gekocht, maar een zeer groot deel wordt ook buiten Zaanstad aangeschaft. Ook meubelen worden veelvuldig elders aangeschaft, hetgeen opvallend is gezien de meubelboulevard in Zaandam Zuiderhout en de meubelzaken op het Noorderveld in Wormerveer.

Afb. 2.14 Percentage inwoners van Zaanstad dat duurzame artikelen koopt, per locatie, 2008

Bron: Zaanpeiling 2008

Een ander koopkrachtlek wordt gevormd door het kopen van consumptieartikelen via internet. Ruim de helft van de inwoners (60%) heeft dat in 2008 wel eens gedaan. Het meest populair is dit onder de 30- tot 35-jarigen (87%). Kopen via internet wordt vaker door autochtonen (61%) dan door allochtonen (51%) gedaan. Vooral de hogere inkomensgroepen verrichten aankopen via internet (82%).

3

WERK EN INKOMEN

3 WERK EN INKOMEN

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden thema's belicht op het gebied van werk en inkomen in Zaanstad. De focus ligt op trends en ontwikkelingen met betrekking tot arbeidsparticipatie, werkloosheid en bijstand en de wijze waarop de gemeente het armoedebeleid en de schuldhulpverlening vormgeeft. Daarnaast komt in het tweede deel de gemiddelde inkomensontwikkeling in Zaanstad en de regio aan de orde op basis van het Regionale Inkomensonderzoek van het CBS.

Eerst volgen cijfers en analyses met betrekking tot niet-werkende werkzoekenden en uitkeringen, gevolgd door een overzicht van het gemeentelijk armoedebeleid, bijstand en schuldhulpverlening.

UITGELICHT

- In Zaanstad is de werkloosheid tot 2009 gedaald; daarna neemt als gevolg van de economische crisis het aantal werklozen weer toe.
- De werkloosheid onder jongeren neemt toe, met name in 2009 is de toename sterk in de leeftijdsgroepen 15 tot en met 24 jaar en 25 tot en met 34 jaar (zie ook hoofdstuk 7 over Jeugd en Onderwijs).
- Inwoners van het gebied Zaandam Zuidoost en Wormerveer hebben relatief vaker een bijstandsuitkering.
- Het aantal aanvragen voor schuldhulpverlening zal mogelijk sterk stijgen.
- Het gemiddeld besteedbaar inkomen in 2006 per huishouden is in Zaanstad € 1.000 lager dan het landelijk gemiddelde.
- Er vestigden zich tussen 2001 en 2006 relatief meer huishoudens uit de lage inkomensgroepen in Zaanstad dan er vertrokken zijn.
- In Zaandam Zuidoost vallen relatief veel huishoudens in de lage inkomensgroep.

3.2 Van hoogconjunctuur naar laagconjunctuur?

Tussen 2005 en 2008 verkeerde de Nederlandse economie in een periode van hoogconjunctuur. Het bruto binnenlands product groeide jaarlijks met twee à vier procent.
Sinds begin 2008 groeit de economie minder snel en vanaf het laatste kwartaal van 2008 liet de economische crisis haar sporen achter. Volgens een persbericht van het CBS[25] begint het aantal bijstandsuitkeringen vanaf het eerste kwartaal in 2009 weer te stijgen, maar de stijging is geringer dan die bij de WW. In het persbericht van januari 2010 wordt de balans verder opgemaakt: in één jaar tijd zijn er 125.000 werklozen bijgekomen en hebben werkzoekenden met een beroep op middelbaar of hoger niveau het meeste last van deze stijging[26].
Volgens de Arbeidsmarktprognose 2010-2011 van het UWV (Parool, juni 2010) wordt weer uitgegaan van economisch herstel zonder een directe toename van het aantal banen. Voor de Zaanstreek en de regio's in Limburg en de Achterhoek vindt nog de grootste krimp van de werkgelegenheid plaats. Groei wordt volgens deze monitor in 25 van de 30 regio's verwacht voor 2011, maar nog niet in de Zaanstreek.
Op de ontwikkelingen op het gebied van werkgelegenheid voor zover dat van invloed is op de arbeidsparticipatie en uitkeringen wordt hieronder verder ingegaan. Hoe de economie en werkgelegenheid zich in Zaanstad ontwikkelt, is aan bod gekomen in hoofdstuk 2 Economie.

25 CBS, persbericht PB09-77
26 CBS, persbericht PB10-003

3.2.1 *Regio en Amsterdam van groot belang voor de werkgelegenheid*

Zaanstad kan en mag in dit verband niet los worden gezien van regionale en andere ontwikkelingen. Zo is de regio - en in het bijzonder Amsterdam - van groot belang voor de werkgelegenheid. Alleen al uit de analyse van pendelstromen van en naar Zaanstad in de Metropoolregio in 2005 blijkt de verwevenheid met de regio (zie hoofdstuk 2 Economie).

3.2.2 *Arbeidsparticipatie in 2009 is landelijk 67,5%*

Gemeenten krijgen door de decentralisatie van de landelijke wetgeving een grotere rol in het participatiebeleid en streven - mede met het oog op de vergrijzing - naar een verhoging van de participatiegraad van hun inwoners. Dit betekent dat de deelname van inwoners op het gebied van arbeid[27], maar ook op maatschappelijk of sociaal gebied wordt nagestreefd. Vanuit de lokale overheid houdt men zich bezig met het verbeteren van de zelfredzaamheid van de burgers, het begeleiden van niet-arbeidzame burgers naar werk en het voorkomen van een isolement, schulden of werkloosheid. Stimulering van sport en beoefening van kunsten behoort hier ook toe.

Uit de landelijke Divosa-monitor 2009 'Meer dan ooit'[28] blijkt dat de arbeidsparticipatiegraad van de totale potentiële beroepsbevolking in Nederland tussen 2006 en 2009 is gestegen van 60% naar 67,5%. Twee op de drie personen in de leeftijd tussen 15 en 65 jaar is dus werkzaam in 2009.

3.2.3 *Monitor Arbeidsmarkt en Onderwijs verwachtte sterke daling aantal banen in 2010*

In de eerste Monitor Arbeidsmarkt en Onderwijs (2008) van de provincie Noord-Holland wordt de verwachting uitgesproken dat er in 2009 en vooral in 2010 een sterke daling van het aantal banen zal plaatsvinden. Er zijn grote verschillen tussen regio's en gemeenten met betrekking tot de arbeidsparticipatie. Dit hangt sterk samen met o.a. kansen op de arbeidsmarkt en de samenstelling van de beroepsbevolking, zoals leeftijdsopbouw en etniciteit. Amsterdam wordt vooral getroffen door negatieve cijfers in de zakelijke dienstverlening. Zaanstad vooral door afname van banen in de industrie. In 2011 wordt weer een groei van banen verwacht. Als gevolg van de groei van de bevolking zal de sterkste groei van het arbeidsaanbod zich in Zaanstad voordoen. Deze conclusie staat overigens haaks op de verwachtingen van het UWV , dat verwacht dat de Zaanstreek nog zal krimpen qua werkgelegenheid. In de Monitor Arbeidsmarkt en Onderwijs wordt overigens voor heel Noord-Holland verwacht dat de groei van de beroepsbevolking achterblijft bij de landelijke trend. Dit hangt vooral samen met het gegeven dat de participatiegraad al relatief hoog is waardoor verdere groei beperkt is. De feitelijke ontwikkelingen zullen moeten uitwijzen wat er klopt van de prognoses.

3.2.4 *Aandeel niet-werkende werkzoekenden stijgt*

De ontwikkeling van de werkloosheid kan worden beschreven aan de hand van cijfers van het UWV-werkbedrijf. De cijfers hebben betrekking op het aantal mensen dat staat ingeschreven als niet-werkende werkzoekende (NWW) bij het UWV-werkbedrijf. Dit kunnen ook personen zijn die besloten hebben weer te gaan werken, (nog) niet actief op zoek naar werk zijn of een opleiding volgen om (beter) geschikt te zijn voor de arbeidsmarkt.

In de Metropoolregio is het aantal NWW-ers in 2009 (in één jaar tijd) met 7,1% gegroeid, zie afbeelding 3.1. In Zaanstad lag het groeipercentage aanzienlijk hoger (24,5%), maar het gaat hier om relatief lage absolute aantallen. Kleine veranderingen leiden dan al snel tot grote procentuele fluctuaties.

27 De arbeidsparticipatie geeft aan welk deel van de bevolking tussen 15 en 65 jaar deelneemt aan het arbeidsproces.
28 Divosa is de vereniging van gemeentelijke managers op het terrein van werk, inkomen en participatie. In de Divosa-monitor 2009 wordt zicht geboden op de resultaten en beleidskeuzes van sociale diensten in 2008.

Afb. 3.1 Aantal niet-werkende werkzoekenden in Metropoolregio-gemeenten[29]

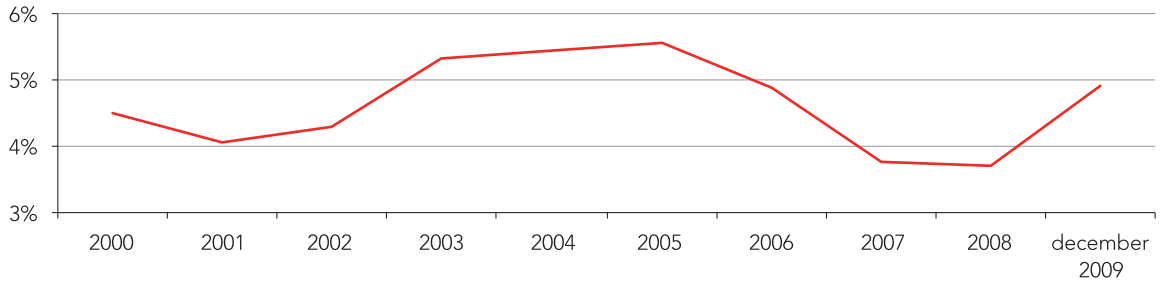
	2008	2009				2010		index 2009=100
gemeente	**dec**	**jan**	**apr**	**jul**	**okt**	**jan**	**april**	
Almere	6.400	6.800	7.400	7.300	7.500	7.700	7.800	113,2
Amstelveen	1.300	1.400	1.600	1.600	1.700	1.800	1.800	128,6
Haarlem	3.700	3.900	3.800	3.800	3.700	3.800	3.800	97,4
Haarlemmermeer	1.800	1.900	2.100	2.400	2.600	2.900	2.800	152,6
Purmerend	1.800	2.000	1.900	1.900	2.000	2.000	2.000	100,0
Zaanstad	3.600	3.800	4.100	4.200	4.600	4.800	4.900	126,3
Amsterdam	38.800	40.200	41.900	43.100	42.900	43.300	42.900	107,7
totaal	**57.400**	**60.000**	**62.800**	**64.300**	**65.000**	**66.300**	**66.000**	**110,5**

Bron: UWV Werkbedrijf, afd. Arbeidsmarktinformatie, juni 2010

3.2.5 Achtergrondcijfers NWW-ers

Met betrekking tot de cijfers van niet-werkende werkzoekenden zijn meer achtergrondgegevens bekend, zoals inschrijvingsduur, leeftijd, opleiding en geslacht. In deze paragraaf wordt daar verder op ingegaan. Allereerst volgt in afbeelding 3.2 het aantal niet-werkende werkzoekenden als percentage van de potentiële beroepsbevolking in de periode 2000 t/m 2009 (31 december).

Afb. 3.2 Aantal niet-werkende werkzoekenden in Zaanstad in % van de potentiële beroepsbevolking (15-64 jaar); per ultimo 2000 t/m 2009

Bron: UWV Werkbedrijf

De ontwikkeling van het aantal niet-werkende werkzoekenden geeft eenzelfde patroon als dat van het aantal personen met een WW-uitkering. Vanaf eind 2008 neemt het aantal niet-werkende werkzoekenden in Zaanstad zichtbaar toe en zijn ook de effecten van de recessie in de economie zichtbaar. Het percentage niet-werkende werkzoekenden is van 3,7% eind 2008 gestegen tot 4,9% aan het eind van 2009[30]. In Amsterdam is dit percentage - ter vergelijking - op 1 september 2009 opgelopen tot 7,8%, maar hier was het aandeel niet-werkende werkzoekenden al hoger dan in Zaanstad.
Op 1 januari 2010 telt Zaanstad 4.761 niet-werkende werkzoekenden. Mei 2010 is dit aantal opgelopen tot 4.939.

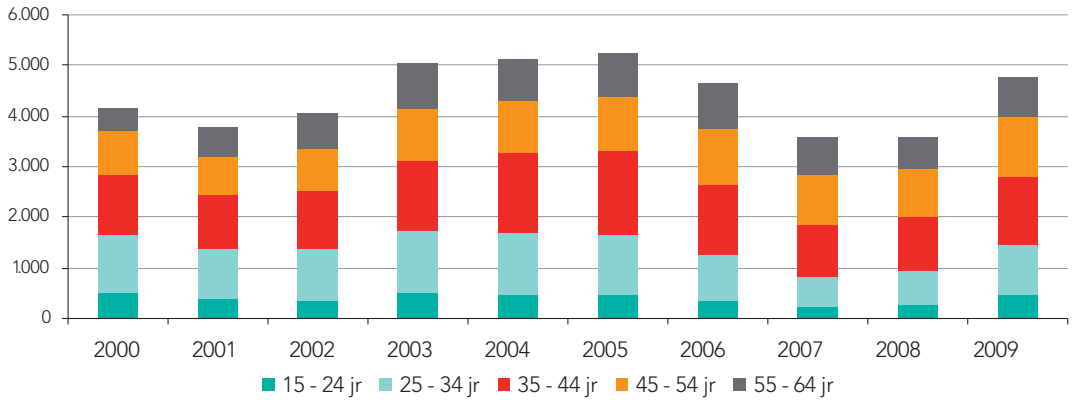
3.2.6 Grootste aantal NWW-ers is tussen 35 en 44 jaar

Eind 2009 is het aantal NWW-ers in de leeftijdsklasse tussen 35 en 44 jaar het grootst; dit wordt gevolgd door de groep 45- tot 54-jarigen. Tussen 2003 en 2006 zijn relatief veel jongere personen

[29] De metropoolregio omvat gemeenten in de Zaanstreek, IJmond, agglomeratie Haarlem, Amstel-Meerlanden, Het Gooi-en Vechtstreek, Almere, Waterland+ en Amsterdam
[30] Zie voor een regelmatige update van cijfers en interpretaties de monitor economische kredietcrisis, O&S Zaanstad 2010

(tussen 25 en 34 jaar) werkzoekend. De werkloosheid onder de jongeren is tussen 2006 en 2009 afgenomen, maar in 2009 is deze juist weer aanzienlijk gestegen. In 2009 is een groei waar te nemen van zowel jongeren in de leeftijdsklasse 15 tot en met 24 jaar als de groep 25 tot en met 34 jaar. (Zie hiervoor ook hoofdstuk 7 over Jeugd en Onderwijs).

Afb. 3.3 Niet-werkende werkzoekenden naar leeftijd per ultimo 2000-2009

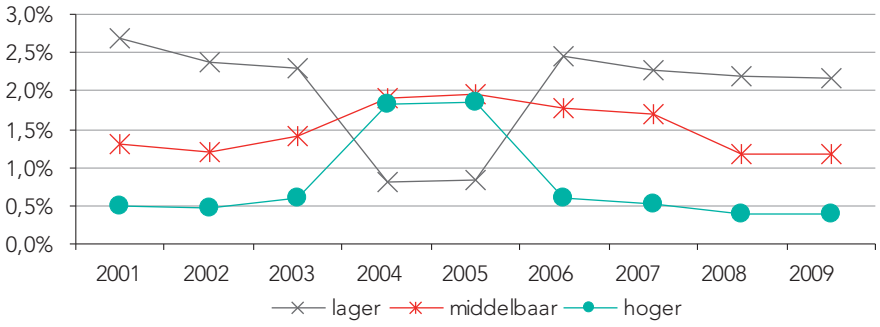

Bron: UWV Werkbedrijf

3.2.7 Grootste aandeel nww-ers heeft VMBO als hoogste opleiding

Op het totale aantal niet-werkende werkzoekenden in Zaanstad in 2009 heeft ongeveer een derde deel het VMBO als hoogste voltooide opleiding en een iets minder groot deel MBO/HAVO/VWO. Een kwart van deze werkzoekenden heeft alleen de basisschool. Het aandeel werkzoekenden met een lage opleiding op de potentiële beroepsbevolking is - op een tweetal jaren na - steeds hoger dan onder middelbaar en hoger opgeleiden. Het lagere aandeel hoger opgeleiden dat op zoek is naar werk hangt samen het met lager aantal hoger opgeleiden in Zaanstad. In afbeelding 3.4 is opvallend dat het aandeel van deze groep in 2004 en 2005 hoog was.

Afb. 3.4 Percentage NWW-ers op de totale potentiële beroepsbevolking (15-64 jaar) naar hoogste opleidingsniveau 2001-2009

Bron: UWV Werkbedrijf

3.2.8 Vrouwen staan vaker ingeschreven; lengte van de inschrijvingsduur varieert

Onderstaande tabel geeft de ontwikkeling van het aantal NWW-ers weer naar geslacht en werkloosheidsduur. Vrouwen staan vaker ingeschreven bij het UWV-werkbedrijf dan mannen. Zij schrijven zich vaker in om (opnieuw) deel te nemen aan het arbeidsproces.
Met betrekking tot de lengte van de inschrijvingsduur is door de jaren heen een wisselend patroon te zien. Het aandeel niet-werkende werkzoekenden dat korter dan één jaar staat ingeschreven was hoog tussen 2002 en 2004. Na de daling die daarop volgde is vanaf 2008 weer een stijging te zien. In 2009 is het aandeel NWW-ers zelfs het hoogst. De groep langdurig ingeschrevenen is kleiner van omvang, maar in 2007 en 2008 weer wat hoger dan de jaren ervoor.

Afb. 3.5 Werkloosheidsduur naar geslacht en duur in Zaanstad, 2000 - 2009

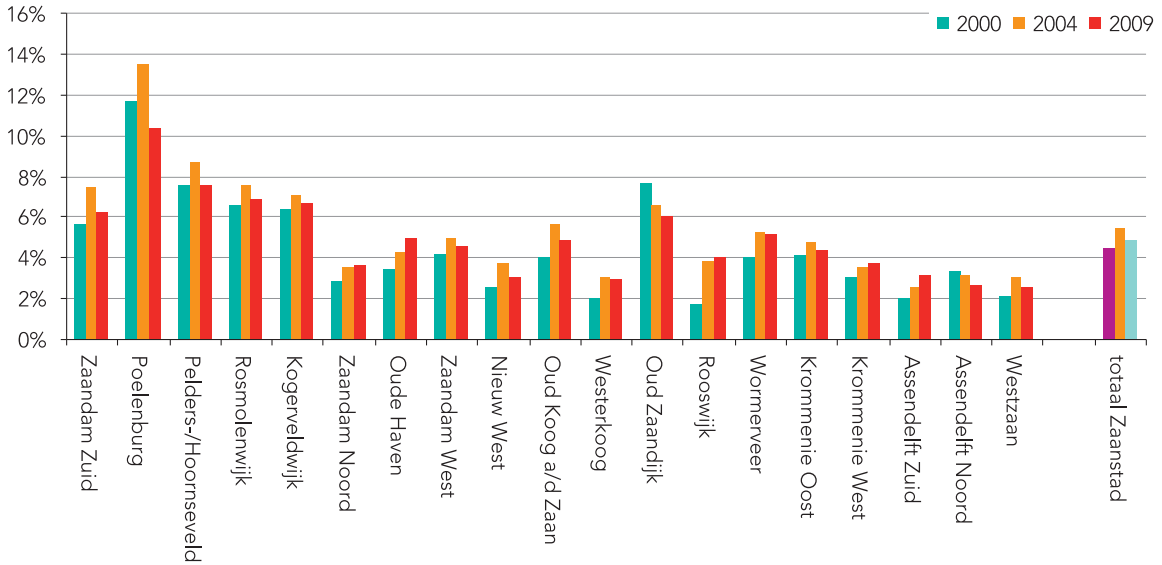
		geslacht		werkloosheidsduur			
	totaal	man	vrouw	< 1 jaar	1 - 2 jaar	2 - 5 jaar	5 jaar >
2009	**4.388**	49,5%	50,5%	55%	15%	14%	17%
2008	**3.594**	42,8%	57,2%	35%	12%	24%	28%
2007	**3.611**	42,8%	57,2%	27%	12%	32%	29%
2006	**4.657**	43,5%	56,5%	26%	17%	33%	24%
2005	**5.259**	45,1%	54,9%	34%	19%	27%	20%
2004	**5.142**	47,7%	52,3%	43%	21%	17%	19%
2003	**5.035**	48,1%	51,9%	50%	15%	14%	21%
2002	**4.085**	46,7%	53,3%	44%	12%	18%	26%
2001	**3.784**	43,8%	56,2%	32%	13%	24%	31%
2000	**4.163**	43,7%	56,3%	29%	14%	27%	30%

Bron: UWV Werkbedrijf

3.2.9 Niet-werkende werkzoekenden naar wijk

In onderstaande afbeelding is de ontwikkeling weergegeven van het aantal niet-werkende werkzoekenden op de totale potentiële beroepsbevolking per wijk voor een drietal jaren.
De grootste concentratie werkzoekende werklozen woont in de wijk Poelenburg. Ook in de andere wijken als Zaandam Zuidoost en Kogerveldwijk en in Oud Zaandijk is het aandeel hoger dan gemiddeld in Zaanstad.

Afb. 3.6 Aantal niet-werkende werkzoekenden (in %) van de totale potentiële beroepsbevolking (15-64 jaar) per wijk, ultimo 2000 - 2009

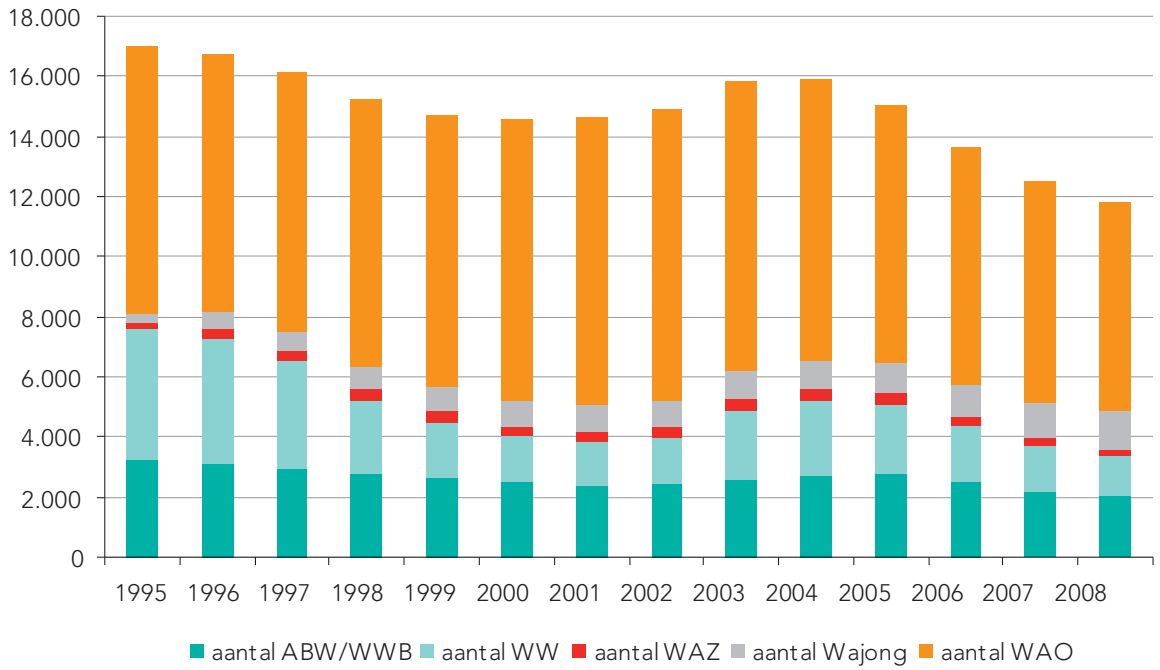
Bron: UWV Werkbedrijf

3.3 Uitkeringen

3.3.1 Ontwikkeling uitkeringen in Zaanstad

Onderstaande afbeelding toont de ontwikkeling van het aantal uitkeringen naar soort tussen 1995 en 2009 van inwoners in Zaanstad.

Afb. 3.7 Aantal uitkeringen in Zaanstad naar soort, periode 1995 - 2009

Bron: CBS kerncijfers 1995 -2009

De onderscheiden uitkeringssoorten laten tussen de jaren een wisselende toe- en afname zien in de getoonde periode. Midden negentiger jaren was er de absolute piek in het aantal uitkeringen (18.000), tegen de eeuwwisseling neemt het aantal uitkeringsgerechtigden af maar rond 2003 en 2004 is er opnieuw een piek. Daarna neemt het weer sterk af, het totale aantal personen met een uitkering is in 2008 nog geen 12.000. In 2009 is het aantal uitkeringen al bijna 13.000. De gevolgen van de crisis vanaf najaar 2009 zijn dus al enigszins te zien in deze tabel. Verderop in dit hoofdstuk is ook al zichtbaar dat het aantal werklozen is toegenomen. Een verdere stijging van het aantal uitkeringsgerechtigden zal onvermijdelijk zijn.

3.3.2 Aantal werkloosheidsuitkeringen fluctueert sterk

Voor het begrip van de werkloosheidsproblematiek is het ook zinvol om te kijken naar het aantal verstrekte werkloosheidsuitkeringen (WW). In de onderstaande tabel wordt voor Zaanstad de ontwikkeling van het aantal WW-uitkeringen weergegeven. De sterke fluctuaties tussen de jaren zijn duidelijk zichtbaar. In 1998 was het aantal uitkeringen zeer hoog (2.990), twee jaar later was het met ruim 1.100 gedaald. Vijf jaar later is het aantal weer flink toegenomen tot 2.500. Daarna zette zich opnieuw een periode van daling in tot dat in het jaar 2009 de gevolgen van de (krediet)crisis zichtbaar begonnen te worden. Op 1 januari 2009 telt Zaanstad 1.290 WW-uitkeringen, in het eerste kwartaal 2010 ongeveer 1.000 meer, namelijk 2.280. Landelijke ontwikkelingen kennen eenzelfde patroon.

Afb. 3.8 Aantal WW-uitkeringen in Zaanstad; per 1 kwartaal 1998 - 2010

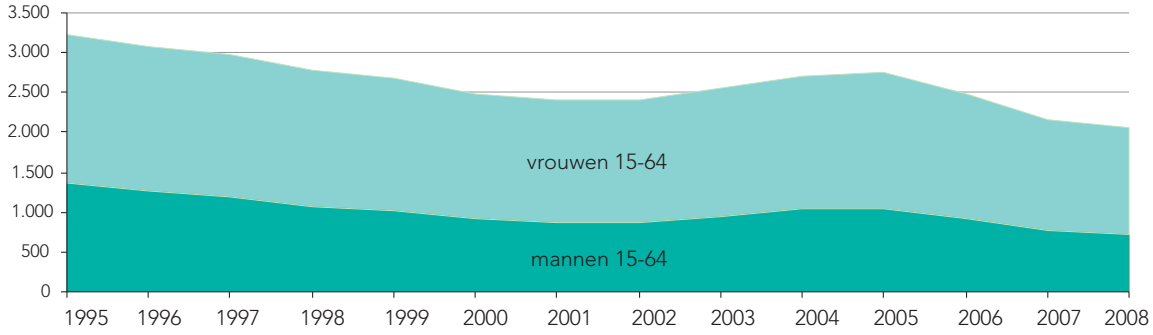
Bron: CBS

3.3.3 Aantal bijstandsuitkeringen is in Zaanstad relatief laag, maar stijgt sinds 2009 licht

Medio jaren negentig was het aantal personen met een uitkering volgens de Wet Werk en Bijstand in Zaanstad relatief hoog. Het betrof 3,5% van de potentiële beroepsbevolking. Landelijk gezien was dit ruim 4%. Het aantal uitkeringen in Zaanstad daalt daarna langzaam tot 2002. Daarna zet zich weer een stijging in tot 2005. Dan heeft 2,9% van de potentiële beroepsbevolking in Zaanstad een bijstandsuitkering (landelijk 3,2%). Dankzij het daarop volgende gunstige economische klimaat en een aanpassing van het beleid op reïntegratie en handhaving daalt het percentage verder, en is dat in 2008 2,1%.
In 2009 is het aandeel bijstandsuitkeringen 2,3%. In totaal gaat het om 2.220 uitkeringen. In 2010 is het aantal gestegen tot 2.332 en in mei tot 2.419.

In afbeelding 3.9 is het aantal personen met een algemene bijstandsuitkering naar geslacht weergeven voor de periode 1995 - 2009.

Afb. 3.9 Aantal personen met een bijstandsuitkering in Zaanstad naar geslacht, 1998-2009

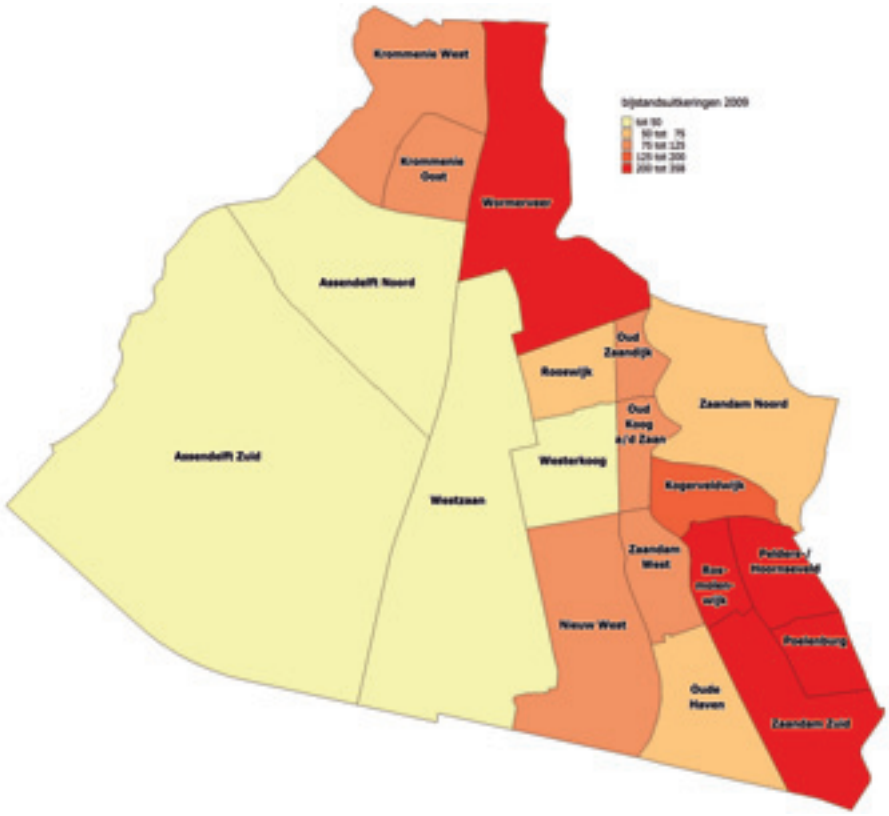

Bron: CBS kerncijfers 1998 -2009

3.3.4 Bijstandsuitkeringen op wijkniveau

Op wijkniveau blijken relatief de meeste personen met een bijstandsuitkering in de wijken Zaandam Zuidoost en Wormerveer te wonen (zie afbeelding 3.10).

Afb. 3.10 Aantal personen met een bijstandsuitkering per wijk, 2009

Bron: afd. Werk en Inkomen, bewerkt door O&S

In het Reïntegratieplan van Zaanstad 2008-2009 wordt als doelstelling vermeld dat het aantal personen met een bijstandsuitkering zou moeten afnemen van ruim 3.000 tot ongeveer 2.500 in 2009. Mede door de gunstige economische ontwikkelingen in 2008 is dit aantal in dat jaar al gehaald. Maandcijfers van 2009 wijzen erop dat het aantal personen met een bijstandsuitkering aan het toenemen is. Ook op landelijk niveau is de toename zichtbaar.
Er is in Zaanstad ook sprake van een zogenaamde 'harde kern' van mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. De gemeente Zaanstad heeft daarom besloten tot een intensivering van het traject om deze mensen uit deze situatie te helpen.

3.3.5 Minimabeleid en aanvullende voorzieningen

In de Armoedemonitor 2008 van KWIZ[31] is onderzocht in hoeverre het minimabeleid de doelgroep van dat beleid bereikt. Volgens KWIZ telt Zaanstad in 2008 5.726 huishoudens in de totale doelgroep ofwel 9% van het totale aantal huishouden. Voor 5.121 huishoudens is het inkomen ten hoogste 105% van het minimum (ofwel 8% van het aantal huishoudens). Dit percentage ligt iets boven het landelijke cijfer van 7,6% (raming SCP). Tussen de 85% en de 90% van de minimahuishoudens hebben in 2008 hun weg naar de gemeente weten te vinden voor extra financiële regelingen als Bijzondere Bijstand, Kwijtschelding Gemeentelijke Belastingen. Ten opzichte van een eerder uitgevoerde armoedemonitor (2006) betekent dit een stijging tot dichtbij het maximaal haalbare. Het maximum van 100% wordt nooit gehaald omdat niet iedereen daar gebruik van wil maken en/of financiële gegevens wil overleggen.
In de eerder verschenen Armoedemonitor van 2006[32] van Zaanstad werd geschat dat bijna twaalf procent van de huishoudens gebruik mag maken van aanvullende voorzieningen. Bekend gegeven is dat niet iedereen hiervan gebruik maakt. Er is in de Zaanpeiling gevraagd naar de bekendheid met deze voorzieningen. Allochtonen zijn er minder mee bekend dan autochtonen (resp. 32% en 45%) en jongeren tussen de 18 en 29 jaar zijn er het minst mee bekend (24%). Volgens de Zaanpeiling maakt drie procent van de respondenten gebruik van aanvullende voorzieningen (vooral respondenten met een bijstandsuitkering (56%)). In het algemeen is men tevreden over deze voorzieningen.

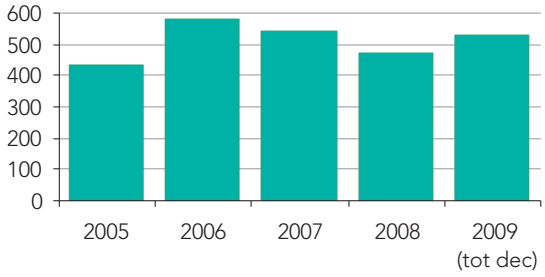
31 Onderzoeks- en adviesbureau op het terrein van Werk en Inkomen, Schuldhulpverlening, Welzijn en Zorg.
32 Armoedemonitor Zaanstad 2006, KWIZ, oktober 2007

Vier jaar geleden zijn de leden van het (niet-representatieve) Zaanpanel gevraagd naar hun bekendheid met het gemeentelijk minimabeleid. Kent men dit beleid en vindt men dat er voldoende maatregelen worden getroffen? Het bleek dat een derde van het panel kennis heeft van dit beleid, vooral niet-werkenden bleken vaker op de hoogte. Een vijfde deel van het panel vond dat er vanuit de gemeente voldoende aandacht naar deze minima uitgaat, maar volgens zestien procent is dit juist te weinig. Juist hieronder bevinden zich relatief veel niet-werkenden. Volgens een kwart van het panel worden er voldoende voorzieningen getroffen (vooral respondenten met een hoger inkomen vinden dit).

3.3.6 Schuldhulpverlening in Zaanstad

Mensen met problematische schulden kunnen gebruik maken van de schuldsanering. Het aantal aanvragen fluctueert over de periode 2005- 2009. In afbeelding 3.11 wordt het aantal aanvragen voor schuldhulpverlening weergegeven. Het gemiddelde aantal per maand schommelt tussen de dertig en vijftig aanvragen. In 2009 is het aantal significant toegenomen. Een kwart van de aanvragen in dat jaar komen via het Centraal meldpunt voorkoming betalingsachterstanden. In de eerste helft van 2010 is met betrekking tot schuldhulpverlening 338 keer een aanvraag ingediend naast 231 aanvragen voor budgetbeheer, in totaal 569 aanvragen. Ten opzichte van het jaar ervoor is dit een toename van ongeveer 20%.

Afb. 3.11 Aanvragen schuldhulpverlening Zaanstad

Bron: Dienst Publiek; Bedrijfsbureau

Schuldhulpverlening heeft als inzet en doel om een minnelijke schuldregeling tussen schuldenaren en schuldeisers te treffen of ervoor te zorgen dat een schuldenaar wordt toegeleid naar een wettelijke schuldsanering. De tabel hiernaast geeft de cijfers van de geslaagde minnelijke regelingen en toeleidingen naar de wettelijke schuldsanering (WSNP).
Het percentage geslaagde minnelijke regelingen is in 2080 en 2009 duidelijk toegenomen; het percentage toeleidingen naar de wettelijke schuldsanering is verminderd.

3.3.7 Schulden, relatie met geluk

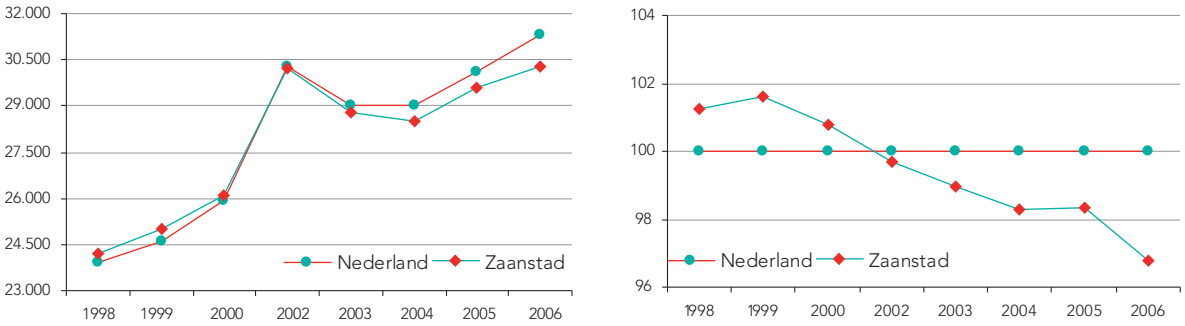
In het kader van het onderzoek 'Rijk en arm in de regio' is het Zaanpanel gevraagd of men schulden heeft. In dit panel blijkt één op de vijf leden géén schulden te hebben. Het leeuwendeel (twee derde) heeft een schuld in de vorm van een hypotheek en ongeveer één op de vijf staat wel eens rood bij bank. Ook persoonlijke leningen of doorlopende kredieten (15%) en lenen bij familie of vrienden (5%) en studieschuld (5%) worden genoemd.
Panelleden met een laag inkomen hebben vaker géén hypothecaire schuld maar wel vaker andere schulden. Bij personen met een hoger inkomen is dat precies andersom. Ook alleenstaanden en eenoudergezinnen hebben vaker geen hypotheek.
Tevens blijkt dat het hebben van schulden het geluksgevoel beïnvloedt. Schulden en leningen maken mensen minder gelukkig. Mensen met een hypotheek, en dus met een eigen huis, zijn daarentegen gelukkiger dan mensen die geen hypotheek hebben. Ook een positieve ontwikkeling van de financiële situatie in de afgelopen jaren en een verwachte positieve ontwikkeling in de toekomst leiden tot een hogere geluksbeleving.

3.4 Inkomenshoogte- en verdeling in Zaanstad

Het Regionale Inkomensonderzoek van het CBS (RIO) levert periodiek gegevens over het besteedbaar inkomen. In deze paragraaf wordt een aantal gegevens uit dit onderzoek voor Zaanstad geanalyseerd. De cijfers worden vergeleken met geheel Nederland en de Metropoolregio. Een specifieke analyse naar de effecten op de inkomensontwikkeling van verhuizingen naar en van Zaanstad komt in deze paragraaf eveneens aan de orde. Tot slot wordt stilgestaan bij de beleving van inwoners van hun inkomenssituatie op basis van enkele resultaten uit het onderzoek 'Arm en rijk in beeld' van de Metropoolregio Amsterdam.

Het inkomen van Zaanstad[34] én dat van Nederland is in de periode 1998 - 2006 toegenomen. In 2006 is het gemiddeld besteedbaar Zaanse inkomen[35] per huishouden € 30.300. Dat is € 1.000 lager dan het landelijk gemiddelde op dat moment. Tot het einde van de jaren negentig groeit het gemiddeld besteedbaar inkomen per huishouden in Zaanstad relatief harder dan landelijk. Vanaf 1999 is er echter sprake van een relatieve daling en is het besteedbaar inkomen vanaf 2002 zelfs lager dan dat van Nederland. Zie afbeelding 3.12.

Afb. 3.12 Ontwikkeling besteedbaar inkomen van huishoudens in Zaanstad en Nederland, absoluut (links) en in indexcijfers (rechts), 1998-2006

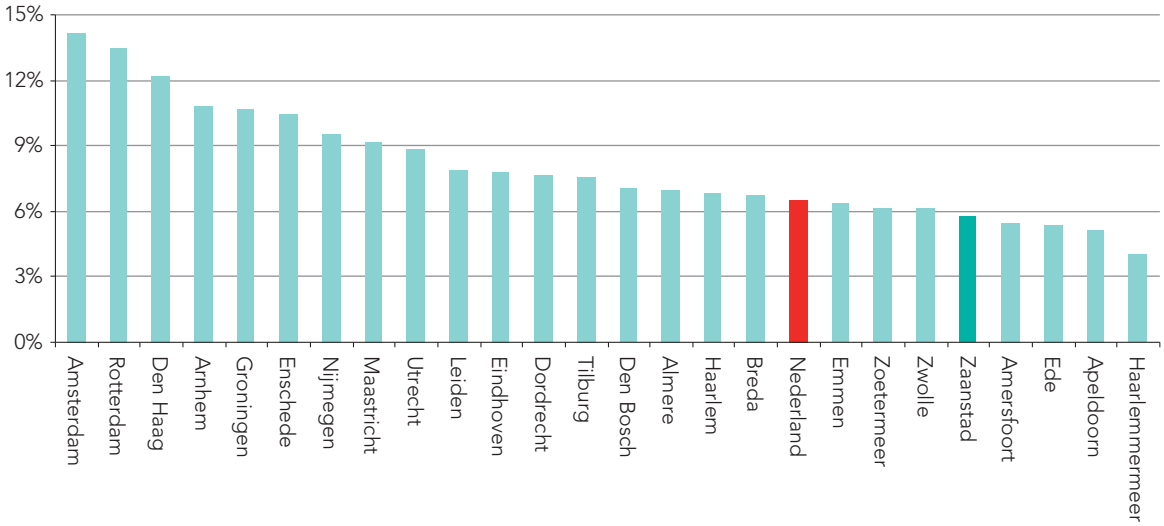
Bron: RIO 1998-2006

3.4.1 Inkomensverdeling binnen de Metropoolregio

In de Metropoolregio wonen gemiddeld meer huishoudens met een laag inkomen dan in Nederland. Vooral het aandeel Amsterdammers met een laag inkomen is hoog. In Haarlem is het aandeel huishoudens met een laag inkomen precies gelijk aan het landelijk gemiddelde. De gemeenten Haarlemmermeer, Purmerend, Almere, Amstelveen en Zaanstad hebben juist een relatief lager aandeel huishoudens met een laag inkomen.
Maar de Metropoolregio heeft ook relatief veel huishoudens met een hoog inkomen. In de gemeenten Haarlemmermeer en Amstelveen is hun aandeel het hoogst (relatief veel tweeverdieners resp. expats).

[34] Opgemerkt moet worden dat tijdens het schrijven van dit hoofdstuk de inkomensgegevens 2007 op een aantal punten vergelijking moeilijk maakt vanwege een wijziging in definities. Vergelijkbare gegevens van eerdere jaren komen in 2010 beschikbaar en zullen dan worden geanalyseerd.
Het RIO wordt altijd minstens twee later gepubliceerd. Dit heeft te maken met de afronding van het belastingjaar, waardoor gegevens vertraagd worden geleverd. Hierdoor zijn de effecten van de kredietcrisis nog niet verwerkt omdat deze cijfers ruim twee jaar later worden gepubliceerd.
[35] Zie ook 'Inkomen in Zaanstad 1998 - 2005', september 2008

Afb. 3.13 Percentage huishoudens met een laag inkomen, 2006

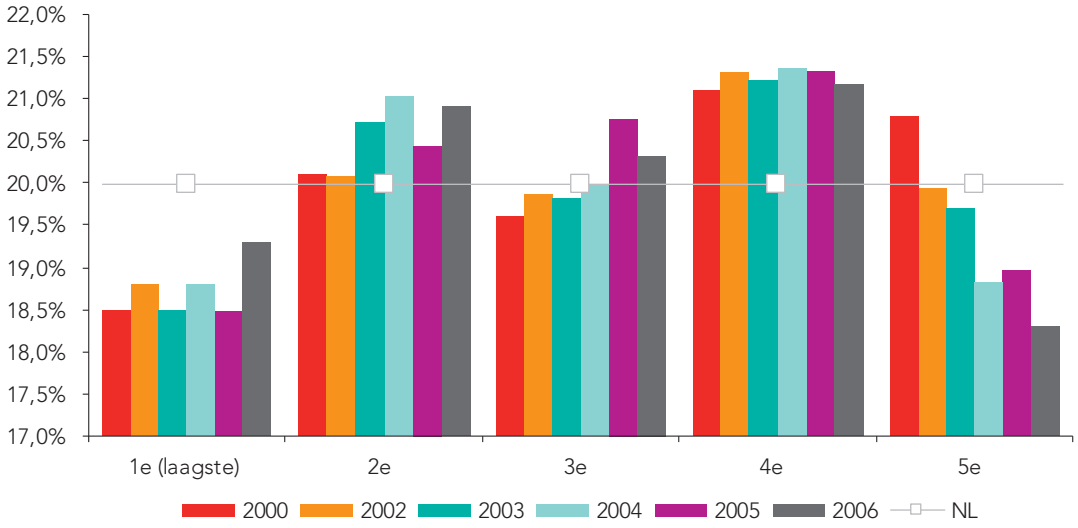
Bron: RIO 2006

Ook in de Metropoolregio zijn de inkomens minder gelijk verdeeld dan in Nederland. Zowel het aandeel mensen met een hoger inkomen als het aandeel met een lager inkomen is groter dan in heel Nederland het geval is. Bovendien is de inkomensongelijkheid tussen 2000 en 2005 toegenomen, maar dit beeld was landelijk ook zichtbaar. De toename was iets sterker in de Metropoolregio dan gemiddeld in Nederland. Vermoedelijk zorgt de clustering van kennisintensieve werkgelegenheid gecombineerd met stedelijke armoede voor de grotere inkomensongelijkheid in de Metropoolregio. Er wonen buitengewoon rijke mensen maar er is ook veel sociale woningbouw (nodig)[36].

3.4.2 Verandering van de inkomensverdeling in Zaanstad

Een overzicht van de inkomensverdeling in Zaanstad biedt het RIO van het CBS. In afbeelding 3.14 wordt de ontwikkeling van de inkomensverdeling van Zaanstad tussen 2000-2006 weergegeven. De horizontale lijn geeft de Nederlandse verdeling weer[37].

Afb. 3.14 Inkomensverdeling van huishoudens in Zaanstad, 2000-2006

Bron: RIO 2000 - 2006

36 Rijk en arm; Metropoolregio Amsterdam 2008

37 Het CBS rangschikt in het RIO alle huishoudens naar hoogte van hun besteedbaar inkomen. Daarna zijn ze in tien even grote groepen verdeeld (decielen). Vervolgens is dit verdeeld in 20%-groepen. Daarnaast is het inkomen verdeeld in laag (1ste 40%), midden (2e 40%) en hoog (hoogste 20%).

Al enige jaren neemt het aandeel huishoudens in de hoogste inkomensklasse (5e groep) iets af. Een opvallende ontwikkeling is de afname van het aantal huishouden in de laagste inkomensgroep. Het aandeel huishoudens in de daarop volgende inkomensgroep is in 2006 juist toegenomen. Dit geldt overigens ook voor de middengroepen.

De inkomensverdeling in Zaanstad verandert dus. De hoogte van het inkomen en de inkomensverdeling in Zaanstad wordt beïnvloed door twee factoren: 1. de zogenaamde autonome ontwikkeling van het inkomen van de zittende bewoners (grootste aandeel) en 2. de ontwikkeling van het inkomen als gevolg van migratie. Veranderingen hangen samen met schommelingen van conjuncturele aard (met een toe- of afname van werklozen en aantal personen met een bijstandsuitkering tot gevolg), de toename van het aantal AOW-ers, maar ook doordat de bevolkingssamenstelling verandert als gevolg van verhuizingen (van en naar wijken respectievelijk van en naar Zaanstad).

3.4.3 Effecten verhuizingen op inkomens in Zaanstad

Uit cijfers van het Regionale Inkomensonderzoek blijkt dat de groei van het aandeel huishoudens met een laag inkomen (de 1e en 2e groep uit afbeelding 3.15) in 2006 mogelijk samenhangt met verhuizingen naar Zaanstad. Er komen namelijk relatief meer (zij het in kleine aantallen) huishoudens met een inkomen in deze groepen naar Zaanstad dan er vertrekken. Huishoudens met een middeninkomen (de 3e en 4e groep uit de afbeelding) maken vooral autonome inkomensontwikkelingen door. De groep huishoudens in de hoge inkomensgroep wordt in de periode 2000 - 2006 naar omvang kleiner, vermoedelijk door relatief meer verhuizingen uit dan naar Zaanstad, zie hiervoor het hoofdstuk Bevolking. Uit de meest recente resultaten van het Regionale Inkomensonderzoek 2007 blijkt deze hoogste inkomensgroep weer iets gestegen is.

Verhuisde huishoudens met een laag inkomen verhuizen relatief vaak naar een wijk in Zaandam Zuidoost of gaan er juist uit weg. Deels heeft dit te maken met de herstructurering in dit gebied (verhuisprocessen), maar deels hangt het ook samen met de grotere doorstroming in deze wijken. Huishoudens met een laag inkomen die Zaanstad hebben verlaten, kozen relatief veel voor Amsterdam. Instromers met een laag inkomen komen relatief vaker uit Purmerend en Almere. In Assendelft Noord vestigen zich relatief meer huishoudens met een middeninkomen. En ook huishoudens met een hoog inkomen die binnen Zaanstad zijn verhuisd, kiezen relatief vaker voor Assendelft Noord.

Het effect van de totale ontwikkeling van het inkomen in Zaanstad door deze verhuisbewegingen is niet zo groot. De ontwikkelingen van de inkomens van de huishoudens van de 'zittende bevolking' (getalsmatig groot) hebben een groter effect. Toch is het interessant om de effecten te onderzoeken op de verdeling van het totale inkomen in Zaanstad als gevolg van migraties. In afbeelding 3.15 staat de totale som van het besteedbaar inkomen in Zaanstad en de som van het besteedbaar inkomen van de vertrekkende en zich vestigende huishoudens voor de jaren 2001-2006.

Uit de cijfers valt af te leiden dat de inkomensdynamiek vooral door de autonome ontwikkelingen van de zittende bevolking[38] wordt bepaald en niet zo zeer door vestigers en vertrekkers. Het effect van zowel migratie als autonome ontwikkelingen wisselt wel sterk per jaar. In 2006 (net als 2002) hangt de toename van het inkomen voor een deel samen met een positief saldo door migratie. Hier neemt het inkomen mede toe omdat vestigers in Zaanstad meer geld per saldo meenemen dan vertrekkers.

[38] Leesvoorbeeld: de groei van de totale inkomenssom in Zaanstad tussen 2001 en 2002 van 103 miljoen hangt enerzijds samen met een positief saldo van 2 miljoen in 2001 van de migrerende bewoners en anderzijds met de stijging van 105 miljoen van de zittende bewoners.

Afb. 3.15 Som van het besteedbaar inkomen in Zaanstad; 2001 - 2006

besteedbaar inkomen (*1 milj.)	2001	2002	2003	2004	2005	2006
som totaal Zaanstad	1.619	1.722	1.710	1.689	1.749	1.825
som vertrekkers uit Zaanstad	-44	-46	-43	-46	-49	-44
som vestigers in Zaanstad	46	55	43	39	46	52
ontwikkeling zittende bewoners		105	-3	-21	53	73

Bron: RIO 2001 - 2006

In het laatste Armoedebericht[39] is een kaart van Nederland opgenomen met de ruimtelijke segregatie naar inkomen per gemeente. Hoe sterker de segregatie, hoe meer lage inkomens en hoge inkomens betrekkelijk ver uit elkaars buurt wonen.
Voor Zaanstad valt het indexcijfer in de klasse 'geringe segregatie'. Het zijn vooral kleine gemeenten die sterk scoren op deze index. De vier grote gemeenten vallen in de middengroep.
Relatief vaak kampen eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen en alleenstaanden tot 65 jaar met armoede. Eenoudergezinnen hebben vier keer en alleenstaanden twee keer zo vaak met een laag inkomen te maken. Ook herkomst speelt een rol: niet-westerse allochtonen hebben vier keer zo vaak een laag inkomen.

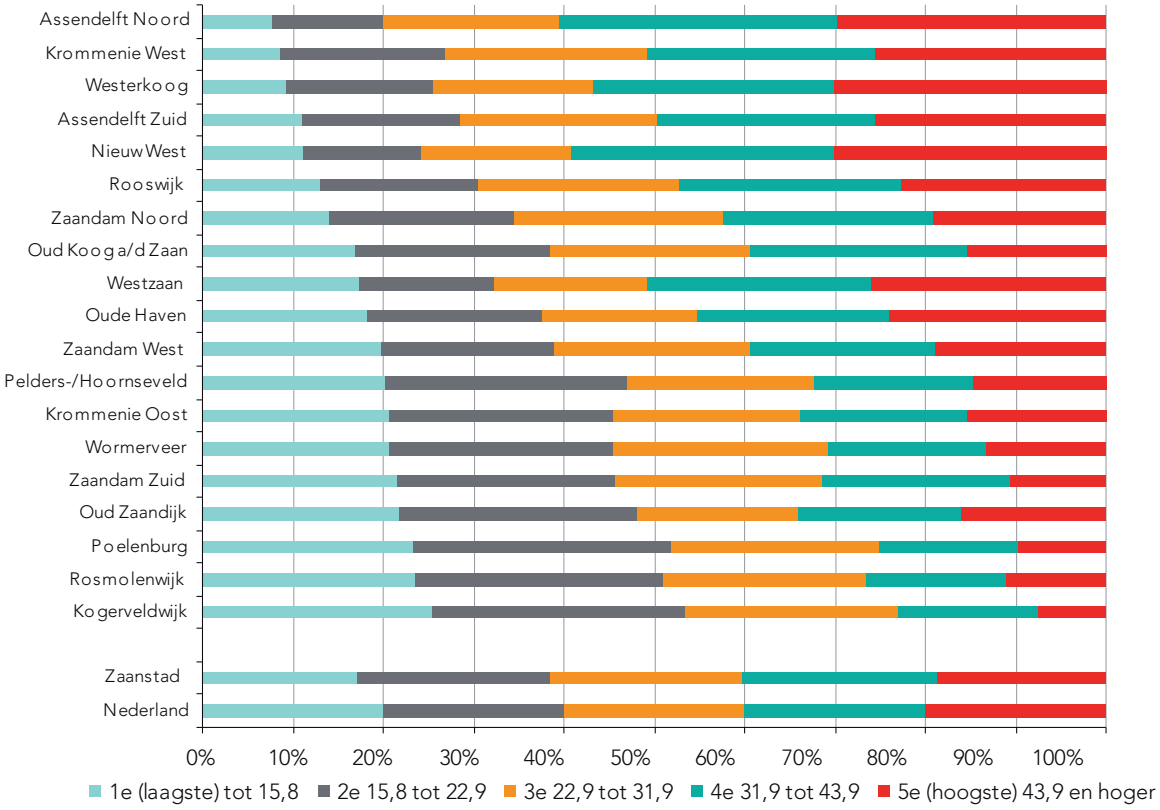
Het CBS heeft voor 2005 op buurtniveau berekend hoe hoog het aandeel huishoudens is met een langdurig laag inkomen[40]. In ruim 200 buurten in Nederland is het aandeel langdurig lage inkomens hoger dan negen procent, drie keer het landelijke gemiddelde. Van deze buurten liggen er 65 in Amsterdam, Den Haag en Rotterdam. Hier wonen 20 duizend huishoudens met een langdurig laag inkomen.
Het aandeel huishoudens met een dergelijk langdurig laag inkomen ligt in Zaanstad op het landelijke gemiddelde. In geen enkele wijk of buurt in Zaanstad is het percentage hoger dan negen procent. Poelenburg 'scoort' hoog op dit lijstje, met 8%, maar percentages van twintig procent of hoger in bijvoorbeeld Leeuwarden of (iets lager) in de vier grote steden worden in Zaanstad niet gehaald (CBS).

39 Armoedebericht, SCP, 2008
40 Langdurig laag inkomen: van huishoudens met een laag inkomen is vastgesteld of zij ook in de voorafgaande drie jaar een laag inkomen hadden.

3.4.4 *Inkomensverdeling tussen wijken*

De inkomensverdeling is niet in alle wijken hetzelfde: er zijn meer en minder welvarende buurten en wijken. Afbeelding 3.16 geeft voor 2007 de inkomensverdeling van huishoudens in 20%-groepen per wijk. De wijken in Zaandam Zuidoost hebben relatief veel huishoudens met een inkomen in de laagste twee inkomensgroepen. Oud Zaandijk en Krommenie Oost hebben relatief veel huishoudens in de eerste groep (relatief veel gepensioneerden). Meer welvarende wijken zijn o.a. Westerkoog, Nieuw West, Assendelft Noord, Krommenie West en Westzaan.

Afb. 3.16 Inkomensverdeling in 20%-groepen op wijkniveau, 2007(inkomensgrenzen *€1000)

Bron: RIO 2007

Binnen de wijken zijn de verschillen soms ook groot. In Kogerveldwijk is het verschil in inkomen tussen de Boerejonkerbuurt en de Kogerveldbuurt groot. In de eerstgenoemde buurt valt 51% van de huishoudens in de laagste twee inkomensgroepen, in Kogerveld valt 49% van de huishoudens juist in de hoogste inkomensgroep. Ook binnen Oude Haven zijn er grote verschillen tussen de Russische buurt en het Eiland en bijvoorbeeld binnen Rooswijk (het oude gedeelte en het nieuwbouwdeel).

Voor de Metropoolregio is onderzocht[41] welke gebieden relatief zeer arme inwoners hebben. Op basis van de inkomensgrens van de 1% armste huishoudens zijn zogenaamde 'pockets of poverty' gedefinieerd voor de gemeenten en wijken. Pockets of poverty zijn gebieden met een groot aandeel inwoners met hele lage inkomens. Vervolgens is op buurtniveau gekeken waar relatief veel huishoudens wonen die in de eerste 5% van het inkomen vallen. Dit zijn dus gebieden met een groot aandeel inwoners met zeer lage inkomens.
In Zaanstad hebben de buurten Krommeniedijk (10,9%), Poelenburg (8,0%), en Westzaan-Zuid (7,9%) relatief veel huishoudens met een heel laag inkomen (het aantal huishoudens dat in de laagste 5% van de inkomensverdeling valt). En er blijkt een groot aantal buurten te zijn met relatief juist weinig huishoudens met een laag inkomen.

[41] Metropoolregio Amsterdam 2008. Arm en rijk in beeld.

3.5 Arm en rijk in de regio (en Zaanstad)

Aan het niet-representatieve Zaanpanel is in 2008 een aantal vragen voorgelegd over rijkdom en armoede. Gevraagd naar associaties wordt het begrip armoede vaak in verband gebracht met de financiële of materiële kant: geldzorgen, schulden, geen geld voor bepaalde zaken, geen werk en slechte of geen behuizing. Niet-materiële zaken die daarmee in verband worden gebracht, zijn eenzaamheid, slechte gezondheid en ontevredenheid. Met betrekking tot rijkdom zijn associaties vooral de financiële ruimte en financiële onafhankelijkheid en nog vaker de niet-financiële kanten ervan, zoals een goede gezondheid.
Het Zaanpanel is gevraagd de welvaart van de eigen gemeente te vergelijken met de andere zes gemeenten uit de Metropoolregio. In de meeste gemeenten plaatste men de eigen gemeente in het midden, zo ook in Zaanstad, maar panelleden van de andere gemeenten plaatste Zaanstad juist lager dan gemiddeld, hoewel niet onderaan.

Volgens 62% van de panels van de zeven deelnemende gemeenten is Amstelveen de rijkste gemeente in de Metropoolregio. Eén op de drie respondenten vindt dat Zaanstad de armste gemeente is, volgens achttien procent is dat Amsterdam en volgens dertien procent Purmerend.

3.5.1 Moeite met rondkomen?

In de Zaanpeiling wordt regelmatig gevraagd of en in welke mate men moeite heeft om rond te komen. Bijna een kwart van alle respondenten (22%) zegt minder goed of slecht rond te kunnen komen van het inkomen. In eerdere jaren was dat een vergelijkbaar percentage. Allochtonen hebben duidelijk meer moeite om rond te komen (46% in 2007, 43% in 2008). Met betrekking tot het laatste onderzoek moet worden aangetekend dat dit net vóór de merkbare gevolgen van de kredietcrisis is gehouden. Het aantal mensen dat moeite heeft met rondkomen hangt samen met de hoogte van hun inkomen. Van de respondenten met een laag inkomen (tot € 950) kan 54% minder goed of slecht rondkomen; andersom is het percentage lager. In deze laatste groep zitten ook veel jongeren.

Overigens blijkt volgens het CBS dat mensen in stedelijke gebieden vaker moeite hebben met het kunnen rondkomen dan mensen in niet-stedelijke gebieden. Binnen Zaanstad zijn er per wijk verschillen in aandeel respondenten dat aangeeft minder goed te kunnen rondkomen van het inkomen. In Poelenburg wonen verhoudingsgewijs de meeste mensen die niet goed kunnen rondkomen. Westerkoog komt op de laagste plaats en heeft het minste aandeel respondenten dat moeite heeft met rondkomen. Wormerveer is de laatste jaren achterop geraakt: op de rangorde gaat de wijk van positie 13 naar positie 5. Ook Westzaan gaat achteruit, van plaats 18 naar 11 in 2007 en naar 7 in 2008. Oud Koog aan de Zaan en Zaandam West hebben zich daarentegen juist verbeterd.
eerder. Ondanks het herstel in de laatste twee kwartalen van 2009, ligt het bruto binnenlands product nog niet op het niveau van voor de recessie. Voor 2009 als geheel komt de krimp uit op 4%.

4

RUIMTELIJKE ONTWIKKELING EN WONEN

4 RUIMTELIJKE ONTWIKKELING EN WONEN

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk geven we een beschrijving van de huidige Zaanse woningvoorraad, de woningbehoeften en de woonbeleving. Ook komen trends en ontwikkelingen aan bod die plaatsvinden op de Zaanse én regionale woningmarkt en wordt aandacht besteed aan herstructurerings- en planningsopgaven in Zaanstad en de regio. Omdat de naam van dit hoofdstuk aansluit op de programmabegroting staat bij dit hoofdstuk Ruimtelijke Ontwikkeling vooraan in de titel. Met betrekking tot dit onderwerp zijn er weinig gegevens voorhanden, zodat de nadruk in dit hoofdstuk vooral ligt op het onderwerp Wonen. In dit hoofdstuk zijn met andere woorden vooral woongegevens opgenomen.

De ontwikkeling van de woningvoorraad in Zaanstad kan niet los worden gezien van de ruimtelijke ontwikkeling van Zaanstad. In het collegeakkoord worden doelstellingen genoemd met betrekking tot verdichting en stadsvernieuwing, maar ook staat de ruimtelijke verbinding met Amsterdam hoog op de agenda. De noodzaak voor deze ontwikkelingen hangt sterk samen met de positie van Zaanstad in de Metropoolregio waar voor de komende jaren nog een sterke groei wordt verwacht (zie ook hoofdstuk 1, Bevolking).

Volgens de nieuwe ruimtelijke structuurvisie 'Zichtbaar Zaans'[42] heeft Zaanstad, naast de taak om in te zetten op groei, verstedelijking en verdichting binnen het bestaande stedelijke gebied, tegelijkertijd de taak de milieubelasting terug te dringen. Voor de gemeente is dit een ingewikkelde paradox in de komende jaren. Een belangrijke doelstelling in het collegeakkoord is dat Zaanstad in 2020 klimaatneutraal moet zijn. Feitelijke informatie met betrekking tot milieubelasting komt in het hoofdstuk Milieu en Klimaat aan de orde.

Hierna wordt vooral ingegaan op de kenmerken van de woningvoorraad in Zaanstad en de woonbehoeften van bewoners. Het in 2010 verschenen onderzoek WoON2009[43] is hierbij een belangrijke bron, maar ook eigen lokale databronnen zijn hiervoor geraadpleegd.
Aan het eind van dit hoofdstuk wordt apart aandacht besteed aan de nieuwbouwlocatie van Saendelft en de overige nieuwbouwplannen voor zover nu bekend, alsook aan de herstructureringsopgaven die de gemeente zich heeft gesteld.

UITGELICHT

- Zaanstad telt op 1 januari 2010 ruim 63.000 woningen. Sinds 1998 zijn circa 6.400 woningen aan de woningvoorraad toegevoegd.
- De woningvoorraad in Zaanstad is verdeeld over 47% koop- en 53% huurwoningen.
- Het zwaartepunt van de onttrekking van woningen aan de voorraad ligt in de herstructureringsgebieden in Zaandam Zuidoost.
- Veel woningen van voor 1945 staan op houten funderingspalen die aangetast zijn met verzakkingen tot gevolg.
- In 2009 is de gemiddelde waarde van een woning in Zaanstad € 199.000.
- Op de ´woonaantrekkelijkheidsindex´ van de 50 grote gemeenten staat Zaanstad in de editie van 2005 op plaats 17 en in de editie van 2010 op nummer 30.
- Zaanse inwoners waarderen de eigen buurt met een 7,9.
- Relatief veel woningen in Zaanstad zijn aan de kleine kant.
- De gemiddelde woonduur in Poelenburg is kort; de doorstroming in deze wijk is hoog.

[42] Deze wordt in de loop van dit jaar aan de raad aangeboden.
[43] Het WoON2009 (WoonOnderzoek Nederland) is een enquête-onderzoek dat door het Ministerie van VROM in samenwerking met het CBS is uitgevoerd. De gemeente Zaanstad heeft in dit onderzoek meegedaan met de oversampling. Dat wil zeggen dat ook op gemeenteniveau onderzoeksresultaten kunnen worden gepresenteerd.

4.2 Zaans Mozaïek

De gemeente Zaanstad heeft in 2009 haar visie op het wonen vastgesteld voor de periode tot en met 2020[44]. Hierin staat dat het huidige woningaanbod - in combinatie met trends in de bevolkingsontwikkeling als vergrijzing, verkleuring en individualisering - de inkomensgroei en het welvaartsniveau in Zaanstad verder onder druk zet. Om deze druk te verminderen moet Zaanstad een aantrekkelijke woongemeente worden, óók voor midden en hogere inkomensgroepen. Hiervoor zullen - naast goede onderwijs- en culturele voorzieningen - stijgingskansen voor bewoners geboden moeten worden. Een aantrekkelijk woonmilieu met een gedifferentieerd woningaanbod vormt tevens een belangrijke vestigingsplaatsfactor voor bedrijven.

4.3 Zaanstad in de regio

De Zaanse woningmarkt maakt deel uit van de Metropoolregio[45]. De Metropoolregio telt in 2009 al meer dan één miljoen woningen. Dit is veertien procent van het totale aantal woningen in Nederland. Zaanstad telt 62.500 woningen[46] ofwel 6% van de regio.
Binnen de Metropoolregio zijn afspraken gemaakt over uitbreiding van de voorraad in de regio tot 2030 met ongeveer 150.000 woningen. In Zaanstad worden in de periode 2010 - 2030 13.000 woningen gebouwd, waarvan 7.000 tussen 2010 en 2020 (750 per jaar, verdeeld over 600 als aanvulling en 150 als vervanging). Tussen 2020 en 2030 gaat het om 5.500 woningen (550 per jaar, verdeeld over 400 als aanvulling en 150 als vervanging).

Gemeenten in de regio concurreren met elkaar op het gebied van aantrekkingskracht, maar vullen elkaar ook aan. Er is een grote diversiteit aan woningaanbod. Hoe belangrijk de regio is blijkt ook uit de cijfers: meer dan de helft van de verhuizingen vindt plaats binnen de regio[47], waarvan overigens zeker de helft binnengemeentelijk. De regionale woningmarkt waarin Zaanstad zich bevindt, heeft Amsterdam als belangrijkste schakel: jonge huishoudens verhuizen vooral naar Amsterdam vanwege de aanwezigheid van werk/studie en voorzieningen. Gezinnen trekken de stad juist uit, vooral vanwege een ruime en beter betaalbare woning.

4.3.0 De bevolkingssamenstelling van Zaanstad lijkt op die van Amsterdam

Binnen de regio Zaanstreek Waterland is Zaanstad, net als Purmerend, een meer stedelijke gemeente. Zaanstad lijkt qua bevolkingssamenstelling meer op Amsterdam (minder gezinnen, meer alleenstaanden en allochtonen) maar heeft ook groene en gezinsvriendelijke woongebieden. Het stedelijke karakter blijkt ook uit eenzijdig opgebouwde wijken, met veel sociale huurwoningen en concentraties van niet-westerse allochtonen en een hoger aandeel werklozen. (Zie Woningmarktrapportage Stadsregio Amsterdam, 2008).

[44] Zaans Mozaïek: een vitale stad in een Metropoolregio, Woonvisie Zaanstad 2008 - 2020
[45] De Metropoolregio omvat gemeenten in de Zaanstreek, IJmond, agglomeratie Haarlem, Amstel-Meerlanden, Het Gooi-en Vechtstreek, Almere, Waterland+ en Amsterdam
[46] Bron: Metropoolregio in cijfers, 2009
[47] Woningmarktrapportage Stadsregio Amsterdam, inzicht in ontwikkelingen op de woningmarkt (Rigo, 2008)

4.3.1 Zaanstad zakt op de index van de woonaantrekkelijkheid

Uit de edities van de Atlas van gemeenten blijkt dat de plaats van Zaanstad op de woonaantrekkelijkheidsindex van de vijftig grootste gemeenten al enige jaren aan het dalen is. In de editie van 2005 stond Zaanstad op de 17e plaats, maar in de editie van 2010 op de 30ste plaats. In de editie van 2009 stond Zaanstad overigens een plaats lager, nl. 31. Deze index heeft betrekking op hoe aantrekkelijk een gemeente wordt gevonden om er te wonen, hetgeen gemeten wordt aan de hand van een achttal factoren zoals de bereikbaarheid van banen, de veiligheid, het culturele aanbod en het percentage koopwoningen.

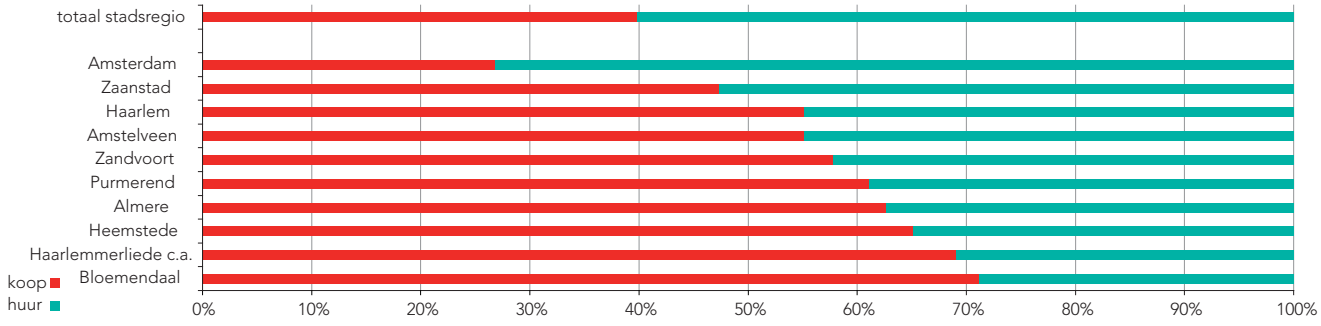
In de Zaanpeiling wordt regelmatig aan de inwoners van Zaanstad gevraagd hoe zij hun eigen buurt en omgeving waarderen. Uit deze peiling blijkt dat de bewoners zelf hun woonomgeving op een stabiel niveau waarderen: de eigen buurt krijgt gemiddeld een 7,9, de omgeving een 7,1. De subjectieve waardering van de bewoners zelf is dus ruim voldoende. Daarnaast blijkt dat 81% van de inwoners zich er behoorlijk veilig voelt. Deze cijfers zijn over de jaren heen tamelijk stabiel, maar verschillen per wijk.

4.4 Kenmerken van de Zaanse woningvoorraad

Hoe staat het eigenlijk met de woningmarkt in Zaanstad? Met de Woonvisie in het achterhoofd wordt hierna een schets van de woningmarkt gegeven.

In gemeenten van de stadsregio[48] Amsterdam is een groot verschil in de verdeling van de woningvoorraad naar koop- en huur (zie onderstaande afbeelding). In deze regio is gemiddeld vier op de tien woningen een koopwoning. Amsterdam telt relatief de minste koopwoningen (27%), op enige afstand gevolgd door Zaanstad met 47% koopwoningen.

Afb. 4.1 Woningvoorraad stadsregio Amsterdam naar eigendom

Bron: WoON2009

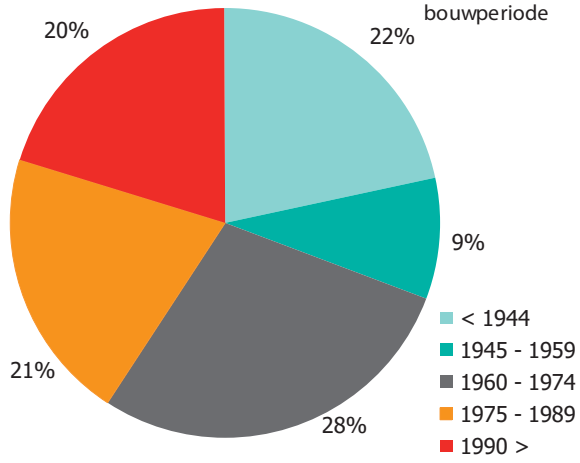
[48] In WoON2009 worden Almere, Amstelveen, Amsterdam, Bloemendaal, Haarlem, Haarlemmerliede c.a., Heemstede, Purmerend, Zaanstad en Zandvoort tot de stadsregio Amsterdam gerekend.

4.4.1 *Veel kleine eengezinswoningen*

De huidige woningvoorraad in Zaanstad wordt gekenmerkt door relatief veel kleine eengezinswoningen en een relatief goedkope woningvoorraad. Relatief veel woningen zijn kleiner dan 80m^2 en weinig woningen groter dan 140m^2. Tweederde (67%) van de woningen in Zaanstad is een grondgebonden woning waarvan het merendeel tot de koopsector (60%) behoort.

Het gemiddelde bouwjaar van de woningvoorraad in Zaanstad is 1965. Ongeveer een vijfde van de Zaanse woningvoorraad is vooroorlogs en inmiddels eenzelfde deel behoort tot de recente nieuwbouw (zie onderstaande afbeelding). Het aandeel vooroorlogse woningen in Zaanstad is vergelijkbaar met dat van Nederland, in Amsterdam bestaat bijna de helft van de voorraad uit vooroorlogse woningen.

Afb. 4.2 Woningvoorraad naar bouwperiode

Bron: WOZ 2008

4.4.2 *Relatief lage WOZ-waarde in Zaanstad en veel goedkope woningen*

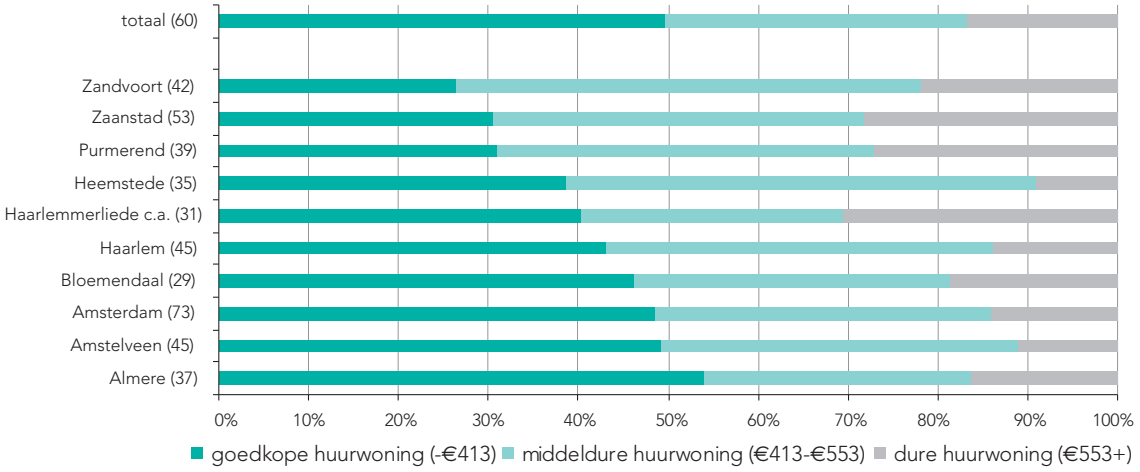
De WOZ-waarde van de woningen in Zaanstad is in 2009 gemiddeld € 199.000, in Nederland is dat € 241.000. De waarde in Zaanstad ligt daarmee 17% onder het landelijke cijfer. In 2005 is, na de herwaardering van de OZB, de WOZ-waarde overal gestegen. De stijging van de gemiddelde WOZ-waarde voor Zaanstad was € 80.000, ofwel een toename van 69%. In Amsterdam was de stijging van de WOZ-waarde in deze periode negentig procent en in Nederland ongeveer tachtig procent. De waardeontwikkeling van de woningvoorraad in Zaanstad ligt dus enigszins achterop.

4.4.3 *Goedkope huur- en koopwoningen*

De lage gemiddelde WOZ-waarde in Zaanstad houdt verband met relatief veel goedkope huurwoningen in de voorraad. Dit type ontwikkelt zich minder snel in waarde. Daarnaast zijn er nauwelijks dure huurwoningen in Zaanstad. De gemiddelde WOZ-waarde van de huurwoningen is € 159.000.

Onderstaande afbeelding toont de verdeling van het totale aantal huurwoningen naar goedkope, middeldure en dure huurklasse voor de gemeenten in de Stadsregio.

Afb. 4.3 Verdeling huurwoningen naar goedkoop, middelduur en duur (in euro's) in de regio. Het getal naast de gemeentenaam geeft het percentage huurwoningen van de totale woningvoorraad weer.

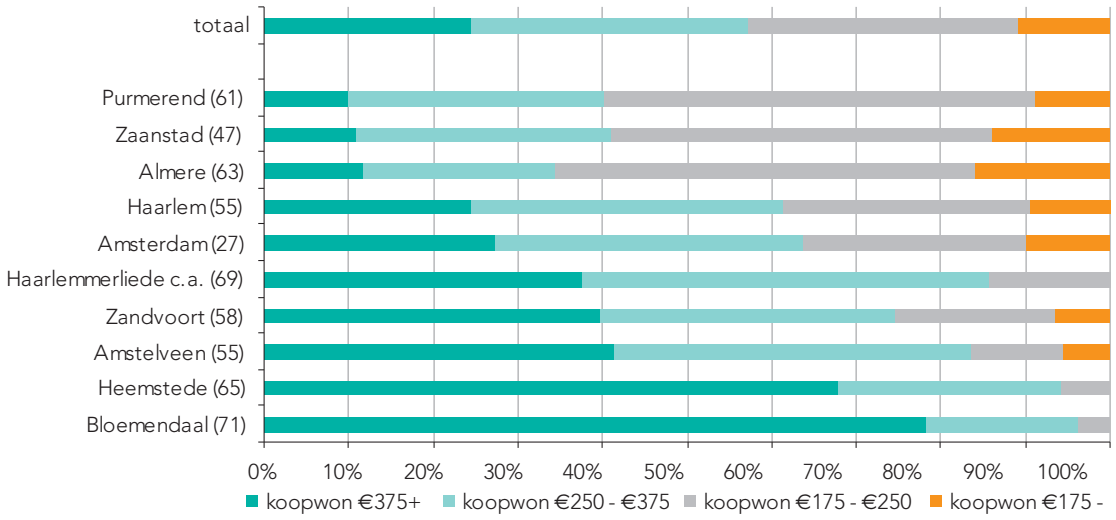

Bron: WoON2009

Uit de grafiek blijkt dat Amsterdam, Zaanstad en Zandvoort binnen de huurvoorraad relatief de meeste goedkope woningen hebben. Zaanstad en Purmerend hebben de minste woningen in de dure huursector.

In Zaanstad hebben de koopwoningen een gemiddelde WOZ-waarde van €233.000. De verkoopwaarde van deze woningen is ook relatief aan de lage kant. In 2007 ligt de verkoopwaarde tussen €200.000 en €270.000. In de regio is deze gemiddeld €10.000 tot €40.000 hoger.
Afbeelding 4.4 toont de verdeling van de koopwoningen in de regiogemeenten naar koopklasse. Het getal naast de gemeentenaam in de afbeelding geeft het percentage koopwoningen weer. Zaanstad heeft volgens WoON2009 47% koopwoningen.

Afb. 4.4 Verdeling koopwoningen naar goedkoop, middelduur en duur (* €1.000) in de regio. Het getal naast de gemeentenaam geeft het percentage koopwoningen van de totale woningvoorraad weer.

Bron: WoON2009

In de regio valt gemiddeld ruim de helft van het aantal koopwoningen in de dure koopklasse (vanaf € 250.000). In Zaanstad, Purmerend en Almere is dit aandeel duidelijk kleiner. Hier valt 38%, 34% resp. 29% van de koopwoningen in het dure segment. In deze gemeenten is het aandeel goedkope koopwoningen naar verhouding hoger, met name in Almere (30% van de koopvoorraad). Amsterdam heeft, net als Purmerend, 14% van de koopwoningen in de goedkope voorraad.

4.4.4 *Woningvoorraad per wijk*

In onderstaande afbeelding wordt de woningvoorraad per wijk in een aantal kenmerken samengevat.

Afb. 4.5 Kenmerken van de woningvoorraad op wijkniveau.

	aantal woningen	wozwaarde	% lage wozwaarde (< 195.000)	% koop-woning	% eengezins-woning	% vooroorlogs woning	% woningen, bouwjaar na 1990
Zaandam Zuid	5.350	166.000	79%	45%	64%	41%	13%
Poelenburg	3.060	157.000	83%	32%	36%	1%	4%
Pelders-/Hoornseveld	4.560	170.000	71%	31%	42%	0%	1%
Rosmolenwijk	3.988	172.000	76%	36%	46%	36%	30%
Kogerveldwijk	2.415	140.000	90%	46%	35%	6%	11%
Zaandam Noord	2.975	206.000	42%	52%	69%	6%	3%
Oude Haven	1.936	216.000	53%	59%	67%	41%	33%
Zaandam West	3.363	194.000	60%	67%	59%	50%	26%
Nieuw West	4.375	224.000	25%	70%	83%	6%	33%
Oud Koog aan de Zaan	2.074	182.000	74%	58%	79%	68%	5%
Westerkoog	2.800	234.000	19%	61%	82%	0%	0%
Oud Zaandijk	1.554	186.000	74%	49%	64%	39%	4%
Rooswijk	2.279	215.000	47%	54%	71%	8%	54%
Wormerveer	5.319	177.000	75%	49%	61%	32%	15%
Krommenie Oost	3.726	183.000	66%	48%	64%	32%	9%
Krommenie West	3.920	232.000	43%	55%	68%	4%	23%
Assendelft Zuid	3.039	245.000	34%	65%	88%	14%	23%
Assendelft Noord	3.446	251.000	22%	78%	93%	11%	76%
Westzaan	1.854	273.000	31%	75%	89%	29%	15%
Zaanstad	62.033	198.000	57%	53%	65%	21%	20%

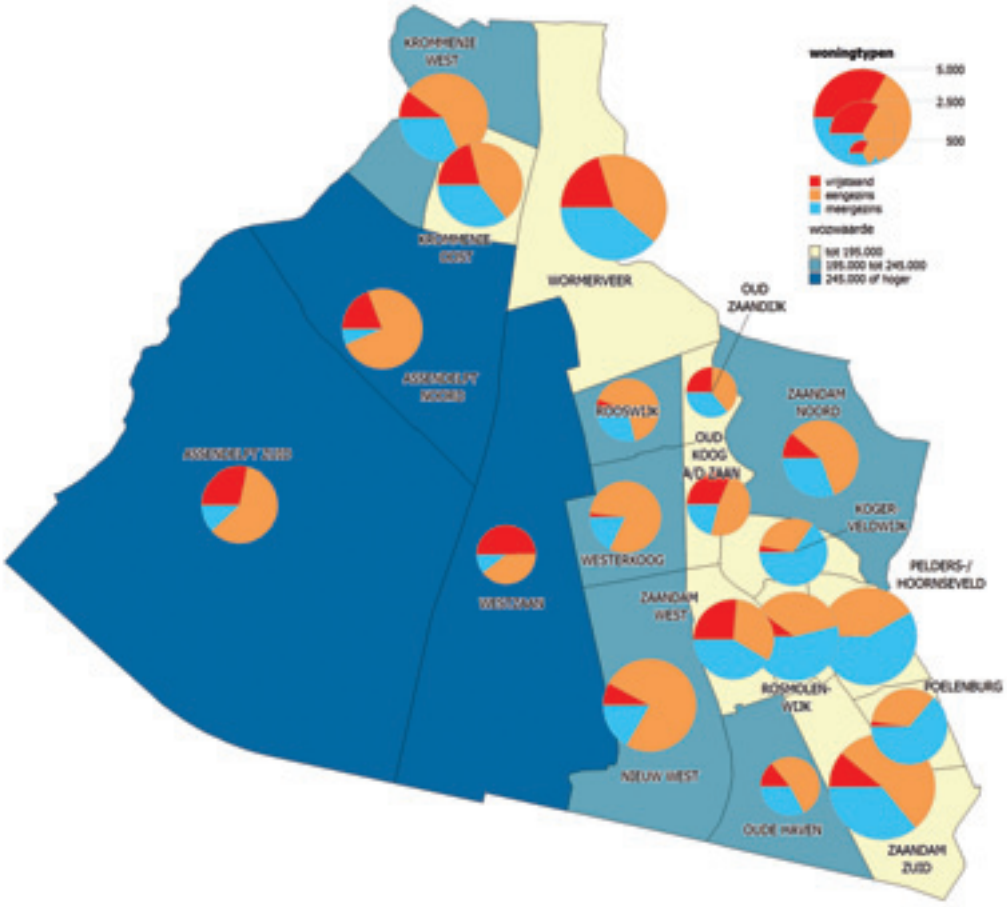
Bron: WOZ-bestand, 2008

Afwijkingen ten opzichte van het gemiddelde van Zaanstad zijn zichtbaar gemaakt met de kleuren oranje en groen. Groene vlakken geven een afwijking van het wijkcijfer aan als dat twintig procent of meer hoger is dan gemiddeld, de oranje vlakken geven de afwijking aan van twintig procent of meer onder het gemiddelde.

De gemiddelde WOZ-waarde van woningen is het hoogst in Assendelft Zuid, Assendelft Noord en Westzaan. Het aandeel eengezinswoningen is hier duidelijk hoger dan gemiddeld. De laagste WOZ-waarden zijn te vinden in Zaandam Zuid, Poelenburg en Kogerveldwijk. In Poelenburg, Pelders/-Hoornseveld en Kogerveldwijk staan de meeste meergezinswoningen en relatief de minste eengezinswoningen.

Ter completering van het beeld wordt in afbeelding 4.6 de WOZ-waarde per wijk in drie klassen en naar een- of meergezinstype weergegeven.

Afb. 4.6 WOZ-waarde en woningtype per wijk

4.4.5 Huishoudens in woningen

In het Profiel van de Zaanse Woningmarkt (RIGO, 2007) is op basis van cijfers uit het WoON2006 geanalyseerd in welke woningtypen bepaalde huishoudens wonen. Volgens de indeling van het RIGO vormt het zogenaamde 'gevorderde gezin' (met hoofdbewoners ouder dan veertig jaar) een grote groep in Zaanstad. Men woont vooral in grondgebonden woningen, grotendeels in de koopsector. De grondgebonden huurwoning wordt vooral bewoond door oudere huishoudens en in mindere mate door jonge gezinnen. Een dergelijke indeling wordt in WoON2009 niet meer gemaakt.

In het WoON2009 wordt onderscheid gemaakt tussen vier inkomensgroepen: doelgroep[49], middengroep, middengroep-plus en hogere inkomens. Volgens dit onderzoek behoort 34% van de huishoudens tot de doelgroep (in 2006 nog 29%).
In afbeelding 4.7 wordt samengevat hoe de woningtypen zijn verdeeld naar bewoning van deze onderscheiden inkomensgroepen[50].

[49] De traditionele doelgroep wordt daarbij omschreven als de groep van huurders die zich niet zelfstandig op de woningmarkt kan begeven, omdat zij gezien het inkomen geen toegang heeft tot de koopmarkt of dure huurmarkt.
[50] Definitie doelgroep: huishoudens met een belastbaar inkomen en vermogen onder de grens waarop men in aanmerking komt voor huurtoeslag. Het ministerie van VROM hanteert hierbij de volgende onderscheiden groepen: eenpersoonshuishoudens < 65 jaar €20.975, meerpersoonshuishoudens < 65 jaar €28.475, eenpersoonshuishoudens > 65 jaar €19.800, meerpersoonshuishoudens > 65 jaar €27.075. Middengroep: huishoudens niet tot de doelgroep behorend met een inkomen tot €33.000, middengroep-plus: huishoudens met een inkomen tussen €33.000 en €40.000, hogere inkomens: huishoudens met een belastbaar jaarinkomen van €40.000 of meer.

Afb. 4.7 Huisvesting van de inkomensgroepen naar woningtype, zelfstandig wonenden, 2009

	doelgroep	middengroep	middengroep plus	hogere inkomensgroep	totaal
koop grondgebonden	3.740	3.260	3.010	15.110	25.120
koop appartement	1.270	1.370	620	950	4.210
huur grondgebonden	6.080	3.080	1.550	5.170	15.880
huur appartement	9.480	2.860	1.750	2.710	16.800
totaal	**20.570**	**10.570**	**6.930**	**23.940**	**62.010**

Bron: De woningmarkt in Zaanstad (RIGO 2010)

De doelgroep (die aanspraak kan maken op huurtoeslag) woont vooral in huurwoningen. Opvallend is dat een deel van deze doelgroep ook in de koopsector een woning heeft (24%). Dit gaat om deels oudere huishoudens die in het verleden een koopwoning hebben bemachtigd. De middengroep woont het meest in een grondgebonden woning, de middengroep-plus voor ongeveer de helft in de koopsector. Ruim meer dan de helft (63%) van de huishoudens in de hogere inkomensgroep woont in een koopwoning.

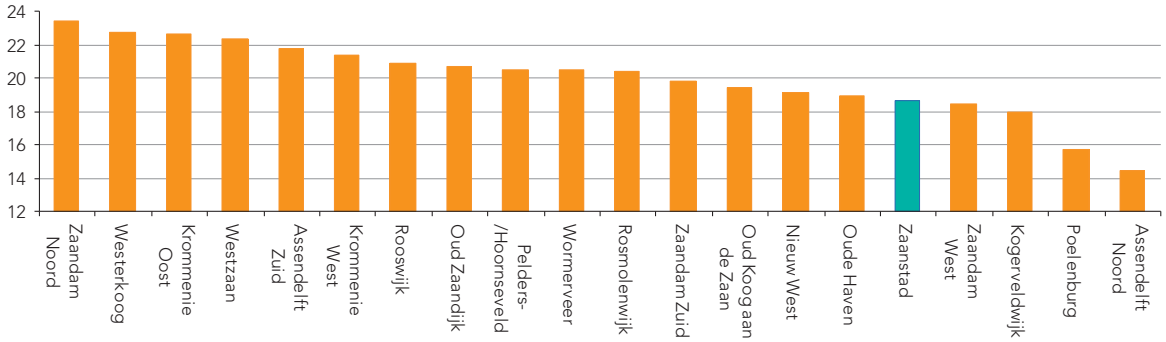
4.4.6 Huurtoeslag

In WoON 2009 zijn gegevens beschikbaar over huurtoeslag. Bijna twee op de vijf huishoudens in een huurwoning (38%) in Zaanstad heeft een huurtoeslag. Gemiddeld in de regio is dat 34%. Almere heeft het hoogste percentage, namelijk 46%. Van de Zaanse huishoudens met huurtoeslag is 21% jonger dan 35 jaar, 31% ouder dan 65. Daarnaast zijn alleenstaanden in de meerderheid (59%).

4.4.7 Gemiddelde woonduur is achttien jaar

Gemiddeld is de woonduur van huishoudens in Zaanstad[51] ongeveer achttien jaar. De verschillen in woonduur tussen de wijken zijn groot, zie afbeelding 4.8.

Afb. 4.8 Gemiddelde woonduur in jaren Zaanstad per wijk op 1 januari 2009

Bron: O&S Zaanstad; GBA

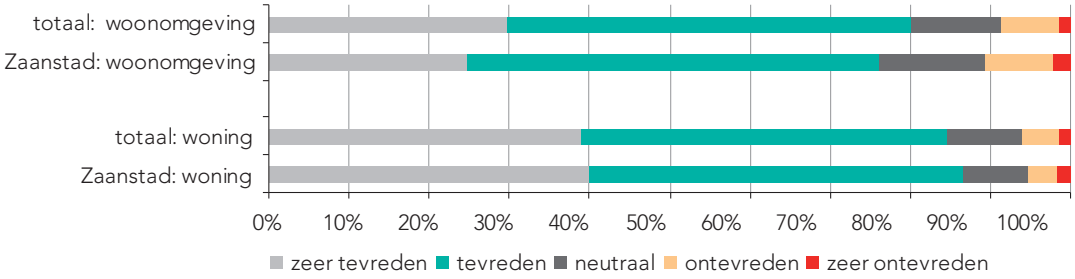
De woonduur van de huishoudens hangt natuurlijk samen met de gemiddelde 'leeftijd' van de wijk (woningen), maar ook met de kenmerken van de woningvoorraad. In Poelenburg is de gemiddelde woonduur kort omdat er in deze wijk relatief veel verhuisbewegingen zijn. Poelenburg is daarmee een typische doorstroomwijk, met veel goedkope flats. In Assendelft Noord is de woonduur nog lager, maar hier heeft men nog geen lange woonduur kunnen opbouwen. In Zaandam Noord zijn de inwoners het meest honkvast.

[51] Het aantal jaren dat men in Zaanstad (resp. in de wijk) woont

4.4.8 *Tevredenheid met woning of woonomgeving*

In het WoON2009[52] zijn respondenten gevraagd naar de mate van tevredenheid over de woning en de woonomgeving. Zaanstad wijkt niet veel af van de gemiddelde opvatting in de regio als het gaat om de tevredenheid over de woning: in het algemeen is men (zeer) tevreden. Ongeveer tien procent is tevreden noch ontevreden, een nog kleiner deel heeft uitgesproken (zeer) ontevreden te zijn.
Met betrekking tot de woonomgeving blijkt een iets groter aandeel Zaanse inwoners ontevreden te zijn dan in de regio het geval is, zie afbeelding 4.9.

Afb. 4.9 Tevredenheid woning en woonomgeving in regio en Zaanstad, 2009

Bron: WoON2009

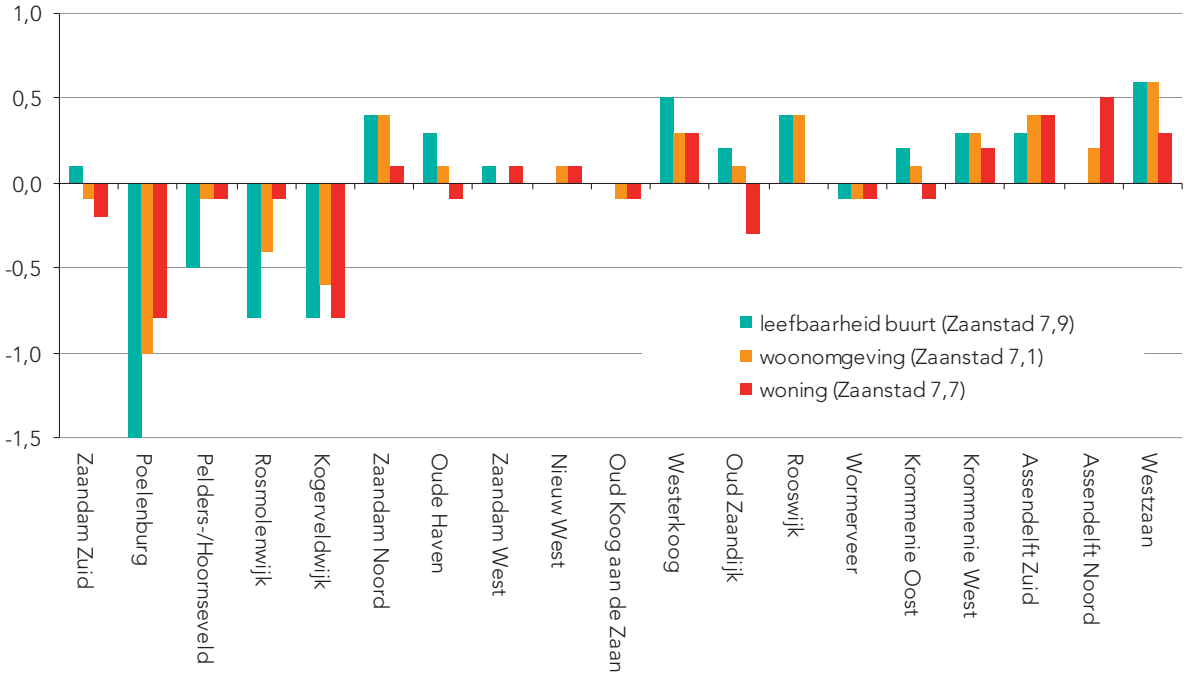
4.4.9 *Waardering over woning en omgeving volgens de Zaanpeiling*

De tevredenheid met woning en woonomgeving blijkt ook uit de gegevens van de Zaanpeiling. Zoals we al zagen waarderen Zaanse inwoners hun eigen woonbuurt gemiddeld met een 7,9 en de directe omgeving met een 7,1. De eigen woning krijgt gemiddeld met een 7,7. Met betrekking tot deze cijfers blijken er echter wel grote verschillen per wijk te zijn.

In afbeelding 4.10 staan de positieve en negatieve afwijkingen van het gemiddelde van Zaanstad per wijk. Waar een staafje ontbreekt, valt de score samen met het gemeentelijk gemiddelde.

[52] Zie voetnoot WoON2009 aan het begin van dit hoofdstuk

Afb. 4.10 Rapportcijfer voor leefbaarheid buurt, woonomgeving en woning - per wijk - uitgedrukt in absolute afwijking van het Zaans gemiddelde

Bron: Zaanpeiling 2007

Op wijkniveau blijkt in het bijzonder een negatievere waardering door bewoners in de wijken van Zaandam Zuidoost, vooral in Poelenburg en Kogerveldwijk. Ook bewoners van Oud Zaandijk blijken hun woning iets minder dan gemiddeld te waarderen. In Wormerveer zijn de scores ook onder het gemiddelde. Het meest positief zijn de bewoners van Krommenie West, Assendelft en Westzaan.

4.4.10 Verhuiswensen

Ontevredenheid met betrekking tot de woning en/of woonomgeving kan sterk samenhangen met de wens om te verhuizen. Uit Amsterdams onderzoek[53] naar verhuiswensen en werkelijk verhuisgedrag blijkt een groot verschil. De hardheid van de verhuiswens hangt af van een aantal factoren. Ze hebben betrekking op de inspanningen die men voor een daadwerkelijke verhuizing bereid is te verrichten, het soort woning dat men bewoont en de mogelijkheden op de woningmarkt.

In de Zaanpeiling wordt regelmatig gevraagd of men binnen de komende twee jaar zou willen verhuizen. In het onderzoek van 2007 overweegt bijna de helft (45%) van de respondenten een verhuizing (huurders 47%, kopers 40%, starters 78%). Voor tweederde van deze groep is deze overweging nog onzeker. Een klein deel (9%) van alle respondenten is beslist verhuisgeneigd; en één op de vier respondenten heeft ten tijde van de enquête al woonruimte gevonden. Meer dan de helft van de verhuisgeneigden wil in Zaanstad blijven wonen.
Op wijkniveau is het aandeel beslist verhuisgeneigden het hoogst (40%) in Kogerveldwijk en het laagst (7%) in Westzaan. Vergeleken naar woningtype blijken flatbewoners graag te willen doorstromen naar een eengezinswoning en mensen uit een eengezinswoning naar een ruimere woning.

[53] Wonen in Amsterdam; Verhuiswensen. Ambities en Realiteit Dienst Wonen, Dienst O+S juli 2008

4.4.11 *Verhuismotieven en aantrekkelijkheid van de Zaanstreek*

Uit een regionaal onderzoek naar motieven van vestigers in de regio[54] blijkt dat voor vestigers in Zaanstad kenmerken als prijs en grootte van de woning vaak de belangrijkste motieven vormden. In deze gemeente is het relatief gemakkelijk om aan een goedkope woning te komen. Aspecten als voorzieningen en bereikbaarheid zijn minder belangrijk. De nabijheid van Amsterdam is overigens ook een belangrijk motief voor vestigers in Zaanstad.
Starters in Zaanstad hebben vaker dan elders de stap naar een koopwoning gezet, maar onder doorstromers vanuit een andere gemeente naar Zaanstad blijken relatief veel mensen liever te blijven huren.

Volgens het rapport 'Waar komen uw kopers vandaan'[55] kende de Zaanstreek een gebrek aan aantrekkingskracht voor kopers van buiten de streek. Dit hangt met name samen met een geconstateerd negatief imago: in 2005 staat de streek namelijk vooral bekend als een industrieregio met een matig winkelhart, waarbij stankoverlast ook een grote belemmering vormt. Door de nieuwbouw van Saendelft en de realisatie van de projecten in het gebied Zaandam-Centrum kan dit beeld veranderen.

4.4.12 *Sociale huursector en de regio*

In het jaarboek 2009 van Samenwerkende Woningcorporaties Zaanstreek Waterland (SWZW) zijn cijfers over het jaar 2008 opgenomen over de sociale huursector voor de regio en afzonderlijke gemeenten. In Zaanstad zijn drie grote corporaties actief: Parteon, ZVH en Rochdale. Samen bezitten ze ruim 27.000 woningen in Zaanstad. Eigen Haard en Woonzorg Nederland hebben samen ongeveer 500 woningen. Er wordt geconcludeerd dat het aantal woningzoekenden in Zaanstad is toegenomen: het aantal reacties op woningen nam toe en er waren iets minder weigeringen.

Afb. 4.11 Inschrijvingsduur starters en doorstromers

	2008 in %	inschrijvingsduur 2008	inschrijvingsduur 2006
doorstromers	43%	16,9 jaar	14,3 jaar
starters	57%	6,8 jaar	5,6 jaar

Bron: Jaarboek 2009 Samenwerkende Woningcorporaties

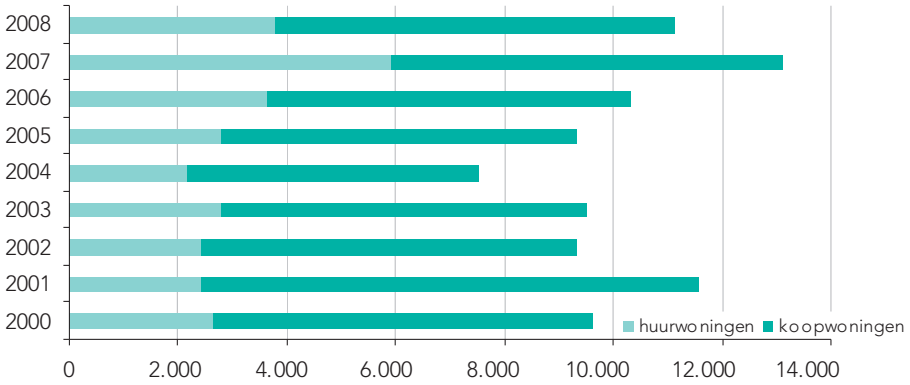
Van de ruim 6.000 woningzoekenden in Zaanstad in 2008 is 43% een doorstromer en 57% een starter op de woningmarkt. De gemiddelde inschrijvingsduur voor doorstromers is 16,9 jaar, van starters 6,8 jaar. De gemiddelde lengte wordt langer. Twee derde van de nieuwe huurders komt uit Zaanstad zelf (69%), maar ook komt een flink deel uit Amsterdam (22%).

4.5 Nieuwbouw in Zaanstad en de regio

In de stadsregio Amsterdam zijn tussen 2000 - 2008 ruim 90.000 nieuwe woningen gebouwd[56]. Bijna een derde deel is een huurwoning, 69% een koopwoning. Afbeelding 4.12 geeft de productie van de koop- en huurwoningen per jaar in de regio.

54 Regio in beeld. O+S Amsterdam, 2004
55 Woningmarktconsultancy van Kuijs Reinders Kakes, 2005
56 Metropoolregio in cijfers, 2009

Afb. 4.12 Nieuwbouw in de regio, 2000 - 2009 naar huur en koop

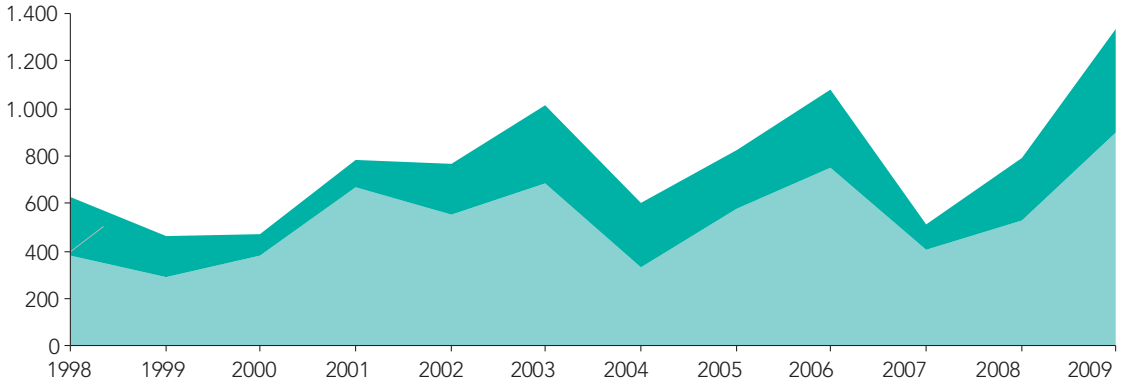

Bron: W015/W055; bewerkt door O&S Zaanstad

De verdeling van nieuwbouw in Zaanstad over de periode 1998 - 2009 naar huur en koop is 32-68%[57]. Deze verdeling is vrijwel hetzelfde als de huur/koopverhouding in de regio. Dit wil niet zeggen dat de nieuwbouw in elke gemeente in de regio in de afgelopen periode volgens deze verdeling is gebouwd. In Amsterdam behoort een groter aandeel van de nieuw gebouwde woningen tot de huursector, namelijk 43%.

Afbeelding 4.13 toont de verdeling van de nieuwbouw in Zaanstad naar huur- en koop.

Afb. 4.13 Toename woningvoorraad naar eigendom woningvoorraad, 1998-2009

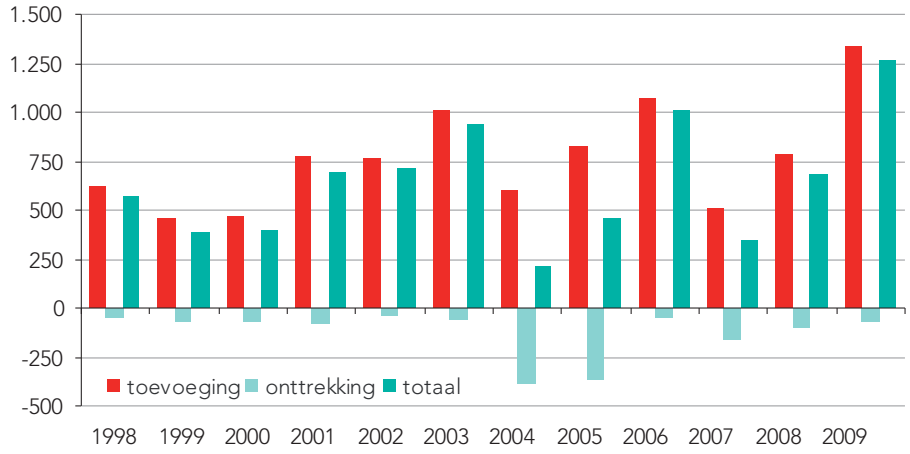

Bron: W015/W055; bewerkt door O&S Zaanstad

Sinds 1998 zijn totaal 7.900 woningen nieuw gebouwd en ongeveer 1.500 woningen aan de voorraad onttrokken. Per saldo zijn ongeveer 6.400 woningen aan de Zaanse voorraad toegevoegd. De toevoeging van de voorraad in Zaanstad gaat het ene jaar wat harder dan het andere jaar (zie afbeelding 4.14). De verdeling van huur en koop schommelt overigens sterk per jaar, maar per saldo komt de verdeling ongeveer uit op de beleidsmatig gewenste doelstelling van 30% huur en 70% koop.

[57] CBS; kerncijfers 1998 - 2009; woningvoorraad naar gereedgekomen woningen

Afb. 4.14 Veranderingen in de woningvoorraad, 1998-2009

Bron: W015/W055; bewerkt door O+S Zaanstad

4.5.1 Ontwikkeling Saendelft en herkomst bewoners

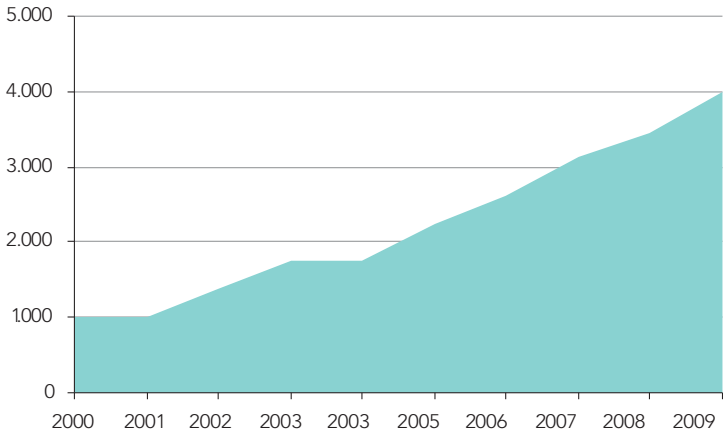
De grootste nieuwbouwopgave van Zaanstad van de afgelopen jaren (en ook nog de komende jaren) ligt in het Vinexgebied Saendelft. Dit ligt in Assendelft Noord, sinds 2005 een officiële wijk van Zaanstad. De nieuwbouw in de buurt Waterrijk is vrijwel afgerond en in Parkrijk[58] is deze nog in volle gang.

Op 1 januari 2009 telt Assendelft Noord (inclusief de bewoners uit de bestaande buurt Langeheit) al ruim tienduizend inwoners en bijna vierduizend woningen. De gemiddelde woningbezetting is er hoger dan gemiddeld in Zaanstad, namelijk 2,7 tegenover 2,3. Dit hangt sterk samen met het feit dat in dit gebied het aantal jonge gezinnen verhoudingsgewijs sterker is vertegenwoordigd.

Afbeelding 4.15 laat de groei van de woningvoorraad in deze wijk zien. In het oude deel van Assendelft Noord (Langeheit en langs de Dorpsstraat) stonden oorspronkelijk ongeveer duizend woningen. Dit aantal is binnen tien jaar dus al verviervoudigd.
Van de nieuwbouw is vier van de vijf woningen een koopwoning en negen van de tien een eengezinswoning.

[58] Voor het deelplan Kreekrijk bestaat nog onzekerheid. In de meest optimistische jaren stonden hier ruim vijftienhonderd woningen op de rol, inmiddels zijn de plannen bijgesteld tot negenhonderd woningen. Ook nu is het nog de vraag of alle Kreekrijkwoningen worden gebouwd.

Afb. 4.15 Ontwikkeling woningvoorraad Assendelft Noord (2000-2003)

Bron: W015/W055; bewerkt door O+S Zaanstad

De vestigers in Saendelft komen voor een groot deel uit de gemeente Zaanstad zelf. Het gaat ongeveer om zestig procent van de nieuwe bewoners, maar ook Amsterdam is een grote 'leverancier' (ongeveer twintig procent). Circa vijftien procent komt van elders in Noord-Holland.
Het hoogste aantal verhuisde personen komt de laatste twee jaar uit een andere woning in Assendelft Noord zelf. Men stroomt kennelijk binnen korte tijd alweer door. Het aandeel jonge gezinnen onder vestigers in Assendelft Noord domineert (zie ook het hoofdstuk Bevolking).

Afb. 4.16 Herkomst inwoners Saendelft

	bevolking op 1/1/2009		**herkomst vestigers in 2004 t/m 2008**	
	in Zaanstad	in Saendelft	van buiten Zaanstad	binnenverhuizers
niet-westerse allochtoon	17%	17%	32%	15%
westerse allochtoon	9%	7%	9%	7%
Nederlander	74%	76%	59%	78%

Bron: Zaanstad, GBA

Vergeleken naar etniciteit zijn onder de verhuisde huishoudens binnen Zaanstad relatief iets meer autochtonen naar Saendelft verhuisd dan gemiddeld in Zaanstad woont. Het verschil is vier procentpunten (78% resp. 74%). Allochtonen, komend van buiten Zaanstad, zijn relatief meer naar Saendelft verhuisd dan het gemiddelde van de stad (32% resp. 17%).

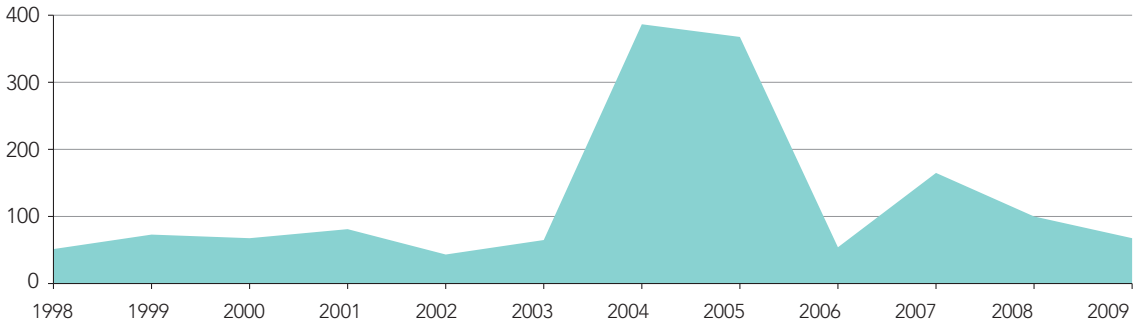
4.5.2 Overige nieuwbouw en planning

Een substantieel deel van de overige nieuwbouw in Zaanstad wordt momenteel en de komende jaren gerealiseerd in het gebied Zaandam-Centrum. In de wijken Oude Haven, Zaandam West en Nieuw West zijn er concrete plannen voor woningbouw (hoogbouw, laagbouw, koop en huur) of is al aan de realisatie begonnen. De komende tien jaar zullen nog ruim tweeduizend woningen worden gerealiseerd. Daarnaast zijn er diverse projecten op inbreilocaties in andere Zaanse wijken en is er de herstructureringsopgave in het gebied Zaandam Zuidoost.

4.5.3 *Herstructurering*

Onttrekking van de woningvoorraad vindt vooral plaats in de herstructureringsgebieden in Zaandam Zuidoost. Ruim de helft van alle gesloopte woningen is daar aan de voorraad onttrokken. Op afbeelding 4.17 is te zien hoeveel woningen jaarlijks zijn onttrokken.
Vooral in de wijk Zaandam Zuid en in mindere mate in de Rosmolenwijk zijn veel woningen aan de voorraad onttrokken. In Zaandam Zuid zijn er vanaf 2004 bijna zeshonderd woningen gesloopt. Deze zijn inmiddels voor een groot deel alweer teruggebouwd. Ook in Wormerveer en Krommenie is er in de afgelopen periode gesloopt: tezamen bijna vierhonderd woningen. In Wormerveer ging het om een paar projecten in diverse buurten (Plein 13, Indische Buurt, Wormerveer-Noord). In het kader van de herstructurering worden gebieden ook ingrijpend verbeterd (revitalisering).

Afb. 4.17 Aantal gesloopte woningen in Zaanstad 1998 - 2009

Bron: W015/W055; bewerkt door O+S Zaanstad

De stadsvernieuwing in Zaandam Zuid is bijna afgerond. In overleg met de bewoners is zoveel mogelijk getracht de oorspronkelijke sfeer te bewaren. In Poelenburg is ingrijpende herstructurering nodig om de eenzijdigheid van het woningaanbod en de bevolkingssamenstelling te doorbreken. Door de status van krachtwijk komen extra middelen en aandacht beschikbaar. Voor deze wijk is inmiddels een Masterplan ('Uitvoeringsplan Nieuw Poelenburg') ontwikkeld dat gaat over het realiseren van nieuwe woningen, nieuwe voorzieningen en het verbeteren van de wijkeconomie. Tot 2020 wordt er ook gewerkt aan herstructurering elders in Zaandam Zuidoost (Rosmolenwijk, Havenbuurt en Kleurenbuurt). In Kogerveldwijk liggen de Hofwijk en Slachthuisbuurt waarvoor plannen voor herstructurering worden ontwikkeld.

4.5.4 *Funderingsproblemen*

Tot slot is er de kwestie van de funderingsproblematiek in Zaanstad. In Zaanstad zijn vooral vóór 1945 veel woningen op houten funderingspalen geheid. Deze houten palen worden aangetast door bacteriën waardoor de fundering uiteindelijk zijn draagkracht verliest, met verzakkingen of scheurvorming in muren tot gevolg. In totaal staan 10.000 vooroorlogse koopwoningen op houten palen. Daarvan is inmiddels 10% hersteld.

De Havenbuurt[59] is één van de wijken in Zaanstad met funderingsproblemen. In deze buurt verkeert een groot deel van de funderingen in slechte staat. Uit onderzoek blijkt dat de palen van 65% van de onderzochte 162 particuliere woningen in de loop der tijd ernstig is aangetast door bacteriën. Bij 65% van de funderingen moet binnen tien jaar actie worden ondernomen, bij 35% van de woningen wordt niet meer voldaan aan de voorschriften van het Bouwbesluit. De funderingsproblematiek speelt ook in Oud Rooswijk, Wormerveer-Zuid, Schildersbuurt en de Wilhelminastraat.

[59] Voor het deelplan Kreekrijk bestaat nog onzekerheid. In de meest optimistische jaren stonden hier ruim vijftienhonderd woningen op de rol, inmiddels zijn de plannen bijgesteld tot negenhonderd woningen. Ook nu is het nog de vraag of alle Kreekrijkwoningen worden gebouwd.

5

BEREIKBAARHEID EN MOBILITEIT

5 BEREIKBAARHEID EN MOBILITEIT

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk laten we zien hoe het gesteld is met de bereikbaarheid van Zaanstad en welke trends er zijn op het gebied van mobiliteit. Zaanstad is een stad met veel forenzen, een positie die belangrijke gevolgen heeft voor de mobiliteit. Wat vinden de inwoners eigenlijk van de verkeersveiligheid in Zaanstad? Pakken steeds meer inwoners de fiets? En hoe is het gesteld met het parkeren en de bereikbaarheid in het algemeen? Mede aan de hand van de resultaten van het onderzoek onder het Zaanpanel en de Zaanpeiling schetsen we een beeld van de ontwikkelingen.
Mobiliteit en bereikbaarheid zijn een direct gevolg van de bijzondere positie van Zaanstad in de Metropoolregio Amsterdam. Omdat veel Zaankanters naar andere plaatsen in de regio reizen voor werk en inkomen moet de infrastructuur goed zijn afgestemd op dit omvangrijke forenzenverkeer. Forensisme heeft uiteraard invloed op het gezinsleven en op het leefklimaat. Daarover worden enkele gegevens gepresenteerd. Ook komen fiets en openbaar vervoer aan de orde.

UITGELICHT

- Relatief weinig auto's geregistreerd per huishouden in Zaanstad (91 per 100).
- Tijdverlies door files voor inwoners en bedrijven van Zaanstad lager dan voor G50.
- Het merendeel van pendelende Zaankanters reist met de auto naar het werk.
- Meer dan de helft van het Zaanpanel fietst dagelijks, bijna 30% wekelijks.
- Bijna 30% van de forenzen ervaart tijdsdruk of stress door het forenzen.
- Volgens de Fietsbalans voldoet Zaanstad voor wat betreft de verkeersveiligheid aan de norm.
- De verkeersveiligheid in Zaanstad krijgt een rapportcijfer 6,1.
- De verkeersveiligheid wordt door relatief veel automobilisten goed tot redelijk ervaren.
- Fietsers zijn minder tevreden over verkeersveiligheid.
- In Nieuw-West wordt de autobereikbaarheid van de wijk als onvoldoende ervaren.
- Oost-west verbindingen zijn moeizaam door doorsnijdingen met wegen, spoor en Zaan.
- Goede bereikbaarheid leidt tot paradox: je kunt ergens makkelijk komen, maar je kunt je auto vervolgens niet kwijt.
- In Zaanstad zijn meer treinreizigers dan in voorgaande jaren.
- De helft van de autobezitters beoordeelt de parkeergelegenheid in de winkelgebieden als onvoldoende.

5.2 Kerngegevens

Het aantal personenauto's in Nederland is tussen 2000 en 2007 met bijna 13% gestegen. Dat is opvallend omdat in dezelfde periode het aantal motoren en brom- en snorfietsen is afgenomen. Het aantal fietsen is ook toegenomen, maar niet zo snel als het aantal auto's.

Afb. 5.1 Kerncijfers voertuigbezit in Nederland

	2000	2005	2006	2007
Vervoermiddelenpark		**X 1.000**		
Personenauto's	6.478	7.025	7.148	7.312
Motoren	433	547	-	418
Voertuigbezitters		**X 1.000**		
Bromfietsbezitters	344	323	306	283
Snorfietsbezitters	195	160	181	183
Fietsbezitters	13.026	13.447	13.489	13.572

Bron: Rijkswaterstaat, Mobiliteitsonderzoek, 2007

De hoeveelheid kilometers die met al die vervoermiddelen gemiddeld wordt afgelegd, stijgt gestaag. De laatste jaren lijkt dat iets te versnellen: elk jaar neemt de afstand die men gemiddeld per dag aflegt met circa 100 meter toe. Aangezien de automobiliteit sneller stijgt dan de totale mobiliteit neemt de druk ervan ook toe (files). Onderstaande afbeelding laat een overzicht zien van de Nederlandse mobiliteit, waarbij mobiliteit is gedefinieerd als de (normale) dagelijkse mobiliteit van alle Nederlandse ingezetenen, exclusief vakantiemobiliteit.

Afb. 5.2 Kerncijfers mobiliteit in Nederland

	2000	2005	2006	2007
Afgelegde afstand per persoon per dag		**Km**		
Totaal	34,8	34,9	35,1	35,2
Vervoerwijze				
Auto (bestuurder)	18,4	19,0	19,1	19,3
Auto (passagier)	7,5	7,3	7,1	6,9
Trein	3,2	2,8	3,2	3,1
Bus/tram/metro	1,5	1,3	1,2	1,1
Bromfiets	0,2	0,2	0,2	0,2
Fiets	2,5	2,7	2,6	2,6
Lopen	0,6	0,6	0,7	0,7
Overig	0,9	1,0	1,0	1,2
Motief				
Van en naar het werk	9,5	10	10,4	10,3
Zakelijk bezoek in werksfeer	3,5	3	2,9	3,1
Diensten/persoonlijke verzorging	1,2	1	0,8	0,8
Winkelen, boodschappen doen	3,3	3,3	3,2	3,3
Onderwijs/cursus volgen	1,9	2,0	2,0	2,0
Visite/logeren	7,4	6,8	6,7	7,0
Sociaal recreatief overig	3,7	5,4	4,8	4,3
Toeren/wandelen	2,0	2,3	2,6	2,9
Overige	2,3	1,3	1,6	1,6

Bron: Rijkswaterstaat, Mobiliteitsonderzoek, 2007

In Zaanstad was het stijgingspercentage van het personenautobezit nagenoeg gelijk aan het Nederlands gemiddelde. Wel is het aantal personenauto's per 100 woningen in Zaanstad iets sneller gestegen dan in Nederland als geheel. Het aantal motoren daarentegen is in Zaanstad in de periode met liefst 36% toegenomen, terwijl dat in Nederland als geheel op 26% lag.

Afb. 5.3 Motorvoertuigenbezit in Zaanstad

	2000	2007	2008	2009
Personenauto's	48.262	54.615	55.745	56.581
idem, per 100 woningen	85,1	89,3	90,6	91,0
NL per 100 woningen	101.0	103.7	105.2	106.1
Motoren	4.234	5.768	6.012	6.308
Bedrijfsvoertuigen	6.850	7.718	7.908	7.843

Bron: CBS, 2009

Van alle vervoersbewegingen wordt een derde met de auto uitgevoerd (als bestuurder) en ruim een kwart met de fiets. Zolang de afstand niet groter is dan 7,5 kilometer, wordt bijna 40% van de vervoersbewegingen per fiets afgelegd. Voor afstanden boven de 15 kilometer speelt de fiets geen rol meer als vervoermiddel.

Afb. 5.4 Verdeling vervoerswijzen gemeente Zaanstad 2004-2006 (km)

	0-7,5	7,5-15	>15	Totaal
Autobestuurder	22%	50%	56%	32%
Autopassagier	12%	28%	20%	16%
Trein	0%	5%	17%	4%
Bus/tram/metro	1%	4%	2%	2%
Bromfiets/snorfiets	0%	2%	1%	0%
Fiets	38%	10%	3%	28%
Lopen	25%	0%	0%	17%
Overig	1%	0%	2%	1%

Bron: MobiliteitsOnderzoek Nederland

5.3 Filedruk

In 2006 steeg de filedruk in Nederland nog met 6% en in 2007 met 8,1%. In 2008 heeft echter een kentering plaatsgevonden. De druk daalde met 1,4%. In de avondspits zakte de filedruk nog iets meer: 2,8%[60]. In de file top 10 van 2008 staat de A10 (Coentunnel, van en naar Zaanstad) op de zevende plaats. Niettemin wordt de bereikbaarheid van Zaanstad niet als groot knelpunt ervaren, zo blijkt uit het door Zaanstad gehouden imago-onderzoek[61].
Van alle Zaanse forenzen gaat 60% met de auto naar het werk. Zij hebben grote kans te maken te krijgen met de files op de A8 en A10. Het effect van files kan worden onderverdeeld in enerzijds tijdverlies

60 Persbericht ANWB, 2009
61 De Zaanstreek komt er aan! TNS-NIPO, 2009

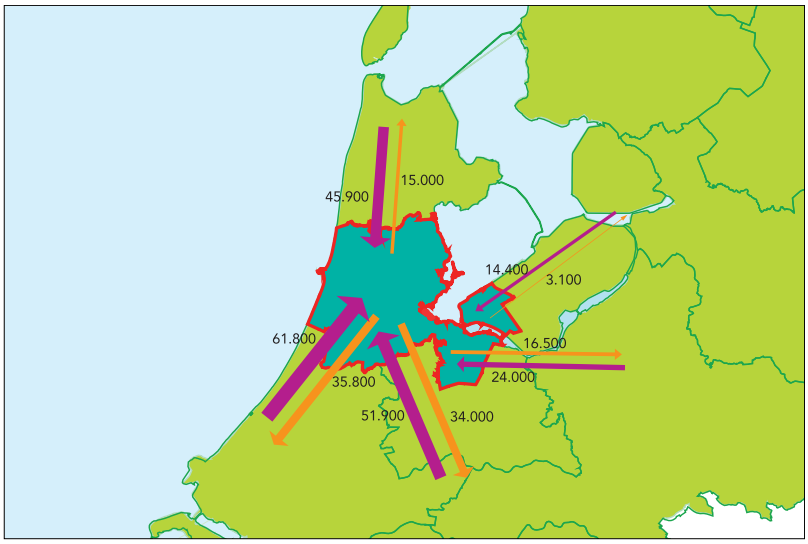
voor bewoners en anderzijds tijdverlies voor bedrijven. Voor bedrijven bedraagt het tijdverlies door files gemiddeld in Nederland circa 13 minuten per dag per werknemer, en voor inwoners bedraagt het tijdverlies circa 15 minuten[62].
Opvallend is dat hoewel de filevorming rondom Zaanstad doorgaans aanzienlijk is, het tijdverlies voor zowel bewoners als bedrijven toch lager ligt dan gemiddeld voor de G50 gemeenten: in Zaanstad is het tijdverlies voor inwoners 10 minuten en voor bedrijven 11 minuten. Dat lijkt niet veel, zeker als het wordt vergeleken met bijvoorbeeld Almere (35 minuten), maar het is waarschijnlijk wel een van de redenen waarom een aantal van de inwoners die buiten Zaanstad een baan hebben, toch eigenlijk liever binnen de gemeente zou werken. Volgens de Zaanpeiling (2008) geldt dat voor 41% van hen. Daaronder zijn veel mensen die in Zaanstad graag een baan in het onderwijs of bij de overheid zouden hebben.

5.4 Forensisme

5.4.1 De helft van de beroepsbevolking van Zaanstad pendelt

De werkende beroepsbevolking in de Metropoolregio Amsterdam bestaat uit 980.000 mensen. Hiervan werkt de helft in de eigen woonplaats. 35% pendelt naar een andere gemeente, meestal binnen de regio en de rest werkt buiten de regio. Binnen de regio verschilt het aandeel pendelaars per gemeente. De mate waarin er gependeld wordt, is afhankelijk van de hoeveelheid werkgelegenheid in de gemeente zelf en het aanbod in passende banen·.

Afb. 5.5 Pendelstromen naar en uit de Metropoolregio Amsterdam, 2005

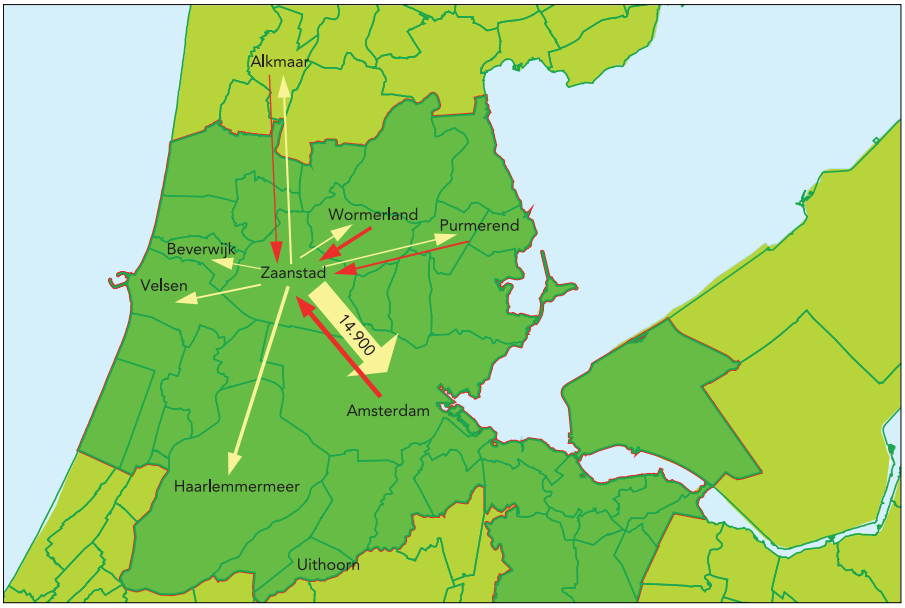

Bron: CBS/EBB/bewerking O+S Amsterdam, 2005

Het aantal beschikbare banen in Zaanstad bedraagt ongeveer 80% van de totale beroepsbevolking[63]. Dat betekent dat Zaanstad per saldo een uitgaande forenzenstroom kent. Circa 30.000 inwoners, 50% van de werkzame beroepsbevolking, werkt buiten de gemeentegrenzen[64] waarvan bijna de helft in Amsterdam.
Er is ook een inkomende pendel, maar die bedraagt nog niet de helft van de uitgaande. Er werken 13.000 mensen van buiten de gemeentegrenzen in Zaanstad. De inkomende pendel is vooral afkomstig uit Amsterdam[65].

62 Atlas voor gemeenten 2009.
63 Atlas voor gemeenten 2008, LISA
64 Zaanpeiling 2009
65 Werken langs de Zaan, 2008.

Afb. 5.6 Forensisme in- en uit Zaanstad

Bron: CBS/EBB/bewerking O+S Amsterdam, 2005

5.4.2 Grootste deel pendelaars reist per auto

In totaal reist een kwart van de forenzen met het openbaar vervoer, waarvan het merendeel (88%) met de trein[66]. De meeste treinreizigers gaan naar Amsterdam (68%). Er zijn ook pendelaars naar Amsterdam die de fiets nemen (8%), maar het merendeel van de pendelende Zaankanters reist met de auto naar het werk (60%). Hiervan doet 5% aan carpooling.
In Zaanstad zijn, met bijna 33.000 in- en uitstappers in 2008/2009, meer reizigers per trein vervoerd (alle stations) dan in voorgaande jaren. In 2007 lag het totaal aantal in- en uitstappers nog op 31.000. Dat is een groei van bijna 6%.

Afb. 5.7 In- en uitstappers NS-stations, gemiddelde werkdag

Zaandam	16.020
Zaandam / Kogerveld	2.160
Koog / Bloemwijk	2.970
Koog / Zaandijk	2.730
Wormerveer	4.020
Krommenie / Assendelft	5.003
Totaal	**32.903**

Bron: NS 2009/Spiekboekje, 2009

De auto wordt het vaakst gebruikt in het woon-werkverkeer. Inwoners van de noordelijk gelegen wijken van Zaanstad gebruiken de auto het vaakst, met als uitschieter Assendelft-Noord. In wijken met treinstations wordt ook vaak de trein gebruikt.
Opvallend is het relatief grote aantal personen in Poelenburg dat op het eigen woonadres werkt.

66 Zaanpanel, september 2007.

Uit onderstaande tabel blijkt dat de antwoordcategorie 'anders' door vrij veel respondenten is aangekruist. Aangezien toch alle denkbare vervoerscategorieën aan de orde zijn gekomen, is het lastig hiervoor een logische verklaring te vinden.

Afb. 5.8 Met welk vervoermiddel gaat u naar uw werk (vervoer middel waarmee u de langste afstand overbrugt)?

	Lopend	Trein	Fiets	Bus	Bromfiets	Auto	Motor	werk op woonadres	Anders	Totaal
Zaandam Zuid	3,7%	12,8%	26,6%	5,5%	1,8%	35,3%	0,9%	2,8%	10,6%	100,0%
Poelenburg	1,3%	5,0%	20,0%	10,0%	2,5%	38,8%		7,5%	15,0%	100,0%
Peldersveld	1,4%	7,4%	18,2%	10,1%	1,4%	36,5%		4,7%	20,3%	100,0%
Rosmolenwijk	2,9%	7,8%	26,5%	2,9%	3,9%	38,2%	2,0%	6,9%	8,8%	100,0%
Kogerveldwijk	4,4%	16,5%	17,6%	5,5%	3,3%	35,2%	1,1%	2,2%	14,3%	100,0%
Zaandam Noord	1,7%	8,3%	21,5%	5,0%	2,5%	41,3%	3,3%	5,8%	10,7%	100,0%
Oude Haven		17,2%	28,3%	1,0%	3,0%	34,3%	1,0%	5,1%	10,1%	100,0%
Zaandam West	4,5%	16,2%	27,3%	1,3%	1,3%	31,2%		6,5%	11,7%	100,0%
Nieuw West	0,9%	16,5%	27,5%	1,8%	4,6%	37,2%	2,3%	2,8%	6,4%	100,0%
Oud Koog a/d Zaan	0,9%	13,4%	25,9%		2,7%	41,1%	2,7%	4,5%	8,9%	100,0%
Westerkoog	2,3%	23,2%	15,3%	0,6%	2,3%	37,9%		5,1%	13,6%	100,0%
Oud Zaandijk	4,3%	11,8%	25,8%	1,1%	1,1%	40,9%	1,1%	3,2%	10,8%	100,0%
Rooswijk	2,4%	11,0%	23,2%		2,4%	40,2%	3,7%	4,9%	12,2%	100,0%
Wormerveer	2,3%	11,3%	23,9%	0,9%	2,7%	38,3%	1,8%	4,5%	14,4%	100,0%
Krommenie Oost	2,0%	12,0%	20,7%		1,3%	41,3%	2,0%	6,0%	14,7%	100,0%
Krommenie West	1,2%	15,4%	23,7%	1,2%		39,6%	0,6%	4,1%	14,2%	100,0%
Assendelft-Zuid	2,9%	6,4%	19,1%		4,0%	49,1%	1,7%	5,8%	11,0%	100,0%
Assendelft-Noord	1,0%	9,5%	14,1%		2,5%	61,3%	2,5%	1,5%	7,5%	100,0%
Westzaan	2,6%	9,0%	17,9%		5,1%	48,7%		3,8%	12,8%	100,0%
Zaanstad	2,2%	12,5%	22,3%	2,3%	2,5%	40,5%	1,4%	4,4%	11,8%	100,0%

Bron: Zaanpeiling 2009

5.4.3 Invloed van het forensisme op het dagelijkse leven

Het tijdrovende woon-werkverkeer trekt een zware wissel op de pendelaars. Bijna 60% van de forenzen heeft door het woon-werkverkeer minder tijd voor bijvoorbeeld het gezinsleven dan ze eigenlijk zouden willen[67]. Iets meer dan de helft (53%) van de forenzen vindt het forenzen enigszins tot zeer (12%) bezwaarlijk. Voor de autoreizigers geldt dit in nog sterkere mate: 61% heeft er bezwaar tegen. Bijna driekwart van de fietsers heeft juist vaker nauwelijks of geen bezwaar. Zaanstad wijkt met deze cijfers nauwelijks af van andere (forenzen)gemeenten in de regio.
Bijna 30% van de forenzen ervaart binnen het huishouden geregeld of heel vaak tijdsdruk of stress door het forenzen. Meer vrouwen dan mannen ervaren stress of tijdsdruk. Vooral de jongere vrouwen (tot 40 jaar) ervaren meer stress. Forenzen die vaak in de file staan ervaren meer stress of tijdsdruk dan anderen.

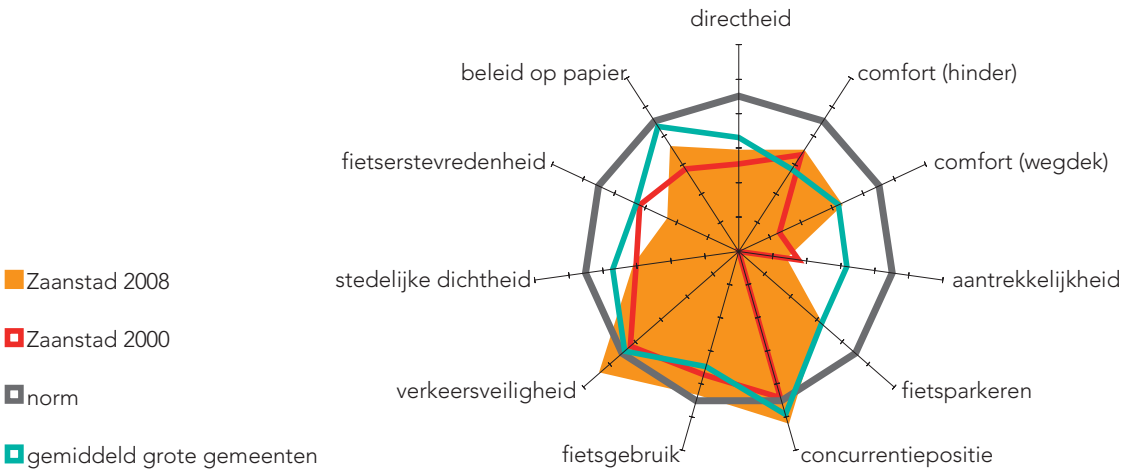
[67] Metropoolregio Amsterdam in beeld 2007, Amsterdam DOS.

Er is een duidelijke relatie tussen de lengte van de reistijd en de mate van bezwaar tegen het pendelen: hoe langer de reistijd, hoe meer forenzen hier bezwaar tegen hebben. Meer dan de helft van de autoforenzen staat vaak in de file.
Opmerkelijk is dat toch nog ruim een derde van de personen die vaak in de file staan, het reizen desondanks niet bezwaarlijk vindt. In de file staan geeft gelegenheid tot afstand nemen van het werk, en tijd om naar de radio of naar muziek te luisteren.

5.5 Fietsen

De Fietsersbond heeft in 2008 onderzoek gedaan in Zaanstad. De resultaten van dat onderzoek kunnen worden afgezet tegen de onderzoeken van 2000 en 2004[68]. De conclusie is dat Zaanstad voor wat betreft de aspecten 'verkeersveiligheid' en 'concurrentiepositie van de fiets ten opzichte van de auto' aan de norm voldoet. Ook het hoge fietsgebruik is een sterk punt. Desondanks ligt het fietsklimaat in Zaanstad globaal gezien nog iets onder het niveau voor de onderzochte gemeenten in Nederland. Zaanstad scoort vooral op het aspect 'aantrekkelijkheid' lager dan gemiddeld. Maar op zes aspecten scoort Zaanstad in 2008 beter dan in 2000, het sterkst op de verbetering van het comfort van het wegdek.

Afb. 5.9 Fietsbalans-2 scores Zaanstad

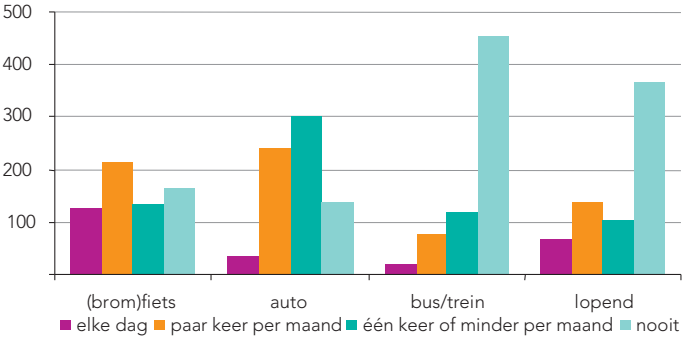

Bron: Fietsbalans, Fietsersbond, 2009

Uit (Zaan)panelonderzoek in 2008 blijkt dat meer dan de helft van het panel (55%) dagelijks fietst en 29% wekelijks. Men gebruikt de fiets voor het doen van boodschappen, 'tochtjes maken', het 'bezoeken van familie, vrienden, café, sporten, etc.'. Ook gebruikt men de fiets om naar het centrum van Zaandam te gaan. Van het totale panel fietst 5% nooit. Dat zijn vooral jongeren en ouderen.
In onderstaande afbeelding staat weergegeven hoe vaak en met welk vervoersmiddel, men het centrum bezoekt. Voor het dagelijks bezoek aan het centrum wordt vaker de fiets dan de auto gebruikt. De auto wordt vooral gebruikt als men een paar keer in de maand of minder vaak het centrum bezoekt. Men bezoekt de stad vooral om te winkelen (70%), en/of voor een korte boodschap (61%). Qua parkeervoorzieningen voor de fiets is er een sterkere voorkeur voor locaties iets ten zuiden van de Gedempte Gracht, in de buurt van de Rozengracht en richting het station. De locaties in de buurt van de Zaan hebben minder de voorkeur van het panel.

68 Fietsersbond, Fietsbalans-2 Zaanstad, 2009

Afb. 5.10 Bezoekfrequentie Zaandam centrum naar type vervoersmiddel (modal split)

Bron: Zaanpanel, oktober 2009

5.6 Autobereikbaarheid

In de meeste wijken wordt de autobereikbaarheid als ruim voldoende ervaren, behalve in Nieuw-West waar ruim de helft van de inwoners die als onvoldoende aanmerkt. Waarschijnlijk heeft een en ander te maken met het gesloten blijven van de busbrug[69] naar Westerkoog en de spoorse doorsnijding van de oost-west verbindingen in de stad.
De bewoners van Oude Haven zijn ook niet onverdeeld gelukkig met de autobereikbaarheid van hun wijk. De meeste tevredenen wonen in Oud Zaandijk, Westzaan en Assendelft-Zuid. Opmerkelijk is dat de inwoners van Assendelft-Noord, de wijk met de meeste automobiliteit voor wat betreft het woon-werkverkeer, niet bovenmatig tevreden zijn over de bereikbaarheid van hun wijk. Wellicht leidt het hoge autogebruik hier tot congestieproblemen.
De situatie is Oud Zaandijk is opmerkelijk: de bereikbaarheid per auto wordt er als zeer goed ervaren, maar de parkeersituatie juist niet. Dat leidt tot een paradox: je kunt er makkelijk komen, maar je kunt je auto er vervolgens moeilijk parkeren.

[69] Inmiddels is de busbrug gedeeltelijk opengesteld.

Afb. 5.11 Beoordeling bereikbaarheid van de wijk per auto en parkeergelegenheid (in % van het aantal respondenten die dit als onvoldoende beschouwen)

	Bereikbaarheid	Parkeergelegenheid
Zaandam Zuid	5,4%	45,5%
Poelenburg	5,7%	24,7%
Peldersveld	2,5%	6,7%
Rosmolenwijk	2,0%	22,3%
Kogerveldwijk	2,1%	20,4%
Zaandam Noord	1,5%	18,9%
Oude Haven	13,0%	33,6%
Zaandam West	4,1%	37,7%
Nieuw West	59,7%	18,6%
Oud Koog a/d Zaan	2,7%	38,1%
Westerkoog	14,0%	19,8%
Oud Zaandijk	1,9%	42,7%
Rooswijk	9,7%	27,4%
Wormerveer	3,4%	33,1%
Krommenie Oost	9,4%	22,6%
Krommenie West	6,0%	26,8%
Assendelft-Zuid	1,1%	32,6%
Assendelft-Noord	4,4%	44,2%
Westzaan	0,0%	35,0%
Zaanstad	**9,4%**	**29,3%**

Bron: Zaanpeiling 2009

Het doorgaans positieve oordeel van de inwoners over de bereikbaarheid in Zaanstad loopt niet geheel parallel met de mening van ondernemers hierover. In het hoofdstuk over economie bleek al dat 83% van de ondernemers een bereikbaarheidsknelpunt ervaart. Wel is duidelijk dat ook bij hen de doorsnijding van de stad door het spoor en door de Zaan een belangrijk knelpunt vormt.

5.7 Bereikbaarheid per openbaar vervoer

De oordelen over de bereikbaarheid per openbaar vervoer lopen sterk uiteen over de wijken. De wijken die volgens de inwoners het slechtst bereikbaar zijn per openbaar vervoer zijn Westzaan, Oude Haven en Assendelft Zuid. Oud Koog a/d Zaan is het best bereikbaar. Het lijkt er op dat de meer centrale wijken iets beter bereikbaar zijn per openbaar vervoer dan de andere wijken.

Afb. 5.12 Hoe beoordeelt u de situatie ten aanzien van bereikbaarheid van uw buurt per openbaar vervoer?

	Onvoldoende	Niet voldoende/ niet onvoldoende	Voldoende	Totaal
Zaandam Zuid	15,1%	14,6%	70,3%	100,0%
Poelenburg	6,0%	9,6%	84,3%	100,0%
Peldersveld	3,3%	6,6%	90,1%	100,0%
Rosmolenwijk	7,4%	13,7%	78,9%	100,0%
Kogerveldwijk	6,6%	4,4%	89,0%	100,0%
Zaandam Noord	5,7%	10,7%	83,6%	100,0%
Oude Haven	37,5%	25,0%	37,5%	100,0%
Zaandam West	3,3%	7,9%	88,8%	100,0%
Nieuw West	17,0%	12,4%	70,6%	100,0%
Oud Koog a/d Zaan	1,0%	4,9%	94,1%	100,0%
Westerkoog	5,2%	6,9%	87,9%	100,0%
Oud Zaandijk	4,0%	6,1%	89,9%	100,0%
Rooswijk	4,9%	13,4%	81,7%	100,0%
Wormerveer	8,2%	7,7%	84,1%	100,0%
Krommenie Oost	10,7%	12,7%	76,7%	100,0%
Krommenie West	6,5%	10,0%	83,5%	100,0%
Assendelft-Zuid	30,4%	20,3%	49,3%	100,0%
Assendelft-Noord	13,5%	20,0%	66,5%	100,0%
Westzaan	38,7%	25,3%	36,0%	100,0%
Zaanstad	11,5%	12,0%	76,6%	100,0%

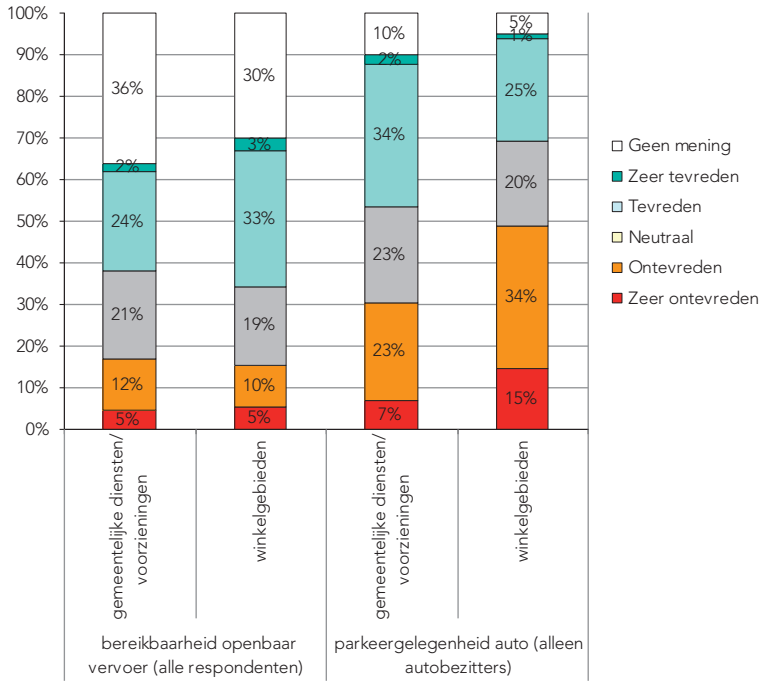
Bron: Zaanpeiling 2009

5.8 Bereikbaarheid van voorzieningen

De bereikbaarheid van een aantal voorzieningen per openbaar vervoer wordt als redelijk beoordeeld. Veel respondenten hebben geen mening over deze kwestie, wat er op duidt dat ze het openbaar vervoer niet gebruiken voor het bezoeken van deze voorzieningen[70]. Autobezitters zijn iets vaker tevreden dan ontevreden over de parkeergelegenheid bij gemeentelijke voorzieningen/diensten. Dat geldt niet voor winkelgebieden: de parkeergelegenheid daar wordt door ongeveer de helft van de autobezitters in dit onderzoek als onvoldoende beoordeeld.

[70] Fleximeter, 2009.

Afb. 5.13 Tevredenheid over bereikbaarheid van voorzieningen per openbaar vervoer en de parkeergelegenheid van de auto, jaar 2009

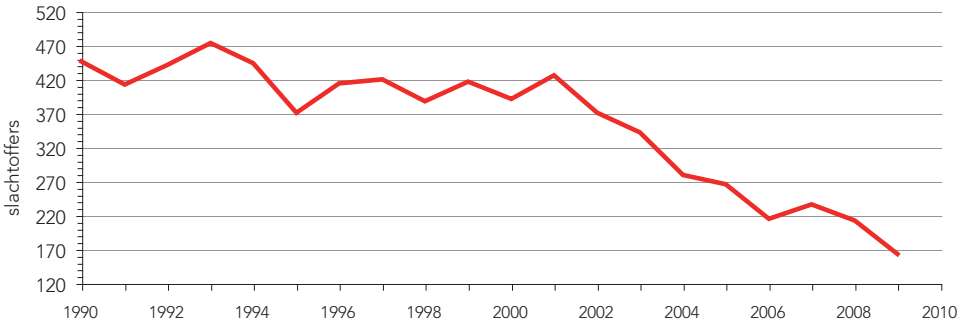

Bron: Fleximeter, 2009

5.9 Verkeersveiligheid

De landelijke afname van het aantal verkeersslachtoffers (doden en gewonden) zet door, en Zaanstad doet in deze landelijke trend mee.

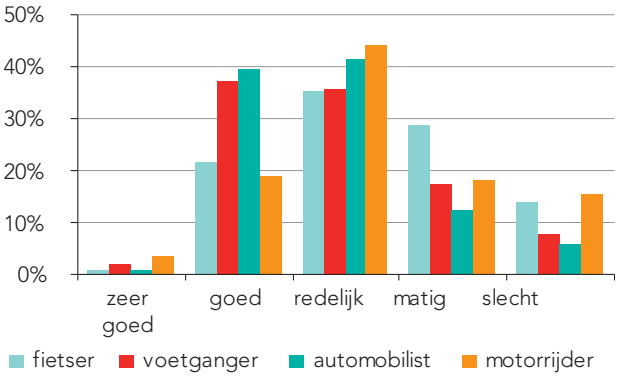
Afb. 5.14 Verkeersslachtoffers in Zaanstad (doden en gewonden)

Bron: Politie regio Zaanstreek-Waterland, 2009

In het panelonderzoek is de verkeersveiligheid in Zaanstad aan de orde geweest. Relatief veel automobilisten ervaren de veiligheid als goed of redelijk (zie onderstaande afbelding). Dit geldt in iets mindere mate ook voor de voetgangers. Fietsers vinden de verkeersveiligheid vaker redelijk tot matig. Ouderen (65+) vinden de verkeersveiligheid vaker matig of slecht dan de jongeren, ongeacht in welke hoedanigheid ze aan het verkeer deelnemen (als automobilist, voetganger dan wel als fietser).

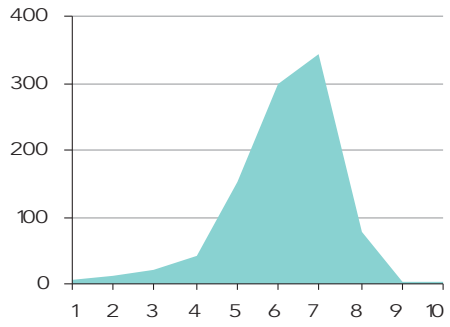
Afb. 5.15 Ervaren verkeersveiligheid naar deelnemer, 2008

Bron: Zaanpanel, 2008

In dit onderzoek geeft het panel geeft gemiddeld een 6,1 voor de verkeersveiligheid. Mannen geven gemiddeld een hoger cijfer (6,3) dan vrouwen (6,0).

Afb. 5.16 Rapportcijfer verkeersveiligheid, 2008

Bron: Zaanpanel, 2008

Ook de ervaren verkeersveiligheid verschilt sterk per wijk. In Zaandam Noord zijn twee keer zoveel inwoners die hun wijk als veilig beschouwen als in Oud koog a/d Zaan.

Afb. 5.17 Oordeel verkeersveiligheid in de eigen buurt
(in % van het aantal respondenten die dit als onvoldoende beschouwen)

	Onvoldoende
Zaandam Zuid	23,0%
Poelenburg	31,4%
Peldersveld	15,7%
Rosmolenwijk	19,0%
Kogerveldwijk	12,0%
Zaandam Noord	13,0%
Oude Haven	25,0%
Zaandam West	25,1%
Nieuw West	17,3%
Oud Koog a/d Zaan	34,5%
Westerkoog	24,0%
Oud Zaandijk	12,6%
Rooswijk	12,6%
Wormerveer	23,8%
Krommenie Oost	27,3%
Krommenie West	12,2%
Assendelft-Zuid	15,9%
Assendelft-Noord	30,9%
Westzaan	24,7%
Zaanstad	21,2%

Bron: Zaanpeiling 2009

6

MILIEU EN KLIMAAT

6 MILIEU EN KLIMAAT

6.1 Inleiding

In 2009 is voor Zaanstad een Ruimtelijke MilieuVisie (RMV) vastgesteld waarin de gemeente haar doelstellingen heeft geformuleerd. De belangrijkste doelstellingen zijn dat in 2020 Zaanstad klimaatneutraal moet zijn en dat het aantal milieubelaste woningen moet zijn gehalveerd (van 60.000 naar 30.000). Door milieubelasting terug te dringen wordt het leefklimaat verbeterd en kan de stad binnenstedelijk verder verdichten.

In dit hoofdstuk komt een aantal thema's aan bod die te maken hebben met het milieu. Achtereenvolgens worden luchtkwaliteit, geur- en geluidsoverlast, klimaatneutraliteit, energieverbruik en (zwerf)afval behandeld. Voor een aantal thema's is er op gemeentelijk niveau of op wijkniveau geen of onvoldoende informatie beschikbaar. Het voor Zaanstad relevante thema wordt dan slechts in globale termen besproken. Voor zover er wel cijfers van inwoners zijn worden deze uiteraard wel besproken.

UITGELICHT

- Historisch gegroeide milieuproblematiek.
- Nabijheid van Schiphol levert geluidshinder.
- Nabijheid van Amsterdam (Havens-West) en IJmuiden (Corus) betekenen voor sommige plekken in Zaanstad overlast (geluids- en/of geuroverlast en luchtverontreiniging: fijn stof).
- Geluidsoverlast wordt door één op de drie inwoners ervaren.
- Geluidsoverlast wordt volgens inwoners vooral veroorzaakt door vliegtuigen en verkeer.
- Burgers zijn tevreden over afvalverzameling maar zwerfafval is bron van ergernis.

Zaanstad heeft te maken met de gevolgen van een groot aantal historisch gegroeide milieuproblemen. In de Ruimtelijke Milieuvisie wordt gesteld dat veertig procent van de woningen in een gebied ligt met veel luchtverontreiniging en geluidsoverlast, dat 45% van de huishoudens te maken heeft met geuroverlast, dat de veiligheid in het geding is op een paar plaatsen in verband met transport van gevaarlijke stoffen, dat twintig procent van de bodem sterk verontreinigd is en dat bewoners zich ergeren aan zwerfafval op straat en naast containers.

De ligging van Zaanstad speelt een belangrijke rol bij een deel van deze problematiek. Door de nabijheid van Schiphol heeft Zaanstad te maken met geluidshinder van vliegtuiglawaai. De ligging ten noorden van Amsterdam, dichtbij de havens van Amsterdam-West en de nabijheid van IJmuiden (Corus) betekent dat sommige plekken in Zaanstad meer te maken hebben met geluids- en/of geuroverlast en luchtverontreiniging. Concentraties fijn stof zijn hier bijvoorbeeld hoger dan de landelijk vastgestelde normen toelaten. Ook lopen er twee snelwegen door Zaanstad, die medeverantwoordelijk zijn voor de luchtverontreiniging.

In het kader van duurzaamheid wordt gestreefd naar vermindering van het totale energieverbruik door gemeentelijke organisatie of inwoners.

6.2 Luchtkwaliteit

In de in 2008 geactualiseerde richtlijn van het RIVM en GGD 'Gezondheidsaspecten van het Besluit Luchtkwaliteit uit 2005' wordt een overzicht gegeven van gezondheidsstudies, wet- en regelgeving, het meten en berekenen van de consequenties voor de gezondheid. Fijn stof wordt gezien als de meest schadelijke component van luchtverontreiniging.

Nabij drukke verkeerswegen zorgt het wegverkeer voor verhoogde concentraties van luchtverontreinigende stoffen waaronder NO2, NO, CO en stofdeeltjes[71]. Door wegverkeer ontstaat een complex mengsel van vervuilende stoffen (uitlaatemissie door verbrandingsproducten, slijtageprocessen (van o.a. banden, remvoering, bewegende motoronderdelen) en opwaaiend wegstof).

In stedelijke gebieden, en dus ook in Zaanstad, is de concentratie van NO2 en fijn stof hoger dan de landelijke concentratie. Deze extra bijdrage in stedelijke gebieden wordt vooral door het wegverkeer veroorzaakt. Afhankelijk van de totale verkeersdrukte kan dit oplopen tot 30% tot 60 % van de totale concentratie aan stofdeeltjes[72].
Er zijn met betrekking tot fijn stof ook bronnen uit de omgeving van Zaanstad, zoals het Westelijke Havengebied en Corus. Ook de scheepvaart op het Noordzeekanaal heeft invloed op de concentraties fijn stof.
Het planbureau op het gebied van Milieu en Natuur (MNP) levert jaarlijks kaarten met grootschalige concentraties voor Nederland van diverse luchtverontreinigende stoffen waarvoor Europese regelgeving bestaat. De concentratiekaarten (gebaseerd op een combinatie van modelberekeningen en metingen) geven een grootschalig beeld van de luchtkwaliteit in Nederland op dit moment en in de toekomst. Zaanstad valt op deze kaarten vooral binnen de invloedssfeer van Amsterdam en IJmuiden.

6.3 Geur en geluid

6.3.1 Inleiding

De hoofdlijn 'schoon, heel en veilig' in het bestuursakkoord 'Wederzijds Aanspreekbaar', kan in praktijk worden gemonitord door bij te houden welk deel van de inwoners nu daadwerkelijk geluid- en/of geuroverlast ondervindt door bedrijven of verkeer. In de Zaanpeiling wordt die vraag expliciet gesteld. In de onderstaande paragrafen worden de antwoorden daarop verder uitgewerkt.

6.3.2 Geuroverlast

Geurhinder (stankoverlast) en geluidshinder (lawaaioverlast) komen op verschillende plaatsen in Nederland voor. Volgens het CBS wordt in 2008 in de woonomgeving minder geurhinder ervaren dan in 2000. Ook stankoverlast van verkeer, industrie en landbouw is landelijk gedaald met respectievelijk 50% en 18%[73]. Geluidsoverlast van het wegverkeer is toegenomen in deze periode (7%). Afbeelding 6.1 toont de ervaren geur- resp. geluidshinder in Nederland onder personen van 18 jaar of ouder naar bron van hinder.

Afb. 6.1 Geur- en geluidshinder in Nederland

Bron: CBS, Statistisch jaarboek 2009

71 RIVM, 2008 Gezondheidseffecten van wegverkeer: een Quickscan
72 Milieu en Natuur Nederland planbureau (MNP), Concentratiekaarten voor grootschalige luchtverontreiniging in Nederland, 2007
73 CBS, Statistisch jaarboek 2009

Met de levensmiddelenindustrie is Zaanstad groot geworden. De geur die daarmee samen hangt is een vast gegeven in de leefomgeving van Zaanstad. Wat betreft stank- of geuroverlast komt de meeste overlast in Zaanstad van bedrijven en fabrieken. In het Zaanpanel (2008) geeft bijna de helft aan vaak of soms last te hebben van stankoverlast van bedrijven of fabrieken. In 2005 was dit percentage iets lager.

De wijken met de meeste stankoverlast van bedrijven en fabrieken zijn Oud Koog aan de Zaan en Oud Zaandijk. Zowel de ervaren geluidsoverlast als de stankoverlast van bedrijven en fabrieken is in Oud Koog aan de Zaan en Oud Zaandijk al een aantal jaren ruim twee keer zo hoog als het Zaans gemiddelde. Van de inwoners in Oud Koog aan de Zaan heeft 85% en in Oud Zaandijk 80% last van de stank van bedrijven/fabrieken (tegenover 48% in de stad als geheel).

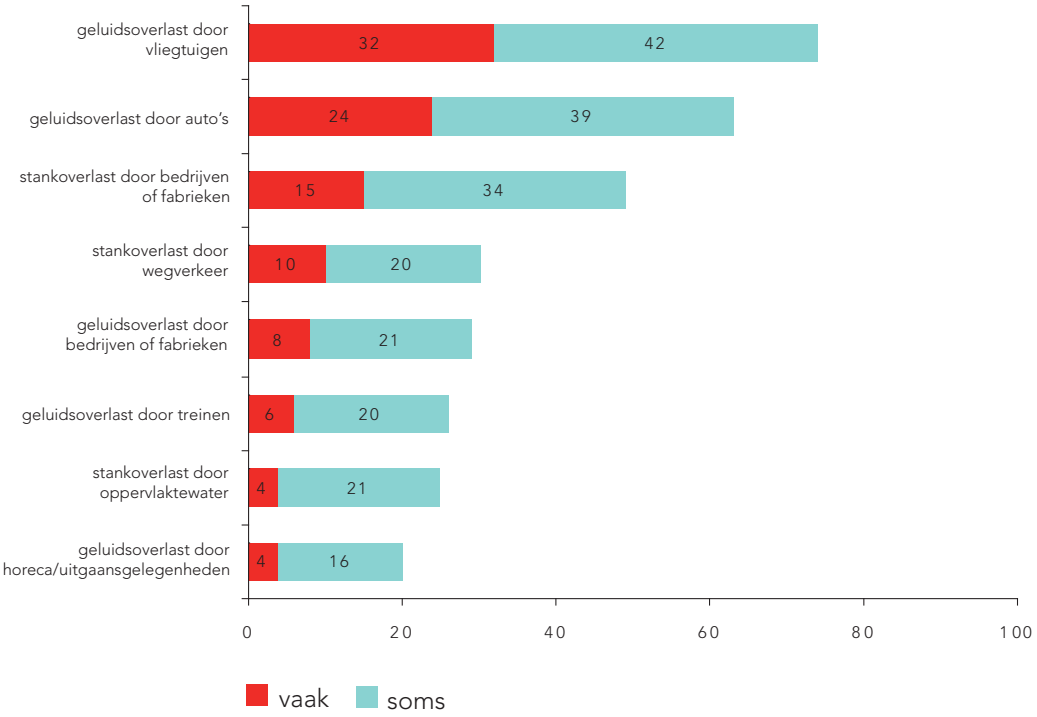
De mate waarin bewoners geurhinder hebben ervaren in het afgelopen jaar (op een schaal van 1:geen hinder tot 5:ernstige hinder), wordt in Zaanstad gemiddeld uitgedrukt met een 2,3. In wijken Oude Haven (2,9) en Oud Koog a/d Zaan (2,8) wordt duidelijk meer geurhinder ervaren, in Krommenie West (1,6) en Assendelft Zuid (1,8) minder.
Ook linoleum en op- en overslag van benzine en diesel zorgt voor geuroverlast. In vier wijken zegt minimaal 20% van de bewoners daar last van te hebben. De overige geuroverlast is iets meer geconcentreerd. Dit geldt vooral voor de meelverwerking, waar vooral bewoners van Oud Koog a/d Zaan geuroverlast van ondervinden. Oud Koog a/d Zaan en Westerkoog zijn wijken waar men geuroverlast van verschillende bronnen relatief intensief ervaart.

Aan het Zaanpanel is in 2008 gevraagd waar de geuren in Zaanstad volgens de panelleden vandaan komen. De geuren komen vooral uit de Zaanstreek zelf en dan vooral uit Koog aan de Zaan, Zaandam en Wormerveer. Cacao is het meest traceerbaar volgens het panel en komt vooral uit Koog aan de Zaan en Zaandam. De op- en overslaggeuren van benzine en diesel komen volgens het panel vooral uit Amsterdam. De koffiegeur komt het panel vooral tegemoet uit Zaandam en de geur van meelverwerking uit Koog aan de Zaan.
Drie vijfde van de bewoners van Oud Koog en Oud Zaandijk heeft daarnaast last van het geluid van de bedrijven/fabrieken (in Zaanstad als geheel 27%). Een aantal grote fabrieken langs de Zaan in Zaandijk en Koog aan de Zaan is debet aan die overlast.

6.3.2 Geluidsoverlast

In de Zaanpeiling 2009 is de Zaanse inwoner gevraagd naar de mate van overlast ten aanzien van geluid en geur. Uit het onderzoek blijkt dat bewoners vaak geluidsoverlast door vliegtuigen (32%) en door auto's (24%) ervaren. Het aandeel bewoners dat vaak geluidshinder ervaart van vliegtuigen en auto's is in vergelijking met 2007 gestegen. Stankoverlast door bedrijven komt volgens de helft van de bewoners soms tot vaak voor in de directe omgeving van de woning. Hierin is weinig veranderd vergeleken met 2007 (48% soms tot vaak). Geluidsoverlast door horeca- en uitgaansgelegenheden komt het minst voor, wellicht omdat dit geconcentreerd is in een relatief klein gebied.

Afb. 6.2 Ervaren geluids- en stankoverlast in Zaanstad

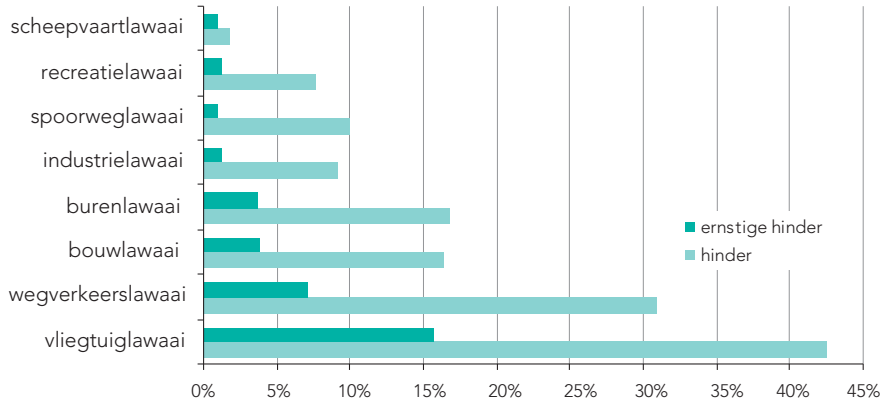

Bron: Zaanpeiling 2009

Uit de Zaanpeiling blijkt ook dat op wijkniveau vooral bewoners van Assendelft Zuid (78% vaak) en Assendelft Noord (69% vaak) de meeste geluidsoverlast ervaren door vliegtuigen. Dit deel van Zaanstad ligt onder de aanvliegroutes van Schiphol (Polderbaan). In Westzaan is het aandeel bewoners dat deze geluidsoverlast ervaart na een aanvankelijke daling weer gestegen naar 50% (60% in 2006 en 38% in 2007).

Geluidsoverlast door auto's komt in veel wijken voor, maar speelt het sterkst in Poelenburg (37% vaak) en Krommenie Oost (35% vaak). Geluidsoverlast komt het minst voor in Nieuw West en Assendelft Zuid (beide 15%). In Westzaan wordt vaak geluidsoverlast door auto's ondervonden door 29% van de inwoners.
In Oude Haven en Oud Koog a/d Zaan komt geluidsoverlast door bedrijven en fabrieken meer dan gemiddeld voor, respectievelijk 23% en 21% vaak. Geluidsoverlast door treinen speelt vooral in Oud Zaandijk (21% vaak).

Afb. 6.3 Ervaren geluidsoverlast naar soort

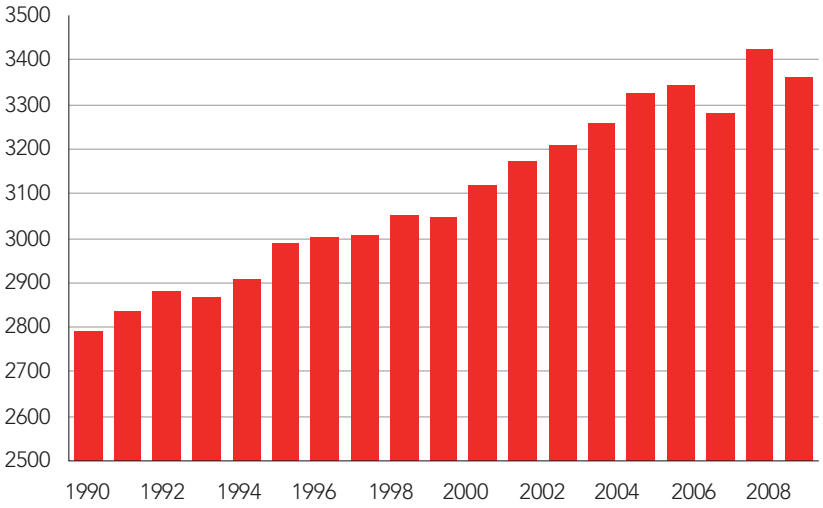
Bron: Zaanpanel, O&S, november 2008

Aan het digitale Zaanpanel is in 2008 ook gevraagd naar de mate van geluidshinder in de woonomgeving. De uitkomsten waren vergelijkbaar. Voor bijna een vijfde deel (18%) van het Zaanpanel dat last heeft van geluid, vormt deze overlast een aanleiding om een andere woning te zoeken. Opvallende uitkomst was wel dat het niet blijkt te gaan om mensen die vooral last hebben van vliegtuiglawaai.

6.4 Energieverbruik

Gemeenten en provincies hebben in het kader van de klimaatdoelstellingen een verplichting om te komen tot reductie in CO2-uitstoot, waarbij huishoudens een belangrijke rol spelen. In onderstaande grafiek (Bron: Energie in Nederland, www.energie.nl) geeft de ontwikkeling aan van het energieverbruik in Nederland. In afbeelding 6.4 is duidelijk zichtbaar hoe gestaag het energieverbruik toeneemt in Nederland. Interessant is de afname die te zien is in 2008. Een verklaring hiervoor is niet direct voorhanden.

Afb. 6.4 Energieverbruik Nederland 1990 - 2008 (in Petajoule)

Bron: CBS

Het CBS heeft voor 2006 het gemiddelde huishoudelijk energieverbruik van elektriciteit en aardgas op wijkniveau gepubliceerd. Bron hiervoor is het zogenaamde aansluitingenregister van de energienutsbedrijven. Dit register bevat alle aansluitpunten van elektriciteit en aardgas in Nederland van woningen, utiliteitsbouw, bedrijven en openbare verlichting, etc.

Afb. 6.5 Energieverbruik naar wijken

		Gemiddeld gasverbruik		Gemiddeld elektriciteitsverbruik
	m³		kWh	
Zaanstad	1.550	index Zaanstad =100	3.100	index Zaanstad =100
Zaandam Zuid	1.550	100	2.700	87
Poelenburg	1.550	100	2.650	85
Pelders-/Hoornseveld	1.750	113	2.700	87
Rosmolenwijk	1.400	90	2.600	84
Kogerveldwijk	1.400	90	2.600	84
Zaandam Noord	1.500	97	3.300	106
Oude Haven	1.600	103	3.250	105
Zaandam West	1.700	110	3.100	100
Nieuw West	1.350	87	3.900	126
Oud Koog aan de Zaan	1.800	116	3.000	97
Westerkoog	1.600	103	3.600	116
Oud Zaandijk	1.650	106	2.750	89
Rooswijk	1.450	94	3.400	110
Wormerveer	1.600	103	2.800	90
Krommenie Oost	1.600	103	2.750	89
Krommenie West	1.550	100	3.350	108
Assendelft	1.600	103	3.600	116
Westzaan	2.050	132	3.600	116

Bron: CBS/Statline

6.5 Afval

In onderstaande tabel staat het aangeboden afval per kilo/per inwoner in de periode 2006 tot en met 2008.

Afb. 6.6 Hoeveelheid huishoudelijk afval

	2006		2007		2008	
	totaal	kg per	totaal	kg per	totaal	kg per
	(x 1.000 kg)	inwoner	(x 1.000 kg)	inwoner	(x 1.000 kg)	inwoner
GFT (groene container)	8.295	59	8.361	59	8.291	58
restafval (grijze container	39.030	278	39.536	280	39.855	279
glas	2.371	20	2.502	17,7	2.494	17,5
papier	6.732	48	6.785	48	6.940	49
textiel	552	3,9	652	4,6	680	4,8
klein chemisch afval	119	0,8	123	0,9	99	0,7
subtotaal	**57.099**	**407**	**57.959**	**410**	**58.359**	**409**
grofvuil	5.344	38	4.659	33	4.471	31
totaal	**62.443**	**445**	**62.618**	**443**	**69.698**	**488**

Bron: Spiekboekje, 2009

Het totaal aangeboden afval in absolute zin is in deze periode toegenomen. Dit hangt uiteraard samen met de toename van het aantal inwoners; maar ook per inwoner neemt het afval toe: in 2006 was het 445 kilo per inwoner, in 2008 al 488. Ter vergelijking: in de gemeente Amsterdam is het 482 kilo per inwoner in 2007, maar daar neemt het aantal kilo's per inwoner de laatste jaren juist af.
Ruim 80% procent van de inwoners is tevreden over de inzameling van afval door de gemeente[74]. Ten opzichte van 2004 is dit een flinke toename. Destijds was 76% tevreden. In Westzaan (91%), Oud Koog a/d Zaan (91%), Oud Zaandijk (90%) en Krommenie West (90%) zijn inwoners het meest tevreden. De rij wordt gesloten door Assendelft Noord (71%). Opmerkelijk is de verbetering die zich in Poelenburg heeft voltrokken tussen 2007: van 69% tevredenheid in 2007, tot 80% tevredenheid in 2008.

Voor Nederland totaal wordt het afvalverwijderingsgedrag regelmatig gemeten. Door de jaren daalt alleen het gescheiden inleveren van GFT.

Afb. 6.7 Milieugedrag in Nederland

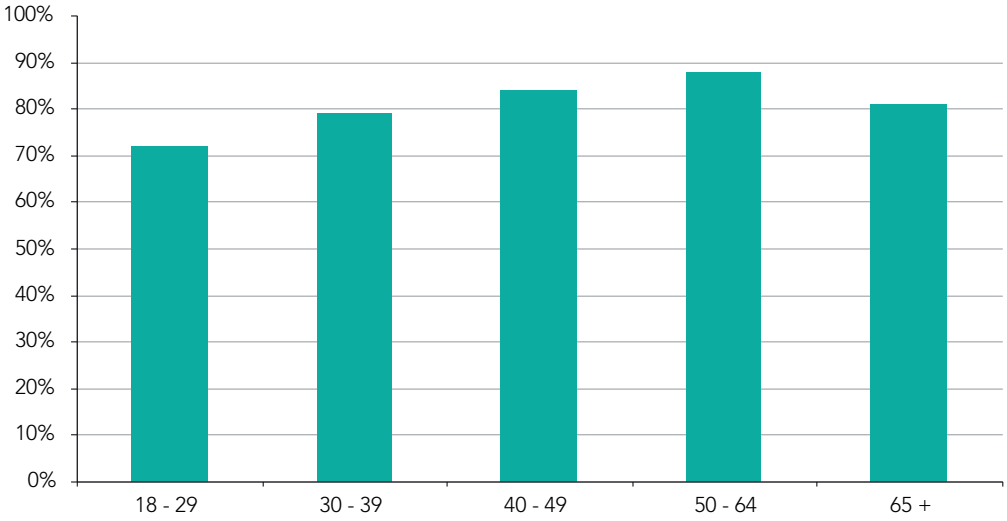
Milieugedrag	personen van 18 jaar en ouder (in %)			
	2000	**2005**	**2007**	**2008**
Afvalglas naar de glasbak	89	85	86	86
Groente-, fruitafval gescheiden inleveren	75	68	68	66
Tuinafval gescheiden inleveren	90	90	93	93
Chemisch afval naar speciaal inzamelpunt brengen	83	81	85	85
Oud papier en karton gescheiden inleveren	88	90	91	92

Bron: CBS, Statistisch jaarboek 2009

In Zaanstad bieden volgens de Zaanpeiling vier op de vijf inwoners hun afval gescheiden aan. Inwoners uit Westzaan (96%) en Oud Koog a/d Zaan (96%) doen dit nog het meest, bewoners uit Assendelft Noord (51%) en Kogerveldwijk (61%) daarentegen het minst[74]. Oudere mensen (50 tot 65 jaar) doen dit gemiddeld vaker (88%), jongeren (18 tot 30 jaar) het minst (72%).
In 2006 is het Zaanpanel gevraagd naar het gebruik van de afvalkalender. Vier op de vijf panelleden blijkt de kalender op een vaste plek te bewaren en zeven procent gooit de kalender direct weg. De meeste inwoners raadplegen de kalender een paar keer per jaar, vijftien procent maandelijks en een klein deel (9%) raadpleegt deze nooit.

74 Zaanpeiling 2008

Afb. 6.8 Afvalscheiding in Zaanstad

Bron: Zaanpeiling 2008

In Zaanstad heeft 44% van de inwoners last van zwerfafval. De 'jongeren' worden gezien als de grootste veroorzakers (vindt 45% van de respondenten). Uit de Zaanpeiling 2008 blijkt dat het opruimen van het zwerfvuil in 2008 beter scoort in Pelders-/Hoornseveld (van 22% naar 36%), Assendelft Noord (van 11% naar 24%) en Kogerveldwijk (van 18% naar 28%). Bewoners van Rooswijk zijn hierover juist minder positief in vergelijking met 2007 (van 25% naar 16%).

6.6 Bodemvervuiling

Door de GGD Zaanstreek-Waterland is in 2005 een gezondheidsonderzoek gehouden waarbij de thema's gezondheid, leefstijl, milieu, zorg en aspecten met betrekking tot de wet Maatschappelijke Ontwikkeling (Wmo) aan de orde kwamen. In de gemeenten Landsmeer, Zaanstad en Oostzaan blijkt men bezorgd te zijn over bodemvervuiling. Van de bewoners in de regio Zaanstreek-Waterland denkt 7,5% dat de bodem in de nabije woonomgeving vervuild is. Bijna de helft (44%) is van mening dat de vervuiling is ontstaan door de (voormalige) fabrieksterreinen en 38% is van mening dat dit door illegale storting komt. De eventuele nadelige gevolgen voor de gezondheid (direct of indirect) zijn vaak moeilijk vast te stellen.

7

JEUGD EN ONDERWIJS

7 JEUGD EN ONDERWIJS

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de stand van zaken ten aanzien van jeugd en onderwijs in Zaanstad en de belangrijkste ontwikkelingen belicht. Allereerst wordt de jeugd van Zaanstad geschetst in demografische termen. Hoeveel jongeren kent Zaanstad, hoe is de verhouding naar leeftijd en etniciteit en welke ontwikkelingen zijn er volgens de prognose te verwachten. Vervolgens wordt dit hoofdstuk zoveel mogelijk aan de hand van de zes thema's van het jeugd- en onderwijsbeleid opgebouwd: wonen en veiligheid, gezondheid en leefstijl, vrije tijd, school en onderwijs, en arbeidsmarkt en werk. De Zaanse Jongerenpeiling van 2009 (hieronder vaak aangeduid als 'ZJP 2009') vormt hiervoor een belangrijke bron. Met dit onderzoek hebben bijna tweeduizend jongeren hun mening gegeven over een groot aantal thema's, waarvan een aantal uitkomsten hieronder is opgenomen. Maar ook de Jeugdmonitor van het CBS van 2009 en de GGD-enquête Zaanstreek-Waterland onder 0- tot en met 11-jarigen van 2007 vormen een belangrijke bron bij dit hoofdstuk.

UITGELICHT

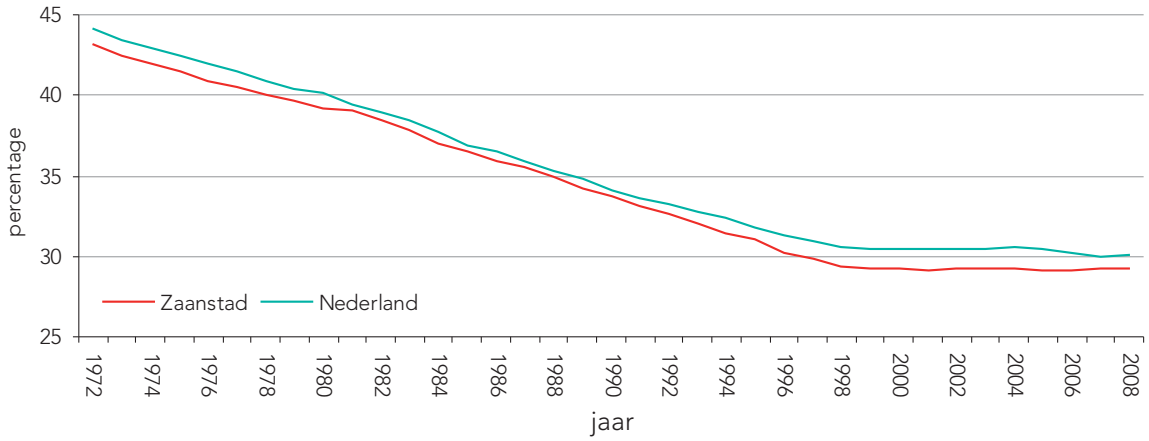
- Het aantal jongeren in Zaanstad blijft stabiel maar neemt in percentage in de komende jaren wat af.
- Jongeren beoordelen Zaanstad als gemeente om te leven gemiddeld met het rapportcijfer zeven.
- Bijna een tiende van de Zaanse kinderen groeit op in een minimahuishouden.
- Het percentage jongeren met overgewicht is licht gestegen; van de Zaanse jongeren haalt iets meer dan de helft de beweegnorm.
- Zaanse schoolverlaters zijn gemiddeld minder hoog opgeleid, het aandeel voortijdige schoolverlaters daalt.
- De jeugdwerkloosheid stijgt sinds medio 2009 in Zaanstreek-Waterland.

7.2 Enkele demografische kengetallen

De ontwikkelingen van het aandeel jongeren in Zaanstad gaan vrijwel gelijk op met de trend voor heel Nederland. In de jaren zeventig neemt het aantal 0- tot 25-jarigen ruim 40% van de bevolking in. Tot ruim in de tweede helft van de jaren negentig neemt zowel op landelijk als in Zaanstad het aandeel langzaam af. Daarna treedt er min of meer een stabilisatie op en blijft het lang stabiel - rond de 40%. Zaanstad telt in 2010 42.400 jongeren tot 25 jaar.

7.2.1 Aandeel jongeren in Zaanstad iets onder Nederlands gemiddelde

Afb. 7.1 Ontwikkeling van het aandeel 0- tot 25-jarigen in Nederland en Zaanstad

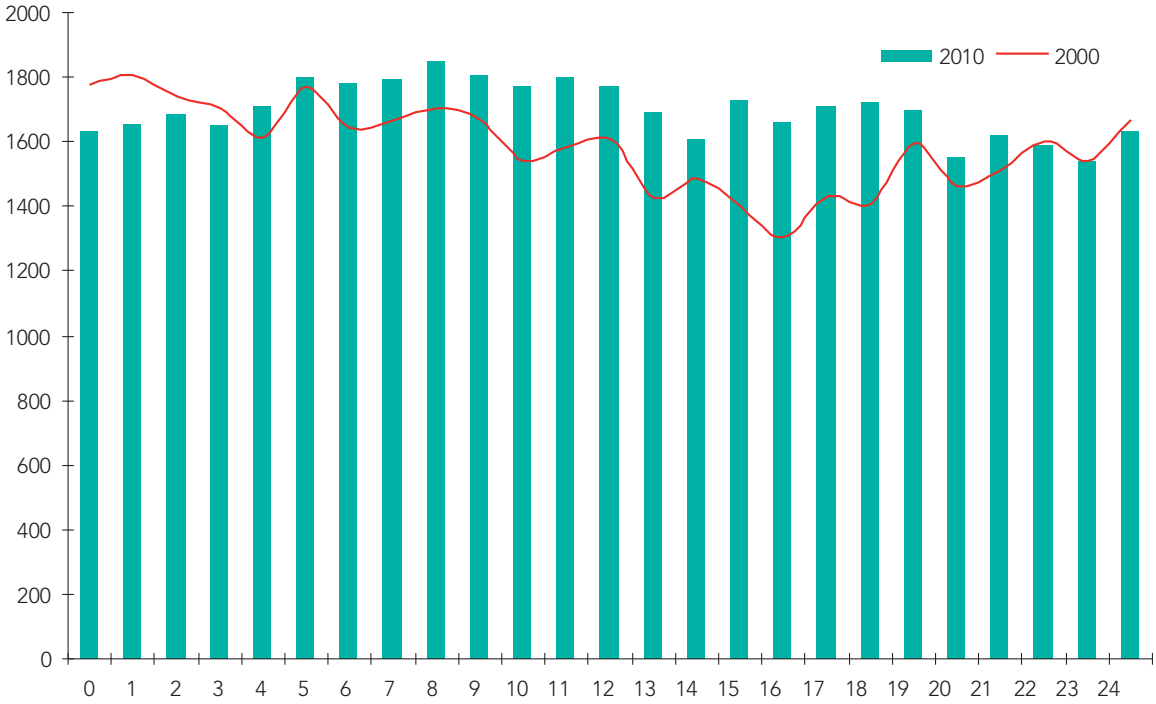

Bron: Jeugdatlas provincie Noord-Holland, bewerking O&S

De Nederlandse samenleving vergrijst en ontgroent en in sommige delen van het land vindt krimp van het inwonersaantal plaats. Voor Zaanstad (en de Randstad) wordt voorlopig geen krimp verwacht. Het aantal jongeren in Zaanstad zal naar verwachting voorlopig gelijk blijven. Volgens de bevolkingsprognose zal het aantal jongeren tot 25 jaar nog tot bijna 44.000 toenemen in 2030; het aandeel zal de komende jaren wat gaan afnemen (van 29% in 2010 tot 27% in 2030).

In de jeugdmonitor van de provincie Noord-Holland wordt een overzicht gegeven van de ontwikkeling van het aandeel jeugdigen tot 30 jaar. Het landelijk aandeel jongeren in deze leeftijdsklasse neemt de laatste jaren af (in 2008 is het 36%) maar in de provincie Noord-Holland is een lichte stijging te zien (eveneens 36%). Binnen de provincie zijn op regionaal niveau grote verschillen. Er is sprake van een vestigingsoverschot van jongeren in het zuiden van Noord-Holland (studenten die naar Amsterdam vertrekken) en een vertrekoverschot van jongeren in het noorden van de provincie.

Afb. 7.2 Ontwikkeling jongeren naar leeftijd in Zaanstad, 2010 en 2000

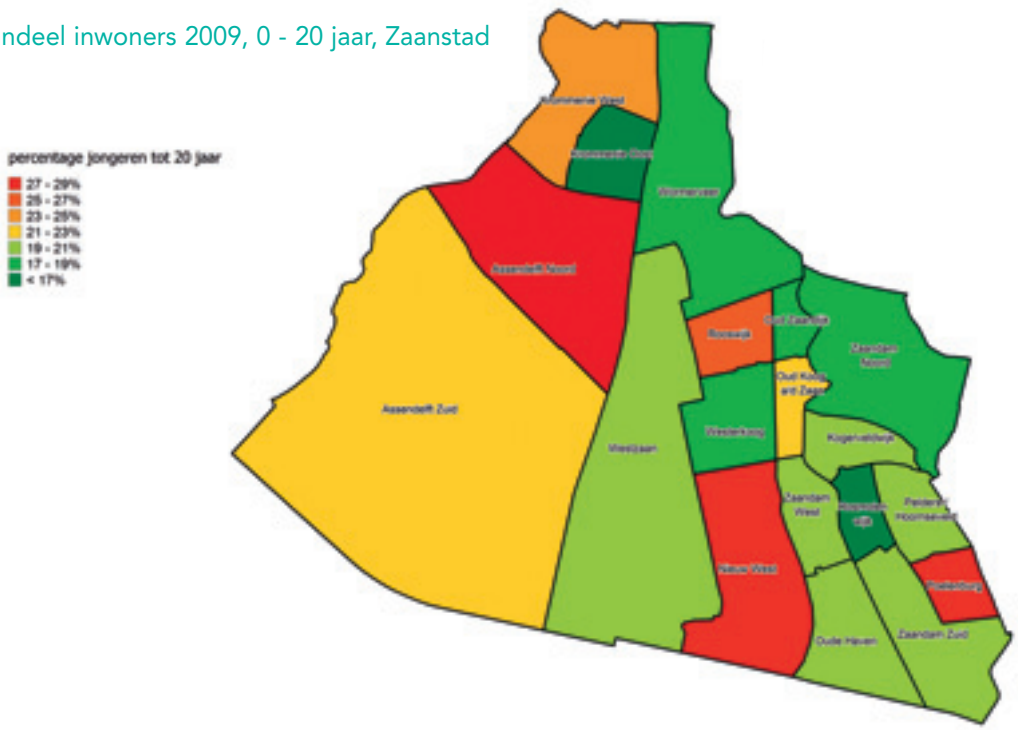

Bron: GBA Zaanstad 2000 en 2010

Het aantal jonge kinderen tot en met drie jaar is in Zaanstad momenteel hoger dan tien jaar terug. In vrijwel alle andere leeftijden is het aantal iets afgenomen ten opzichte van 2000.

Inzoomend op de leeftijdsklasse tot 20 jaar blijkt het verschil in Zaanstad per wijk (zie afbeelding 7.3). Met name in Assendelft Noord (34%) Nieuw West (29%) en Poelenburg (30%) is het aandeel jonge inwoners hoog. Volgens prognoses zal het aandeel jongeren in Assendelft Noord en in Poelenburg nog ruim boven het gemiddelde van Zaanstad liggen (32% resp. 28% in 2030 tegenover 22% in Zaanstad in 2030). In Nieuw West neemt het aandeel jongeren langzaam maar zeker de komende jaren af (24% in 2030).

Afb. 7.3 Aandeel inwoners 2009, 0 - 20 jaar, Zaanstad

7.2.2 *Niet-westerse jongeren neemt in aandeel toe*

Het aandeel niet-westerse jongeren neemt langzaam maar zeker toe. In 2000 in Zaanstad is het totaal aandeel niet-westerse allochtone jongeren 21%, in 2010 25%. Ter vergelijking: in Zaanstad is het totaal aandeel niet-westerse allochtonen 17% (landelijk is het percentage allochtone jongeren circa 23%). Onderstaande tabel toont de ontwikkeling van het aandeel jongeren in Zaanstad naar etnische groep.

Afb. 7.4 Ontwikkeling van het aandeel Zaanse jongeren in Zaanstad tot 25 jaar (2010, 2000)

	2010	2000	verschil
Suriname	4,0%	3,6%	0,4%
Ned. Antillen, Aruba	0,8%	0,7%	0,1%
Marokko	2,8%	1,4%	1,3%
Turkije	11,2%	10,8%	0,3%
overig niet-westers	6,5%	4,5%	2,0%
subtotaal niet-westers	*25,3%*	*21,1%*	*4,2%*
westers allochtoon	6,6%	7,1%	-0,5%
Nederland	68,1%	71,8%	-3,7%
subtotaal westers	*74,7%*	*78,9%*	*-4,2%*
totaal	**42.459**	**39.667**	

Bron: GBA, bewerking O&S.

7.3 Wonen en leefsituatie

Wat is de woonsituatie van de jongeren in Zaanstad? Hoe waarderen zij deze gemeente, hoe groot is hun gehechtheid aan de stad, hoe concreet hun verhuisplannen? Deze vragen worden hieronder beantwoord.

7.3.1 Woonsituatie thuis, wonen en gehechtheid in Zaanstad

Drie kwart van de jongeren van 12 tot en met 24 jaar woont volgens de Zaanse Jongerenpeiling 2009 (ZJP) in een eengezinswoning, 19% in een flat en 6% woont op een andere manier (kamer, etc.). De Dienst Onderzoek en Statistiek van Amsterdam hanteert[75] het volgende criterium voor 'krap wonen': 'de woning waarin men woont heeft net zoveel of minder kamers als/dan het aantal inwoners (woonkamer plus slaapkamers)'. Ter verkenning van de Zaanse situatie is deze maat in de Zaanse jongerenpeiling 2009 ook opgenomen[76].
Het blijkt dat in Zaanstad twee vijfde van de huishoudens met kinderen tussen 12 en 24 jaar volgens deze definitie te krap woont. In Amsterdam ligt dit percentage veel hoger, namelijk op 72% (2006). In Zaanstad blijkt de groep Turkse inwoners volgens deze definitie krap te wonen: het betreft 63% van de Turkse huishoudens.

Jongeren waarderen de gemeente Zaanstad in 2009 gemiddeld met een zeven als gemeente om in te leven en op te groeien . Dat is met een tiende gestegen ten opzichte van 2006. Niet-westerse allochtone jongeren delen gemiddeld een iets hoger cijfer uit, namelijk een 7,1; de overige groep jongeren geeft gezamenlijk een 6,9.
Naarmate de leeftijd stijgt, daalt het cijfer overigens: de 12- tot en met 15-jarigen geven een 7,3, de 16- tot en met 19-jarigen een 6,9 en de 20- tot en met 24-jarigen een 6,7. Ook bestaan er wat verschillen in waardering tussen jongeren naar woonplaatsen: jongeren uit Koog aan de Zaan geven een 6,8, jongeren uit Zaandijk, Krommenie en Wormerveer een 7,1. In Zaandam en Assendelft wordt gemiddeld een 7,0 gegeven[77].
Gevraagd naar de waardering van de eigen buurt als plaats om in te leven, geven de jongeren gemiddeld een iets hoger cijfer, namelijk een 7,4. Ook hier geldt dat het cijfer wat lager wordt naarmate men ouder is.

De gehechtheid aan Zaanstad is iets afgenomen, zie afbeelding 7.5. In totaal 46% van de ondervraagde jongeren is (zeer) gehecht aan Zaanstad. In 2006 was dit nog de helft.
Uit het onderzoek blijkt dat de 12- tot en met 15-jarigen iets meer gehecht zijn aan deze gemeente dan de oudere leeftijdsgroepen.

Afb. 7.5 Gehecht aan Zaanstad, jongeren 12 tot en met 24 jaar

	2009	2006
Zeer gehecht	9%	12%
Gehecht	37%	38%
Neutraal	37%	35%
Niet gehecht	12%	10%
Helemaal niet gehecht	5%	5%

Bron: Zaanse Jongerenpeiling 2009

[75] Vrijetijdsbesteding Amsterdamse jongeren 2006. O+S Amsterdam, 2007.
[76] Hoewel over de betekenis van een dergelijke norm binnen en buiten grote steden valt te twisten vanwege aanzienlijke verschillen in vloeroppervlakte van woningen.
[77] In Westzaan hebben te weinig jongeren mee gedaan aan de enquête om de resultaten significant te kunnen noemen.

7.3.2 *Woonwensen van 18- tot 24-jarigen*

Aan jongeren is ook gevraagd hoe concreet hun verhuiswens is. Het blijkt dat de verhuisgeneigdheid op de korte termijn (binnen een jaar) tussen 2006 en 2009 sterk is afgenomen, zie afbeelding 7.6. Het aandeel dat binnen twee tot drie jaar wil verhuizen is iets toegenomen.
Jongeren die al actief op zoek zijn, zoeken vooral een huurwoning of huurflat (56%). Vrijwel alle jongeren van 18-24 jaar kennen Woningnet. In totaal 58% van hen staat daar ingeschreven. Net als in de voorgaande Jongerenpeiling zijn 'op jezelf gaan wonen' (56%) en 'samenwonen' (22%) de belangrijkste redenen om te willen verhuizen.

Afb. 7.6 Heb je verhuisplannen? (18-24 jaar)

	2009	2006
Ja, ik wil binnen een jaar verhuizen	19%	25%
Ja, ik wil binnen twee tot drie jaar verhuizen	30%	26%
Ja, ik wil binnen vier tot vijf jaar verhuizen	14%	13%
Ja, ik wil over vijf jaar of later verhuizen	8%	9%
Nee, ik heb geen verhuisplannen	30%	27%

Bron: Zaanse Jongerenpeiling 2009

7.3.3 *Opgroeien in een traditionele gezinsituatie*

De meeste jongeren wonen thuis bij hun ouders. Steeds meer thuiswonende jongeren wonen bij één van de ouders. In de landelijke jeugdmonitor van het CBS (2009) wordt melding gemaakt van het feit dat jaarlijks rond de 33 duizend minderjarige kinderen een echtscheiding meemaken.
De meeste Zaanse jongeren groeien op in een traditionele gezinssituatie. In demografische termen: bijna vier vijfde deel (78,5%) van de kinderen groeit op in een situatie van (echt)paar met kinderen. Dit is een inschatting van O&S op basis van cijfers uit de gemeentelijke basisadministratie. In Zaanstad is ook sprake van een stijging van het aandeel eenoudergezinnen: in 2000 is 8,6% van alle huishoudens een eenoudergezin, in 2010 gaat het al om 11,5%. Het aandeel kinderen dat in een eenoudergezin opgroeit (van alle kinderen van 0 tot en met 18 jaar) is de stijging minder groot. In 2005 groeit 14,2% van de jongeren op in een eenoudergezin, in 2010 is dat gestaag opgelopen tot 15,1%.
Volgens de ZJP 2009 woont 23% van de 20-24-jarigen zelfstandig, al dan niet samenwonend. Ten opzichte van de peiling in 2006 is dit met acht procentpunten afgenomen (2006: 31%). Voor de iets ruimer genomen groep 18- tot en met 24-jarigen gaat het om 18% in 2009 en 24% in 2006. Of dit een eigen keuze is (langer thuis wonen) of een gevolg van dekrappe woningmarkt, is niet bekend.

7.3.4 *Een tiende van de kinderen groeit op in huishouden met minimum inkomen*

Onderzoek op landelijk niveau wijst uit dat armoede samenhangt met de mate van participatie. Hoe minder geld, hoe minder deelname aan gangbare vrijetijdsactiviteiten als sport en cultuur, deelname aan wijk- of buurthuis vrijetijdsactiviteiten en deelname aan jeugdactiviteiten die door kerk of moskee worden georganiseerd. Voor Zaanstad zijn er geen concrete gegevens op dit gebied. Om deze reden is in onderstaande tabel een aantal landelijke gegevens opgenomen, ter illustratie.

Zaanstad telt volgens de Armoedemonitor Zaanstad (2008) 2.963 kinderen van 0 tot en met 17 jaar die opgroeien in een huishouden met een minimuminkomen (= tot 110% van het sociaal minimum). Dat is 9,6% van alle Zaanse kinderen. Bijna 70% van deze kinderen is van allochtone afkomst. Van de niet-westers allochtone Zaanse kinderen groeit 25% op in een minimahuishouden. Van de minimakinderen groeit ruim de helft op in een eenoudergezin en iets minder dan de helft (48%) in een gezin met een bijstandsuitkering.

Afb. 7.7 Niet participeren (% dat niet meedoet aan genoemde activiteiten, landelijk)

	Smalle definitie: (vrijetijdsactiviteiten met lidmaatschappen)	Bredere definitie: (ook wijk-buurthuis)	Breedste definitie (plus ook kerk of moskee)
Kinderen uit bijstandsgezinnen	40%	44%	39%
Overige arme kinderen	32%	30%	27%
Niet arme kinderen	18%	17%	15%

Bron: SCP; Kunnen alle kinderen meedoen? Mei 2009

7.3.5 Eigen geld

In de ZJP 2009 is jongeren van 12 tot en met 24 jaar gevraagd wat zij maandelijks te besteden hebben. Gemiddeld is dat €355,-. Dit is zes euro minder dan in 2006. Er lijkt sprake van een toenemende tweedeling: niet-westers allochtone jongeren hebben per maand veetig euro minder te besteden dan in 2006 (van €301 naar €263), autochtonen en westerse allochtonen juist een tientje meer (van €378 naar €389).

7.4 Gezondheid en leefstijl

Een gezonde leefstijl hangt samen met voldoende bewegen en gezond en op regelmatige tijdstippen eten. In de landelijke jeugdmonitor van het CBS, dat jaarlijks verschijnt, uit GGD-onderzoeken van de Zaanstreek-Waterland en uit de ZJP is een aantal gegevens beschikbaar met betrekking tot gezondheid en leefstijl.

Volgens de landelijke Jeugdmonitor is negen op de tien jongeren (tot en met 25 jaar) naar eigen zeggen gezond. Met betrekking tot de jongsten is de vraag waarschijnlijk aan de ouders gesteld. Ook in Zaanstad beoordeelt negen op de tien jongeren in de leeftijdsklasse van 12 tot en met 24 jaar hun eigen gezondheid als goed tot uitstekend[78]. Jongens en autochtonen en westerse allochtonen zijn relatief wat positiever. Het oordeel over de eigen gezondheid neemt overigens af met leeftijd. Dat is zowel een landelijke als een Zaanse uitkomst.

7.4.1 Jongeren roken en drinken minder

Uit de landelijke jeugdmonitor blijkt dat het aandeel jongeren dat nog nooit gerookt heeft de afgelopen jaren is toegenomen. In 1999 heeft vijftig procent van de jongeren tussen de tien en twintig jaar nog nooit gerookt, tien jaar later is dat zestig procent.
Ook het aandeel Zaanse jongeren (12 tot en met 24 jaar) dat heeft gerookt is afgenomen: 20% rookte in 2006, in 2009 is dat 16%. De vragen in de ZJP zijn anders gesteld, maar de richting van de antwoorden zijn redelijk vergelijkbaar met de landelijke monitor.
Ook enigszins vergelijkbaar zijn de ontwikkelingen met betrekking tot het alcoholgebruik op landelijk en Zaans niveau. In 2003 heeft 84% van de jongeren (landelijk) wel eens gedronken. In 2007 is dit gezakt naar 78%. Ook in Zaanstad blijken jongeren minder te drinken in 2009 dan in 2006: 51% van de jongeren van 12 tot en met 17 jaar heeft wel eens wat gedronken (en 35% van de jongeren van 12 tot en met 15 jaar); in 2006 was dat nog 63% (en 48%).

78 Zaanse Jongerenpeiling 2009

7.4.2 Zaanse jongeren zijn gezonder gaan eten

Zaanse jongeren van 12 tot en met 24 jaar zijn tussen 2006 en 2009 gezonder gaan eten. Ten eerste wordt er op meer dagen ontbeten en is ook de dagelijkse consumptie van fruit en groenten toegenomen (zie afb. 7.8). Het vaker ontbijten is het meest toegenomen in de groep 20-24-jarigen en onder niet-westerse allochtonen, maar niet-westerse allochtonen ontbijten naar verhouding nog steeds minder dan autochtonen en westerse allochtonen.
In de GGD-regio Zaanstreek-Waterland ontbijt 3% van de kinderen van 1 tot en met 11 jaar op minder dan 5 dagen per week. Onder allochtonen en kinderen van laag opgeleide ouders is dat meer. Fruit wordt door 33% van de kinderen en groente door 45% onvoldoende (niet dagelijks) gegeten[79].

Afb. 7.8 Eetgewoonten

	Aantal dagen per week gemiddeld				Etniciteit*		Leeftijd		
Voedingsactiviteit	**2009**	**2006**	**M**	**V**	**all**	**aut**	**12-15**	**16-19**	**20-24**
Warme maaltijd	6,6	6,5	6,6	6,6	6,6	6,6	6,7	6,6	6,6
Ontbijt	6,4	5,7	6,3	6,4	5,8	6,6	6,5	6,2	6,4
Groenten	5,6	5,4	5,5	5,6	5,4	5,6	5,7	5,5	5,6
Fruit	4,9	4,7	4,8	4,9	4,8	4,9	5	4,8	4,7

*etniciteit: all=niet-westers allochtoon, aut=autochtoon + westers allochtoon

Bron: GGD-Zaanstreek-Waterland

7.4.3 Geestelijke gezondheid

Uit de Zaanse jongerenpeiling blijkt dat over het algemeen problemen met 'zichzelf' wat zijn toegenomen en problemen met betrekking tot schoolprestaties en depressies wat afgenomen.
Van de jongeren heeft 21% een probleem dat hen dag en nacht bezighoudt. In 2006 was dat 17%. Vooral meiden piekeren veel: 25% heeft een dergelijk probleem. Dat was in 2006 nog 21%. Onder de jongens is het aandeel met een probleem wel wat sterker toegenomen: 18% heeft nu een probleem. Dat was 12%. Het gepieker neemt toe met de leeftijd: in 2006 hadden de 17- tot en met 19-jarigen de meeste problemen (24% in 2006 én in 2009), nu zijn dat juist de 20-tot en met 24-jarigen (27% in 2009, 15% in 2006).

7.5 Vrije tijd

7.5.1 Bijna alle jongeren frequent contact met vrienden en kennissen

Uit de landelijke jeugdmonitor blijkt dat jong en oud vaak met anderen in hun naaste omgeving omgaan. Onder jongeren zijn vrienden en kennissen het meest populair, terwijl dat voor oudere mensen de familie is. Bijna alle jongeren van 12 tot 25 jaar hadden in de periode 2006-2008 minstens één keer per week een ontmoeting, dan wel telefonisch, per e-mail of schriftelijk contact met een goede kennis, vriend of vriendin. Bij de contacten met familieleden blijkt dat van de jongere personen (12-18 jaar) 78 procent wekelijks contact heeft met een ander familielid buiten het eigen gezin, van de 18- tot 25-jarigen is dat 82 procent en van de 25-plussers 88 procent.

79 GGD Zaanstreek-Waterland

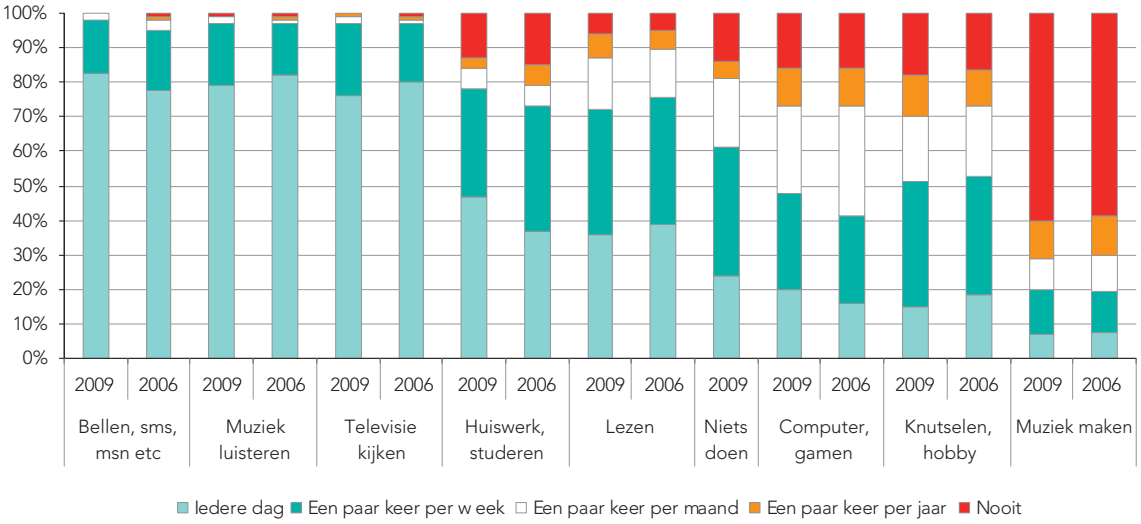
7.5.2 *Vriendschappen en contact tussen verschillende bevolkingsgroepen*

In de ZJP is ook gevraagd naar de omgang van jongeren met mensen uit andere (etnische) bevolkingsgroepen. In 2009 heeft meer dan de helft (55%) wel een paar vrienden uit andere een groep. Daarnaast vindt ruim een derde van de jongeren dat er voldoende contact tussen jongeren uit verschillende bevolkingsgroepen is. Twaalf procent vindt dat dit te weinig contact is. Jongeren tussen de 12 en 16 jaar hebben de meeste onderlinge contacten (38% heeft veel vrienden uit een andere bevolkingsgroep). De hoeveelheid vrienden uit andere bevolkingsgroepen neemt af met de leeftijd.

7.5.3 Bezigheden binnenshuis

Met betrekking tot 'bezigheden binnenshuis' toont afbeelding 7.10 wat de Zaanse jongeren van 12 tot en met 24 jaar zoal binnenshuis doen. De uitkomsten van 2009 en 2006 worden met elkaar vergeleken.

Afb. 7.9 Bezigheden binnenshuis

Bron: Zaanse Jongerenpeiling 2009

Bellen, sms'en, muziek luisteren en televisie kijken zijn het meest populair. Bijna tachtig procent van de jongeren doet dit dagelijks. Er wordt meer huiswerk gedaan dan in 2006.

7.5.4 *Buiten spelen*

Volgens het GGD-onderzoek spelen kleine kinderen het meest in de tuin. Naarmate kinderen ouder worden neemt hun actieradius toe: kinderen spelen vanaf hun 4e jaar meer op straat of op een pleintje, grasveld of park. Eén op de tien van de 0- tot en met 11-jarigen woont niet in een huis met een tuin. Kinderen die meer dan twee uur per dag televisie kijken en kinderen zonder tuin, spelen minder buiten. Een derde van de kinderen in Zaanstreek-Waterland speelt minimaal een half uur per dag buiten. Omgekeerd betekent dit dat twee derde van de kinderen niet dagelijks minimaal een half uur buiten speelt. Onder allochtone kinderen is dit nog hoger, namelijk 78%.

7.5.5 *Speelvoorzieningen*

Landelijk onderzoek van het RIGO toont de behoefte (geschat op basis van een bestaande landelijke speelruimtenorm) en de daadwerkelijke oppervlakte aan speelvoorzieningen voor kinderen van 0 tot en met 12 jaar in gemeenten[80]. Uit dit onderzoek blijkt dat tussen gemeenten grote verschillen bestaan in oppervlakte en behoefte. In bijna iedere Nederlandse gemeente lijkt de behoefte groter te zijn dan het daadwerkelijke aandeel geschat speeloppervlak.

[80] Rigo, Quickscan 2008

Afb. 7.10 Metropoolregio Amsterdam: daadwerkelijke speelruimte en behoefte voor 0-12-jarigen, in m^2 van totale oppervlakte

	oppervlakte aanwezig	oppervlakte behoefte
Amstelveen	0,9%	1,3%
Almere	1,3%	2,0%
Purmerend	2,5%	1,7%
Haarlem	1,0%	1,8%
Haarlemmermeer	2,0%	1,4%
Amsterdam	1,5%	2,5%
Zaanstad	1,1%	1,7%

Bron: Quickscan: speelvoorzieningen in de gebouwde woonomgeving, april 2008, RIGO

Binnen de Metropoolregio Amsterdam hebben de gemeenten Purmerend en Haarlemmermeer een aanwezig speeloppervlak dat groter is dan de behoefte. Volgens deze scan is er in Zaanstad juist niet voldoende speelruimte. Het gemiddelde aandeel speeloppervlak is 1,1% uit van het woonterrein, terwijl dat 1,7% zou moeten zijn (zie afb. 7.10).
In de Zaanpeiling van 2007 zijn de inwoners gevraagd naar de mate van tevredenheid over de speelvoorzieningen voor kinderen. Ruim veertig procent van de respondenten was (zeer) tevreden, twintig procent (zeer) ontevreden.

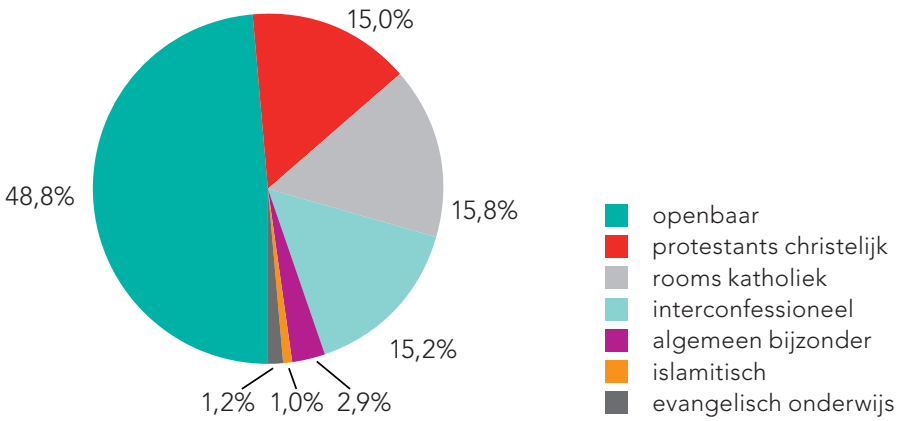
7.6 Onderwijs in Zaanstad

7.6.1 Leerlingaantallen in Zaanstad

In een groot aantal gemeenten in Noord-Holland is het aantal kinderen in de basisgeneratie toegenomen. Zo ook in Zaanstad. Het aantal kinderen dat basisonderwijs volgt is sinds 2002 al met ongeveer duizend toegenomen tot ruim 14.000 leerlingen.
Het totaal aantal schoolgaande kinderen en jongeren is 23.500[81], verdeeld over 46 basisscholen[82], vijf scholen voor het speciaal basisonderwijs, zeven scholen voor het voortgezet onderwijs, één school voor middelbaar beroepsonderwijs en twee scholen voor het speciaal onderwijs.
In 2009 bezoekt 48% van het aantal leerlingen in het basisonderwijs een openbare school en 52% bezoekt een school in het bijzondere onderwijs. Ongeveer zes jaar geleden was deze verdeling overigens precies omgekeerd.

81 Spiekboekje Zaanstad, 2009.
82 Een school wordt geteld als het een apart brin-nummer heeft. Nevenlokaties of dislokaties met het nummer als de hoofdlokatie worden niet apart in de telling van scholen meegenomen.

Afb. 7.11 Leerlingen in het basisonderwijs naar richting (in %) op 1 oktober 2009

Bron: Spiekboekje 2010, O&S

Volgens de prognose loopt het aantal kinderen in de leeftijd van het basisonderwijs de komende jaren iets terug. Op 1 januari 2010 vallen ongeveer 14.800 in deze groep, twintig jaar later zijn dat er ongeveer 14.300. De meeste wijken tonen de komende jaren een krimp van het aantal leerlingen in deze basisgeneratie. Vooral in Assendelft Noord neemt het aantal kinderen in deze leeftijdsgroep nog toe. In vier andere Zaanse wijken neemt het aantal ook nog iets toe: Zaandam Zuid, Oude Haven, Nieuw West en Westzaan.

Het aantal kinderen in het voortgezet onderwijs is in 2010 9.600 en loopt de komende jaren naar een piek met ruim tienduizend leerlingen.

7.6.2 Brede Scholen

Begin 2010 bezochten ongeveer 6.500 kinderen in Zaanstad een Brede School. In totaal vormen op dat moment 23 scholen een samenwerkingsverband (afd. Jeugd en Onderwijs, Dienst Wijken). Als dat allemaal kinderen uit Zaanstad zijn, wordt daarmee op dit moment ongeveer 41% van de kinderen vanaf 4 tot met 12 jaar bereikt. De toekomstige doelgroep (0 tot en met 14 jaar) telt op dat moment 26.000 kinderen. Daarvan zit begin 2010 dus ongeveer 25% op een Brede School. Het is de bedoeling dat halverwege 2010 allemaal wordt bereikt.

7.6.3 Schoolkeuze

De helft van de kinderen gaat naar een basisschool in de buurt en nog eens een derde in de eigen wijk[83]. De kwaliteit en de ligging van de school zijn het meest bepalend bij de schoolkeuze. Door 93% van de ouders/verzorgers wordt de kwaliteit van de basisschool als voldoende tot goed beoordeeld. Bij het voortgezet onderwijs is naast de kwaliteit ook de voorkeur van het kind of de jongere zèlf bepalend bij de schoolkeuze. Volgens de ZJP 2009 zegt 51% van de jongeren (12 tot 24 jaar) dat een opleiding volgt dat de kwaliteit van de school de belangrijkste reden was om voor de school te kiezen waar ze nu op zitten. De mening van de ouders was voor 19% van de leerlingen de belangrijkste reden.

[83] Zaanpeiling 2008.

7.6.4 *Onderwijsmonitor Zaanstad*

In de Onderwijsmonitor Zaanstad wordt de onderwijsloopbaan van 0-18-jarigen in Zaanstad gevolgd op het niveau van de individuele leerling, vanaf de peuterspeelzaal (VVE-monitor: Voor- en Vroegschoolse Educatie) via basisschool (PO-monitor: Primair Onderwijs) naar Voortgezet Onderwijs (VO-monitor). De monitor wordt samengesteld door het SCO-Kohnstamm Instituut en aangestuurd door de gemeente in samenwerking met besturen van scholen voor het Primair Onderwijs, het Voortgezet Onderwijs en het Middelbaar Beroepsonderwijs.

Hieronder enkele relevante gegevens uit het Zaans Onderwijs in Cijfers (2009):

- het gemiddelde IQ van kinderen in Zaanstad is bijna gelijk aan het landelijk gemiddelde: 99 in Zaanstad ten opzichte van 100 in Nederland;
- kinderen presteren tot groep 5 met begrijpend lezen en rekenen boven het landelijk gemiddelde, vanaf groep 5 presteren zij gemiddeld op het landelijk niveau, maar in groep 8 daalt het niveau voor taal (begrijpend lezen) onder het landelijk niveau. Het niveau rekenen/wiskunde blijft op het landelijk niveau;
- bijna 36,5% van de leerlingen krijgt een Havo/VWO advies; in het 3e leerjaar volgen nog 35,5% van de leerlingen deze vorm van onderwijs ten opzichte 44,5% in Nederland en 33% van de leerlingen krijgt een diploma ten opzichte van 42% in Nederland (CBS-cijfers 2008-2009), Dit duidt op een afstroom van 5,5% in het 3e leerjaar van de Havo;
- bijna 30% van de leerlingen krijgt een advies VMBO-theoretische leerweg, waarmee in principe opgestroomd kan worden naar de Havo;
- gemiddeld komen de leerlingen in Zaanstad na drie jaar uit op het onderwijsniveau dat de basisschool heeft geadviseerd.

Hieronder een samenvatting van de bevindingen uit de diverse monitoren.

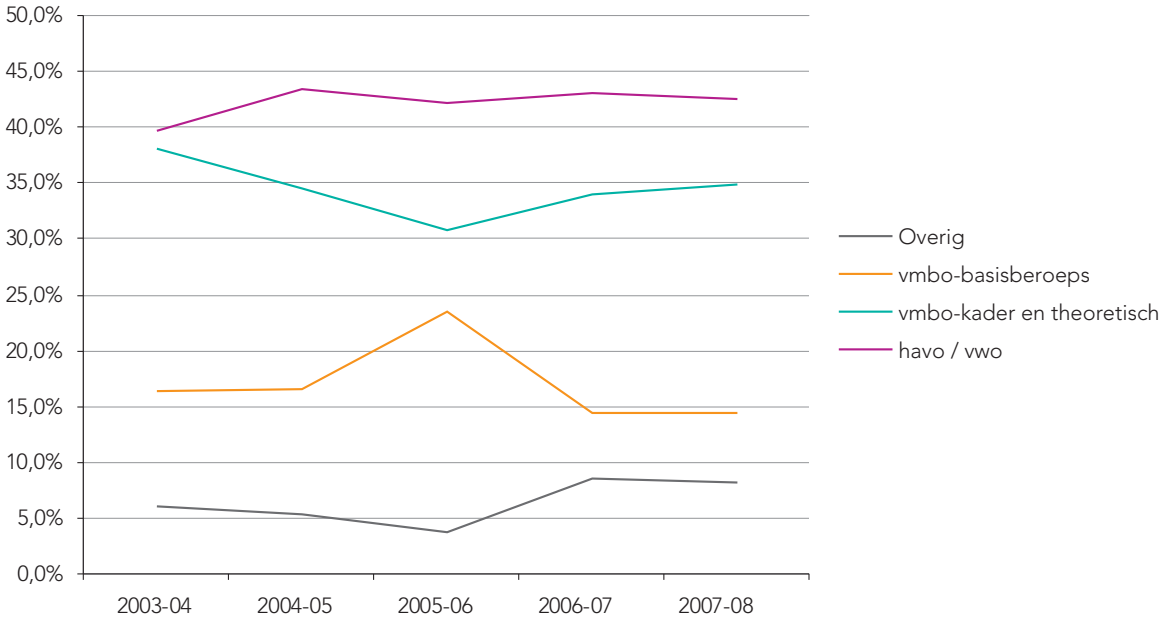
7.6.5 *Primair Onderwijs*

In het primair onderwijs krijgen sommige leerlingen een zogenaamd leerlinggewicht. Op basis van dat gewicht krijgt een school extra financiële middelen omdat er rekening wordt gehouden met een (verwachte) achterstand van de leerling[84]. Hoe hoger het gewicht, hoe hoger die verwachte achterstand. Tot en met het schooljaar 2005/2006 werden op basis van etniciteit en opleidingsniveau van ouders vier gewichten onderscheiden, vanaf 2009/2010 wordt er uitsluitend onderscheid gemaakt op basis van opleidingsniveau van de ouders. In Zaanstad is het aandeel leerlingen zonder leerlinggewicht tussen 2003 en 2008 toegenomen van 72% naar 82%. Deze stijging hangt ook samen met het verdwijnen van het onderscheid naar etniciteit. Het aandeel leerlingen met de twee zwaarste 'gewichten' daalde van 17% naar 11%.
Met betrekking tot het schooljaar 2008/2009 wordt 9,9% van het aantal leerlingen in het basisonderwijs gerekend tot een achterstandsleerling (volgens de nieuwe gewichtenregeling), in Zaanstad gaat het om 11,5%. Ter vergelijking: de gemeente Amsterdam telt 21,9% achterstandsleerlingen. Dit is aanzienlijk meer dan het Zaanse aandeel.

In de monitor voor het primair onderwijs zijn cijfers opgenomen met betrekking tot adviezen voor vervolgopleidingen. Tussen 2003 en 2007 zijn er geen grote verschuivingen geweest in de adviezen voor verschillende vervolgopleidingen. In 2007 zijn nieuwe adviescategorieën ingevoerd: het combinatie-advies van de gemengde leerweg is dan niet meer mogelijk. Na drie jaar voortgezet onderwijs is het aandeel leerlingen op VWO en HAVO 36,5%, het aandeel leerlingen op VMBO-theoretisch is 29%, op VMBO-overig bijna 32% en praktijkonderwijs 2,5% (gegevens betreffen 2006-2007).

[84] Opmerking: de definitie van 'achterstand' is in 2006-2007 veranderd, zie Onderwijsmonitor.

Afb. 7.12 VO-adviezen, VO-cohorten 2003-2007

Bron: Zaans Onderwijs in Cijfers, SCO Kohnstamm Instituut, 2009. Bewerking: Team O&S

7.6.6 Uiteindelijk opleidingsniveau jongeren

Op grond van de onderwijsmonitor is niet vast te stellen wat het laatst bereikte opleidings-niveau van Zaanse jongeren is. Van het aantal leerlingen dat in Zaanstad woont en in het studiejaar 2006-2007 examen heeft afgelegd in het voortgezet onderwijs, is wel iets bekend. In totaal behaalde in dat jaar 32% een diploma voor VWO/HAVO[85]. Van het totale aantal studenten woonachtig in Zaanstad dat in het studiejaar 2006-2007 een examen in het hoger onderwijs heeft afgelegd, haalde 21% een doctoraal of masterdiploma (WO). In Nederland gaat het om 25%.

Afb. 7.13 Geslaagden voortgezet en hoger onderwijs, Nederland en Zaanstad, 2006/2007

	Nederland	Zaanstad
Vwo	17,7%	13,6%
Havo	23,2%	18,7%
Vmbo theoretische en gemengde leerweg	27,7%	33,5%
Vmbo basis- kaderberoepsgerichte leerweg	31,4%	34,2%
Totaal voortgezet onderwijs	100,0%	100,0%
Hbo bachelor	49,7%	58,0%
Hbo master/vervolgopleiding	3,9%	6,7%
WO bachelor	18,3%	12,6%
WO master	16,1%	10,8%
WO doctoraal	9,2%	10,2%
WO vervolgopleiding	2,7%	1,8%
Totaal hoger onderwijs	100,0%	100,0%

Bron: CBS/Statline

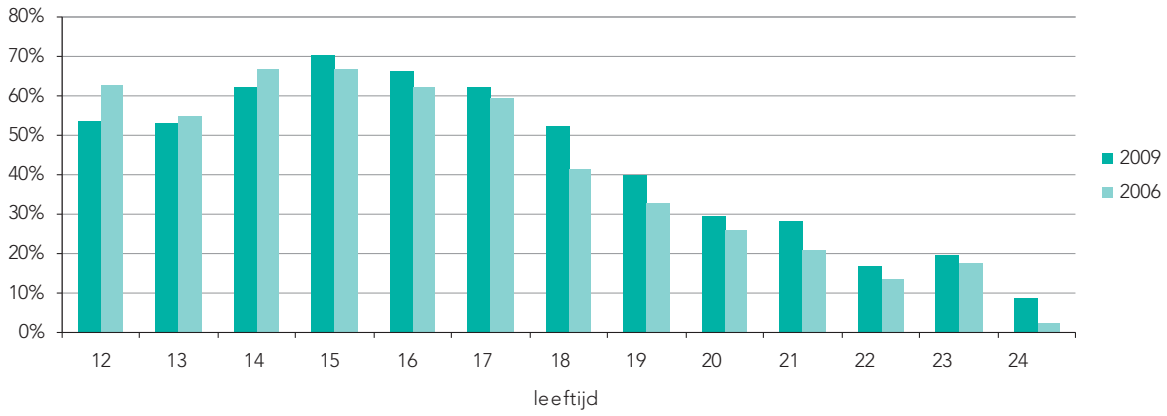
[85] CBS.Statline

En het opleidingsniveau van Zaanse volwassenen?
In Zaanstad heerst het beeld dat het gemiddelde opleidingsniveau lager is dan landelijk; gedetailleerde cijfers over het gemiddelde opleidingsniveau van de Zaanse bevolking ontbreken. Opleidingsgegevens zijn slechts bekend op drie niveaus: laag, midden en hoog. Het percentage laagopgeleiden onder volwassenen ligt in Zaanstad met 23%[86] iets hoger dan gemiddeld voor de vijftig grootste gemeenten (22%). Uit de Zaanpeiling (2007) blijkt dat het percentage laagopgeleiden in negen wijken hoger ligt dan het gemiddelde voor Zaanstad. Vooral in Poelenburg, Zaandam Zuid en Wormerveer ligt het aandeel laagopgeleiden relatief hoog.

7.6.7 Groter aantal jongeren wil een vervolgopleiding doen

Jongeren in Noord-Holland blijven het afgelopen decennium langer op school. Dit leidt tot een lagere arbeidsparticipatie onder jongeren, maar tevens tot een steeds hogere gemiddelde opleiding[87]. Uit de Zaanse Jongerenpeiling 2009 blijkt dat een groter aandeel van de jongeren van 15 jaar en ouder een vervolgopleiding wil doen dan in 2006 (zie afb. 7.14). Ten opzichte van 2006 lijkt dit voor de jongeren duidelijker te worden naarmate men ouder wordt. Mogelijk hangt dit samen met de huidige economische crisis en de sombere verwachtingen ten opzichte van de arbeidsmarkt. Dit valt niet uit het onderzoek op te maken.

Afb. 7.14 Aandeel jongeren dat een vervolgopleiding wil doen

Bron: Zaanse Jongerenpeiling 2009

7.7 Tussen school en werk

7.7.1 Voortijdige schoolverlaters

Een deel van de jongeren verlaat school of opleiding vroegtijdig, zonder startkwalificatie[88]. De statistieken over voortijdig schoolverlaten (VSV) zijn niet compleet en kennen daardoor enkele beperkingen. Het is wel duidelijk dat het aantal schoolverlaters in Nederland en in Zaanstad daalt, zowel relatief als absoluut. Zie hiervoor afbeelding 7.15. In Amsterdam ligt het percentage voortijdig schoolverlaters op 6,8%. Purmerend en Almere hebben vergelijkbare percentages als Zaanstad, namelijk 5,0%. In Haarlem en Haarlemmermeer is het nog wat lager, namelijk 4,8% resp. 4,2%.

86 Atlas voor gemeenten, 2008
87 Monitor Arbeidsmarkt en Onderwijs Provincie Noord-Holland, 2009
88 Een cohort is de groep leerlingen die in het betreffende jaar in het VO start.

Afb. 7.15 Nieuwe schoolverlaters Nederland en Zaanstad, absoluut en in percentages

	2005-2006	2006-2007	2007-2008
Nederland, absoluut	54.090	52.715	48.312
Nederland, % VSV-ers op het totaal aantal leerlingen MBO, VO en VAVO	4,1%	4,0%	3,0%
Zaanstad, absoluut	581	555	533
Zaanstad, % VSV-ers op het totaal aantal leerlingen	5,6%	5,3%	5,0%
Zaanstad, % VSV-ers op het totaal aantal leerlingen VO	2,7%	2,3%	1,9%
Zaanstad, % VSV-ers op het totaal aantal leerlingen MBO	12,1%	11,6%	11,1%

Bron: Ministerie van OCW, via www.voortijdigschoolverlaten.nl/VSV-verkenner

Het programma-akkoord 'Wederzijds Aanspreekbaar' stelt het college onder de hoofdlijn 'Zaanstad vol kansen' dat Zaanstad het zich niet kan veroorloven om in deze tijd talenten onbenut te laten. In dat kader is afgesproken dat het aantal voortijdig schoolverlaters teruggedrongen wordt naar onder het niveau van 2011.

7.8 Jongeren en werkloosheid

Uit de Jongerenpeiling blijkt dat meer dan de helft van de jongeren tussen 12 en 25 jaar werkt. Ze werken iets minder vaak fulltime dan in 2006 maar meer parttime. Van de jongeren tussen 20 en 25 jaar heeft een derde deel een fulltime baan; in 2006 was dat nog iets hoger, namelijk 38%. Ook dit zijn misschien al de gevolgen van de economische crisis. Dit komt óók overeen met de constatering dat jongeren vanaf 15 jaar iets vaker willen doorleren.

Meisjes werken gemiddeld iets minder (18,4 uur per week) dan jongens (19,3 uur). Daarmee werken meisjes nauwelijks minder uur dan in 2006 (18,5 uur), maar jongens wel: ze werken nu gemiddeld 2 uur minder per week (in 2006 21,3 uur).

Afb. 7.16 Heb je momenteel betaald werk? Een bijbaan, of een 'echte' baan?

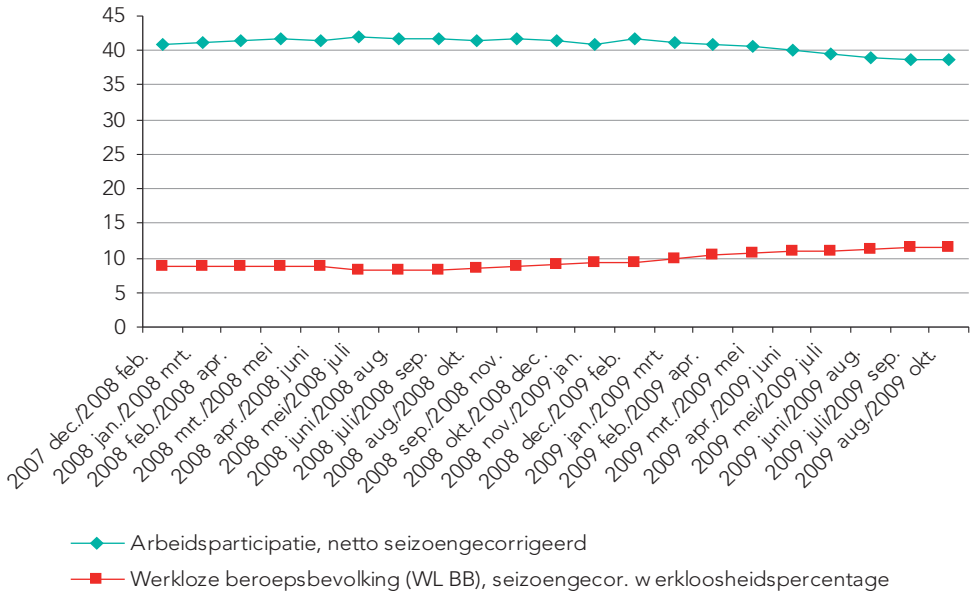
	2009	2006	*all2006	*all2009
Ja, ik heb een 'echte' baan, fulltime (36 uur of meer per week)	12%	16%	8%	5%
Ja, ik heb een 'echte' baan, parttime (minder dan 36 uur in de week)	8%	8%	9%	7%
Ja, ik heb een bijbaantje en ga nog naar school	31%	29%	19%	24%
Ja, ik heb een vakantiebaantje en ga nog naar school	2%	1%	< 1%	1%
Nee, ik heb geen (bij)baan, maar ik ben wel op zoek	21%	21%	18%	30%
Nee, ik heb geen (bij)baan en ben ook niet op zoek	27%	25%	23%	33%

* all=niet-westers allochtoon

Bron: Zaanse Jongerenpeiling 2009

Op landelijk niveau neemt de jeugdwerkloosheid al enige tijd toe en de arbeidsparticipatie af. In afbeelding 7.17 is dat te zien.

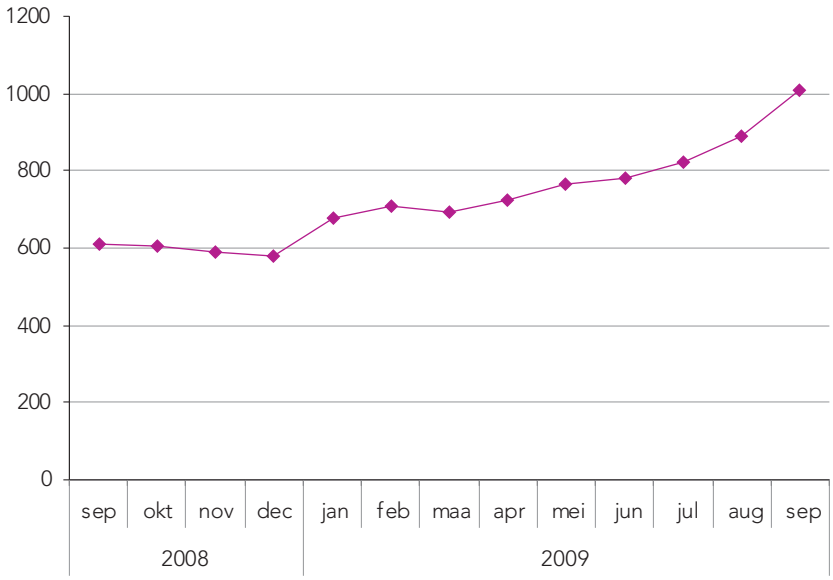
Afb. 7.17 Arbeidsparticipatie en werkloosheid 15- tot 25-jarigen, in %, Nederland

Bron: CBS/Statline

In de regio Zaanstreek-Waterland stijgt de jeugdwerkloosheid ook, met name sinds zomer 2009 (zie afb. 7.18). In 2008 heeft een lichte groei van het aantal arbeidsplaatsen ten opzichte van vorige jaren plaatsgevonden (zie hoofdstuk Economie).

Afb. 7.18 Aantal niet-werkende werkzoekenden in regio Zaanstreek-Waterland, 15-27 jaar.

Bron: UWV-Werkbedrijf

Het programma-akkoord 'Wederzijds Aanspreekbaar' stelt het college onder de hoofdlijn 'Zaanstad vol kansen' dat Zaanstad het zich niet kan veroorloven om in deze tijd talenten onbenut te laten. In dat kader is afgesproken dat de jeugdwerkloosheid zich in ieder geval niet boven het Nederlands gemiddelde bevindt.

7.9 Veiligheid en criminaliteit

In de afgelopen jaren hebben Nederlanders geleidelijk aan minder last gekregen van criminaliteit. Het aantal slachtoffers van veel voorkomende criminaliteit is verder gedaald en het gevoel van onveiligheid is niet verder toegenomen (CBS, 2009). Deze trend geldt ook voor jongeren. Uit cijfers in de Jeugdmonitor blijkt dat het aandeel jongeren (tussen de 15 en 25 jaar) dat zich wel eens onveilig voelt is gedaald van 28,8% in 2006 tot 22,8% in 2008.

In Zaanstad is deze vraag ook in de Jongerenpeiling gesteld. Uit de vergelijking met de voorgaande editie blijkt hier niet dat jongeren zich minder vaak onveilig voelen dan in 2006. Op één terrein is de veiligheidsbeleving wel iets minder geworden. Van de jongeren die uitgaan, voelt nu een relatief groter deel dan in 2006 zich 'soms' of 'vaak' onveilig (39% tegen 34%). Minder jongeren voelen zich 'nooit' onveilig (26% tegen 34%). Meisjes voelen zich vaker onveilig dan jongens, niet-westerse allochtonen voelen zich vaker veilig (zie ook afbeelding 7.20).

Afb. 7.19 Voel je je wel eens onveilig op straat?

	's Avonds/'s nachts		Overdag	
	2009	2006	2009	2006
Vaak	10%	10%	2%	2%
Soms	35%	35%	7%	8%
Zelden	29%	33%	30%	30%
Nooit	25%	22%	61%	60%

Bron: Zaanse Jongerenpeiling 2009

Afb. 7.20 Onveiligheid tijdens uitgaan

	Als je uitgaat in Zaanstad, voel jij je dan wel eens onveilig?					
	2009	2006	man	vrouw	allochtoon	autochtoon
Nooit	26%	34%	32%	20%	47%	19%
Zelden	35%	32%	33%	36%	22%	39%
Soms	32%	30%	30%	35%	24%	35%
Vaak	7%	4%	5%	8%	7%	7%

Bron: Zaanse Jongerenpeiling 2009

Objectieve veiligheid (gerapporteerd slachtofferschap): slachtofferschap is afgenomen ten opzichte van 2006. In 2009 geeft 64% van de jongeren in de Zaanse Jongerenpeiling 2009 naar eigen zeggen nooit slachtoffer geworden van een vergrijp, tegen 58% in 2006.
Daderschap: In 2009 heeft 57% van de jongeren naar eigen zeggen wel eens kattenkwaad, een 'vergrijp' of een serieus delict begaan. In 2006 was dat 54%.
In het hoofdstuk over Openbare Orde, Veiligheid en Handhaving wordt verder op dit onderwerp ingegaan.

8

MAATSCHAPPELIJKE ONTWIKKELING EN WELZIJN

8 MAATSCHAPPELIJKE ONTWIKKELING EN WELZIJN

8.1 Inleiding

De hoeveelheid onderwerpen die in dit hoofdstuk aan de orde kan komen is zeer groot. Het gaat bijvoorbeeld om lichamelijke en geestelijke gezondheid, om het onderscheid tussen jongeren en ouderen, om opvoedingsondersteuning, om voorzieningen voor gehandicapten en om de manier waarop de eigen gezondheidstoestand door de inwoners wordt ervaren. Om dit hoofdstuk enigszins overzichtelijk te houden is een keuze gemaakt. Die keuze is voor een belangrijk deel ingegeven door de beschikbaarheid van materiaal. Zo is over het onderwerp 'maatschappelijke ontwikkeling' momenteel betrekkelijk weinig bekend. In dit hoofdstuk wordt geput uit gegevens van de WMO-benchmark en het daaraan verbonden klanttevredenheidsonderzoek. Ook is ervoor gekozen om het brede, ongedefinieerde begrip 'welzijn' vooral te operationaliseren als 'gezondheid'. Het gezondheidsonderzoek van de GGD Zaanstreek-Waterland is daarom een belangrijke bron van informatie en daar wordt voor dit hoofdstuk dan ook regelmatig uit geciteerd.

UITGELICHT

- De gezondheidstoestand van de inwoners van Zaanstad is gelijk aan die van Nederland.
- Alleen het gebruik van anticonceptiepillen is in Zaanstad aanzienlijk hoger dan gemiddeld.
- De meeste inwoners van Zaanstad ervaren gezondheid als goed tot uitstekend.
- Het aantal sterfgevallen in Zaanstad stijgt minder snel dan landelijk.
- Het huisartsenbezoek daalt.
- In Zaanstreek-Waterland heeft ruim een op de vijf kinderen (0-11 jaar) een allergie.
- In Zaanstreek-Waterland is één op de zes 4-15-jarigen te zwaar.
- In Zaanstreek-Waterland haalt 83% van de 4-11-jarigen de beweegnorm niet.
- De gemeente werkt met diverse organisaties aan de ontwikkeling van 'Woonservicewijken'.
- 15% van de inwoners ondervindt matige/ernstige beperkingen in de dagelijkse bezigheden.
- Centrum Jong voor jeugd en gezin is de kapstok waar preventief jeugdbeleid onder valt.
- De helft van alle aangiften van huiselijk geweld in de regio komen uit de gemeente Zaanstad.
- Ontevredenheid over openingstijden van gezondheidsvoorzieningen vooral in zuidelijke wijken.
- Inwoners Zaandam-West meest tevreden met hun leven.

8.2 Gezondheid

8.2.1 Kengetallen - gezondheid in de Zaanstreek is gelijk aan die van Nederland

De gezondheidstoestand van inwoners kan op vele manieren in kaart worden gebracht. In onderstaande afbeelding is een selectie gemaakt van indicatoren zoals die het CBS bekend zijn. Door de cijfers over een langere periode te nemen, is gecompenseerd voor jaarlijkse fluctuaties. Dat versterkt de significantie van de verschillen tussen het nationale en het regionale gemiddelde. De gezondheidstoestand van de inwoners van Zaanstreek-Waterland is vrijwel identiek aan die van de totale Nederlandse bevolking. Opvallende uitzondering is het gebruik van anticonceptiepillen. Dat ligt in de regio Zaanstreek-Waterland een stuk hoger.

Afb. 8.1 Gezondheid; GGD-regio 2004 -2007 (in %)

	Nederland	Zaanstreek-Waterland
Contact met huisarts	72,8	72,4
Contact met een specialist	40,0	41,0
Contact met de tandarts	78,1	80,3
Contact met een fysiotherapeut	17,6	17,6
Contact met RIAGG	1,4	1,1
Medicijngebruik op recept	37,4	37,5
Gebruik van de anticonceptiepil	38,6	46,4
Slapeloosheid	22,2	22,1
Beweeglijkheid	8,1	6,2
Rokers	29,3	29,8
Zware of overmatige drinker	18,1	18,4
Overgewicht totaal	45,9	48,1
Overgewicht man totaal	51,0	53,2
Overgewicht vrouw totaal	40,8	43,1

Bron: CBS Statline, mei 2009

8.2.2 Sterfte stijgt minder snel dan bevolking

Het totale aantal personen dat jaarlijks in Zaanstad overlijdt, is in 16 jaar tijd met 4,6% gestegen. In dezelfde periode is de totale bevolking met 7,9% gegroeid. Het aantal sterfgevallen stijgt dus minder snel dan op basis van de bevolkingsgroei verwacht kan worden. Dat heeft waarschijnlijk te maken met de iets veranderende leeftijdssamenstelling.

Afb. 8.2 Aantal overledenen naar doodsoorzaken

	Nederland				Zaanstad			
	1990	2000	2006	groei 1990-2006 (%)	1990	2000	2006	groei 1990-2006 (%)
Totaal alle doodsoorzaken	128.824	140.527	135.372	5,1	1.111	1.243	1.162	4,6
Nieuwvormingen	35.815	38.805	40.563	13,3	287	327	322	12,2
Ziekten van hart en vaatstelsel	51.620	49.191	41.720	-19,2	428	423	366	-14,5
Uitwendige doodsoorzaken	5.306	5.169	5.354	0,9	39	44	53	35,9
Overige doodsoorzaken	36.083	47.362	47.735	32,3	357	449	421	17,9

Bron: CBS Statline, mei 2010

8.2.3 *Rugaandoeningen en hoge bloeddruk komen vaak voor*

Uit het Gezondheidsonderzoek van de GGD Zaanstreek-Waterland[89] blijkt dat hoge bloeddruk en gewrichtsslijtage in de regio de belangrijkste ziekten zijn. De top 10 is voor mannen en vrouwen ongeveer gelijk, maar in de mannen top 10 staat suikerziekte (ontbreekt in de vrouwen top 10) en in de vrouwen top 10 staat chronische gewrichtsontsteking (ontbreekt in de mannen top 10).
Het percentage inwoners met een psychische aandoening is de afgelopen vier jaar in de regio gestegen van 1,9% naar 4,6%.

Afb. 8.3 Top-10 van ziekten in de regio Zaanstreek-Waterland

	Mannen	**Vrouwen**
1	Ernstige rugaandoening	Hoge bloeddruk
2	Hoge bloeddruk	Gewrichtsslijtage van heupen of knieën
3	Gewrichtsslijtage van heupen of knieën	Ernstige aandoening van nek of schouder
4	Astma, chronische bronchitis, longemfyseem of CARA/OPD	Astma, chronische bronchitis, longemfyseem of CARA/OPD
5	Ernstige aandoening van nek of schouder	Ernstige rugaandoening
6	Diabetes mellitus/suikerziekte	Migraine
7	Psychische aandoening	Ernstige aandoening van elleboog, pols of hand
8	Ernstige aandoening van elleboog, pols of hand	Psychische aandoening
9	Migraine	Chronisch eczeem
10	Chronisch eczeem	Chronische gewrichtsontsteking

Bron: Gezondheidsonderzoek van de GGD Zaanstreek-Waterland, 2006

8.2.4 *Eén op de drie kinderen heeft een chronische aandoening*

Volgens de Zaanpeiling van 2008 heeft 11% van de ouders behoefte aan opvoedingsondersteuning. Allochtone ouders hebben hieraan meer behoefte (18%) dan autochtone ouders (10%).
De GGD Zaanstreek-Waterland heeft een gezondheidsmonitor ingericht om zowel de psychische als fysieke gezondheid van de 0-11-jarigen in kaart te brengen. Zowel ouders van 0- tot 11-jarigen als kinderen van 10 en 11 jaar hebben hieraan meegewerkt[90].
Voor wat betreft de lichamelijke en psychische gezondheid zien we dat in Zaanstreek-Waterland ruim een op de vijf kinderen (0-11 jaar) een allergie (voedsel, pollen, huisstof) heeft en een derde een chronische aandoening heeft (bijvoorbeeld eczeem/astma, buikklachten). Bijna de helft van de kinderen kampt met een chronische beperking. Van de kinderen met een allergie voelt ruim een kwart zich beperkt. In de drie maanden voorafgaande aan het onderzoek heeft 7,4% van de kinderen letsel opgelopen of een ongeval gehad.

In de groep 6-11-jarigen heeft 1% emotionele of gedragsproblemen. Circa 7% van de ouders gaf aan dat hun kind in het afgelopen jaar niet lekker in zijn/haar vel zat. Dit antwoord werd het vaakst gegeven door ouders van 0-3-jarigen (15,3%). Er werd geen verschil gevonden naar geslacht, etniciteit, opleiding van de ouders en de gemeente waar men woonachtig was.
Emotionele of gedragsproblemen komen vaker voor bij jongens dan bij meisjes (respectievelijk 1,5% en 0,5%). Kinderen in de leeftijd van 8-11 jaar hebben ruim drie keer zo veel meer kans op deze problemen dan 4-7-jarigen[91].

89 Gezondheidsenquête Zaanstreek-Waterland 2005, onderzoek naar de gezondheidssituatie van de volwassen bevolking in de regio Zaanstreek-Waterland, GGD november 2006
90 GGD, 2007.
91 Factsheet 3, GGD, Enquête 0-11-jarigen, 2007

Het zorg- en medicijngebruik[92] toont aan dat het medicijngebruik bij kinderen van 0-3 jaar hoger is dan bij kinderen van 4-11 jaar. De jongste kinderen gebruiken vaker paracetamol en middelen tegen hoest en verkoudheid. Vitaminepreparaten worden het vaakst ingenomen door de 4-7-jarigen.
Hoogopgeleide ouders geven minder paracetamol en hoestmiddelen maar wel meer vitamines aan hun kinderen. Van de 4-11-jarigen staat 2% niet ingeschreven bij een tandarts. Voor de groep allochtone kinderen is dat hoger; ze gaan ook minder vaak naar de tandarts. Jaarlijks naar de tandarts gaan is niet het geval bij 9% van de 4-7-jarigen en 6% van de 8-11-jarigen.

8.3 Gezondheidszorg

8.3.1 Aantal huisartsencontacten

De GGD heeft in haar Gezondheidsenquête ook gevraagd naar de frequentie van het contact met de huisarts (met een iets andere vraagstelling dan in de Zaanpeiling). De regio Zaanstreek-Waterland neemt hier met 72,4% een middenpositie in. Het hoogst scoort de regio West-Brabant (77,2%).
Vrijwel alle inwoners van Zaanstad staan ingeschreven bij een huisarts (99%) en een tandarts (94%). Voor 97% van de ingeschrevenen geldt dat zij zijn ingeschreven bij een huisarts in Zaanstad en 2,6% buiten Zaanstad. Het percentage inwoners dat buiten Zaanstad staat ingeschreven bij een tandarts ligt hoger, namelijk 13%. Deze cijfers veranderen nauwelijks over de jaren[93].
Sinds 2004 is sprake van een daling in het huisartsbezoek in Zaanstad. In 2008 ging bijna de helft van de inwoners niet of hooguit één keer naar de huisarts, maar in 2004 gold dit nog voor slechts 37%.
Onder vrouwen en allochtonen ligt het huisartsenbezoek overigens hoger, respectievelijk 84% (74% bij de mannen,) en 85% (79% bij autochtonen).
Ook 65-plussers bezochten de huisarts vaak (90%). In de volgende afbeelding wordt het percentage personen in de bevolking van 0 jaar of ouder dat minstens 1 keer contact met de huisarts heeft gehad, weergegeven.

Afb. 8.4 Huisartsenbezoek in Zaanstad

	2004	2006	2007	2008
Niet	16%	18%	19%	20%
1 keer	21%	23%	23%	27%
2 of 3 keer	35%	33%	33%	31%
4 of 5 keer	15%	16%	14%	12%
5 tot 10 keer	9%	7%	8%	7%
> 10 keer	4%	4%	4%	3%

Bron: Zaanpeiling 2008

8.3.2 Aantal onverzekerden

Het aantal inwoners dat nog onverzekerd is, loopt terug. In Nederland bedraagt de afname 16,2% en in de regio Zaanstreek-Waterland 17,5%. Het aandeel onverzekerden was in Zaanstreek-Waterland al relatief laag in 2006, maar is door de versterkte afname nog lager geworden: in 2009 bedroeg het aandeel nog 0,7%, circa 0,5 procentpunt lager dan in Nederland als geheel.

92 Factsheet 8, GGD 2007
93 Zaanpeiling 2008

Afb. 8.5 Aantal formeel onverzekerden

	Nederland	Zaanstreek/Waterland	Nederland	Zaanstreek/Waterland
	Aantal	**Aantal**	**%**	**%**
1 mei 2006	231.160	2.730	1,4	0,9
1 mei 2007	201.580	2.140	1,2	0,7
1 mei 2008	195.860	2.040	1,2	0,6
1 mei 2009*	193.700	2.250	1,2	0,7

Bron: CBS Statline 2010

8.3.3 Aantal voorzieningen

Binnen haar grenzen beschikt Zaanstad over één ziekenhuis, het Zaans Medisch Centrum (ZMC), dat een capaciteit heeft van 288 bedden. De gemiddelde verpleegduur in het ZMC bedraagt 5,4 dagen (2008). Zaanstad telt ongeveer 80 huisartsen en 18 apotheekvestigingen. Voor inwoners die overlast ondervinden, is er het Meldpunt Overlast en Bemoeizorg (MOB). Bij het meldpunt kunnen mensen worden aangemeld die overlast veroorzaken door o.a. vervuiling en sociaal onaangepast gedrag. Het aantal aanmeldingen bij het MOB groeit sterk. Taak van het meldpunt is om de toeleiding naar de zorg en hulp te coördineren. Het percentage doorgeleidingen naar reguliere hulpverleningsinstanties is een belangrijke prestatie-indicator voor het MOB.

Afb. 8.6 Resultaten op GSB indicatoren MOB

	Aantal nieuwe meldingen per jaar	Aantal afgesloten cases per jaar	Aantal doorgeleidingen in de zorg (van aantal afgesloten cases in dat jaar)	% Doorgeleiding in de zorg (van aantal afgesloten cases in dat jaar
2003	78	56	37	66%
2004	98	96	71	74%
2005	104	96	78	81%
2006	112	106	91	86%
2007	130	123	97	79%
2008	283	122	93	76%

Bron: GGD Zaanstreek-Waterland, 2009

8.3.4 Mening over openingstijden gezondheidsvoorzieningen

De waardering van de beschikbaarheid van voorzieningen hangt voor een belangrijk deel samen met de openingstijden daarvan. Aan inwoners is in de Zaanpeiling 2009 gevraagd of ze tevreden zijn over de openingstijden van de gezondheidsvoorzieningen in Zaanstad. Dat levert een gemêleerd beeld op. In de tabel hieronder is per wijk met een kleur aangegeven of het oordeel positiever (blauw) of negatiever (oranje) is dan het gemiddelde.

Het zwaartepunt van het aandeel ontevreden lijkt vooral in het zuiden van de gemeente te liggen. Het percentage tevredenen is het laagst in Zaandam Zuid en Peldersveld. Daar is men minder dan gemiddeld tevreden over alle vier onderscheiden medische voorzieningen. In de overige wijken is er ook wel ontevredenheid, maar niet voor alle vier voorzieningen tegelijkertijd. In Wormerveer is het aandeel tevredenen weliswaar lager dan gemiddeld in Zaanstad, maar wel hoger dan in de genoemde zuidelijke wijken.

Afb. 8.7 Percentage inwoners dat tevreden is over de openingstijden

	Huisarts	Tandarts	Fysiotherapeut	Apotheek
Zaandam Zuid	70,4	69,9	52,3	72,2
Poelenburg	69,7	72,0	64,0	76,0
Peldersveld	65,3	70,4	51,1	74,0
Rosmolenwijk	75,5	79,0	55,4	87,9
Kogerveldwijk	78,9	73,6	49,5	78,4
Zaandam Noord	73,8	68,1	60,4	81,5
Oude Haven	69,2	70,9	55,3	84,6
Zaandam West	80,4	82,8	62,8	85,6
Nieuw West	75,2	75,0	65,6	83,0
Oud Koog a/d Zaan	82,4	75,0	56,9	78,5
Westerkoog	80,1	77,4	59,4	75,9
Oud Zaandijk	78,8	79,7	61,5	80,0
Rooswijk	81,9	82,5	67,8	84,3
Wormerveer	71,8	74,3	58,5	76,0
Krommenie Oost	84,0	82,6	58,7	82,2
Krommenie West	82,9	81,0	72,2	85,7
Assendelft-Zuid	82,4	79,5	65,0	84,8
Assendelft-Noord	78,6	74,1	52,6	76,5
Westzaan	70,8	77,9	54,7	80,2
Zaanstad	**76,4**	**75,9**	**59,2**	**80,1**

Bron: Zaanpeiling 2009

8.4 Uitvoering Wmo

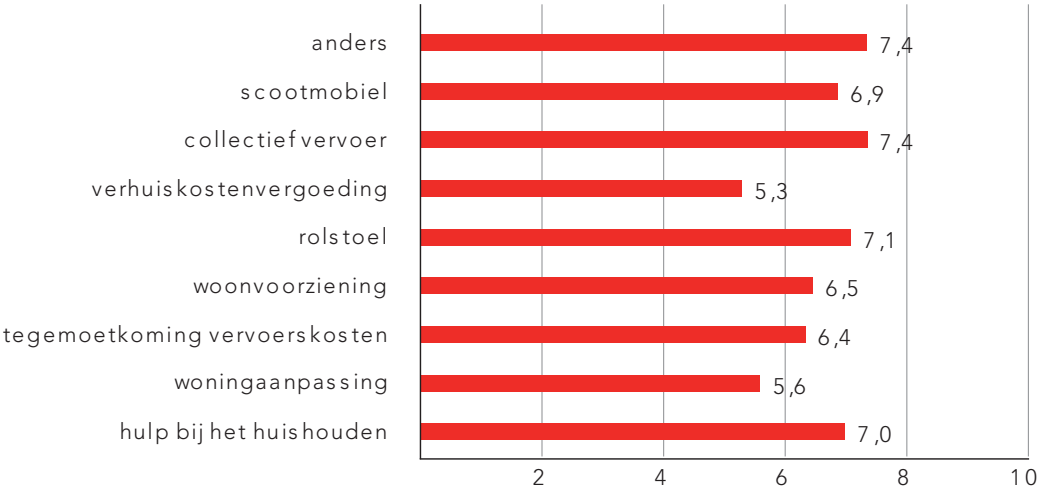
De gemeente Zaanstad voert in het kader van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) een groot aantal taken uit die als algemeen doel hebben om alle inwoners van Zaanstad in staat te stellen om zoveel als mogelijk maatschappelijk te participeren. Om vast te stellen in hoeverre de gemeente daarin geslaagd is, wordt periodiek een klanttevredenheidsonderzoek gehouden onder de Wmo-cliënten. Dat is ook in 2009 gebeurd[94]. Hierbij is de tevredenheid van cliënten en aanvragers van individuele voorzieningen in kaart gebracht[95]. Omdat hetzelfde onderzoek ook in 195 andere gemeenten (referentiegroep) is uitgevoerd, kunnen de prestaties van de gemeente Zaanstad worden vergeleken met die van andere gemeenten.

[94] Tevredenheidsonderzoek Wmo over 2009, Cliënten individuele voorzieningen, Gemeente Zaanstad, SGBO, 2010.
[95] De concrete doelgroep van dit onderzoek zijn alle cliënten die in 2008 of 2009 een aanvraag hebben ingediend voor hulp bij het huishouden en/of (een) andere individuele voorziening(en).

In de enquête is gevraagd naar de tevredenheid, zowel ten aanzien van de (aanvraag)procedure als ten aanzien van de daadwerkelijke uitvoering van de ondersteuning.
Het gemiddelde rapportcijfer voor de aanvraagprocedure van cliënten met een (deels) toegekende aanvraag is een 7,0. Het gemiddelde van de referentiegroep is 7,4. Zaanstad scoort dus ten aanzien van de procedures iets lager.
Wel is het zo dat het resultaat van de aanvraag van invloed op de waardering van de procedure: cliënten van wie de aanvraag is afgewezen, geven gemiddeld een 4,2 voor de aanvraagprocedure; in de referentiegroep is dit een 5,3.

Aanvragen kunnen gedaan worden voor hulp bij het huishouden, hulpmiddelen en/of collectief vervoer. De cliënten die hulp bij het huishouden ontvangen, waarderen dit met een gemiddeld rapportcijfer van 7,6 voor de hulp bij het huishouden. Dit is ongeveer even hoog als het gemiddelde in de referentiegroep (7,8). De waardering voor individuele voorzieningen (zoals rolstoelen, scootmobielen en woonvoorzieningen) is in Zaanstad een 7,0. Binnen de referentiegroep geeft men gemiddeld een 7,3. Het rapportcijfer voor het collectief vervoer bedraagt een 6,3 en in de referentiegroep een 6,8.

Afb. 8.8 Rapportcijfer per soort laatste aanvraag

Bron: Tevredenheidsonderzoek Wmo2009, Cliënten individuele voorzieningen Zaanstad, SGBO

De centrale vraag is of de ondersteuning die de cliënten hebben ontvangen inderdaad bijdraagt aan hun maatschappelijk participeren. In dat opzicht doet Zaanstad het minder goed dan de referentiegemeenten. Van de respondenten zegt 32% dat de ondersteuning/het hulpmiddel er 'zeer veel' aan bijdraagt dat men zelfstandig kan blijven wonen. Binnen de referentiegroep is dat percentage 44%. Op de vraag of de ondersteuning en/of het hulpmiddel eraan bijdraagt dat men kan blijven meedoen aan de maatschappij, antwoordt 31% van de cliënten dat de ondersteuning hieraan 'zeer veel' bijdraagt (36% in de referentiegroep).

8.5 Loket Zorgzaan

Gebleken is dat het aandeel inwoners met belemmeringen en een lagere redzaamheid in de zuidelijke wijken iets groter is dan in de rest van Zaanstad. Dat betekent dat daar de doelgroep voor het Loket Zorgzaan het grootst is en de bekendheid met het Loket ook het grootst. Dat klopt ook wel (12,2% kent het Loket Zorgzaan), maar ook in Westerkoog en Wormerveer (15,9%) is de bekendheid relatief groot.

8.6 Lichamelijke beperkingen

Van de inwoners ondervindt 15% matige tot ernstige beperkingen in de dagelijkse bezigheden. Ouderen en allochtonen ondervinden vaker belemmeringen: 4% geeft aan zich niet voldoende te kunnen redden. Ouderen en allochtonen hebben hiermee meer dan gemiddeld moeite (11%). Daarbij gaat het vooral om mensen die ernstige lichamelijke beperkingen ervaren in het dagelijkse leven (33%). Door 3% van inwoners wordt gebruikgemaakt van thuiszorg. Het gaat hierbij vooral om huishoudelijke hulp. Een ruime meerderheid (88%) is tevreden over de zorg die men krijgt[96].
De beoordeling van welzijn en ervaren gezondheid is het laagst in de zuidelijke wijken van Zaanstad. Het percentage inwoners dat lichamelijke beperkingen ondervindt bij de dagelijkse bezigheden in die wijken is hier eveneens relatief hoog. De Zaanpeilingsresultaten laten niet toe om een direct oorzakelijk verband tussen deze verschijnselen bloot te leggen, maar een samenhang lijkt wel aanwezig.

Afb. 8.9 Ondervindt u lichamelijke belemmeringen in de dagelijkse bezigheden?

	Ja, ik ondervind matige tot ernstige belemmeringen (%)
Zaandam Zuid	20,9
Poelenburg	19,7
Peldersveld	24,5
Rosmolenwijk	21,4
Kogerveldwijk	15,6
Zaandam Noord	11,0
Oude Haven	17,8
Zaandam West	8,4
Nieuw West	12,4
Oud Koog a/d Zaan	7,5
Westerkoog	9,2
Oud Zaandijk	12,5
Rooswijk	15,2
Wormerveer	19,5
Krommenie Oost	15,5
Krommenie West	10,6
Assendelft-Zuid	7,8
Assendelft-Noord	10,6
Westzaan	12,9
Zaanstad	14,9

Bron: Zaanpeiling 2009

Het totaal aantal 'belemmerden' in Zaanstad bedraagt 14,9%. Het aantal inwoners dat zegt zich niet voldoende te kunnen redden bedraagt 3,7%. Alleen in Poelenburg is sprake van een hoog aandeel dat zich onvoldoende kan redden (13,7%). Wat de achtergrond daarvan is, moet onderwerp zijn van nader onderzoek.

96 Zaanpeiling 2008.

8.7 Beleving gezondheid en welzijn

8.7.1 Ouderen beoordelen de eigen gezondheid als minder goed dan jongeren

De beleving van de eigen gezondheidstoestand wordt negatiever naarmate de leeftijd toeneemt: het aantal 65-plussers dat ontevreden is over de eigen gezondheidstoestand is bijna acht keer zo groot als het aandeel bij kinderen (0-15 jaar).
Het percentage inwoners dat de eigen gezondheidstoestand als goed ervaart neemt iets toe. Met name onder 15- tot 45-jarigen. Ook de mannelijke inwoners zijn iets tevredener. Omdat de tevredenheid onder vrouwen gelijk blijft, is het verschil tussen mannen en vrouwen gegroeid.

Afb. 8.10 Percentage Nederlanders die zijn gezondheidstoestand beoordeelt als'neurtaal' tot en met 'zeer slecht'

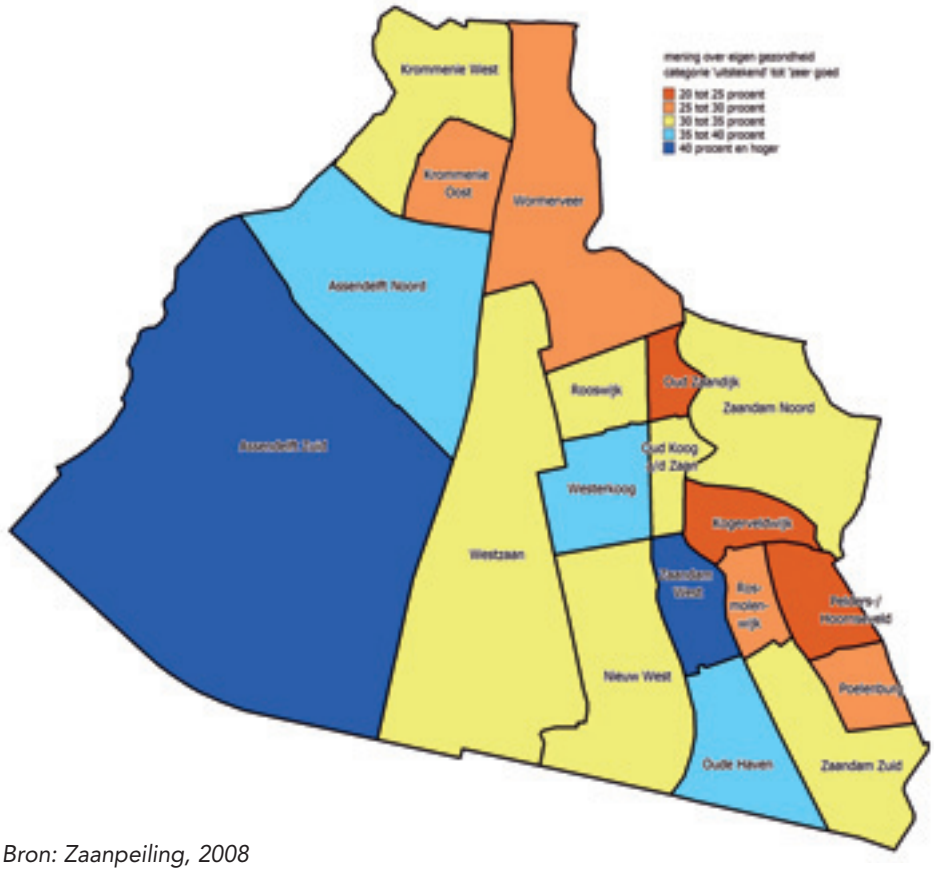
	2006	2007	2008	2009
Totaal	19,1	18,8	19,4	18,6
Mannen	16,6	16,1	17,2	15,8
Vrouwen	21,6	21,5	21,6	21,3
Leeftijd: 0 tot 15 jaar	5,2	5,6	5,4	4,9
Leeftijd: 15 tot 25 jaar	11,4	12,6	12,1	9,3
Leeftijd: 25 tot 45 jaar	14,3	13,5	14,5	12,8
Leeftijd: 45 tot 65 jaar	26,8	25,6	25,5	26,0
Leeftijd: 65 jaar of ouder	40,3	39,3	41,6	40,0

Bron: CBS, Gezondheid en aandoeningen, Subjectief ervaren gezondheidstoestand, Nederland, 2008.

Deze uitsplitsing van gezondheidscijfers naar persoonskenmerken is niet op regionaal niveau beschikbaar, maar in het algemeen kan gezegd worden dat de ervaren gezondheidstoestand in Zaanstreek-Waterland iets beter is dan in Nederland als geheel. Het percentage inwoners dat de eigen gezondheidstoestand als minder goed ervaart, ligt in Nederland op 19,5% en in Zaanstreek-Waterland op 17,6%[97].
Volgens de Zaanpeiling (2008) zijn de inwoners van Zaanstad over het algemeen (zeer) tevreden over hun eigen gezondheid. Veel inwoners (85%) ervaren de eigen gezondheid als goed tot uitstekend en 15% als matig tot slecht. Die cijfers zijn min of meer gelijk aan die van voorgaande jaren. Allochtonen zijn iets negatiever, maar het verschil tussen autochtonen en allochtonen is kleiner dan in 2007. Vooral ouderen en lagere inkomensgroepen geven vaker aan te kampen met een matige tot slechte gezondheid[98].
In onderstaande grafiek is de mening over de eigen gezondheid weergegeven[99]. De antwoordcategorieën 'uitstekend' tot 'zeer goed' zijn weergegeven in de donkerblauwe kleur en tonen de wijken waar men het meest tevreden is over de eigen gezondheid.
De bewoners van de wijken Krommenie Oost, Wormerveer, Oud-Zaandijk, Kogerveldwijk, Pelders-Hoornseveld, Rosmolenwijk en Poelenburg zijn minder tevreden (bruin en oranje gekleurd) over hun eigen gezondheid dan de bewoners in de andere wijken van Zaanstad.

97 CBS Statline 2004/2007
98 Zaanpeiling 2008.
99 idem

Afb. 8.11 Mening over eigen gezondheid (percentage 'uitstekend'+ 'zeer goed')

Bron: Zaanpeiling, 2008

8.7.2 Meeste tevreden inwoners wonen in Rooswijk

In de Zaanpeiling is aan de inwoners de vraag gesteld hoe tevreden zij zijn met hun leven, dit bij wijze van indicator van hun algemene welzijn. De meest tevreden inwoners wonen in Rooswijk (96,0% is tevreden tot zeer tevreden), de minst tevreden inwoners wonen in Poelenburg (83,7%). Vooral in de 'zuidelijke' wijken (Zaandam Zuid, Poelenburg, Peldersveld en Rosmolenwijk) wonen relatief meer ontevredenen dan elders in Zaanstad.

Afb. 8.12 Hoe tevreden bent u met uw leven?

	Tevreden tot zeer tevreden (%)
Zaandam Zuid	91,5
Poelenburg	83,7
Peldersveld	87,8
Rosmolenwijk	87,3
Kogerveldwijk	92,3
Zaandam Noord	92,5
Oude Haven	90,1
Zaandam West	96,7
Nieuw West	93,6
Oud Koog a/d Zaan	89,6
Westerkoog	92,0
Oud Zaandijk	94,4
Rooswijk	96,0
Wormerveer	92,5
Krommenie Oost	90,9
Krommenie West	92,9
Assendelft-Zuid	92,3
Assendelft-Noord	92,6
Westzaan	94,5
Zaanstad	**91,7**

Bron: Zaanpeiling 2009

8.8 Beweegnorm

De Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB) ofwel de 'beweegnorm' gaat over (voldoende) bewegen en houdt in dat men minimaal één uur per dag sport (voor kinderen en jongeren één uur; voor volwassenen een half uur) en/of lichamelijke activiteit verricht. In het hoofdstuk over sport wordt ingegaan op de beweegnorm in het algemeen. In deze paragraaf gaat het om de vraag in hoeverre jongeren de beweegnorm halen.
Volgens de gezondheidsenquête van de GGD Zaanstreek-Waterland 2007 haalt 17,5% van de 4- tot en met 11-jarigen in de regio deze norm. Van de jongeren van 12 tot en met 24 jaar haalt 53% de norm. Dit is ten opzichte van 2006 iets gedaald, het was 55%.
Zaanse jongeren (inclusief diegenen die niet sporten) komen gemiddeld uit op 4,2 dagen per week; in 2006 was dat iets hoger (4,4 dagen). Deze daling vond plaats onder bijna alle onderscheiden groepen (zie afbeelding), maar vooral onder 16- tot en met 19-jarigen. Niet-westerse allochtone jongeren en 20- tot en met 24-jarigen hebben de laagste score op de bewegingsnorm.

Afb. 8.13 Aandeel dat beweegnorm haalt (in %)

	2009	2006
Alle jongeren	4,2	4,4
Jongens	4,4	4,5
Meiden	4,1	4,3
Autochtonen	4,4	4,6
Niet-westerse allochtonen	3,9	3,9
12-15 jaar	4,7	4,8
16-19 jaar	4,1	4,5
20-24 jaar	3,9	4,0

Bron: Zaanse Jongerenpeiling 2009, 2006

8.9 Overgewicht jongeren

Landelijk heeft 10% van de 12- tot en met 17-jarigen en 21,5% van de 18- tot en met 24-jarigen overgewicht of obesitas. In Zaanstad lijkt overgewicht onder 12- tot en met 17-jarigen iets meer voor te komen dan landelijk (14%) en onder 18- tot en met 24-jarigen juist iets minder, namelijk 16,5%[100].
Volgens de periodieke gezondheidsonderzoeken van de GGD Zaanstreek-Waterland neemt overgewicht onder 0- tot en met 11-jarigen toe met de leeftijd: van de driejarigen heeft 5,4% overgewicht of lijdt aan obesitas. Voor oudere leeftijdsgroepen zijn gegevens voor Zaanstad zelf beschikbaar: van de 5-jarigen heeft 12,6% overgewicht of lijdt aan obesitas, van de 9- t/m 11-jarigen is dit 18,4%[101]. Volgens cijfers uit de Zaanse Jongerenpeiling 2009 is overgewicht onder jongeren iets toegenomen: van 14% naar 15%.

8.10 Vergrijzing

Volgens het RIVM is de vergrijzing omstreeks 2040 op zijn hoogtepunt; een kwart van de bevolking is dan 65 jaar of ouder. Ook in Zaanstad stijgt het percentage ouderen. Niet alleen door toename van het aantal 65-plussers, maar ook het aantal 80-plussers stijgt. Was in 2007 4% van de bevolking tachtig jaar of ouder, in 2050 zal dat 9% van de bevolking zijn.
Sinds 2006 werken zorg- en welzijnsinstellingen, drie woningcorporaties en de gemeente Zaanstad samen aan de ontwikkeling, opzet en uitvoering van het concept 'woonservicewijken'. In dergelijke wijken kunnen mensen met een zorg- of hulpvraag zo lang mogelijk zelfstandig blijven wonen; alle voorzieningen zijn daarop afgestemd[102]. In 2006 is gestart met het ontwikkelen van Westerkoog en Zaandam Zuid tot woonservicewijken.

100 Jeugdmonitor CBS
101 GGD, 2007
102 Beleidsnotitie Algemene voorzieningen Wmo, Gemeente Zaanstad, Juni 2009

8.11 Huiselijk geweld

In onderstaande afbeelding is het aantal aangiften van huiselijk geweld in de regio Zaanstreek-Waterland afgezet tegen het aantal in de gemeente Zaanstad. Gemiddeld de helft van alle aangiften van huiselijk geweld in de regio komt uit de gemeente Zaanstad. De stijging in de regio van het aantal aangiften bedraagt 28% en de stijging in Zaanstad 47%. De toename van het aantal meldingen kan te maken hebben met een toegenomen bekendheid van het Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld.

Afb. 8.14 Aangiften huiselijk geweld Zaanstad en regio Zaanstreek - Waterland

	Zaanstad	regio Z-W
2007	165	343
2008	187	357
2009	242	440

Bron: Politie Regio Zaanstreek-Waterland

9

SPORT EN RECREATIE

9 SPORT EN RECREATIE

9.1 Inleiding

In dit hoofdstuk vergelijken we de sportdeelname van de inwoners van Zaanstad met enkele andere grote gemeenten. Ook geven we de percentages weer van de sportdeelname in de Zaanse wijken. Halen onze inwoners de beweegnorm wel van minimaal vijf dagen per week een half uur matig intensief bewegen? Hoewel het aandeel bewoners dat de norm haalt, terugloopt, is er een opgaande tendens waar te nemen van sporters die hun sport in verenigingsverband beoefenen. Als we kijken naar de landelijke trend, moet ook Zaanstad rekening houden met een groeiende behoefte aan beoefening van ondermeer golf, hockey en atletiek. Behalve over sport passeren ook enkele gegevens over recreatie in en om Zaanstad de revue.

UITGELICHT

- Zaanstad kent een relatief hoge sportdeelname van 56,4%.
- De meeste sporten worden in georganiseerd (verenigings)verband beoefend.
- Het aantal lidmaatschappen van sportverenigingen bedroeg in 2008 43,1%.
- In de leeftijdsgroep 65-74 jaar groeit de sportdeelname sterk.
- Hoog opgeleiden en hoge inkomens sporten het meest.
- Ouders van kinderen in de leeftijd 4-12 jaar sporten vaker dan gemiddeld.
- Sportbeoefening gebeurt vooral in verenigingsverband.
- De sportdeelname verschilt aanzienlijk per wijk.
- In de winter daalt het aandeel inwoners dat de beweegnorm haalt.
- In Rooswijk wonen de meeste mensen die (in de zomer) de beweegnorm halen.
- In Poelenburg woont het laagste percentage 'bewegers'.
- In Westerkoog wordt het meest in verenigingsverband gesport.
- In Oud Zaandijk wordt het meest 'ongeorganiseerd' gesport.
- Assendelft Noord scoort hoog op ontevredenheid over sportvoorzieningen in de wijk.
- Van de inwoners bezoekt 72% wel eens een recreatiegebied in en rondom Zaanstad.
- Duinen en strand zijn het meest populaire recreatiegebied.

SPORT

9.2 Sportdeelname

De sportdeelname neemt toe in Nederland: in 2007 sportte 65% van de bevolking minimaal twaalf keer per jaar, in 2003 was dit nog 61%. En 37% van de bevolking sportte minstens één keer per week, terwijl dat in 2003 nog 35% was[103]. Vooral onder ouderen steeg de sportdeelname sterk. Mannen en vrouwen nemen bijna even vaak deel aan sport (65% tegenover 64%). Hoger opgeleiden doen meer aan sport dan lager opgeleiden, niet-westerse allochtonen doen minder aan sport dan autochtonen. In vergelijking met andere gemeenten in Nederland kent Zaanstad een hoog percentage sportdeelname[104].

103 Sport in Nederland (SCP Factsheet Rapportage Sport 2008)
104 Sportief Zaanstad in scenario's, Een analyse van het huidige beleid en richtingen voor de toekomst, W.J.H. Mulier Instituut, 2006.

Afb. 9.1 Sportdeelname in % in enkele Nederlandse gemeenten

Rotterdam	39,9
Amsterdam	44,9
's-Gravenhage	47,7
Eindhoven	49,7
Haarlem	50,8
Tilburg	50,8
Utrecht	54,2
Zaanstad	56,4
Haarlemmermeer	56,3
Nederland	52,4

Bron: CBS POLS

Uit landelijke cijfers is bekend dat etnische minderheden over het algemeen minder sporten dan autochtonen[105]. Volgens de Zaanpeiling 2008 is dit ook in Zaanstad het geval (57% om 50%). Ook beoefenen zij hun eerste sport minder vaak in verenigingsverband en iets vaker in commercieel verband of via het werk. In Poelenburg ligt de sportdeelname het laagst.
In Zaanstad doet ruim de helft van de inwoners op een of andere manier aan sport. Het aandeel van de bevolking dat sport is tot 39 jaar vrij constant, maar neemt daarna snel af. Toch doet nog altijd een derde van de 65-plussers op een of andere manier aan sport. Zaanstad kent net als Nederland als geheel een groeiende sportdeelname in de leeftijdsgroep 65-74 jaar. Tussen 1999 en 2004 groeide het aandeel dat aan sport doet van 31% naar 54%. In 2008 is dat aandeel echter weer (sterk) teruggelopen. Er is vrijwel geen verschil tussen vrouwen en mannen in sportdeelname.

Afb. 9.2 Percentage inwoners dat op een of andere manier aan sport doet

Leeftijd	%
18 - 29	70,5
30 - 39	69,8
40 - 49	58,3
50 - 64	48,3
65 +	34,3
Geslacht	
Man	57,3
Vrouw	55,6
Zaanstad	56,4

Bron: Zaanpeiling 2008

[105] SCP, 2003.

Hoger opgeleiden sporten gemiddeld twee tot drie keer zo vaak als lager opgeleiden. En in het algemeen sporten inwoners met een hoog inkomen vaker dan inwoners met een laag inkomen. Opvallend is dat inwoners in de laagste inkomensgroep (met een maandinkomen lager dan €950) in praktijk toch aanzienlijk meer sport dan op basis van die algemene conclusie verwacht kan worden. Dat wordt waarschijnlijk veroorzaakt doordat de laagste inkomensgroep veel jongeren bevat.

Afb. 9.3 Percentage inwoners dat op een of andere manier aan sport doet

Naar opleiding	%
Geen enkele opleiding	16,1
Basisonderwijs/lagere school	28,2
Lager beroepsonderwijs (LBO/VMBO/huishoudschool/ambachtsschool	39,2
Middelbaar algemeen voortgezet onderwijs ((M)ULO/MAVO)	52,8
Hoger algemeen voortgezet onderwijs (mms/hbs/havo/vwo)	64,7
Middelbaar beroepsonderwijs (mts/uts/meao/inas)	63,1
Hoger beroepsonderwijs (heao/hts/hogeschool/sociale academie	71,2
Wetenschappelijk onderwijs	65,2
Zaanstad	**56,4**
Inkomen	
Minder dan € 950 per maand	41,5
Tussen de € 950 en € 1.300 per maand	33,2
Tussen € 1.300 en € 1.900 per maand	45,3
Tussen € 1.900 en € 3.150 per maand	62,2
Meer dan € 3.150 per maand	71,9
Zaanstad	**56,4**

Bron: Zaanpeiling 2008

Jongeren die nog bij hun ouders wonen sporten het meest, alleenstaande ouders sporten het minst. Dat de gehuwden met kinderen ook vaak sporten, is opvallend. Juist degenen van wie aangenomen mag worden dat de ze een drukke gezinssituatie hebben, sporten meer dan gemiddeld. Inwoners met kinderen in de leeftijd tussen 4 en 12 jaar oud sporten het vaakst.

Afb. 9.4 Percentage inwoners dat op een of andere manier aan sport doet

Thuissituatie	%
Ik woon alleen	45,5
Ik woon zonder partner, maar met kind(eren)	48,4
Ik woon bij mijn ouder(s), verzorger(s)	63,6
Ik ben gehuwd of samenwonend zonder thuiswonend(e) kind(eren)	53,6
Ik ben gehuwd of samenwonend met thuiswonend(e) kind(eren)	62,8
Anders	45,9
Zaanstad	**56,4**
Gezin met kinderen in de leeftijd	
4-12 jaar	66,1
0-3 jaar	63,0
Zaanstad	**56,4**

Bron: Zaanpeiling 2008

De sportdeelname in het midden en noorden van Zaanstad is het sterkst, in het zuiden het geringst. De wijken met de meeste sporters zijn Westerkoog en Assendelft Zuid, en de Rosmolenwijk is de wijk met het kleinste aantal sporters.

Afb. 9.5 Percentage inwoners dat op een of andere manier aan sport doet, naar wijk

	%
Westerkoog	67,6
Assendelft Zuid	64,7
Krommenie West	62,7
Oud Koog a/d Zaan	62,2
Assendelft Noord	59,0
Kogerveldwijk	58,7
Westzaan	58,6
Nieuw West	58,1
Oud Zaandijk	55,6
Zaandam West	54,5
Zaandam Noord	52,7
Rooswijk	52,1
Wormerveer	51,3
Krommenie Oost	51,
Oude Haven	50,8
Zaandam Zuid	50,7
Poelenburg	42,0
Pelders-/ Hoornseveld	40,5
Rosmolenwijk	40,2
Zaanstad	**56,4**

Bron: Zaanpeiling 2008

9.3 Meest beoefende sporten

Van het totaal aantal sportbeoefenaars in Zaanstad beoefent 58% twee sporten en 19% zelfs drie sporten. In de loop der jaren heeft vooral fitness aan populariteit gewonnen. Dit is nu de meest beoefende sport in Zaanstad. Fietsen en wandelen hebben juist aan populariteit verloren. De top vier van populairste sporten komt overigens overeen met de landelijke top 4. In de onderstaande afbeelding zijn de populairste sporten uit de Zaanpeiling en de Jongerenpeiling naast elkaar gezet.

Afb. 9.6 Sport Top 7 (sporters 18-79 jaar en 12-24 jaar)

% inwoners dat de sport beoefent	18-79-jarigen	12-24-jarigen
Veld/straatvoetbal	5%	26%
Fitness	23%	21%
Zwemsport	8%	11%
Joggen/trimmen	12%	17%
Tennis	7%	10%
Danssport	-	9%
Vecht/verdedigingsport	-	9%
Wielrennen/Toerfietsen	11%	4%
Wandelsport	7%	-

Bron: Jongerenpeiling 2009/Zaanpeiling 2008

9.4 Verenigingsleven

Hoewel net als in de rest van Nederland individuele sporten het populairst zijn, kent Zaanstad een rijk verenigingsleven. Van alle sportbeoefenaars is 47% lid van een sportvereniging[106]. Bij sportbeoefenaars tussen de 12 en 24 jaar is dit zelfs 65%. Beide percentages liggen hoger dan het landelijke gemiddelde van 36%. Landelijke cijfers ten aanzien van verenigingslidmaatschap van sportverenigingen laten zien dat die daalde tussen 1983 en 1999[107], maar dat die daling gedurende de laatste jaren tot stilstand is gekomen.
Wanneer meerdere sporten worden beoefend beoefent men de eerste sport doorgaans in georganiseerd verband (70%), maar bij 50-64-jarigen ligt dat percentage met 60% een stuk lager.

Afb. 9.7 Verband waarin de eerste sport wordt beoefend, naar leeftijd (%)

	Bij een sportvereniging	Georganiseerd in de buurt	Commerciële sportaanbieder	Via het werk	In een ander georganiseerd	Ongeorganiseerd verband	Totaal
18 - 29	54,8	2,0	15,3	0,4	4,8	22,6	100
30 - 39	45,0	1,9	16,6	2,2	4,1	30,3	100
40 - 49	43,6	6,1	15,6	3,8	3,5	27,4	100
50 - 64	33,2	2,9	11,3	2,9	10,4	39,3	100
65 +	39,2	6,3	9,8	0,7	11,9	32,2	100
Zaanstad	**42,9**	**3,6**	**14,1**	**2,3**	**6,5**	**30,7**	**100**

Bron: Zaanpeiling 2008

106 Kerngegevens in relatie tot sport, NOC*NSF, maart 2010.
107 Rapportage Sport 2008, NOC*NSF.

Sporten als lid van een sportvereniging komt het vaakst voor in Kogerveld, Oud Koog en Assendelft. Dat Kogerveld zoveel verenigingssporters heeft, is opvallend, omdat Zaandam Zuidoost als geheel vrij laag scoort.
Ongeorganiseerde sportbeoefenaars treft men het meest aan in Oud Zaandijk. Juist omdat vooral de eerste sport vaak in georganiseerd verband wordt beoefend, is bij die sport de beschikbaarheid van een sportcomplex belangrijk. Bij de tweede en derde sport stijgt het percentage dat dit in ongeorganiseerd verband beoefent tot ruim de helft (55%). Bij de tweede en derde sport is de nabijheid van openbare gebieden, zoals recreatiegebieden, van belang.

Afb. 9.8 Verband waarin de eerste sport wordt beoefend, naar wijk (in %)

	Als lid van een sport-vereniging	Georganiseerd in de buurt	Commer-ciële sport-aanbieder	Via het werk	In een ander georganiseerd Verband	Ongeor-ganiseerd	Totaal
Zaandam Zuid	31,8	3,4	20,5	2,3	8,0	34,1	100
Poelenburg	46,9	6,3	9,4		9,4	28,1	100
Peldersveld	41,0	3,3	13,1	3,3	6,6	32,8	100
Rosmolenwijk	36,4		25,5	5,5	3,6	29,1	100
Kogerveldwijk	54,3	6,5	4,3		4,3	30,4	100
Zaandam Noord	49,3	2,7	9,6	2,7	4,1	31,5	100
Oude Haven	40,0	2,2	17,8	2,2	4,4	33,3	100
Zaandam West	38,3	1,2	22,2	1,2	6,2	30,9	100
Nieuw West	42,9	6,4	13,6	2,9	5,7	28,6	100
Oud Koog a/d Zaan	52,6	2,6	10,5	2,6	31,6	100	
Westerkoog	43,8	2,5	16,3	3,8	5,0	28,8	100
Oud Zaandijk	35,9	5,1	12,8	2,6	5,1	38,5	100
Rooswijk	45,2	1,6	14,5		11,3	27,4	100
Wormerveer	35,5	3,6	19,1	3,6	6,4	31,8	100
Krommenie Oost	42,4	1,2	15,3	1,2	4,7	35,3	100
Krommenie West	42,4	3,2	12,0		9,6	32,8	100
Assendelft-Zuid	51,9	8,6	3,7	4,9	13,6	17,3	100
Assendelft Noord	50,0	2,9	14,7	2,0	2,0	28,4	100
Westzaan	48,1	5,8	1,9		11,5	32,7	100
Zaanstad	**43,1**	**3,7**	**14,1**	**2,2**	**6,5**	**30,5**	**100**

Bron: Zaanpeiling 2008

Uit de Jongerenpeiling blijkt dat sporten in verenigingsverband bij zowel allochtone jongens als meisjes toeneemt. Weliswaar ligt het sporten in verenigingsverband verhoudingsgewijs nog iets lager dan bij autochtone meisjes en jongens, maar de trend is wel stijgend.

Afb. 9.9 Sporten in verenigingsverband

	2009	2006
Autochtone jongens	72%	73%
Autochtone meisjes	66%	65%
Allochtone jongens	68%	64%
Allochtone meisjes	40%	33%

Bron: Jongerenpeiling 2009

9.5 Beweegnorm

Ruim de helft van de inwoners van Zaanstad haalt de beweegnorm[108]. In de winter is het aandeel bewoners dat de beweegnorm haalt een stuk lager dan in de zomer.
Voor wat betreft de beweegnorm zijn er verschillen tussen personen. Zo zijn er meer vrouwen dan mannen die aan de beweegnorm voldoen (59% om 49%). Ondanks het feit dat jongeren relatief vaak sporten, scoren zij gemiddeld niet veel hoger op de beweegnorm. Wat opvalt, is dat vooral 65-plussers in de zomer vaker de beweegnorm halen dan de overige leeftijdsgroepen. Maar ook hier geldt dat na een hoge winterscore een sterke terugval volgt in de winter. Het aandeel volwassen Nederlanders dat aan de beweegnorm voldoet, is tussen 2001 en 2007 gestegen van 52% naar 66%. In dat licht bezien, loopt de ontwikkeling van de beweegnorm in Zaanstad wat achter.

Afb. 9.10 Percentage inwoners dat de beweegnorm haalt, naar leeftijdscategorie

	Beweegnorm gehaald	
Leeftijd	**zomer**	**winter**
18 - 29	50,5	43,1
30 - 39	51,6	42,4
40 - 49	50,5	43,4
50 - 64	56,1	46,6
65 +	62,3	46,6
Zaanstad	**53,4**	**44,0**

Bron: Zaanpeiling 2008

In Rooswijk wonen de meeste mensen die (in de zomer) de beweegnorm halen, in Poelenburg woont het kleinste percentage 'bewegers'. De 'terugval' (het verschil tussen de winter- en zomerscore) verschilt aanzienlijk per wijk: wijken die 's zomers relatief hoog scoren laten doorgaans ook de sterkste terugval zien.

[108] Minimaal vijf dagen per week een half uur matig intensief bewegen.

Afb. 9.11 Percentage inwoners dat de beweegnorm haalt, naar wijk

	Beweegnorm gehaald		
Wijk	**zomer**	**winter**	**verschil**
Zaandam Zuid	51,1	41,6	9,6
Poelenburg	36,7	31,4	5,3
Peldersveld	44,3	34,1	10,3
Rosmolenwijk	55,0	50,5	4,5
Kogerveldwijk	44,9	40,7	4,3
Zaandam Noord	60,4	52,4	8,0
Oude Haven	67,1	57,6	9,4
Zaandam West	45,2	37,3	7,9
Nieuw West	62,6	53,2	9,3
Oud Koog a/d Zaan	47,7	40,9	6,8
Westerkoog	58,5	48,8	9,8
Oud Zaandijk	53,1	44,4	8,7
Rooswijk	69,6	56,5	13,0
Wormerveer	51,6	42,3	9,3
Krommenie Oost	58,5	45,3	13,1
Krommenie West	57,1	46,6	10,6
Assendelft-Zuid	62,6	49,1	13,5
Assendelft Noord	51,3	40,9	10,4
Westzaan	61,8	45,1	16,7
Zaanstad	**53,4**	**44,0**	**9,4**

Bron: Zaanpeiling 2008

9.6 Sportvoorzieningen

Zaanstad kent ongeveer 220 sportverenigingen en 60 ha. sportaccommodaties[109].

[109] Bestuursopdracht Sportaccommodaties 2005

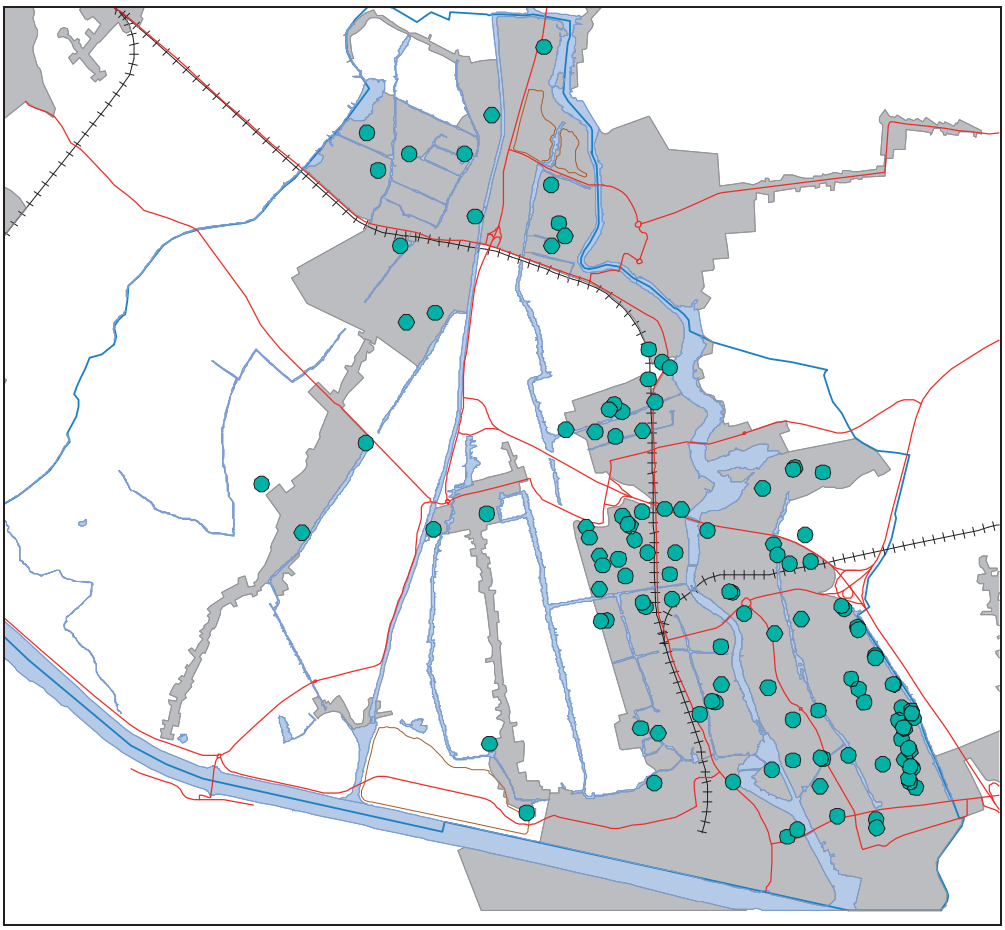
Afb. 9.12 Belangrijkste sportvoorzieningen Zaanstad 2009

	aantal
sportparken	18
tennisparken	13
sporthallen	6
natuurijsbanen	5
maneges	4
zwembaden (w.v. 1 openluchtbad)	4
tennishallen	3
atletiekbanen (kunststof)	2
bowlingcentrum	1
kolfbaan	1
wielercircuit	1
golfbanen	1

Bron: O&S, Spiekboekje 2010

Door het plaatsen van J.A.P.'s (Jongeren Activiteiten Plekken) wil de gemeente het bewegen onder jongeren bevorderen, en overlast door jongeren terugdringen. Aan elke jongerenplek wordt een activiteit gekoppeld voor meer doelgroepen. Een J.A.P. kan bestaan uit een kunstgras voetbalveldje, een skatebaan, of een activiteitenplek: een basketbal-, voetbal-, volleybalplek of fitnesspoint. Onderstaand kaartje laat zien waar de JAP's in de gemeente Zaanstad zich bevinden.

Afb. 9.13 Locatie van Jongeren Activiteitenplekken

Bron: GEO Informatie

Wanneer jongeren in binnensportaccommodaties sporten, doen ze dat in 65% van de gevallen in Zaanstad (2009). Dat percentage is in vergelijking met 2006 iets afgenomen. Het sporten in parken in Zaanstad is in die periode juist iets toegenomen.

Afb. 9.14 Locaties waar jongeren sporten

	Zaanstad		Elders		n.v.t.	
	2009	2006	2009	2006	2009	2006
Binnensportaccommodatie (zoals sporthal, gymnastieklokaal)	65	72	21	20	22	16
Buitensportaccommodatie (zoals voetbalveld, hockeyveld)	52	50	19	20	36	38
Andere sportvoorziening buiten (zoals halfpipe, basketbal)	29	26	9	8	65	69
Anders buiten (zoals park, bos, bergen, strand, meer)	41	34	29	26	41	47

Bron: Jongerenpeiling 2009

9.7 Tevredenheid over sportvoorzieningen

Door de Zaanpeiling 2008 weten we dat 92% van de inwoners van Zaanstad niet ontevreden is over de kwaliteit van de sportvoorzieningen[110] in Zaanstad. De tevredenheid over de sportvoorzieningen in Zaanstad is het hoogst in Zaandam Noord en Krommenie West, het laagst in Oude Haven. Dat laatste is opvallend omdat in Oude Haven ook een relatief laag percentage inwoners aan sport doet. De inwoners zijn meer tevreden over de voorzieningen in Zaanstad als geheel dan die in hun eigen wijk. Ook opvallend is dat Assendelft Noord nog steeds hoog scoort op ontevredenheid over sportvoorzieningen in de wijk, ondanks dat er inmiddels wel sportaccommodaties zijn bijgekomen.
De gemiddelde afstand die men aflegt tussen de eigen woning en de plaats waar men sport is afgenomen (van 6,7 kilometer in 2007 tot 5,4 kilometer in 2008).

[110] Het gaat hier om sportvoorzieningen in de meest brede zin.

Afb. 9.15 Tevredenheid over sportvoorziening in de eigen wijk en in Zaanstad; in % (zeer) tevreden

	Eigen wijk	Zaanstad
Zaandam Zuid	39,3	54,1
Poelenburg	45,7	45,3
Peldersveld	50,6	53,4
Rosmolenwijk	36,9	55,7
Kogerveldwijk	40,7	56,1
Zaandam Noord	63,8	58,5
Oude Haven	27,4	40,7
Zaandam West	49,1	56,9
Nieuw West	38,4	63,7
Oud Koog a/d Zaan	44,8	55,7
Westerkoog	52,4	59,3
Oud Zaandijk	37,1	35,4
Rooswijk	48,9	48,4
Wormerveer	35,6	44,1
Krommenie Oost	52,6	47,5
Krommenie West	63,2	52,2
Assendelft-Zuid	39,8	34,0
Assendelft Noord	39,1	56,6
Westzaan	34,4	54,7
Zaanstad	**44,8**	**51,8**

Bron: Zaanpeiling 2008

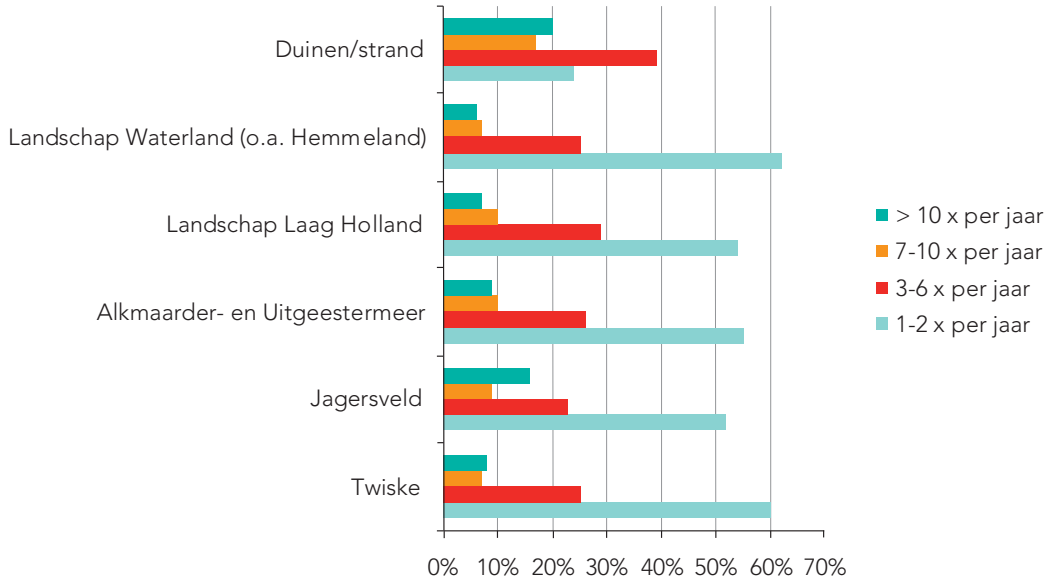
RECREATIE

Recreatie kan plaats vinden in open lucht recreatiegebieden of in speciale recreatievoorzieningen (theaters, musea). Over beide aspecten zijn enkele gegevens bekend. Overigens valt een deel van wat als recreatie beschouwt kan worden, zoals museum- en theaterbezoek, ook onder het hoofdstuk 'Cultuur' en is daar verder uitgewerkt.

9.8 Bezoekfrequentie recreatiegebieden

Zaanstad kent verschillende recreatiegebieden. Van de inwoners bezoekt 72% in 2008 wel eens een recreatiegebied in en rondom Zaanstad. Dit aandeel ligt lager dan in 2007 toen 80% wel eens naar een recreatiegebied in de buurt van Zaanstad ging.
Voor de inwoners van Zaanstad zijn de duinen en het strand de meest populaire recreatiegebieden. Die worden het vaakst bezocht. Ook het Jagersveld wordt relatief vaak bezocht. Autochtonen bezoeken in verhouding vaker een recreatiegebied rondom Zaanstad dan allochtonen.

Afb. 9.16 Aantal keren dat respondenten recreatiegebieden bezoeken

Bron: Zaanpeiling 2008

De Zaanse Schans heeft jaarlijks een vrij constante stroom van zo'n 900.000 bezoekers. Het recreatiegebied 't Twiske telt ruim 1,2 miljoen bezoekers per jaar. Het grootste evenement in Zaanstad - De Dam tot Damloop - telt elk jaar ca. 35.000 deelnemers en zo'n 100.000 toeschouwers.

10

CULTUUR, MONUMENTEN EN TOERISME

10 CULTUUR, MONUMENTEN EN TOERISME

10.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft een beeld hoe inwoners van Zaanstad het cultuuraanbod in hun stad beoordelen, laat zien aan welke activiteiten ze in hun vrije tijd deelnemen en hoe het staat met de bekendheid van grote Zaanse evenementen, zoals de Dam-tot-Damloop. Evenementen als de Dam-tot-Damloop en Smaakexplosie trekken steeds meer bezoekers naar Zaanstad en genereren ook inkomsten. In alle gevallen blijken de bezoekers erg tevreden over het evenement dat zij hebben bezocht.

UITGELICHT

- Een kwart van de inwoners van Zaanstad bezoekt jaarlijks het Zaans Museum.
- De Bieb verricht jaarlijks bijna een miljoen uitleningen.
- De Bieb wordt vooral bezocht door vrouwen en inwoners met een hoog inkomen.
- Inwoners met een hoog inkomen bezoeken vaker een culturele voorstelling.
- Van een aantal evenementen heeft men wel gehoord, maar niet bezocht.
- Zaanstad telt een kleine 300 rijksmonumenten.
- Jongeren zijn ondervertegenwoordigd bij bezoek aan evenementen.
- Het cultuuraanbod in Zaanstad wordt beoordeeld met een 6,7.
- Amsterdam oefent een grote culturele aantrekkingskracht uit op Zaanstad.
- Bezoekers vinden de Zaanstreek niet bijzonder om het culturele aanbod.
- Van alle evenementen genereert de Dam-tot-Damloop de meeste bestedingen.

CULTUUR

10.2 Belangstelling voor cultuur

De publieke belangstelling van Nederlanders voor cultuur is tussen 1995 en 2007 toegenomen (zie onderstaande afbeelding). Behalve musea werden ook monumenten en archieven door meer mensen bezocht[111]. Of dat in Zaanstad ook zo is, is niet bekend omdat dat niet op dezelfde manier is gemeten. Wel is bekend dat 24% van de Zaanse inwoners in 2008 het Zaans Museum heeft bezocht.

111 SCP, Cultuurbewonderaars en cultuurbeoefenaars, Trends in cultuurparticipatie en mediagebruik, mei 2009.

Afb. 10.1 Bezoek aan Nederlandse musea tussen 1983 en 2007

	1983	1987	1991	1995	1999	2003	2007
bezoek %	35	39	41	37	37	38	41
aantal bezoeken per 100 inwoners	72	84	86	76	77	82	91
frequente bezoekers **a** (%)	5	6	6	6	6	6	7
incidentele bezoekers **b** (%)	30	33	35	29	31	32	33
aantal bezoeken per bezoeker	2,0	2,2	2,1	2,2	2,1	2,2	2,2

a Eén keer per kwartaal of vaker; **b** Minder dan één keer per kwartaal

Bron: SCP (AVO'83-'07)

10.3 De Bieb

De Bieb telde in 2008 ruim 29.000 leden[112]. Dat is een lichte achteruitgang van 1.500 ten opzichte van 2006. In 2008 werden in totaal 958.584 uitleningen verricht. Ook dat is minder dan in 2006, toen het aantal uitleningen meer dan 1,1 miljoen bedroeg.
Bijna de helft van de inwoners van Zaanstad brengt wel eens een bezoek aan de Bieb (47%), een deel daarvan (40%) aan de vestiging in Zaandam[113], het kleinste percentage (6%) aan de bibliotheek in Wormerveer. Westerkoog (30%) en Krommenie (23%) liggen daar tussenin.
Degenen die het vaakst in de Bieb komen zijn: vrouwen (51%), allochtonen (72%) en inwoners met een inkomen hoger dan € 1.900 (46%).
De beoordeling van de Bieb is doorgaans gunstig[114]: gemiddeld geven de bezoekers de Bieb het rapportcijfer 7,5. Dat cijfer varieert van 7,3 voor de hoofdvestiging in Zaandam en het filiaal in Westerkoog, tot een 7,8 voor het filiaal in Krommenie.

10.4 Deelname aan kunstzinnige activiteiten

Veel Nederlanders doen in hun vrije tijd aan schilderen, toneel spelen of muziek maken. In 2007 was 42% van de bevolking van 6 jaar en ouder op enigerlei wijze actief bezig met kunstbeoefening.
In Zaanstad doet ongeveer één op de acht inwoners aan tekenen of schilderen. Opvallend is dat sommige activiteiten weliswaar door weinig mensen worden uitgevoerd, maar wel vaak. Dat is bijvoorbeeld het geval met het spelen in een band of het beoefenen van streetdance.

112 Spiekboekje 2009.
113 Tot en met maart 2008 aan de Vermiljoenweg, daarna aan de Westzijde.
114 Zaanpeiling 2008.

Afb. 10.2 Deelname aan kunstzinnige activiteiten

	% deelname	gemiddeld aantal keer
tekenen, schilderen, grafisch werk	13%	22,7
film, video en fotografie	11%	18,3
muziekinstrument bespelen/zang individueel	8%	77,0
bespelen instrument/zang in band/orkest	3%	42,7
zang in koor	5%	33,6
ontwerpen voor nieuwe media / websites)	6%	15,5
beeldhouwen, boetseren, pottenbakken, sieraden maken	6%	9,2
werken met textiel, wandkleden maken, weven	5%	20,0
verhalen/gedichten schrijven	3%	20,6
theater, toneel, mime	3%	6,5
musical	3%	5,2
opera/operette	1%	14,1
jazzballet	1%	16,5
wereld (volks) dans	1%	12,7
breakdance/streetdance/rappen	1%	18,5
klassiek ballet	0%	1,9

Bron: Zaanpeiling 2008

10.5 Bezoek aan voorstellingen

Vrijwel alle soorten voorstellingen hebben aan populariteit gewonnen (zie onderstaande). De frequentie waarmee de voorstellingen zijn bezocht leek van een aantal voorstellingen aanvankelijk toe te nemen (tussen 2006 en 2007), maar nam daarna toch weer iets af.
Vrouwen bezoeken over het algemeen vaker een voorstelling dan mannen. Dit geldt vooral voor voorstellingen van toneel, ballet en musicals. Kooruitvoeringen, opera of operettevoorstellingen, concerten van klassieke muziek en balletvoorstellingen trekken vooral oudere bezoekers. Popconcerten, dancefeesten en de bioscoop worden juist vooral door jongeren bezocht. Het inkomen is in dit geval ook een onderscheidende factor: inwoners met een hoog inkomen bezoeken vaker een voorstelling dan mensen met een laag inkomen, vooral bij cabaret, musicals en concerten klassieke muziek. Autochtonen bezoeken vaker een voorstelling dan allochtonen.

Afb. 10.3 Bezoek aan culturele voorstellingen

	bezoek			gemiddeld aantal bezoeken		
Type voorstelling	**2008**	**2007**	**2006**	**2008**	**2007**	**2006**
Film in bioscoop of filmhuis	59%	56%	44%	4,1	4,3	3,2
Concert pop-/wereldmuziek	35%	34%	23%	2,5	2,3	2,0
Cabaret of kleinkunst	35%	28%	27%	2,1	2,1	2,0
Musical	30%	28%	27%	1,7	1,6	1,4
Toneelvoorstelling	26%	23%	18%	2,1	1,9	2,1
Concert klassieke muziek	16%	14%	9%	2,7	3,0	2,5
Jazz-/bluesconcert	13%	13%	17%	1,6	2,3	1,8
Dance-/houseparty	11%	10%	8%	3,8	4,9	4,3
Ballet-/dansvoorstelling	11%	11%	8%	1,9	2,1	1,6
Opera of operette	9%	8%	7%	2,0	2,1	1,5

Bron: Zaanpeiling 2008

Cijfers over het bezoek aan culturele voorstellingen komen tot stand door middel van de Zaanpeiling (zelfrapportage). Cijfers die voortkomen uit de registratie van concrete bezoekersaantallen ('aantal verkochte kaartjes') bieden een andere blik. Onderstaande tabel laat zien dat de meeste van de onderscheiden voorzieningen wel een groei doormaakten sinds 2000, maar dat vanaf 2008 hier en daar een dip te constateren is. De plotselinge verhoging van het aantal bezoekers van Zaans Museum is het gevolg van de opening van het Verkade Paviljoen.

Afb. 10.4 Bezoekersaantallen culturele en recreatieve voorzieningen

	2000	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**
Zaantheater	95.000	110.000	112.000	110.200	103.500
Poppodium De Kade	52.100	46.750	45.215	48.720	43.250
Filmtheater de Fabriek	6.200	19.053	20.000	17.000	24.520
Zaans Museum	19.700	30.000	27.191	21.980	60.750
Molenmuseum		9.700	10.850	12.560	8.700
Fluxus (aantal cursisten)			2.950	3.310	3.560

Bron: Spiekboekje 2009

10.6 Bekendheid van evenementen

In Zaanstad wordt een groot aantal evenementen georganiseerd. Sommige daarvan zijn kleinschalig, andere genieten ook internationale bekendheid. Bij enkele evenementen is de verhouding tussen het percentage 'van gehoord' en het percentage 'bezocht' enigszins scheef. Dat betekent dat de inwoners het evenement wel kennen, maar het niet bezoeken. Dat geldt vooral voor de Skeelerronde en het Moisefestival.

De bekendheid van de Wereldreis door de Zaanstreek is in 2008 sterk toegenomen, terwijl het bezoek aan dit evenement juist stabiel is gebleven. De bekendheid van de Cultuurmarkt en het Jazz & Bluesfestival is in de loop der jaren gedaald, ruim de helft van de respondenten heeft wel gehoord van deze beide evenementen. De Atelierroute en Zingen op de Zaan worden vooral door ouderen goed bezocht. Jongeren tot 30 jaar zijn minder dan gemiddeld aanwezig bij vrijwel alle evenementen. De Atelierroute, Zingen op de Zaan en de Open Monumentendag worden vooral door autochtone inwoners van Zaanstad bezocht.

Afb. 10.5 Bekendheid van en bezoek aan Zaanse evenementen

	Van gehoord				Bezocht			
Evenementen	2008	2007	2006	2004	2008	2007	2006	2004
Dam tot Damloop	96%	97%	*	97%	51%	47%	*	44%
Zingen op de Zaan	81%	*	*	*	37%	*	*	*
Skeelerronde	79%	77%	79%	86%	15%	16%	21%	16%
Open Monumentendag	72%	*	*	*	22%	*	*	*
Jazz & Bluesfestival	60%	64%	67%	75%	24%	29%	35%	25%
Cultuurmarkt / Musicalfestival	59%	68%	69%	79%	24%	29%	30%	26%
Atelierroute	54%	51%	46%	45%	19%	19%	20%	10%
Kinderboekenmarkt (Zaanse Schans)	40%	43%	44%	*	10%	10%	11%	*
Midzomerzaan	41%	*	*	*	9%	*	*	*
De Wereldreis door de Zaanstreek	25%	16%	17%	14%	7%	6%	8%	2%
Theater op de noord	23%	15%	14%	9%	6%	7%	5%	2%
Moisefestival	10%	*	*	*	2%	*	*	*

Bron: Zaanpeiling 2008

In het kader van de evenementenmonitor heeft de gemeente Zaanstad vier evenementen[115] gemeten door het interviewen van bezoekers. Er valt een aantal dingen op: ten eerste blijkt dat de festivals in Zaanstad vooral de ouderen (35+) aanspreken. Verder variëren de bestedingen per persoon van € 13 tot € 22. Van alle evenementen genereert de Dam-tot-Damloop de meeste bestedingen.

Afb. 10.6 Kerngegevens festivals

	Dam tot Damloop	Moisefestival	Korenfestival	Smaakexplosies
Gemiddelde leeftijd (jaar)	44	35*	50	48
Bestedingen (€)	22	13	17	18

* De interviews hebben voornamelijk overdag plaatsgevonden. Wellicht heeft dit een leeftijdsvertekening tot gevolg

115 Dam tot Damloop, Moisefestival, Korenfestival, Smaakexplosies.

De evenementen hebben elk een flink aantal bezoekers getrokken van buiten Zaandam (variërend van 77% tot 93%). Van die bezoekers die van buiten Zaandam komen, komt een deel niet op andere dagen in Zaandam. Met andere woorden: door naar het festival te komen krijgen ze nu de gelegenheid om te ervaren hoe Zaandam er werkelijk uitziet. Dat heeft tot gevolg dat een deel van de bezoekers besloten heeft om in de toekomst Zaandam te (gaan) bezoeken. Het lijkt erop dat de Dam-tot-Damloop en Smaakexplosie in dit opzicht het meeste effect hebben.
De bezoekers blijken in alle gevallen zeer tevreden over het evenement dat zij hebben bezocht. De waarderingscijfers variëren van 7,7 tot een 8,1. Een flink deel zegt volgend jaar weer van de partij te zijn.

Afb. 10.7 Effect van festivals op langere termijn

	Dam tot Damloop	Moisefestival	Korenfestival	Smaakexplosies
Aandeel van de bezoekers dat:				
speciaal voor het evenement naar Zaandam is gekomen	93%	77%	77%	90%
ook wel eens op andere dagen in Zaandam komt	54%	77%	81%	62%
van plan is Zaandam ook op andere dagen te bezoeken	65%	76%	74%	70%

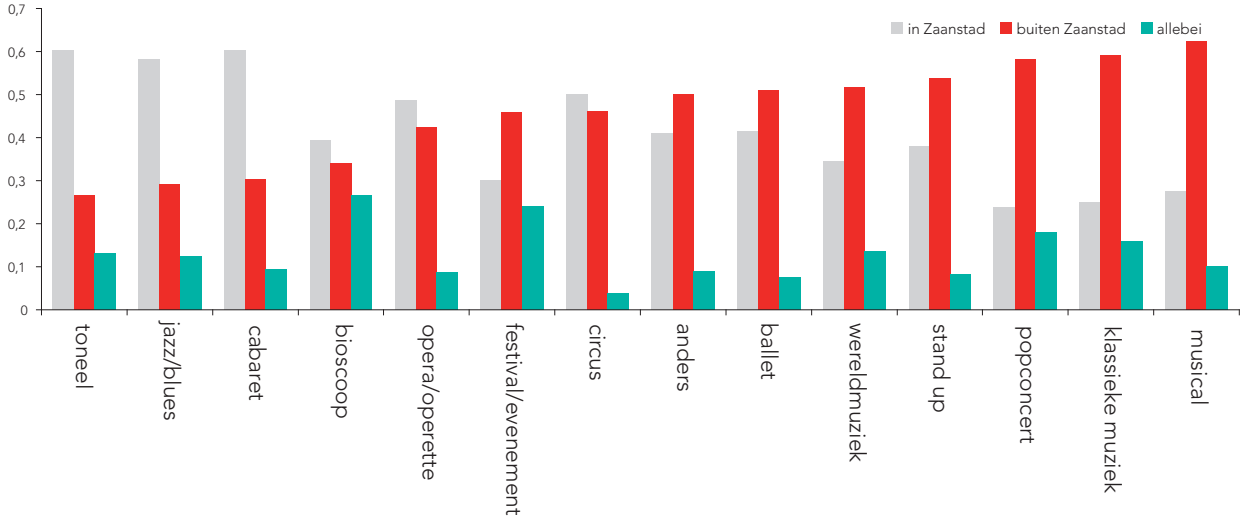
Bron: Evenementenmonitor 2009

10.7 Waardering van het cultuuraanbod

Het overall oordeel (rapportcijfer) van de respondenten van het cultuuraanbod in Zaanstad is een 6,7. Dat is door de jaren heen vrijwel gelijk. Er zijn voor wat betreft de waardering van het cultuuraanbod vrijwel geen (significante) verschillen tussen de verschillende groepen. Jong of oud, arm of rijk, allochtoon of autochtoon: allen geven hetzelfde cijfer.
Uit onderzoek onder het Zaanpanel[116] blijkt vooral bij het bezoek aan musicals, popconcerten en concerten van klassieke muziek, dat het aanbod van elders een grote aantrekkingskracht uitoefent. Dat is vooral het geval met het aanbod uit Amsterdam. Ruim 20% van het Zaanpanel mist culturele voorzieningen in Zaanstad, waar in het bijzonder het volgende wordt genoemd: een bioscoop (groter, gezelliger), podia voor muziek (klassiek, jazz, pop), musea en festivals. Ongeveer twee derde van het panel heeft aangegeven hoever men bereid is te reizen voor een voorstelling of een tentoonstelling. In uren uitgedrukt wil 40% van het panel hooguit één uur reizen en 20% hooguit twee uur; in kilometers uitgedrukt gaat het om hooguit 25 of 50 kilometer (beide 11%).

116 Dit is een vast panel van circa 2.000 inwoners van Zaanstad die regelmatig via Internet over uiteenlopende onderwerpen geïnterviewd wordt, ook over cultuur.

Afb. 10.8 Voorstellingen bezocht in en buiten Zaanstad, 2008

Bron: Zaanpanel

MONUMENTEN

10.8 Aantal monumenten

Er zijn relatief weinig concrete onderzoeksgegevens of registraties bekend ten aanzien van de monumenten in Zaanstad. Hier volgt een kort overzicht van de belangrijkste cijfers. Er zijn momenteel 283 rijksmonumenten in Zaanstad[117]. Dat is wel veel, maar minder dan bijvoorbeeld in Haarlem (1.182) of Leiden (1.365).
De rijksmonumenten in Zaanstad zijn grotendeels panden van vóór 1850. Een deel van de monumenten betreft industrieel erfgoed, maar er is ook een archeologisch rijksmonument (in Krommenie) dat verwijst naar bewoning in de Romeinse tijd. Er staan ook circa 15 panden op de Werelderfgoedlijst. Dit zijn allemaal onderdelen van de Stelling van Amsterdam. Naast de rijksmonumenten zijn er ook nog door het rijk beschermde dorpsgezichten, circa 20 gemeentelijke monumenten en ongeveer 70 provinciale monumenten. Het aantal monumenten breidt nog steeds uit, onder andere omdat panden op het Hembrugterrein aan de lijst worden toegevoegd. Op het Hembrugterrein bevinden zich nu ongeveer 60 rijks- en gemeentelijke monumenten.
Het aantal rijksmonumenten in Zaanstad bedraagt circa 1,5 per 1.000 inwoners. Daarmee bevindt Zaanstad zich op een 21e positie binnen de G50[118]. De toppositie wordt ingenomen door Maastricht (13,5), Leiden en Amsterdam (beide 9).

117 Nationaal Contact Monumenten, 2007
118 Atlas voor gemeenten 2010.

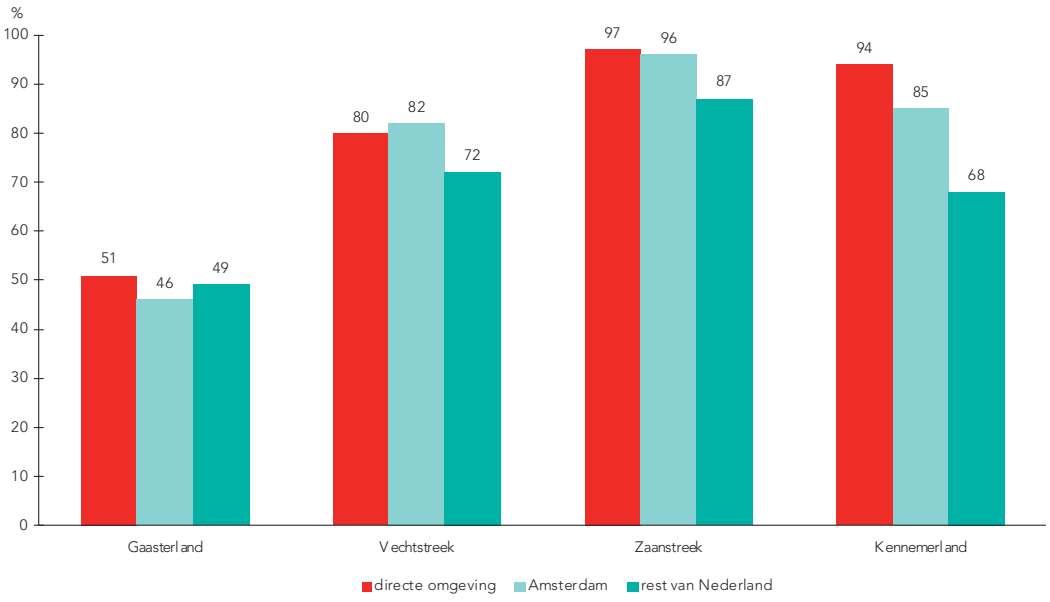
10.9 Aantal hotelbedden

Zaanstad beschikte in 2007 over 268 hotelkamers met in totaal 611 bedden. Daar vonden in totaal een kleine 100.000 overnachtingen plaats[119].
Veel bezoekers van de Zaanse Schans zijn verblijfstoeristen uit Amsterdam. Zo'n 50% van hen reist in georganiseerd verband, doorgaans binnen een straal van maximaal 20 km. Dit is onder andere de groep, die via touroperators de Zaanse Schans bezoekt.
Uit onderzoek van de Stadsregio Amsterdam[120] blijkt, dat de regio een enorm tekort heeft aan hotelaccommodaties. Becijferd is, dat de vraag tot en met 2015 stijgt tot 9,1 miljoen overnachtingen. Dit betekent, dat het aantal hotelkamers tussen 2005 en 2015 met bijna 50% moet groeien tot 13.000 kamers, om in de behoefte te kunnen voorzien. Een belangrijk deel van de Zaanstreek ligt op de gewenste korte reisafstand (maximaal 15 minuten) van Amsterdam. Daar zou dus een deel van de extra capaciteit gerealiseerd kunnen worden.

10.10 Imago

Het toerisme in Zaanstad/Zaanstreek is afhankelijk van het beeld dat inwoners van buiten hebben van de stad/streek. De belangrijkste vraag daarbij is of men daar wel weet dat de Zaanstreek überhaupt bestaat. Uit onderzoek[121] blijkt dat de Zaanstreek in de rest van Nederland enigszins bekend is. Uiteraard neemt de bekendheid af met de afstand, maar ook verder weg kent men de Zaanstreek. Daarbij moet dan wel opgemerkt worden dat een aantal van hen de Zaanstreek in de buurt van Alkmaar denkt aan te treffen. Dat laatste is goed verklaarbaar want meer dan de helft van de inwoners uit de 'rest van Nederland' heeft de Zaanstreek nog nooit daadwerkelijk bezocht.

Afb. 10.9 Kunt u van elk van deze gebieden aangeven of u er wel eens van gehoord hebt?

Bron: De Zaanstreek komt eraan! TNS-NIPO (2009)

119 Aanpakplan Toerisme 2007-2010.
120 Toeristische Verblijfsaccommodaties Stadsregio Amsterdam, SRA, 2006
121 De Zaanstreek komt er aan! TNS-NIPO, 2009.

Het beeld van de Zaanstreek is sterk verbonden met dat van molens en de Zaanse Schans. De positieve aspecten waarmee inwoners uit andere delen van het land van Zaanstad bekend zijn:

- Een goede bereikbaarheid per auto en met het openbaar vervoer.
- Een mooi wandel- en fietsgebied.
- De nabijheid van Amsterdam (nog onbekend bij een groot deel van de bezoekers).
- De bekendheid en populariteit van de Zaanse Schans kan benut worden als startpunt voor andere recreatieve activiteiten.

Naast positieve zijn er ook negatieve aspecten:

- De unieke waarde die de Zaanstreek wil uitdragen (interessante geschiedenis, interessante steden en dorpen) wordt nog niet (voldoende) gezien. Bezoekers zien niet veel meerwaarde ten opzichte van andere regio's.
- Bezoekers vinden de Zaanstreek niet bijzonder om haar culturele aanbod (culturele evenementen, muziek en festivals, mogelijkheden om musea, galeries en hedendaagse kunst) te bekijken.
- Geen imago van een gebied waar rust en ruimte is.
- Recreatieve voorzieningen kunnen uitgebreid worden of in ieder geval beter bekendgemaakt worden (verhuur van fietsen, voorzieningen voor families met kinderen en de mogelijkheden voor watersport).

11 WIJKGERICHT WERKEN EN LEEFBAARHEID

11 WIJKGERICHT WERKEN EN LEEFBAARHEID

11.1 Inleiding

Bij wijkgericht werken staat de burger centraal, en dan met name de invloed van de burger op de totstandkoming van gemeentelijke plannen voor wijken en buurten. Van oudsher heeft die invloed voornamelijk betrekking op het beheer van de openbare ruimte. De kwaliteit daarvan is bepalend voor de leefbaarheid in wijken en buurten. Ook in het collegeakkoord wordt deze verbinding gelegd. Daarin wordt aangekondigd dat aan buurtbewoners een leefbaarheidsbudget beschikbaar wordt gesteld waarmee (onder andere) de openbare ruimte leefbaar en aantrekkelijk gehouden kan worden.
In dit hoofdstuk wordt eerste ingegaan op het wijkgericht werken en daarna op het aspect leefbaarheid[122]. Het deel over wijkgericht werken is bedoeld om te achterhalen wat er leeft en speelt in de wijk. De onderwerpen die onder het begrip leefbaarheid aan de orde komen, zijn vooral fysiek van aard en variëren van buurtonderhoud en overlast tot lawaai en stank en verloedering.
De opbouw van dit hoofdstuk wijkt af van die van andere in dit document. Daar waar de andere hoofdstukken in aggregatieniveau 'afdalen' van nationaal/regionaal niveau naar het wijkniveau, ontbreekt in dit hoofdstuk het nationaal of regionaal niveau. Op dat niveau zijn op deze thema's geen relevante gegevens voorhanden. De focus ligt dus op de wijk. Wijkgericht werken betekent immers dat alle wijken afzonderlijk in beeld komen, en dat alle beleidsthema's een eigen, wijkspecifieke invulling krijgen. In een hoofdstuk over wijkgericht werken wordt aandacht besteed aan alle beleidsthema's die elders in dit document ook aan de orde komen, maar dan uitgesplitst naar wijk. De analyse van beleidsthema's vindt primair plaats op wijkniveau.
De informatievoorziening rondom wijkgericht werken wordt vooral gevoed door gegevens uit de Zaanpeiling. Daar wordt dan ook voornamelijk uit geciteerd. Dit betekent dat feitelijkheden en meningen/percepties minder strikt zijn gescheiden dan in andere hoofdstukken.

UITGELICHT

- Per saldo zijn de inwoners van Zaanstad erg tevreden met hun eigen woonbuurt (7,9).
- Het oordeel over hoe prettig het is om te wonen in de wijk hangt samen met gevoel van betrokkenheid.
- Oordeel over aandacht die gemeente voor problemen in de buurt heeft is niet positief.
- Allochtonen zijn iets positiever in oordeel over aandacht van gemeente Zaanstad.
- Wijk Uitvoeringsplan (WUP) is matig bekend (11%).
- Bewoners zijn zeer geïnteresseerd in informatie over plannen voor de wijk.
- Bewoners van Poelenburg hebben minder belangstelling voor plannen voor de wijk.
- Jongeren zijn ondervertegenwoordigd bij inspraak- en informatiebijeenkomsten.
- Circa 20% van de inwoners bezoekt een gemeentelijke inspraak- of informatieavond.
- Doorgaans grote tevredenheid over inspraak- en informatieavonden.
- Onderhoudsniveau openbare ruimte is in 2009 gestegen ten opzichte van 2008.
- Gemiddeld 30% van de bewoners is actief betrokken bij de wijk of zou dat wel willen.
- Meldingen over de openbare ruimte worden afgehandeld in 4,6 dagen.
- Hondenpoep en rommel op straat zijn de vaakst genoemde vormen van overlast.

122 Dat het onderwerp "Leefbaarheid" hier apart besproken wordt is niet conform de programmabegroting, want daar komt niet "Leefbaarheid" maar "Beheer buitenruimte" aan de orde. Het onderwerp "Beheer buitenruimte" is te breed gebleken om in het kader van dit hoofdstuk afdoende te worden behandeld. Daarom is gekozen voor een iets andere invalshoek.

11.2 Kwetsbare wijken

11.2.1 Selectiecriteria

Zaanstad kent 19 wijken en 50 buurten. In 2008 rees de vraag of het mogelijk is om op basis van beschikbare statistieken buurten en/of wijken aan te wijzen die tekenen van zwakte vertonen en op termijn kunnen uitgroeien tot probleemgebieden. Op basis van een door O&S uitgevoerde scan zijn 13 buurten geïdentificeerd, die kwetsbaar scoren op een aantal terreinen[123]. Enkele kenmerken van die buurten worden in het onderstaande verder uitgewerkt.

Afb. 11.1 Wijken en buurten in Zaanstad die op meerdere criteria 'kwetsbaar' scoren. Volgorde op basis van 'kwetsbaarheid'

Volgorde	Buurt	Aantal inwoners
1	Poelenburg	7.970
2	Bomenbuurt	5.448
3	Peldersveld	5.400
4	Rosmolenbuurt	7.590
5	Hoornseveld	4.660
6	Burgemeestersbuurt	6.073
7	Boerejonkerbuurt	1.769
8	Kogerveld	3.035
9	Rosariumbuurt	1.331
10	Noorderhoofdbuurt	1.781
11	Wormerveer Noord	6.966
12	Spoorbuurt	637
13	Russische buurt	1.992

Bron: GBA, WOZ, RIO

In de kwetsbare wijken en buurten wonen in totaal circa 54.000 bewoners, 38% van de Zaanstedelijke bevolking. In Zaandam Zuidoost scoren alle wijken hoog op sociaal-economische kwetsbaarheid, verslechterende leefbaarheid en een kwalitatief zorgelijke woningvoorraad. In het noordelijk deel van Zaanstad wonen vooral in de buurten in Krommenie Oost en Wormerveer relatief veel inwoners die in een kwetsbaar sociaal-economische positie verkeren, en de woningvoorraad is daar relatief slecht. De Spoorbuurt en Russische buurt kampen met een goedkope en kwetsbare woningvoorraad.

11.2.2 Bevolkingssamenstelling

Sommige wijken worden getypeerd door een oververtegenwoordiging van een bepaalde bevolkingsgroepen. Dat wil zeggen dat die groepen meer dan gemiddeld in Zaanstad voorkomen in bepaalde wijken. Zo kent bijvoorbeeld de buurt Wormerveer Noord een hoger aandeel westerse allochtonen dan gemiddeld in Zaanstad. Alle wijken en buurten die niet genoemd zijn in onderstaand overzicht kennen dus aandelen die (min of meer) gelijk zijn aan het Zaanstedelijk gemiddelde.

123 De indicatoren zijn de aandelen van: 65-plussers, 80-plussers, niet-westerse allochtonen jonger dan 20 jaar, niet-westerse allochtonen ouder dan 64, niet-westerse allochtonen (totaal), eenouders, alleenstaanden. Het totaal huishoudensinkomen, totaal koopkracht. inkomen per huishouden, inkomen van actieve autochtonen resp. actieve allochtonen. En het aantal woningen met een lage WOZ waarde en huurwoningen.

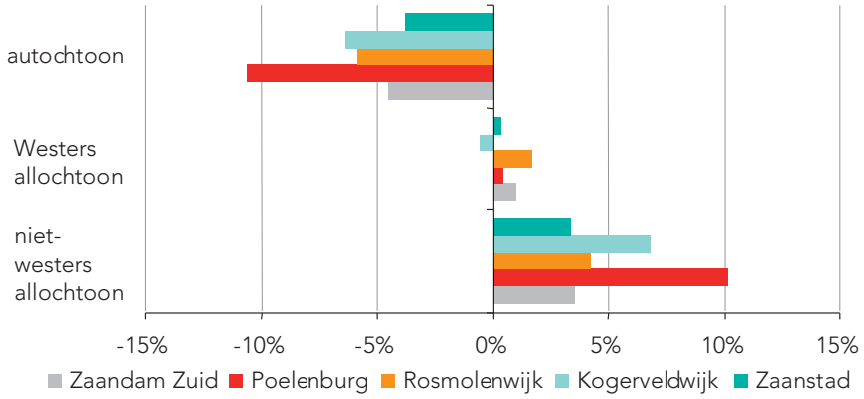
Afb. 11.2 Oververtegenwoordiging van bepaalde bevolkingsgroepen

	Oververtegenwoordiging van
Zaandam Zuidoost	Niet-westerse allochtonen, eenoudergezinnen
Hoornseveld/Rosmolenwijk	Ouderen
Wormerveer/Krommenie	Ouderen en alleenstaanden
Wormerveer Noord	Westerse allochtonen

Bron: GBA 2009

Uit onderstaande grafiek wordt duidelijk dat het aandeel autochtone inwoners in acht jaar tijd fors is afgenomen, en dat met name het aandeel niet-westerse allochtonen in diezelfde periode sterk is gegroeid. Opvallend is dat in Poelenburg de afname van het aandeel autochtonen sterker was dan de toename van het aantal niet-westerse allochtonen.

Afb. 11.3 Ontwikkeling allochtonen en autochtonen, 2000-2008

Bron: Zaanstad

11.2.3 Instroom

Tweederde van de nieuwe bewoners in Zaanstad komt uit Amsterdam. Zij vestigen zich vooral in Assendelft Noord, maar ook in Zaandam Zuidoost. Voor uitverhuizende Amsterdammers met een laag inkomen vormt Zaanstad na Almere en Diemen de belangrijkste bestemming. Pelders-/Hoornseveld trekt vooral inwoners vanuit andere wijken.
In de periode 2002-2006 was er een doorstroom waarneembaar: instroom van bewoners vanuit de regio en een uitstroom naar andere wijken (bijv. naar Saendelft en Willis). In Zaandam Zuid heeft dit vooral te maken met de herstructurering. In Zaandam West en Oude Haven vindt ook doorstroom plaats, maar op kleinere schaal. In Kogerveldwijk is er vrijwel geen verhuismobiliteit, en in Krommenie Oost en Wormerveer is de verhuismobiliteit laag.

11.2.4 Wonen

De woningvoorraad in de sociaal kwetsbare wijken is goedkoop en van een lage kwaliteit. Dat vertaalt zich in een lage WOZ-waarde: de gemiddelde WOZ-waarde van de woningen in de wijken van Zaandam Zuidoost is de laagste in geheel Zaanstad.
De wijken met de meeste huurwoningen zijn Poelenburg, Pelders-/Hoornseveld en Rosmolenwijk. Naoorlogse buurten zijn Poelenburg, Pelders-Hoornseveld, Wormerveer Noord en Kogerveld. Gemengd en met veel vooroorlogse woningen zijn Krommenie Oost, Zaandam Zuid, de Rosmolenbuurt, Russische buurt en Spoorbuurt.

De Zaanpeiling 2007 geeft aan hoe bewoners van de aandachtswijken hun buurt ervaren. Onderstaande tabel geeft de volgorde aan van sociaal kwetsbare wijken, waarbij de volgorde gebaseerd is op antwoorden op vier Zaanpeilingsvragen[124]. De bovenste wijk is de minst prettige om te wonen, volgens de inwoners. Het zijn dus vooral de bewoners van Zaandam Zuidoost die het minst prettig wonen, gevolgd door Wormerveer.

Afb. 11.4 Aandachtswijken in volgorde van woonbeleving

Wijken	Vindt u de buurt waarin u woont prettig of onprettig om in te wonen?	De mensen in deze buurt kennen elkaar nauwelijks	Als het maar enigszins mogelijk is ga ik uit deze buurt	verhuizen Ik voel mij thuis bij de mensen die in deze buurt wonen
Poelenburg	1	3	1	2
Rosmolenwijk	2	5	4	4
Pelders-/Hoornseveld	3	1	3	3
Kogerveldwijk	4	4	2	1
Zaandam Zuid	9	10	6	16
Wormerveer	5	8	5	10
Krommenie Oost	12	11	8	17
Oude Haven	6	17	11	14

Bron: Zaanpeiling 2007

11.3 Betrokkenheid van inwoners

11.3.1 Bekendheid het het WUP

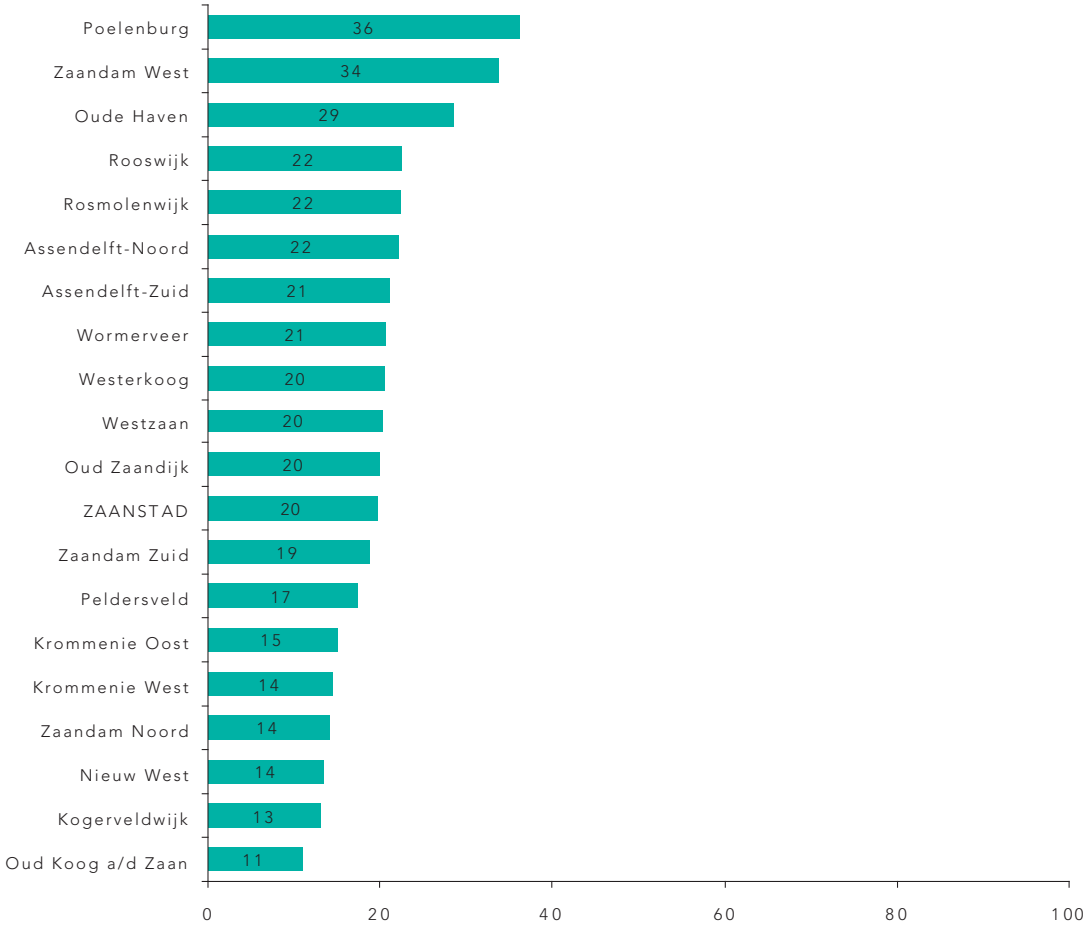
In de Zaanpeiling is geïnventariseerd of de inwoners geïnteresseerd zijn in de informatie vanuit de gemeente over hun wijk. Dat blijkt wel het geval te zijn, al varieert dat van 71% in Peldersveld tot 92% in Assendelft-Noord.
De relatief grote interesse in wijkinformatie contrasteert met de matige bekendheid van de bewoners met het wijkuitvoeringsprogramma (WUP), want van het bestaan daarvan is niet meer dan 11% op de hoogte. Bij de bewoners van Rosmolenwijk (19%), Oud Zaandijk (18%) en Rooswijk (17%) valt het nog mee, maar bij de inwoners van Westzaan (4%) en Krommenie Oost (5%) niet. Het zijn vooral ouderen (65-plussers) die op de hoogte zijn van het WUP voor hun wijk (16%).

124 1-Vindt u de buurt waarin u woont prettig of onprettig om in te wonen?; 2-De mensen in deze buurt kennen elkaar nauwelijks; 3-Als het maar enigszins mogelijk is ga ik uit deze buurt verhuizen; 4-Ik voel mij thuis bij de mensen die in deze buurt wonen.

11.3.2 Actieve betrokkenheid bij de wijk

In het verlengde van interesse in wijkinformatie ligt het actief betrokken zijn bij wijkactiviteiten. Gemiddeld zegt 14% van de inwoners van Zaanstad actief betrokken te zijn bij hun wijk. Nog eens 16% is dat niet, maar zou dit wel willen. De daadwerkelijke, actieve betrokkenheid is het grootst in Westzaan (23%), Rosmolenwijk (22%), Zaandam West (21%) en Wormerveer (20%) en het kleinst in Rooswijk (6%). Allochtonen geven vaker aan zich actief in te willen zetten (27%).

Afb. 11.5 Actieve betrokkenheid bij de wijk naar wijk (%)

Bron: Zaanpeiling 2009

11.3.3 Betrokkenheid en woonbeleving

Het oordeel over hoe prettig het is om in een wijk te wonen hangt samen met het gevoel van betrokkenheid met die wijk (zie onderstaande tabel). Hoe die relatie precies is, is niet bekend: het is mogelijk dat iemand die ergens prettig woont zich daardoor meer betrokken voelt bij de wijk, maar het is ook voorstelbaar dat een grote mate van betrokkenheid automatisch leidt tot een positievere woonbeleving.

Afb. 11.6 Percentage inwoners dat zich medeverantwoordelijk voelt voor de leefbaarheid in de wijk, afgezet tegen de vraag hoe prettig ze het vinden om in de wijk te wonen

	Ja, ik voel mij medeverantwoordelijk	Nee, ik voel mij niet medeverantwoordelijk	Weet niet	Totaal
Zeer prettig	91	5	4	100
Prettig	83	9	8	100
Onprettig	56	29	16	100
Zeer onprettig	56	37	7	100
Geen mening	53	20	27	100
Totaal	82	10	8	100

Bron: Zaanpeiling 2007

Het voelen van medeverantwoordelijkheid is echter nog geen garantie voor het actief mee willen werken aan het verbeteren van de buurt. Van degenen die zich verantwoordelijk voelen is (slechts) een kwart daadwerkelijk actief geweest.

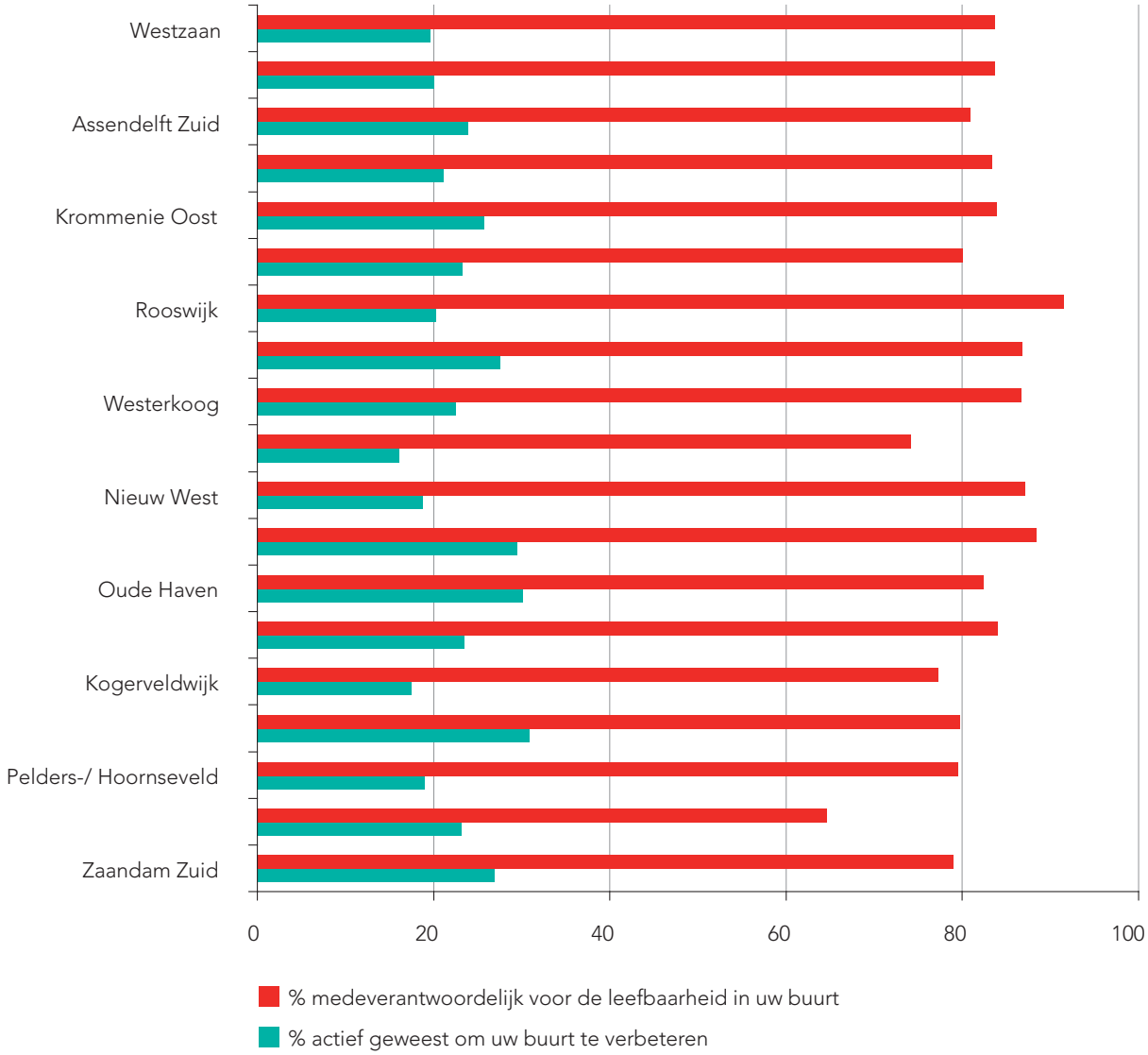
Afb. 11.7 Percentage inwoners dat zich medeverantwoordelijk voelt voor de leefbaarheid in de buurt, afgezet tegen de vraag of ze zelf actief zijn om de buurt te verbeteren

	Voelt u zich medeverantwoordelijk?			
	Ja	Nee	Weet niet	Totaal
Actief geweest?				
Ja	27	5	4	23
Nee	65	90	76	68
Geen mening	8	5	20	9
Totaal	100	100	100	100

Bron: Zaanpeiling 2007

Er zijn wijken waar het verschil tussen enerzijds het gevoel van verantwoordelijkheid voor de leefbaarheid van de buurt en anderzijds het actief meewerken aan die leefbaarheid aanzienlijk groter is dan voor Zaanstad als totaal. Dat is vooral zo in Rooswijk en Nieuw West.

Afb. 11.8 Verschil tussen gevoel van medeverantwoordelijkheid hebben en daadwerkelijk actief zijn voor de leefbaarheid in de buurt

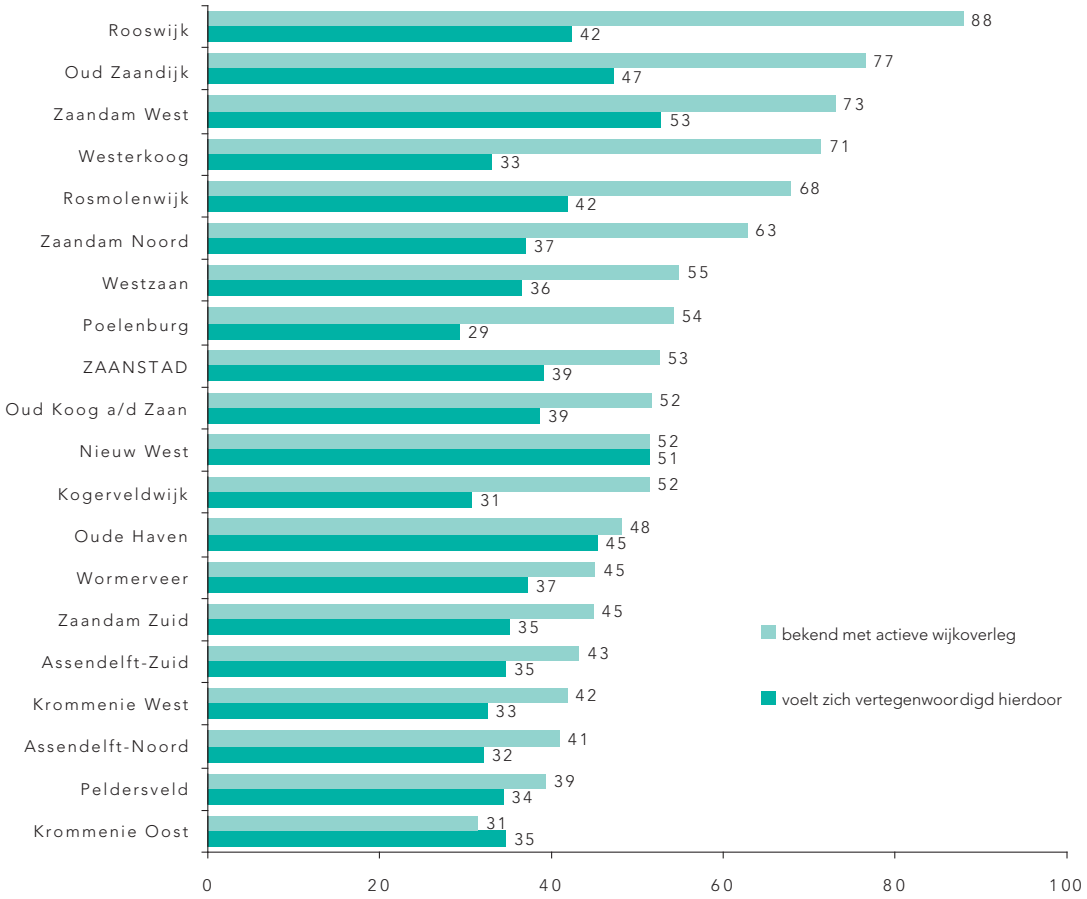
Bron: Zaanpeiling 2007

11.3.4 Bekendheid met wijkoverleg

Van alle bewoners weet 53% dat er een wijkoverleg is. Naar wijk loopt dit uiteen van 88% in Rooswijk tot 31% in Krommenie Oost. De bekendheid van het wijkoverleg is vergeleken met 2007 (57%) en 2006 (56%) iets gedaald.

Van alle bewoners voelt 39% zich vertegenwoordigd tijdens het wijkoverleg in hun wijk, maar 34% niet. Jongeren tot 30 jaar voelen zich iets minder vertegenwoordigd (33%), 65-plussers juist meer (41%). In Zaandam West wonen de meeste mensen die zich door het wijkoverleg vertegenwoordigd voelen (53%). Het aandeel bewoners dat zich niet vertegenwoordigd voelt, is vergeleken met 2007 gestegen (26%).

Afb. 11.9 Bekendheid met en vertegenwoordigd voelen door het wijkoverleg naar wijk (%)

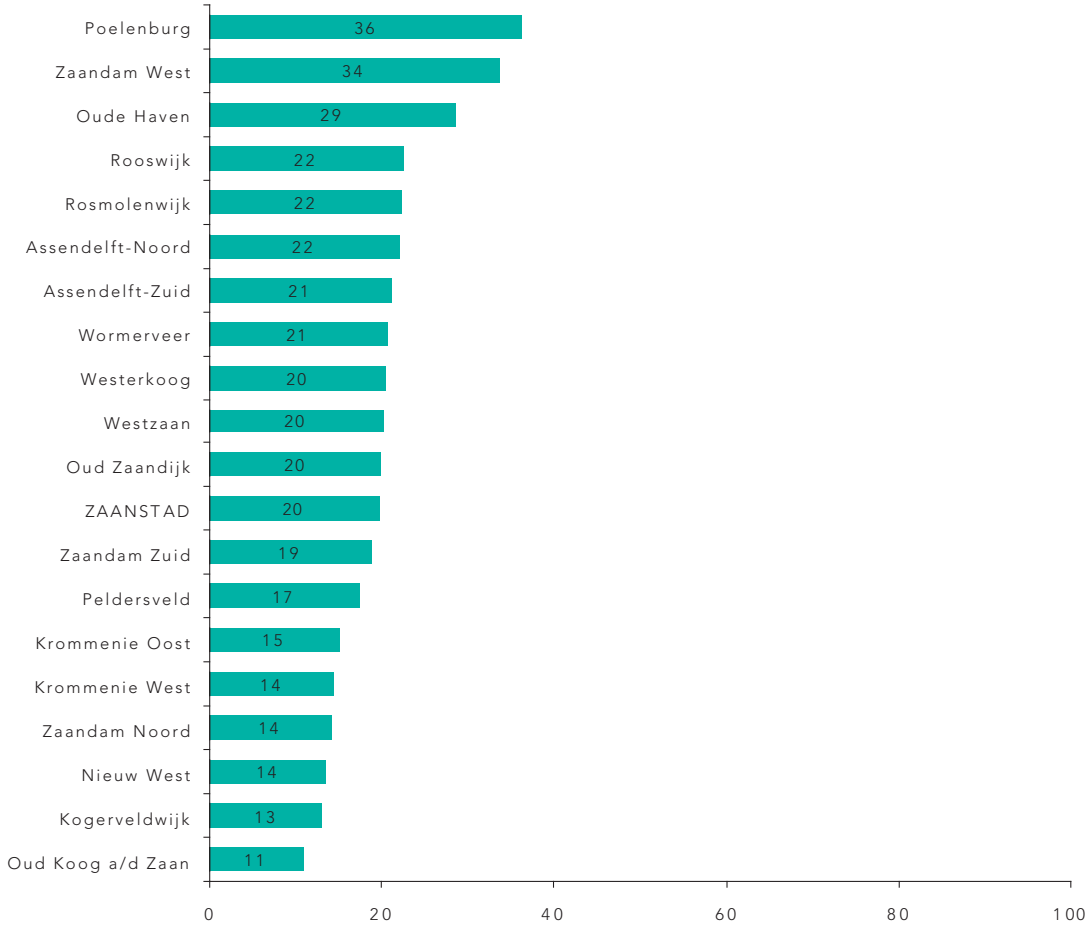
Bron: Zaanpeiling 2009

11.3.5 Inspraak- en informatieavonden

De meest actieve vorm van betrokkenheid is het participeren in gemeentelijke inspraak- en informatiebijeenkomsten. Eén op de vijf inwoners van Zaanstad (20%) heeft het afgelopen jaar wel eens een gemeentelijke inspraak- en informatiebijeenkomst bezocht. In Poelenburg en Zaandam West hebben relatief veel en in Koog a/d Zaan juist relatief weinig inwoners deze bijeenkomsten bezocht. Jongeren tot 30 jaar zijn duidelijk ondervertegenwoordigd bij een dergelijke bijeenkomst (9%), evenals allochtonen (12%), maar 65-plussers treft men juist vaker aan (25%). In 2007 had een vergelijkbaar aandeel een gemeentelijke inspraak- of informatiebijeenkomst bezocht (19%). In 2006 (24%) en 2004 (27%) waren bewoners echter actiever op dit terrein.

Bewoners laten zich over het algemeen positief uit over de bijeenkomst die ze hebben bezocht. Zo vond 29% deze waardevol en nog eens 50% min of meer waardevol. Bewoners van Poelenburg (3% waardevol) en Oud Koog a/d Zaan (8% waardevol) zijn het minst positief. Het meest te spreken over de bijeenkomsten zijn bewoners van Zaandam Zuid en Rosmolenwijk (44% waardevol). Het oordeel wijkt over de jaren nauwelijks af.

Afb. 11.10 Bezoek aan een inspraak- of informatiebijeenkomst naar wijk (%)

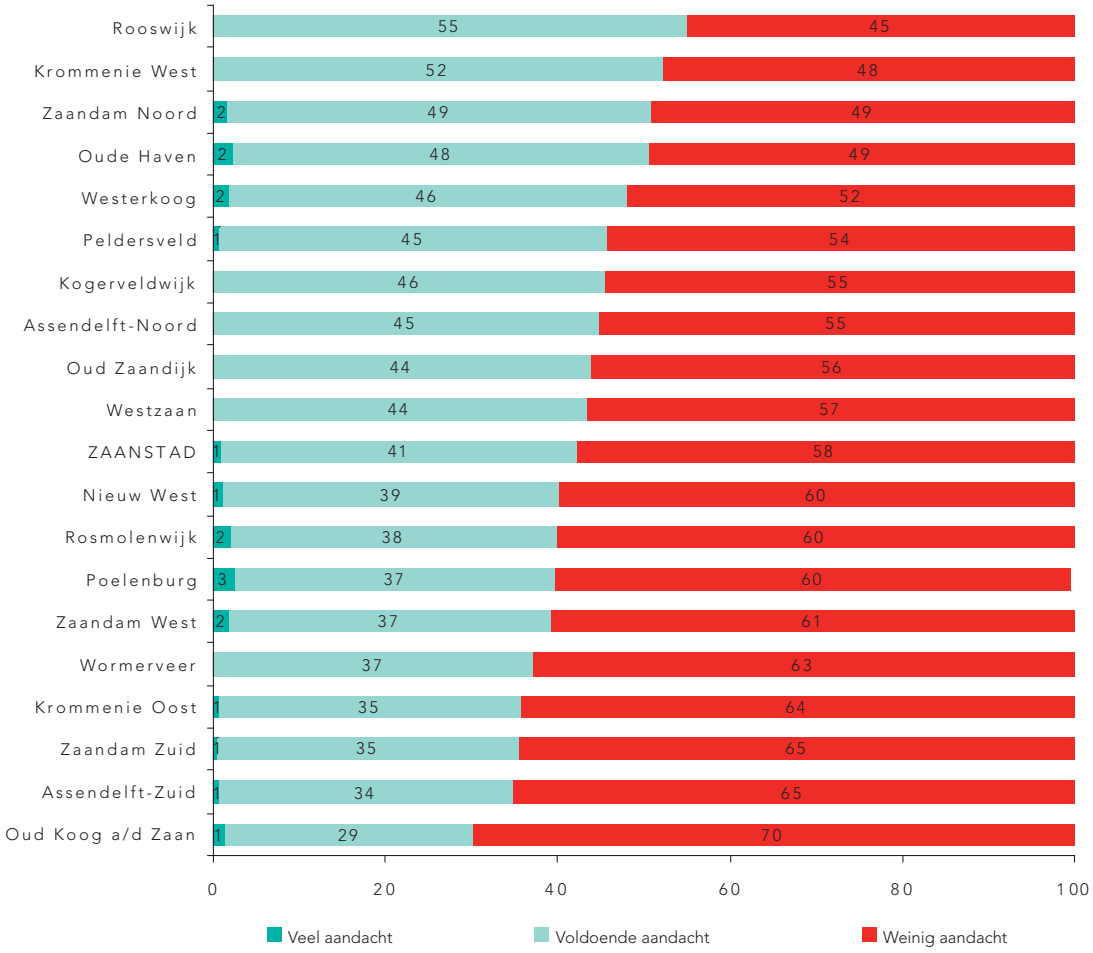

Bron: Zaanpeiling 2009

11.3.6 Aandacht van de gemeente voor de buurt

Heeft de gemeente aandacht voor de problemen in de buurt? Minder dan de helft van de inwoners (42%) vindt de aandacht die de gemeente heeft voor de problemen in de buurt voldoende. De bewoners van Rooswijk zijn nog het meest positief (55% voldoende aandacht), maar in Oud Koog a/d Zaan is men relatief negatief (70% onvoldoende aandacht).
Inwoners tot 40 jaar en allochtonen zijn over het algemeen iets positiever over de gemeente (respectievelijk 51% en 54% weinig aandacht).

Afb. 11.11 Aandacht van de gemeente voor de problemen in de buurt naar wijk (%)

Bron: Zaanpeiling 2009

11.3.7 Oordeel over de inspraak

In het algemeen vindt één op de drie inwoners dat de inwoners van Zaanstad voldoende inspraak hebben bij de totstandkoming van gemeentelijke plannen, 11% vindt van niet. Bewoners die een informatiebijeenkomst hebben bezocht, geven vaker aan dat ze onvoldoende inspraak hebben (62%). Naar wijk, leeftijd en geslacht verschilt het oordeel niet. Alleen allochtonen zijn vaker positief over de inspraakmogelijkheden (18%).

11.4 Leefbaarheid

In het eerste deel van dit hoofdstuk is ingegaan op de mate waarin inwoners van Zaanstad betrokken zijn bij het maken van plannen voor de wijk en de buurt. Wijkbetrokkenheid van bewoners en het beheer van de openbare ruimte liggen thematisch dicht bij elkaar. Beide hebben grote invloed op de leefbaarheid van een wijk. Er is een aantal indicatoren waarin dat tot uiting wordt gebracht. Die worden in de volgende paragrafen belicht.
In tegenstelling tot het thema 'wijkgericht werken' is voor wat betreft het thema 'leefbaarheid' wel het een en ander bekend op bovenlokaal niveau. Het gaat dan vooral om informatie uit de Integrale Veiligheidsmonitor (IVM) en de Leefbaarometer.

11.4.1 Leefbaarheidsaspecten Integrale Veiligheidsmonitor (IVM)

De beoordeling door de inwoners van Zaanstad van de leefbaarheid is voor een belangrijk deel gebaseerd op de fysieke kwaliteit van de openbare ruimte. De Integrale Veiligheidsmonitor laat zien dat Zaanstad op alle punten lager scoort dan Nederland als geheel.
Op het gebied van leefbaarheid zijn op basis van de Integrale Veiligheidsmonitor enkele schaalscores berekend, en ook hier valt op dat Zaanstad op alle aspecten negatiever scoort dan Nederland als geheel.

Afb. 11.12 Schaalscores op diverse leefbaarheidsaspecten

	Zaanstad	Nederland
Fysieke kwaliteit buurtvoorzieningen	5,3	5,9
Rapportcijfer woonomgeving (gemiddeld)	7,2	7,4
Rapportcijfer leefbaarheid (gemiddeld)	7	7,4
Verkeersoverlast	4,3	3,7
Verloedering fysieke woonomgeving	4,8	3,6
Sociale overlast	2	1,7
Overige overlast	1,6	1,3

Bron: IVM 2009

De leefbaarheid wordt mede bepaald door de inrichting, het beheer en de handhaving in de openbare ruimte. Daar voert de gemeente beleid op. Via de Integrale Veiligheidsmonitor is bekend hoe de inwoners van Zaanstad denken over de manier waarop de gemeente Zaanstad omgaat met vraagstukken rondom leefbaarheid en veiligheid (L&V). Vergeleken met de situatie in Nederland als geheel, wordt de aanpak in Zaanstad iets negatiever gewaardeerd. Vooral de mate waarin de gemeente bereikbaar is voor L&V-klachten, scoort in Zaanstad relatief laag.

Afb. 11.13 Oordeel van inwoners over aanpak van gemeente van L&V-vraagstukken
(% helemaal mee eens)

	Zaanstad	Nederland
Gemeente heeft aandacht voor L&V	38	49
Gemeente informeert over L&V	45	47
Gemeente betrekt buurt bij aanpak L&V	34	40
Gemeente is bereikbaar voor klachten L&V	41	52
Gemeente reageert op klachten L&V	26	33
Gemeente komt afspraken na m.b.t. L&V	19	26

Bron: IVM 2008

11.4.2 De Leefbaarometer van het ministerie van VROM

Om aan het verzamelbegrip 'leefbaarheid' een eenduidige invulling te geven heeft het ministerie van VROM de zgn. Leefbaarometer ontwikkeld[125]. Op basis van 49 indicatoren wordt een eenduidig beeld gecreëerd. Per gebied kan de score worden bekeken op zes onderdelen: veiligheid, sociale samenhang, samenstelling bevolking, niveau voorzieningen, publieke ruimte en woningvoorraad. Als bijvoorbeeld de leefbaarheid in een gebied verbetert, wordt in de Leefbaarometer zichtbaar of dit vooral komt doordat de wijk veiliger is geworden, er meer voorzieningen (winkels, horeca) zijn, of dat de sociale samenhang is verbeterd. De kaart in onderstaande afbeelding geeft een beeld van de resultaten van Zaanstad, waarbij de waarden variëren van 'zeer positief' (donkergroen) tot 'matig' (oranje). Wat opvalt, is dat in Zaanstad de extreme waarden 'negatief' en 'zeer negatief' ontbreken (evenals 'uiterst positief' overigens).

Afb. 11.14 De leefbaarheid in Zaanstad op basis van de Leefbaarometer (2008)

Volgens de Leefbarometer van het ministerie van VROM[126] zijn de leefbaarheidproblemen op basis van overlast en verloedering in Zaanstad minder groot dan in veel andere steden, maar zijn er wel verschillen tussen de wijken[127]. Poelenburg scoort het hoogst. Hier gaat het om drugs, vernieling, rommel, last van omwonenden en auto-inbraak. Gevolgd door Hoornseveld, Bomenbuurt (Zaandam Zuid) en Rosmolenbuurt. Delen van Nieuw West (Westerspoor, Westerwatering) en Westerkoog hebben vooral last van jongeren, vernieling, bekladding en fietsendiefstal.

125 Leefbaarheid van wijken, onderzoek uitgevoerd door RIGO in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Ruimtelijke Ordening en Milieu, februari 2004.

126 De Leefbaarheidsscore wordt berekend met behulp van 49 indicatoren. Die zijn bepaald aan de hand van uitvoerig onderzoek over hoe buurtbewoners de leefbaarheid beleven. Per gebied kan de score worden bekeken op zes onderde-len: veiligheid; sociale samenhang; samenstelling bevolking; niveau voorzieningen; publieke ruimte; woningvoor-raad. Als bijvoorbeeld de leefbaarheid in een gebied verbetert, wordt in de Leefbaarometer zichtbaar of dit vooral komt omdat de wijk veiliger is geworden, er meer voorzieningen (winkels of horeca) zijn of dat de sociale samenhang is verbeterd. VROM www.leefbarometer.nl

127 Leefbaarheid in Zaanstad, G. Marlet en C. van Woerkens oktober 2008. Op basis van politierapportages is de mate van vernielin-gen, bekladding, rommel op straat, overlast van dronken mensen, jeugd, omwonenden, inbraak in wonin-gen, fietsendiefstal, auto-inbraak en geweldsmisdrijven in de wijken in kaart gebracht.

11.4.3 Gewenste basiskwaliteit

Leefbaarheid wordt voor een belangrijk deel bepaald door de kwaliteit van de buitenruimte. In Zaanstad moet die kwaliteit voldoen aan genormeerde criteria. In 2009 zijn 22 steekproeven genomen van steeds 10 schouwvakken van 50 bij 50 meter, die zijn beoordeeld en waarbij bekeken is of het uitgevoerde onderhoud voldoet aan de 'basiskwaliteit' zoals vastgelegd in de 'Discussienota Onderhoud Groen&Wegen'. Het resultaat is in onderstaande afbeelding weergegeven. De percentages hebben betrekking op het aantal schouwvakken dat voldoet aan de norm. De conclusie is dat het onderhoudsniveau is gestegen ten opzichte van 2008. Het gemiddelde percentage is gestegen van 88% naar 92%.

Afb. 11.15 Beoordeling van de mate waarin kwaliteit van uitgevoerd onderhoud voldoet aan norm

	2008 (%)	2009 (%)	Verschil 2009 t.o.v. 2008 (%)
Onkruidbeheersing verharding	80	95	+15
Reiniging verharding	58	85	+27
Verwijderen van zwerfvuil	88	95	+7
Verwijderen van takken	100	99	-1
Verwijderen van blad	96	97	+1
Maaien van gazons	78	79	+1
Maaien van ruw gras	100	100	0
Onkruidbeheersing groen	65	82	+17
Snoeien randen beplanting	85	92	+7
Knippen hagen en blokhagen	93	0	-93
Verwijderen van waterlot bomen	90	95	+5
Legen van afvalbakken	100	97	-3
Legen van hondenpoepbakken	100	96	-4
Onkruidbeheersing speelplaatsen	92	88	-4
Reinigen ondergrond speelpl.	100	92	-8

Bron: gemeente Zaanstad, afd. R&B

Daarnaast heeft de gemeente Zaanstad in het kader van de beheersing van zwerfaval in 2008 een nulmeting laten uitvoeren naar verschillende vormen van vervuiling/verloedering van de openbare ruimte. De gemeente monitort nu de 'schoonheid' van de openbare ruimte. In het bestuurs-akkoord is het afgesproken dat in het kader van 'Zaanstad op orde: schoon, heel en veilig' de milieuoverlast wordt teruggedrongen. Of dat lukt wordt onder andere vastgesteld aan de hand van de schoonheid van de openbare ruimte.

De objectief vastgestelde cijfers (op basis van het aantal aangetroffen stukken vuil per m^2) geven een indicatie van hoe vuil de onderzoekers bepaalde meetpunten hebben aangetroffen. Het zijn gemiddelden, dus er kunnen verschillen in de 'schoonheidsgraad' bestaan tussen de verschillende meetpunten. De hoeveelheid grof zwerfafval in groengebieden scoort met een 5,8 een stuk lager dan grof zwerfafval op de verhardingen, maar voor groen is het eindcijfer op minder meetpunten gebaseerd.

Afb. 11.16 Beoordeling van de 'schoonheid' van de openbare ruimte

	Cijfer
Grof verhard	7,7
Groef groen	5,8
Fijn verhard	6,7
Fijn groen	7,1

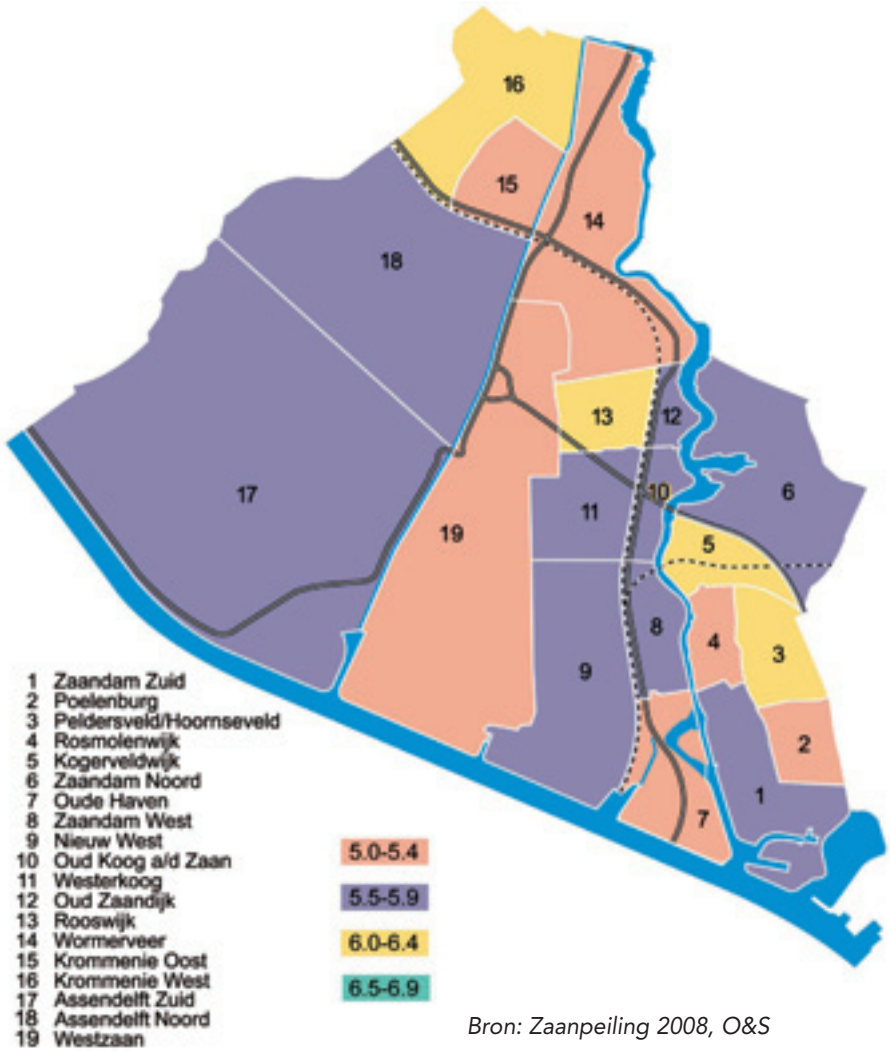
Bron: Zwerfaval in Zaanstad, nulmeting, CREM, 2009

11.4.4 Rapportcijfer voor buurtonderhoud

In de Zaanpeiling 2008 oordeelden inwoners over diverse aspecten van onderhoud van de openbare ruimte[128]. Het rapportcijfer over het onderhoud in de eigen buurt is gemiddeld 5,7 en over geheel Zaanstad 5,9. Opmerkelijk is de trendbreuk. De rapportcijfers voor het onderhoud in de buurt zaten sinds 1998 in de lift, maar sinds 2007 is een daling ingezet. Dit geldt met name voor het onderhoud van de voetpaden.

De hoogste score (6,2) voor onderhoud in de eigen buurt ontvangt Rooswijk, Assendelft Noord, Kogerveldwijk en Krommenie West (6,1). In 2007 scoorde Oud Zaandijk nog met een 6,5 bovengemiddeld, maar in 2008 is de waardering van de inwoners van deze wijk gedaald naar 5,9. Oude Haven (5,0) en Rosmolenwijk (5,3) komen er het minst goed vanaf.

Afb. 11.17 Gemiddeld rapportcijfer onderhoud in de eigen buurt

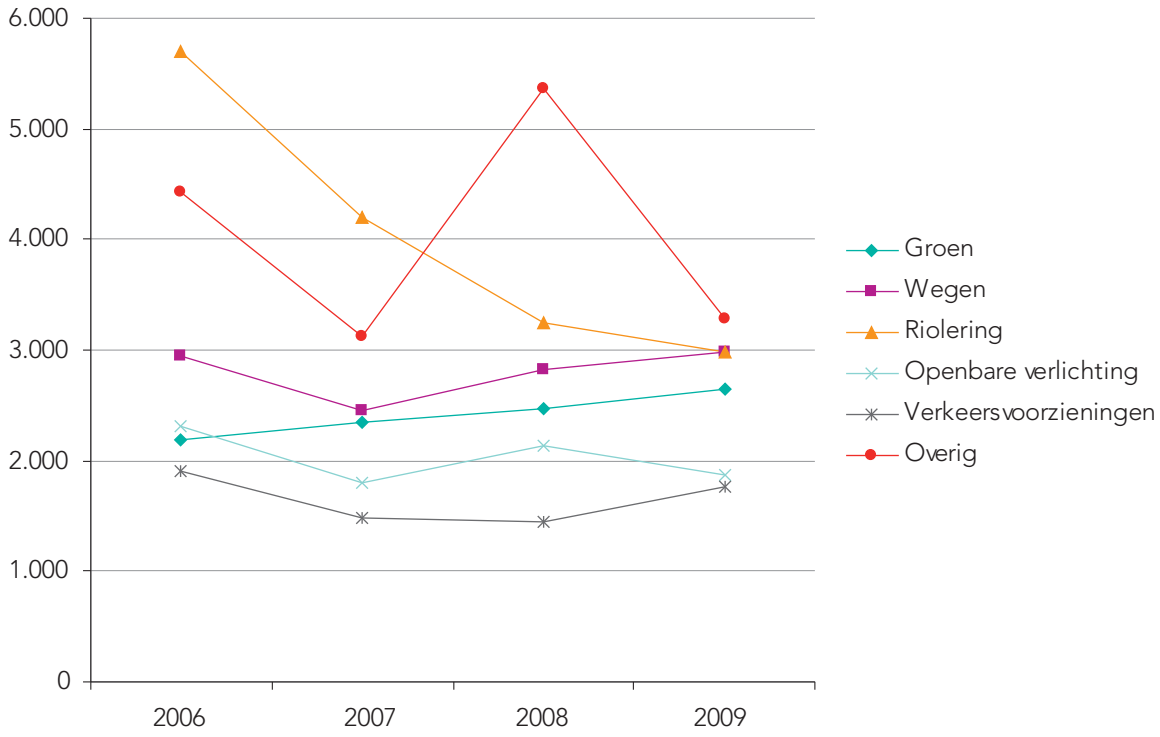
Bron: Zaanpeiling 2008, O&S

128 De Zaanpeiling meet het oordeel over het buurtonderhoud op andere een andere manier dan de Integrale Veiligheidsmonitor (IVM), met als gevolg dat de cijfers iets verschillend zijn.

11.5 Overlast

Behalve de beoordeling aan de hand van criteria, is het aantal meldingen van overlast in de openbare ruimte een concrete indicator voor de staat van de fysieke omgeving. Het gaat dan om meldingen die door inwoners zijn gedaan bij het centrale meldpunt van de gemeente[129]. Het gaat om verschillende soorten meldingen. De volgende afbeelding laat de ontwikkeling zien van de afgelopen vier jaar. Waar de meeste soort meldingen de neiging hebben om licht te stijgen, gaat het aantal meldingen over rioleringen fors omlaag. Opvallend is het fluctueren van het aantal meldingen in de categorie 'overig'[130].

Afb. 11.19 Aantal meldingen voor de openbare ruimte (excl. handhaving en afvalinzameling)

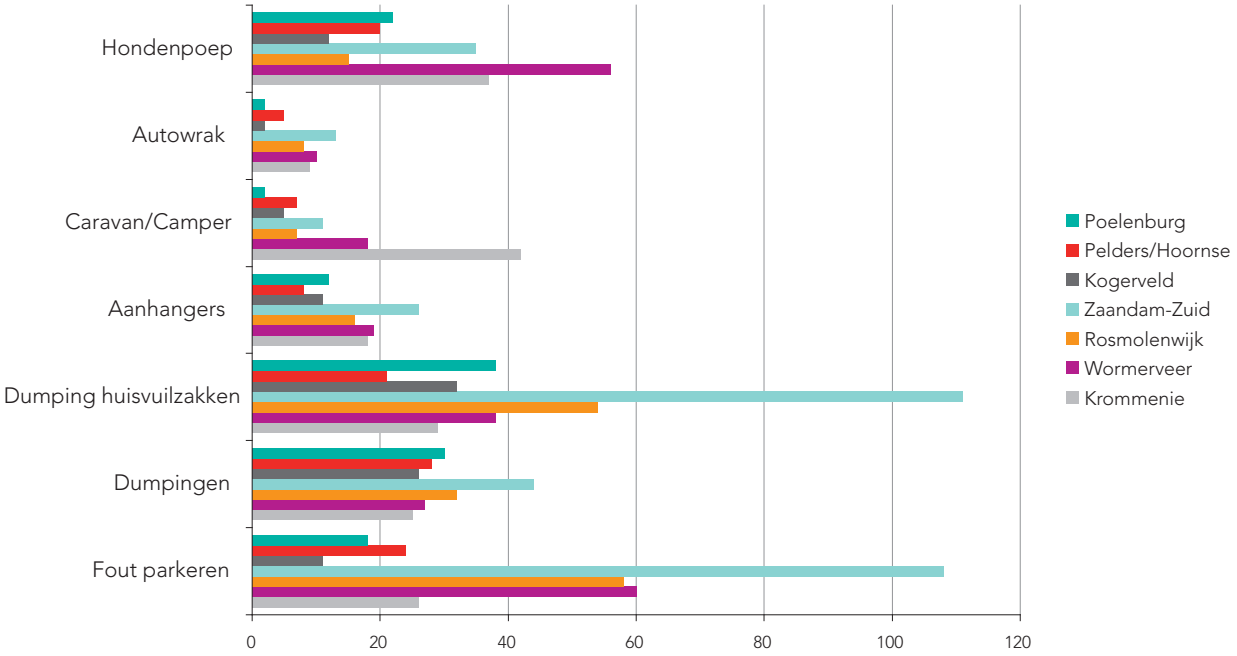

Bron: Aris

Uit de klachtenregistratie wordt duidelijk dat er in de zeven aandachtswijken en met name Zaandam Zuid, Rosmolenwijk en Poelenburg veel meldingen zijn van dumpingen van vuilniszakken. In Zaandam Zuid, Rosmolenwijk en Wormerveer zijn de meeste meldingen over fout parkeren.

129 Afvaldumpingen (algemeen), dumping huisvuilzakken, graffiti, hondenpoep, veegdienst (zwerfvuil).
130 Begraafplaatsen, botulisme, graffiti, watergangen, pompen en gemalen, onkruidbestrijding en zwerfafval en vegen op verharding, speelplaatsen, plaagdieren, hondenpoep en gladheidbestrijding.

Afb. 11.20 Aantal overlastmeldingen per wijk en per categorie, 2008

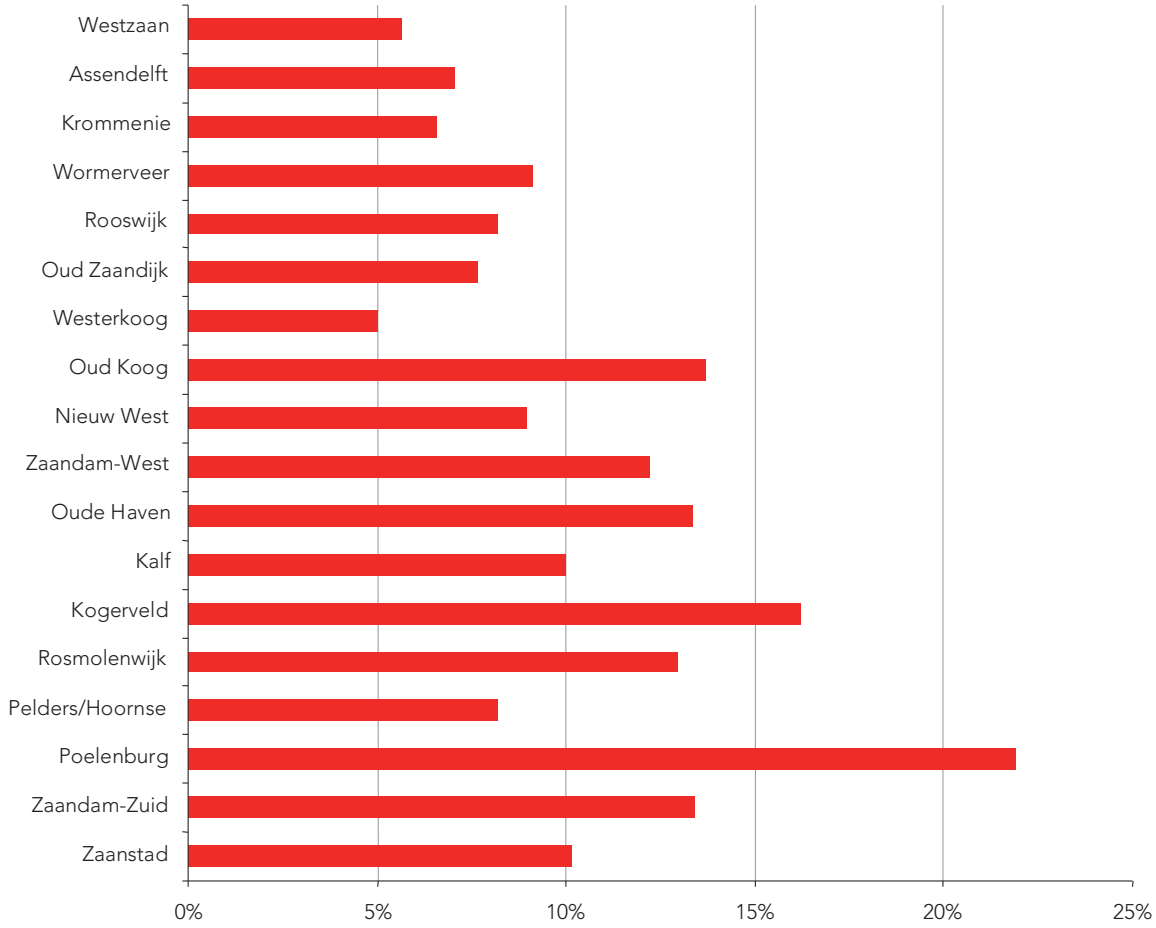

Bron: Aris

In de volgende afbeelding is het aantal meldingen in 2008 weergegeven en dat aantal is gedeeld door het aantal huishoudens per wijk. Daardoor worden de wijken onderling vergelijkbaar[121]. Wat opvalt, is dat er een groep is van acht wijken die duidelijk boven het gemiddelde van Zaanstad 'scoort', en een groep die daar (beduidend) onder zit.

131 Het registratiesysteem (Aris) heeft een wijkindeling die iets afwijkt van de standaardindeling: er is geen wat betreft Assendelft geen onderscheid tussen Noord en Zuid, en bij Krommenie is er geen onderscheid tussen West en Oost. Wat in de standaardindeling Zaandam Noord heet, wordt in het registratiesysteem Kalf genoemd.

Afb. 11.21 Aantal meldingen van overlast in de openbare ruimte, gerelateerd aan het aantal huishoudens per wijk, 2008

Bron: ARIS-meldingen, bewerking O&S

Deze indicator is niet eenduidig. Het soort meldingen beslaat namelijk een breed terrein en varieert sterk in urgentie. Aangezien het hier niet gaat om het absolute aantal meldingen, maar om de verhouding tussen de wijken, is het aantal meldingen in dit geval wel degelijk een relevant kengetal. Het is zo dat de cijfers afhankelijk zijn van de meldingsbereidheid van inwoners. Maar omdat er geen redenen zijn om aan te nemen dat de meldingsbereidheid per wijk sterk verschilt, kunnen de verschillen tussen de wijken worden opgevat als reëel bestaande verschillen in de kwaliteit van de openbare ruimte.

11.5.1 Welke problemen komen waar het meest voor?

Opvallend is dat er enkele wijken zijn waar sommige problemen veel hoger scoren dan in de rest van Zaanstad. Daarbij springt Poelenburg eruit omdat die wijk op vier van 23 onderscheiden problemen veel hoger scoort dan gemiddeld. Het gaat om: de vervuiling van de woonomgeving; verpaupering; onveiligheid buitenshuis; de samenstelling van de buurtbevolking.

Afb. 11.22 Hoogst scorende problemen per wijk

	Gemiddeld	Hoogst scorende wijken
Slecht onderhoud bestrating	30%	Zaandam Noord (50%)
Vervuiling van de woonomgeving	23%	Poelenburg (50%)
Vandalisme	13%	Westerkoog (28%)
Onveilig verkeer	14%	Westerkoog (41%)
Te weinig winkels	13%	Kogerveldwijk (39%), Oud Zaandijk (27%)
Bereikbaarheid van de wijk met de auto	9%	Nieuw West (54%)
Overlast van bedrijven	3%	Oud Zaandijk (12%)
Geluidshinder	13%	Assendelft Zuid (37%)
Verkeersoverlast	8%	Westzaan (26%)
Hondenpoep op straat	26%	Zaandam Zuid (37%)
Te weinig groen	10%	Nieuw West (19%)
Verpaupering	9%	Poelenburg (18%)
Te weinig kinderspeelplaatsen	10%	Nieuw West (15%)
Slecht openbaar vervoer	4%	Oude Haven (17%)
Onveiligheid buitenshuis	2%	Poelenburg (13%)
Parkeerproblemen	26%	Assendelft Noord (46%), Oud Zaandijk (44%)
Drugsoverlast	2%	Oude Haven (8%)
Samenstelling buurtbevolking	6%	Poelenburg (16%)
Slecht onderhoud huizen	5%	Rosmolenwijk (12%)
Stankoverlast	6%	Oude Haven (19%)
Slecht onderhoud groen	10%	Krommenie West (20%)

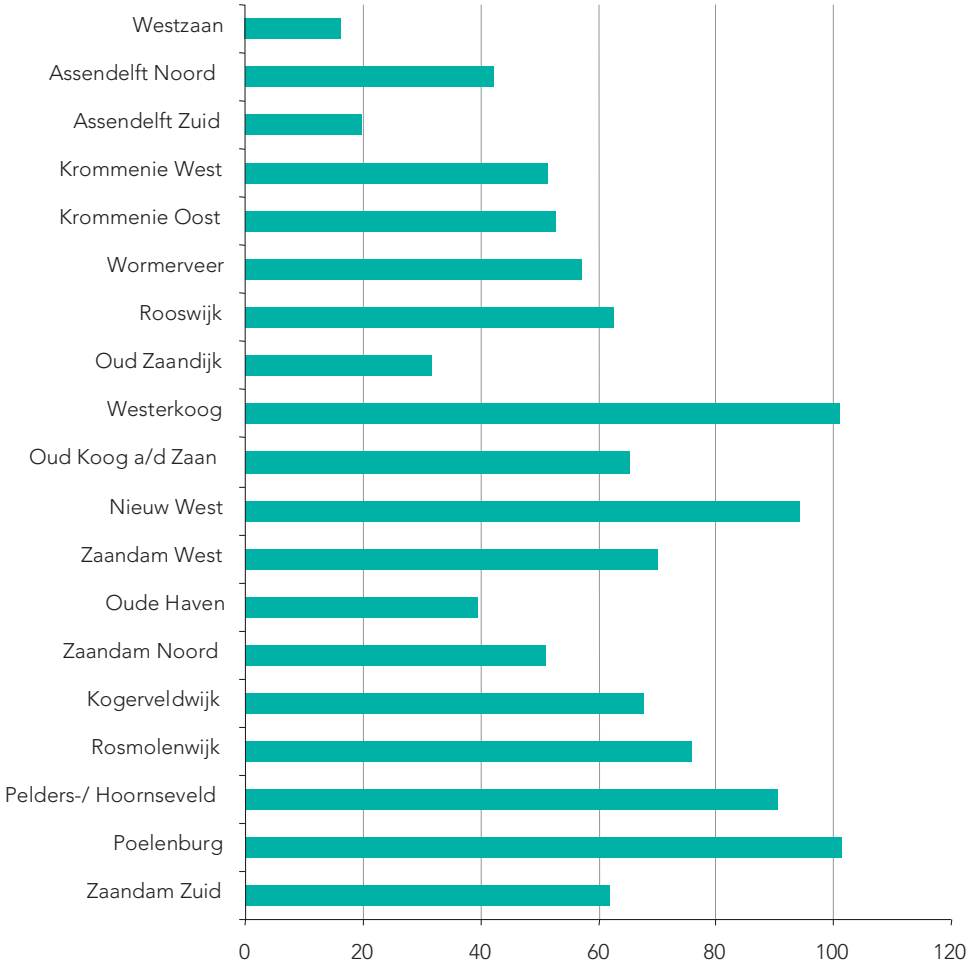
Bron: Zaanpeiling 2007

Behalve Poelenburg zijn er nog andere wijken met uitgesproken problemen. Bijvoorbeeld Nieuw West, waar 'bereikbaarheid van de wijk met de auto' zes keer hoger scoort dan gemiddeld: ruim de helft (54%) van de bewoners ervaart de autobereikbaarheid daar als een probleem. In Westerkoog worden vandalisme en onveilig verkeer relatief vaak genoemd als probleem. Hieronder een opsomming van in het oog springende problemen en de wijken waar ze vaak voorkomen.

11.5.2 Waar cumuleren de problemen?

Om een indruk te krijgen van welke wijken overall het meest problematisch zijn, zijn de gegevens uit de Zaanpeiling bewerkt tot een schaalscore. In de Zaanpeiling is gevraagd naar de mate waarin enkele vervelende zaken zich in de buurt van de inwoners voordoen. Daaronder zijn drie fysieke aspecten (bekladding van muren en gebouwen, rommel op straat en vernieling van telefooncellen en bushokjes).
Van alle drie genoemde aspecten zijn per wijk de percentages 'komt vaak voor in mijn wijk' bij elkaar opgeteld[132]. Dit resulteert in onderstaande afbeelding. Poelenburg en Westerkoog springen eruit als de wijken met relatief grote fysieke problemen, maar ook Nieuw West heeft in zekere mate te maken met verloedering van de openbare ruimte.

Afb. 11.23 Somscore van drie soorten verloedering

Bron: Zaanpeiling 2007

11.5.3 Ervaren problemen

Niet alle problemen die inwoners ervaren worden daadwerkelijk gemeld. Daarom is via Zaanpeiling bij de bewoners zelf gevraagd welke vorm van overlast volgens hen vaak voorkomt. Daaruit blijkt dat hondenpoep en rommel op straat de vaakst voorkomende vormen van overlast zijn. Opvallend is dat de hoogst scorende vormen van overlast vrijwel allemaal te maken hebben met de fysieke aspecten van de openbare ruimte.``

132 Dit is een zgn. somscore. De somscore heeft dus -net als een schaalscore- geen zelfstandige waarde, maar kan worden gebruikt als vergelijkingsmaatstaf tussen wijken.

Afb. 11.24 Aandeel van inwoners dat bepaald probleem ervaart

Slecht onderhoud bestrating	31%
Parkeerproblemen	27%
Hondenpoep op straat	27%
Vervuiling van de woonomgeving	23%
Onveilig verkeer	15%

Bron: Zaanpeiling 2007

Naast de Zaanpeiling is ook ander bewonersonderzoek uitgevoerd naar de ervaren kwaliteit van de openbare ruimte. Daarin is gevraagd aan de bewoners hoe vaak zij bepaalde vormen van vervuiling en verloedering daadwerkelijk tegenkomen. In afbeelding 11.17 is het percentage weergegeven dat vaak met elk van die vormen wordt geconfronteerd. De volgorde van problemen die uit dit onderzoek komen vrijwel overeen met die uit de Zaanpeiling.

Afb. 11.25 Aandeel van inwoners dat vormen van overlast ervaart

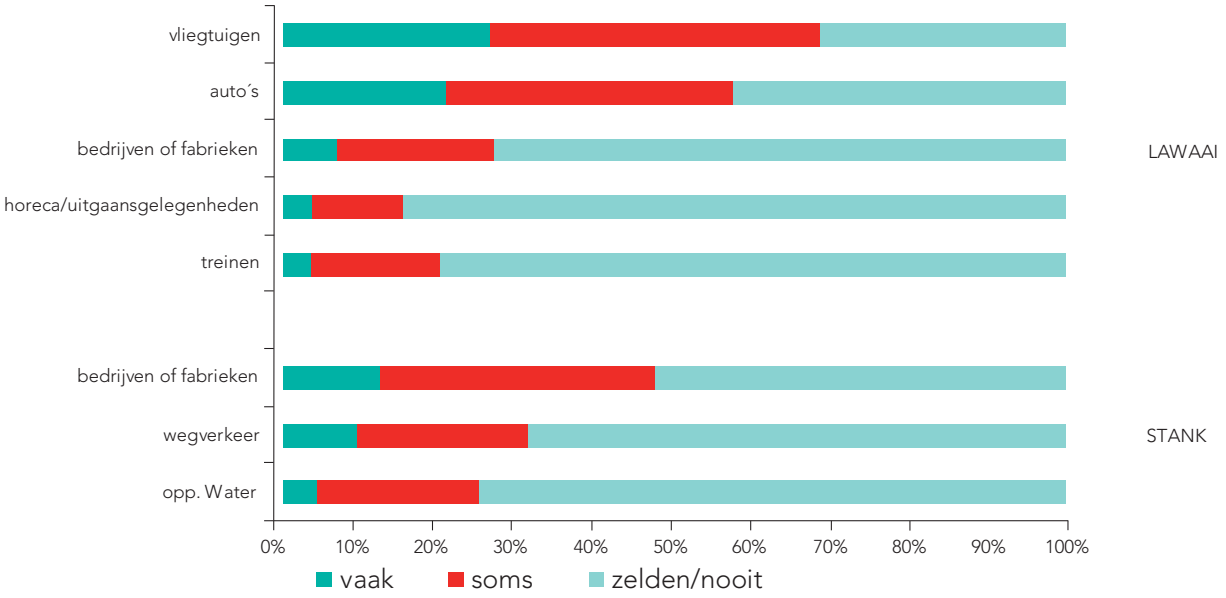
Hoe vaak wordt u geconfronteerd met … (% vaak)	
Hondenpoep	53%
Zwerfafval	36%
Losse stoeptegels	31%
Foutgeparkeerde voertuigen	26%
Onkruid	18%
Graffiti	12%
Kapot straatmeubilair	10%
Plakaffiches/posters	3%

Bron: bewonersonderzoek CREM

11.5.4 Lawaai en stank

Het onderwerp 'lawaai en stank' komt ook voor bij het hoofdstuk over Milieu, maar omdat het ook belangrijke elementen zijn in de beleving van de woonomgeving, wordt er ook hier aandacht aan geschonken.
De mate waarin bewoners zich aan lawaai en stank storen is weergegeven in onderstaande afbeelding, waarbij de lawaai- of stankbronnen afzonderlijk zijn weergegeven. De meest in het oog springende vorm van overlast is de geluidsoverlast door vliegtuigen. Het percentage inwoners dat 'vaak' hinder ondervindt van vliegtuigoverlast is vooral hoog in Assendelft Zuid (71%), Assendelft Noord (55%), Krommenie Oost (50%) en Krommenie West (53%). Deze gebieden liggen dan ook onder de vliegroutes van Schiphol.
Stankoverlast komt vooral van bedrijven en fabrieken. Bijna de helft van de inwoners van Zaanstad heeft daar 'soms' tot 'vaak' last van, een aandeel dat lijkt te groeien in de loop van de jaren. In 2005 was dit nog 44%. De wijken met de meeste stankoverlast van bedrijven en fabrieken zijn Oud Koog aan de Zaan en Oud Zaandijk, waar de ervaren stankoverlast ruim twee keer zo hoog is als het Zaanstedelijk gemiddelde.

Afb. 11.26 Lawaai- en stankoverlast rond de woning

Bron: Zaanpeiling 2007

11.5.5 Waardering woonomgeving

Per saldo zijn de inwoners van Zaanstad erg tevreden over hun eigen woonbuurt. In de Zaanpeiling 2007 noemt 92% de eigen buurt 'prettig' tot 'zeer prettig' om in te wonen. Ze geven hun eigen buurt gemiddeld rapportcijfer van 7,9. De inwoners van Westzaan waarderen de eigen buurt het hoogst (8,5) en die in Poelenburg het laagst (6,4). Deze situatie is al zo sinds de eerste metingen (2003).

11.6 Verloedering: perceptie versus meldingen

Het is de vraag of de perceptie van verloedering - gemeten via de Zaanpeiling - correspondeert met de reëel bestaande verschillen in fysieke verloedering zoals die in de Aris-meldingen tot uiting komen. Het is opvallend dat sommige wijken relatief hoog scoren op gepercipieerde verloedering en relatief laag op gemelde (c.q. objectieve) verloedering. Het omgekeerde komt overigens ook voor. In feite zijn vier categorieën wijken te onderscheiden:
In Poelenburg is veel verloedering en (dus) een hoog aantal meldingen. In Westzaan is het omgekeerde het geval (weinig verloedering, laag aantal meldingen). Voor drie wijken (Westerkoog, Nieuw West en Pelders-/Hoornseveld) geldt dat de perceptie van verloedering aanzienlijk negatiever is dan het aantal concrete meldingen van overlast zou doen vermoeden. Voor Rooswijk geldt het tegenovergestelde.

Afb. 11.27 Combinatie van verloederingsperceptie en werkelijke verloedering (meldingen)

		Score op gepercipieerde verloedering	
		Hoog	Laag
Score op het aantal meldingen	Hoog	Poelenburg	Rooswijk
	Laag	Westerkoog, Nieuw West, Pelders-/Hoornseveld	Westzaan

Bron: Zaanpeiling 2007, Aris-meldingen, bewerking O&S

Hoe komt het dat bewoners een relatief positief oordeel hebben over hun buurt, terwijl daar, op grond van de objectieve indicatoren, leefbaarheidproblemen zouden moeten zijn? Die vraag is alleen indirect te beantwoorden. Het blijkt[133] dat de mate waarin die afwijking optreedt, afhankelijk is van een aantal factoren. De mate waarin iemand aan de buurt gehecht is, speelt een rol, maar ook de tevredenheid over de eigen woning, de afwezigheid van overlast van directe buren, de etniciteit (vaker allochtoon), de eigendomssituatie van de woning (vaker huurder), de leeftijd (vaker jonger), de gezinssituatie (vaker alleenstaand), het inkomen (vaker laag), de woonduur in de wijk (vaker kort, tot 5 jaar) en tenslotte de bereidheid om zich in te zetten voor de buurt (vaker wel).

133 Leefbaarheid in Zaanstad, Atlas voor gemeenten, oktober 2008.

12 OPENBARE ORDE, VEILIGHEID EN HANDHAVING

12 OPENBARE ORDE, VEILIGHEID EN HANDHAVING

12.1 Inleiding

In dit hoofdstuk over openbare orde, veiligheid en handhaving laten we in de eerste plaats zien hoe veilig Zaanstad is. Vervolgens gaan we in op de vraag hoe veilig inwoners hun (wijk)omgeving vinden en brengen we het verschil tussen 'reële' en 'gepercipieerde' onveiligheid in beeld. In het bestuursakkoord 'Wederzijds Aanspreekbaar' stelt het gemeentebestuur ook expliciet dat het terugdringen van het onveiligheidsgevoel van burgers in de openbare ruimte een hoofdlijn is van het beleid.
Het aantal gegevens dat beschikbaar is voor het onderwerp handhaving is helaas beperkt.

UITGELICHT

- Het aantal aangiften per 100 inwoners ligt in Zaanstad relatief laag (6,1).
- De groei van het aantal verdachten is ongeveer gelijk aan het Nederlands gemiddelde.
- 26% van de inw. voelt zich wel eens onveilig, gelijk aan het Nederlands gemiddelde (25%).
- Er is in Zaanstad geen groot verschil tussen reële en ervaren onveiligheid.
- Poelenburg is de wijk met de sterkste gevoelens van onveiligheid.
- Er zijn in 2009 in totaal 871 ARIS-meldingen over hondenpoep binnengekomen.
- Er zijn in het kader van de handhaving in 2009 in totaal ruim 13.000 processen-verbaal opgesteld. Dat zijn er 35 per dag.

12.2 Kerncijfers criminaliteit

In 2007 zijn er in heel Nederland 216.750 verdachten van misdrijven geregistreerd. Dat was een groei van 3,5% ten opzichte van twee jaar ervoor. In Zaanstad bedroeg dat aantal 1.700, wat een groei betekent van 3,7%.

Afb. 12.1 Groei van het aantal verdachten van misdrijven 2005-2007 (%)

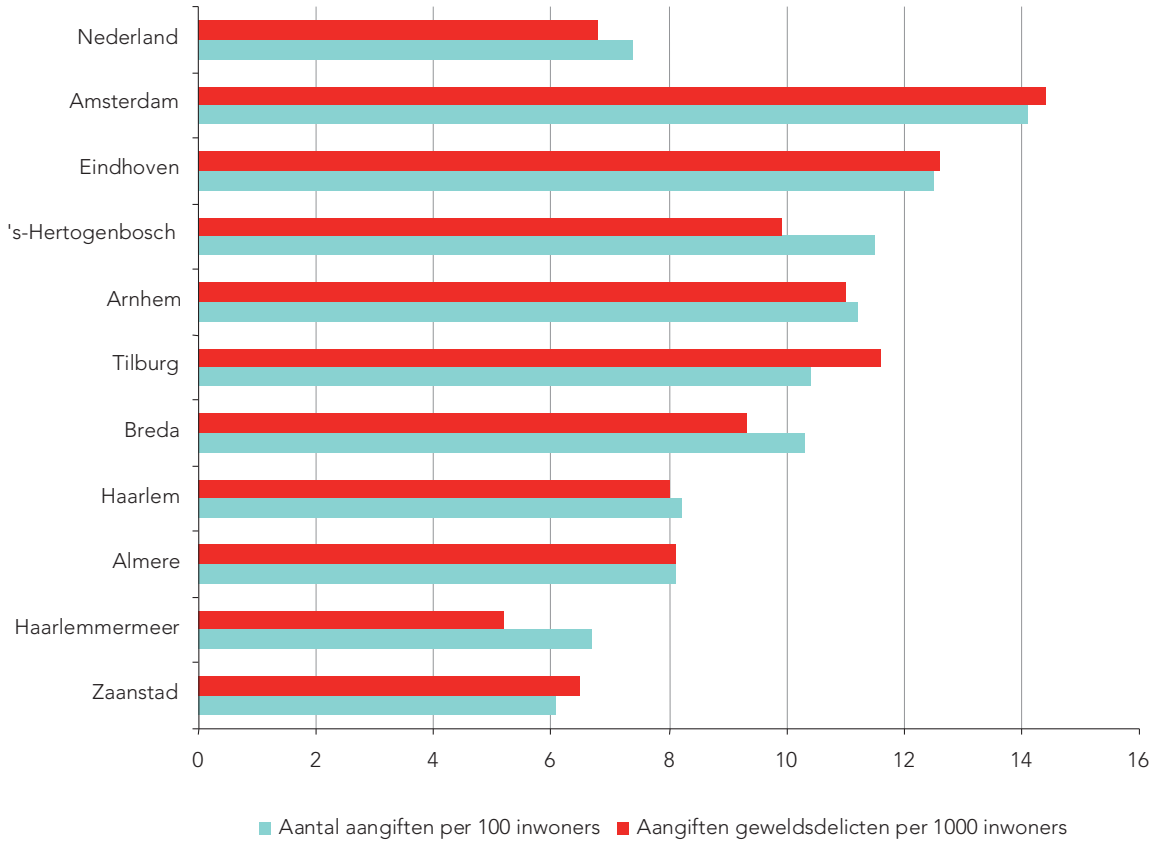
	Zaanstad	Nederland
Totaal verdachten van misdrijven	3,7	3,5
Vermogensmisdrijven	19,4	6,7
Vernieling en openbare orde	12,5	-1,1
Geweldsmisdrijven	21,4	6,9
Verkeersmisdrijven	-9,3	6,3
Drugsmisdrijven	0,0	-7,1
Overige misdrijven	0,0	1,8
Verdachten van meer soorten misdrijven	-20,0	2,6

Bron: CBS Statline

De groei van het aantal verdachten van misdrijven loopt voor wat betreft het totaal min of meer gelijk op met dat van Nederland als geheel, maar dat geldt niet voor de afzonderlijke soorten misdrijven. Vermogenscriminaliteit, vernielingen en geweldsmisdrijven groeien in Zaanstad sterker dan landelijk, al gaat het hier wel om kleine aantallen: grote procentuele fluctuaties duiden niet noodzakelijkerwijs ook op structurele wijzigingen.

In 2007 werden in Zaanstad door de politie 8.658 processen-verbaal opgemaakt[134]. Dat is 0,7% van het totaal aantal processen-verbaal in Nederland. Omdat dit percentage precies gelijk is aan het aandeel van Zaanstad in de totale Nederlandse bevolking, is de conclusie dat Zaanstad even (on)veilig is als het Nederlands gemiddelde. Voor een grote gemeente is dat een positief resultaat. In Zaanstad ligt het aantal aangiften per 100 inwoners op ongeveer 6,1(zie onderstaande afbeelding). Vergeleken bij een aantal andere grote gemeenten is dit vrij laag.

Afb. 12.2 Criminaliteit in een aantal grote steden (2007)

Bron: IVM

In de Misdaadmeter van het Algemeen Dagblad[135] worden alle gemeenten van Nederland voor 2008 met elkaar vergeleken op een aantal vormen van criminaliteit. Zaanstad staat met 1704 punten op een 59e positie. De meest onveilige stad is Eindhoven (163 punten) en de veiligste gemeente is Littenseradiel (5.909 punten).

In het kader van het Grotestedenbeleid houdt Zaanstad gegevens bij over enkele vormen van vaak voorkomende criminaliteit in Zaanstad. In onderstaande afbeelding staan de aangiftecijfers van enkele vormen van vaak voorkomende criminaliteit: woninginbraken, straatroof/overvallen, fietsendiefstal, winkeldiefstal en autodiefstal. De cijfers voor Zaandam Zuidoost en voor Zaanstad als totaal zijn weergegeven in aantal aangiften per 1.000 inwoners, maar voor Zaandam-Centrum is het werkelijke aantal weergegeven. Omdat er relatief weinig mensen in het Zaandam-Centrum-gebied wonen, is besloten om de aangiften niet aan dat aantal te koppelen. Dat zou een vertekend beeld geven.

134 Metropoolregio Amsterdam in beeld, DOS Amsterdam, 2008.
135 29 mei 2010

Afb. 12.3 jaartotalen van aangiften van enkele vormen van vaak voorkomende criminaliteit

	2005	2006	2007	2008	2009
Zaandam Zuidoost (per 1.000 inw.)	10,4	9,5	8,9	6,7	10,0
Zaandam-Centrum (aantal)	323	269	329	241	286
Zaanstad (per 1.000 inw.)	12,6	7,9	11,9	10,8	12,7

Bron: Politie Zaanstreek-Waterland

12.3 Onveiligheidsgevoel

Een kwart van de bevolking in Zaanstad voelt zich wel eens onveilig, zo blijkt uit de Integrale Veiligheidsmonitor 2008. Dit percentage wijkt vrijwel niet af van het landelijke cijfer, maar het percentage dat zich vaak onveilig voelt is in Zaanstad wel bijna twee keer zo hoog. Dat is waarschijnlijk de reden waarom de schaalscore van onveiligheidsgevoelens voor Zaanstad (iets) hoger is dan voor Nederland als geheel.

Afb. 12.4 Onveiligheidsgevoel in Zaanstad en Nederland

	Zaanstad	Nederland
Gevoel van onveiligheid: ja (%)	26	25
Gevoel van onveiligheid in eigen buurt: ja (%)	17	16
Mate van onveilig voelen: vaak (%)	14	8
Mate van onveilig voelen in eigen buurt: vaak (%)	17	12
Schaalscore onveiligheidsgevoel [score]	3,6	3,4

Bron: Integrale Veiligheidsmonitor 2008

In de Integrale Veiligheidsmonitor is aan inwoners van gemeenten gevraagd in welke mate zij bepaalde vormen van overlast ervaren. Die antwoorden zijn omgezet in zgn. schaalscores. Schaalscores hebben alleen informatieve waarde als ze worden gerelateerd aan de schaalscores van bijvoorbeeld Nederland als geheel. Wat opvalt is dat Zaanstad op veel aspecten negatiever scoort dan Nederland als geheel.

Afb. 12.5 Schaalscores en rapportcijfers voor verschillende vormen van onveiligheid

	Zaanstad	Nederland
Overlast vermogensdelicten	2,7	2,7
Rapportcijfer veiligheid (gemiddeld)	6,7	7
Bedreiging	1,5	1,2
Beschikbaarheid van de politie	4,3	4,3
Onveiligheidsgevoel	3,6	3,4
Vermijdingsgedrag	1,5	1,3
Onveilige plekken	2,1	1,6
Respectloos gedrag	2,3	2,3
Vertrouwen in de politie	6,5	6,4

Bron: IVM 2009

Op basis van de Zaanpeiling kan ook de veiligheidsperceptie in de wijken in kaart worden gebracht. In Poelenburg (38%) en Pelders-/Hoornseveld (31%) zijn die onveiligheidsgevoelens het sterkst. Gemiddelde rapportcijfers voor de veiligheid in de buurten zijn respectievelijk 8 (overdag) en 6,8 ('s nachts). Er zijn verschillende manieren waarop inwoners reageren op (gepercipieerde) onveilige situaties. De vaakst voorkomende reactie is om 's avonds of 's nachts de deur niet open te doen. Dit is vooral te merken in Zaandam Zuidoost. In Poelenburg is de reactie vier keer zo sterk als in Westzaan.

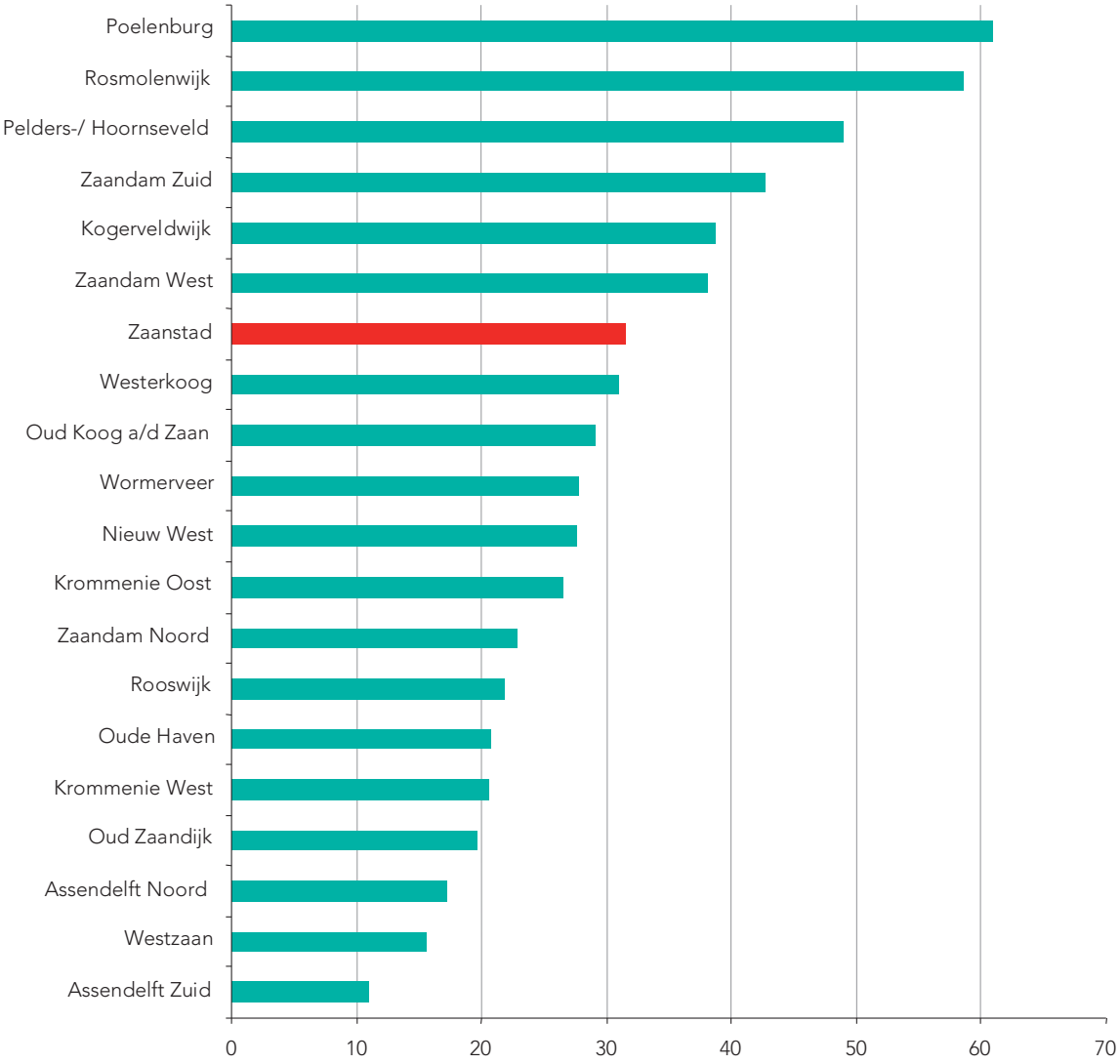
Afb. 12.6 Reacties van inwoners op onveilige situaties, per wijk

	Bepaalde plekken in uw woonplaats mijdt, omdat u ze niet veilig vindt.	`s Avonds of `s nachts niet open doet omdat u het niet veilig vindt.	Waardevolle spullen thuis laat om diefstal of beroving op straat te voorkomen.	Omrijdt of omloopt om onveilige plekken te vermijden.
	% 'Vaak'			
Zaandam Zuid	7,8	13,4	10,5	11,0
Poelenburg	10,1	21,9	14,7	14,1
Pelders-/ Hoornseveld	6,7	18,3	11,3	12,6
Rosmolenwijk	12,3	13,8	18,7	13,8
Kogerveldwijk	7,0	16,8	8,8	6,1
Zaandam Noord	4,8	9,7	4,8	3,5
Oude Haven	4,0	5,8	5,9	5,0
Zaandam West	6,1	12,7	13,3	6,1
Nieuw West	6,0	8,4	7,5	5,7
Oud Koog a/d Zaan	4,9	11,7	9,2	3,3
Westerkoog	4,5	14,0	6,3	6,2
Oud Zaandijk	3,1	8,3	4,1	4,2
Rooswijk	1,1	9,8	8,7	2,2
Wormerveer	1,9	11,7	9,9	4,2
Krommenie Oost	3,3	11,6	7,0	4,7
Krommenie West	1,8	7,6	9,4	1,8
Assendelft Zuid	0,5	3,1	5,8	1,6
Assendelft Noord	1,3	8,2	5,1	2,6
Westzaan	1,0	5,2	7,3	2,1
Zaanstad	4,8	11,4	9,1	6,2

Bron: Zaanpeiling 2007

Zou je alle scores van de vier onveiligheidsindicatoren bij elkaar optellen en rangschikken, dan ontstaat een beeld als in het onderstaande is weergegeven. De waarden kennen geen eenheden en geven dus alleen de onderlinge rangorde van de wijken weer. De meeste wijken in Zaandam scoren (aanzienlijk) slechter dan het gemiddelde van Zaanstad.

Afb. 12.7 Somscores van reacties op onveilige situaties

Bron: Zaanpeiling 2007

12.4 Handhaving

De gemeente Zaanstad handhaaft de wet- en regelgeving op vele beleidsterreinen. De beleidsterreinen waarop Zaanstad handhaaft zijn zeer divers. Het gaat onder andere om (de controle op):

- Het Gebruiksbesluit (brandveilig gebruik van bouwwerken).
- Metaalbedrijven
- Horeca
- Tandartsen
- Vuurwerkopslag
- Kinderopvang
- Winkeltijden
- Fietsparkeren (rond station)
- Straattoezicht

In de onderstaande tabel staat een selectie van gegevens die in het gemeentelijk jaarverslag van 2009 zijn gepresenteerd. Het gaat bij handhaving zowel om preventie (controle en toezicht), als om repressie (het reageren op meldingen van bijvoorbeeld overlast).

Afb. 12.9 Kengetallen handhaving (2009)

Het aantal gecontroleerde inrichtingen Wet milieubeheer in Zaanstad	382
Het aantal afgehandelde klachten milieu	495
Het aantal ARIS meldingen over:	
a) dumping afvalzakken	871
b) hondenoverlast	115
c) fout parkeren	415
Het totale aantal handhavingbeschikkingen (milieu/ Bouw/RO)	61
Het totaal aantal opgemaakte p-v's (incl. afval)	13.118
Aantal panden met een verhoogd risico op slachtoffers bij brand dat gecontroleerd is op brandveiligheid	413
Aantal afgegeven gebruiksvergunningen voor panden met een verhoogd risico op slachtoffers bij brand (2008)	170

Bron: Gemeente Zaanstad, Jaarverslag 2009

Colofon
Opdrachtgever: Afdeling Strategie en Coördinatie, Team Onderzoek en Statistiek
Drukwerk: Aranea Grafimedia
Fotografie: Bart Homburg en Dick Riesmeijer
Vormgeving: Stroom | grafische vormgeving